

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

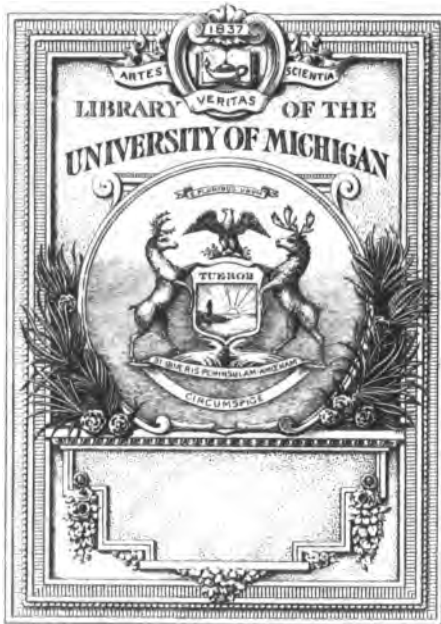
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A

930,454

13/-

839.88
B68dy

DYRENDAL

JOHAN BOJER

- En moder, skuespil i en akt. 1895.
Helga, et billede fra Trøndelagen. 1895.
Et folketog, roman. 3. oplag. 1896.
Olaf den hellige, drama. 1897.
Paa kirkevei, eventyr. 4. opl. 1897.
Rerfleiterne. 2. opl. 1898.
Den evige krig, en samfundsroman. 2. opl. 1899.
Moder Lea, roman. 1900.
Gamle historier. 1901.
Theodora, skuespil. 1902.
En pilgrimsang, fortælling. 3. opl. 1902.
Troens magt, roman. 5. opl. 1903.
Brutus, drama. 1904.
Hvide fugle, eventyr. 1904.
Vort rige, roman. 4. oplag. 1908.
Kjærlighetens øine, skuespil. 2. opl. 1909.
Troens magt, dramatisert. 1910.
Liv, roman. 4. opl. 1911.
Fangen, som sang. 2. opl. 1913.
Sigurd Braa, skuespil. 2. opl. 1916.
Den franske fane, skildringer. 1916.
Den store hunger, roman. 18. opl. 1916.
Verdens Ansigt. 11. opl. 1917.

JOHAN BOJER

DYRENDAL

ROMAN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

KRISTIANIA OG KØBENHAVN

1919

PRINTED IN NORWAY

Copyright 1919
by Gyldendalske Boghandel
Nordisk Forlag

CENTRALTRYKKERIET KRISTIANIA

132 62-42-20

I

I.

Hun stod i de hvite ærmer under laavebroen og saa efter de to brødrene, som kjørte med bylasset nedover fra gaarden. Hun satte hænderne i siden over det røde underskjørt, og munden under høkenæsen vred sig ut til siden. Nu reiste halve bygden til markedet. Store lofotbaater, fulde av ungdom, vilde snart staa indover fjorden og imorgen være i byen. Men hun, hun var ikke god nok. Hun skulde al sin dag gaa her hjemme paa gaarden og trølle som taus for brødrene.

De to halvgamle ungkarer gik paa hver sin side av lasset, under sorte, bredbremmede hatter. Vadmelskuften hadde de slængt paa vognen, og deres blaa skjortærmer var av tøy, som hun hadde vævet. Det er billigere at ha en søster end en tjenestepike. Nu stanset den ene, han Ola, og ropte:

„Martha!“

Ingen svarte. Han ringet fingrene om munden og ropte igjen som viss paa, at hun maatte høre: „Du lyt passe godt paa krøtera nu da.“

Der lød en liten haard latter under laavebroen.

Den store, gulmalte hovedbygning laa tom og lyste med hvitkarmete vinduer mot solfaldet i vest.

Det røde fjøs i bakgrunden syntes at sove. Staburet sat paa sine stolper og var falden i tanker. Men oppe under aasen laa det lange graa sommerfjøs, og dit vilde vel buskapen snart komme, naar den seg ned over liene for at melkes.

Martha gik med langsomme skridt over den flate, rummelige gaardsplass. Skikkelsen var høi, hodet med det mørke haar, det rødlige ansigt og de brune øine syntes færdig til at gjøre hovmodige kast. Men ved kjøkkendøren stanset hun med haanden paa klinken. Det faldt hende ind, at der jo kan hænde saa meget, naar man blir gaende ganske alene.

Naa, nu i sommerlyse kvældene er det vel ikke saa slemt. Hun skjød brystet frem og gik ind. Hendes skridt sang gjennom det tomme hus. I kjøkkenet stod gryter og fater og saa paa hende uten at kunne hjelpe. I stuen flommet kveldssolen ind gjennom de to vinduer mot vest. Den store vægklokken begyndte at slaa. Det var herinde, at luften var fylt av en ond gjerning, som vilde op i dagen, men de døde tingene er vidner uten at kunne fortælle. Hyss — var der skridt paa loftet?

Martha satte sig i en krok og stirret frem.

Der var hændt saa meget i de siste aar. Begge forældrene døde straks efter hinanden, og gamle Per Ersland hadde jo været slik en mægtig en kakse. Men de to ældre brødrene hendes kom til at staa for arveskiftet, og saa skiftet de, paa sin vis.

Martha var den gang forlovet med selveste forst-

kandidaten paa Myr, og hun gik paa skole i preste-
 garden for at læres op til fin dame. Men saa kom
 den dagen, da hun stod der med bare hundrede
 daler i arv, og forstkandidaten trængte et gifte, som
 hadde mer.

Da han slog op fik jo bygden no at kaldflire
 av. Nu blev det ikke længer hatten av, naar hun
 mødte folk paa veiene. Denne bondejenten, som vilde
 kravle op til storkaren, hun kunde nok faa folk til
 at glane, saa længe det syntes at gaa godt. Men
 naar hun drattet ned igjen, ho, da var de over
 hende. Og brødrene fik jo sin del av kaldfliren,
 og de raste og sa, at det hele var hendes skyld, og
 at hun var en skam og en skjændsel for hele slægten.
 Nu syntes de det beste var, at hun ikke viste sig
 blandt folk mer. Det sa de — og samtidig gik de
 omkring med sammenknepne øine som om dags-
 lyset var dem for sterkt. Og traadte hun uforvarende
 ind, naar de sat og stak hoderne sammen, saa blev
 der stilt.

Saa gaar det en tid at stænge sig inde. Det gaar
 at staake med væv og vask, med kjøkken og fjøs, at
 stræve ute og inde fra fem i otten og dagen rundt
 til midnats tider. Det holder graaten i tømme og
 tankerne nede. Men i det siste var hun begyndt
 at slaa op en latter, naar en mindst ventet det. Og
 ofte var det en flir, som gjorde hende selv ræd og
 fik brødrene til at hoppe paa stolen.

Sæt om du rømte? Brødrene mener vel du er
 bundet saa fast her, at de aldrig skal faa utgift til

kvindfolkhjælp mer. Men hvis du nu slet dig løs. Folk kan flire, men det kan du med. Du kunde da ha lyst til at reise til marknad igjen, du og. Sæt om du gjorde det? Ha, ha, ha. Men du tør vel ikke. Sæt om du turde — ha, ha, ha! Hendes latter klang uhyggelig i det tomme hus.

Hun vugget med overkroppen og stirret frem som før. Du lyt ut i no ana, Martha — du maa herfra, ellers blir du gælin. Ellers mister du vettet. Vil du det?

Ute sank solen mot de grønblaa fjeldrækker bak fjorden i vest. Indenfor en halvring av løvaaser skraanet bygden i jevnt fald ned mot kysten, med røde og graa og gule gaarder, hver paa sin firkantede jordvei, hvor akre og enge nu duvet i søndenvinden. Alle vinduer syntes at stirre mot vesthimlen og fjorden, for herfra kom uveir og ulykker i de lange vintre. Og paa den brede sølvgraa strøm gled verden ut og ind med hvite og barkete seil, men ofte kom store skib som eventyr ute fra selve havet eller fra land, som laa uendelig langt borte. Det kunde hænde en sommerdag, at de ogsaa hadde musik ombord.

Men ikveld var der stort liv inde i Prestelven, bak det røde næsset i sør. Der laa tre lofotbaater inde ved land og tok kister og skrin og folk ombord. Karer i hvit busserul og sjøstøvlerne trukket helt op i skrævet vadet med en kone eller jente i fanget ut til baaten og slap dem over ripen. Sorte og spraglete sjaler og tørklær flagret i vinden, der lød latter

og rop. „Hei, Kal Koya — naar du har jenta i fanget likevel, saa gi a et kyss da vel!“ Piken vred sig, men kunde jo heller ikke la sig dumpe ned i sjøen. Aa, det var en kommers for den, som hadde tid at se paa.

Men tæt ind til næsset laa Steffen Verkets grøn-ripete jægt og tok heste ombord. Der tyndedes ut i mængden oppe i fjæren. Her var smaa blakke fjordingsdyr, som nikket med hodet for hvert skridt, idet de blev ledet nedover sanden, og røde og brune og svarte stasheste, som steilte og prustet og slog og nektet at ville ombord. Flere karer halte i et bidsel, andre skjøv paa bakfra, men feiedes tilside, naar galningen gjorde et kast. Folk oppe i fjæren skrek, naar det saa styggest ut, og kvindfolkene ombord i baatene skrek med. Steffen Verket selv stod med sit svarte skjæg og sin blaa skippertrøie paa kahytstakei og kommanderte, „Hallo, Danel Flyta — er du rent gælin! Er mærra di skodd! Vil du hu skal slaa de stakkars jægteplankan i filler, saa vi søkk indpaa fjorden!“

Her var brede, vadmelsklædte gaardmænd, og de gik og var mest paa graaten, fordi de skulde skilles fra øiken, som de hadde alet op sjøl. Og her var en ung handelskar, Hans Lia, som kjøpte idag og solgte imorgen, kalver og kjyr, hester, sild, fisk, alt mulig, som kan vendes i penger. Han hadde ogsaa handlet sig frem til at eie sit eget notbruk, men ingen skulde si, at han derfor var nogen velstandskar end si non aktet mand. Han før med drik og slagsmaal, og hver

eneste gang han var i byen saa endte han paa raadstua og fik mulkt. Det var en stor, bredskuldret knekt med brunt helskjæg og glade, lyseblaa øine.

„Kor har du faat de der kalvan fra!“ spurte Ola Ersland, da Hans leiet sine to blakke fjordinger ombord. Det var usle, raggete dyr ute fra havkanten, de saa ut til at være føret op med tare og fisk.

„Fra Engelland,“ svarte Hans og snudde sit mest oprigtige ansigt mot den anden. Saa strøk han skjægdotten ut av munden og føiet til som en liten hemlighet: „De er bestemt til kongen. Amtmanden har tinga dem og i morra tidlig stryk dem til Kristiania!“

„Aa, din forbannade . . !“

Folk flirte og slog sig paa laaret. Der fik Erslandsbonden svar.

Lofotbaatene hadde alt lagt fra land, og jægten løsnet paa trossene, da en smaagut ropte: „Der er endnu en, som vil med.“

Alle saa op mot fjæren. Der kom en ung, høi kvinde nedover volden mellem naustene. Hun var i svart kjole og hodetørklæde, og i den ene haanden bar hun en kurv, i den anden en løp. Hun var forpustet og syntes at ha sprunget for at række tidsnok frem. „Jamen er det hun Martha Ersland,“ var der en som sa. Og nu glante alle imot hende, baade fra jægten og baatene.

„Du maa rappe dig, hvis du vil bli med!“ ropte Steffen Verket, han stod paa kahytstaket endnu.

Men en av lofotbaatene hadde alt sat en jolle ut for at hente hende.

Ola Ersland stirret et øieblik. „Ta hesten du!“ ropte han til bror sin og sprang op paa berget og henover fjæren. Nu hadde alle og enhver no at glane paa. De forstod at her var litt paafærde. Ola naadde hen til jollen just som Martha skulde stige ombord.

„Kor i herrens navn skal du hen?“

„Til byn!“ svarte hun og satte kurv og løpe ombord i jollen.

„Til byn!“ Han hikstet. „Til byn! Du! Er du... er du aldeles gælin!“

„Er du gælin fordi om du skal til byn!“ kom det uskyldig, og nu var hun ombord.

Ola smaatrampet i sanden og knyttet hænderne. Det fik ikke hjelpe om andre hørte paa.

„Du stryk din vei fra gaarden! Og krøttera da — kem som skal passe paa dem!“

„Det er dine krøtter!“ sa hun. „Og da er du vel nærmest til at passe paa dem.“ Hun trak sjalet om sig og satte sig til rette. Rorskarlen holdt aarene stille, uviss paa hvordan dette skulde gaa.

„Gaa heim, Martha! Gaa heim og det paa flygende flekken!“ Han grep efter jollen for at holde den fast.

„Ro!“ sa Martha, og aarene hug i sjøen og jollen skjøt fra land. Ombord i fartøierne var det stilt, alle ansigtene glante.

Ola Ersland stampet opover fjæren. „Blir du med til byn?“ ropte Steffen Verket. „Nei!“ Ola braa-snudde og føiet til mot broren ombord i jægten:

„Du lyt selle mærra saa godt du kan, Martin. En faar ta vettet den som har det. Krøtera maa da ha røkt.“ Og han satte avsted opover volden, idet hans knyttede høire haand svinget rasende ut i luften.

Da Martha kom ombord, gjorde de andre kvindfolk, som sat rundt masten, plass for hende. Og hun sa ikke et ord, saa ikke paa non, satte sig bare og hældet sig bakover mot en kiste og saa stivt frem med kurven i fanget.

De fire fartøier laa næsten paa linje, da seilene vindedes op. Her var bare saavidt til bris, at fjordspeilet blaant. Nu lakket det til midnat, men her var fuldt dagslys, skjønt den smale stripe av bygd under vestfjeldene laa i lyseblaa skygger.

Paa denne vis hadde fædrene seilet over til St. Hansmarkedet saa mangen en lys nat op gjennom umindelige tider. Og nu seg de slanke lofotbaater, med det firkantede raaseil og topseil, tungt avsted i den lune fjord.

De hadde redet Lofothavet i vinter og Finmarksstormene utover vaaren. Men nu var den hvite ripen langs vandlinjen nymalt og siderne rødmet av frisk tjære. Fiskerne var barket i huden av sjø og veir, og gammel og ung syntes enige om at bære en skjægdot under haken. Nu tændte de snadden og satte sig godt tilrette, denne overfarten til byen var næsten som et bryllup.

„Ka er det for en bansonge, som skrik og klynke saa?“ ropte Kal Koya over til jægten. Han

mente en unghoppe, som ustanselig førte spetakkel mellem hestene.

„Du kan sjøl være en bansonge!“ svarte Steffen Verket, han stod nu med rorstangen i den ene haanden og et kakeskalk i den anden.

„Har Di ikke et kvindfolk ombord der, som kan knappe op og gi a lite melk!“

Et latterskred løsnet henover den stille fjord. Han Kal Koya, den lille fyren med den store røde skjægkrans og guldringene i ørene, han var nu bestandig en gauk.

Men her, hvor fjorden dreiet østover mot indbygdene, blev den bred som et litet hav. Og nu døde vinden hen. Seilene slappedes. Om en stund laa sjøen blank som glas. Vestfjeldene speilet sig saa klart, at de grønne aaser og hvite snetopper syntes at hvile henover vandflaten. De fire fartøier længer ute svævet over røde skyer og blaa himmel. De speilte sine egne rødlige sider med den hvite ripe og de slappe seil. Og i øieblikket saas ingen andre skibe at være ute inat. Hele den gulblanke flate av sjø var uten bevægelse, uten lyd. Selv de store flokker av erfugl laa og fløt langs landet med hodet under vingen.

Saa stilnet jo ogsaa praten ombord. Rundt masten og i framrum og agterrom hældet man sig bakover og lukket øinene. De fleste snudde ansigtet mot øst som færdig til at ta imot solrenningen. De smaa joller bak lofotbaatene liknet barn, som faar følge med mor.

Kun manden ved roret holdt sin pipe varm og sat stille og saa paa veiret. Han saa rødmen over vesthimlen langsomt rinde mot nord. Han saa den flytte fra nord og arbeide sig østover, stadig med en lysere ild. Fugleflokkene vaaknet og drog furer efter sig i vandspeilet. Og alle ansigtene, som snudde mot øst, fik snart et ildrødt skjær. En dag var slut for en time siden, og nu fødtes en ny. Flere av de sovende lettet paa øienlokkene og satte sig overende. Østhimlen stod i brand. Granaaserne langt derinde syntes overstrødd av guld. Et par smaa bølger, næsten umerkelige, kom rullende derindefra, ildgule av bare lys. De kom nærmere, men sank saa ned i speilet igjen. Det var et litet hemmelig minespil av fjorden, saa var det ikke mer.

Og nu kom solen. Og først da begyndte folk at skutte sig. Her kan være koldt ute paa sjøen om natten, selv ved St. Hans.

Men saa med ett vaaknet seilene og buket sig frem fra masten. Baatene kom atter i drift. Solen hadde vækket nordenvinden, og se, der ute fra fjordgapet kom den med en blaa stim av smaabølger foran sig. Det brede speil strøkes ut, og snart var fjorden en eneste levende slette av muntre bølger.

Det vækket alle. Man gned øinene, og følte sig splinterny. Nu lød der snart latter og rop igjen fra den ene baat til den anden.

Og det var nu, at den graaskjæggede klokkeren

vilde flytte plass og kom til at dumpe ned i en kurv med æg, saa da han reiste sig var hans graa vadmels-bakdel ganske gul av blomme. Og hadde folk ikke været vaakne før, saa blev de det nu.

En stund efter steg der røk op fra rummet ved løfiingen. Og fra nabobaaten ropte Thomas Rønningen: „Det var da svært til god lukt fra dokk da, folk!“

Men det var Kal Koya, som stekte pandekake av de knuste æg. Her var jo ingen ovn ombord, men han tændte op i bunden av et tomt sildekvarter. En tintallerken var stekepande, og for ikke at brænde fingrene, saa holdt han den over ilden med en hovtang.

„Du ber os vel paa kalas!“ lød det fra Hans Lia ombord i jægten.

Men inde mot sør dukket der frem av soltaaken, først en blaa kam av fjeld, siden hus under kammen, mange hus, saa taarn, saa master. Det var stiftsstad. „Der er byn!“ lød det rundt om, og alle stirret derind. Og snart blev det en bølgende mængde av hus under det røde skjær av solrenning. Og nu seilte de stadig nærmere, byen blev stor, kirketaarnene stak gyldne spir tilveirs fra husmassen, larmen fra en vogn, som skranglet mot stenbroen, hørtes. Langs havnen en rad av brygger, hvor firmanavnene i store, sorte bokstaver tiilslut kunde læses: „Halvard Rustad, sild — fisk.“ Det var byen.

Indenfor moloen rodde de frem gjennem en verden av dampere og store seilskibe, som nu syntes

avfolket og døde. Længer ind en sværm av mindre fartøier, jægter, baater, og over det hele en sky av hvite maaker, som skrek. En lukt av rottent vand, av sild og fisk og tjære og støv slog imøte og fik hestenes næsebor til at spille.

Men nu blev der leven for at finde landingsplass. Langs alle kajer laa dampere og skibe. I alle almenninger var der stuvende fuldt av baater. Hvordan skulde hestene komme iland?

„Skit vi lægger til hos fløtmændene!“ mente Steffen Verket og gjorde alt en trosse istand.

Men to mand i blaa busserull reiste sig fra et par smaabaater ved bryggen. Den ene var høi, i hvite seilduksbukser og med en stor blodrød næse. Den anden var liten og med et arret rævefjæs. „Ka vil Di, godtfolk!“ spurte den lange og grep uvilkaarlig efter sin baatshake.

„Aa kan vi ikke faa lægge til her, saa vi faar hestan iland?“ bad Steffen og gjorde sig høflig. Men de to færgemænd var kjendt nok — her nyttet det neppe at trygle.

„Lægge til — og sparke istykker brygga for oss — nei vil Di bare se at pakke dokk fanden i vold, ellers henter vi politi.“

Nu blev der et mundhuggeri. Kallene i baatene skjældte fløtmændene ut for byslark og tater og slamp. Og de to paa bryggen sprang omkring paa de tynde ben, svang baatshakene og svor over de forbandede potetbonan. Reis bare til helvete baade med fillegampene og med de skitne

kvindfolka Deres. — Og ved larmen kom en hel del underlige skikkelser frem fra brygger og boder, lazaroner og pak, som kanskje her kunde faa litt morro. Der saas blaa næser og bukser med halvandet laar. De tok selvfølgelig parti for fløtmændene, til helvete med de lusete potetbonan. Og da Kal Koya hug sin baatshake i bryggen for at lægge indtil paa trods, begyndte det at regne med sten. Nu blev det alvor.

Kvindfolkene ombord hylte. „Vi faar gi os!“ sa Steffen Verket og klødde sig i hodet. „Men da lyt vi fanden i vold nordi berga utenfor byn for at faa hestan iland.“

Og det var akkurat nu, at der hørtes et plask i sjøen. Det var Hans Lia, som jumpet overbord fra jægten og hadde faat den ene av hestene med. Alle stirret, kvindfolkene fik no nyt at hyle for. Rampen paa bryggen ropte hurra. Indtil de forstod, at han vilde iland. Dette mandshode, som kom op av det skitne vand, og fulgtes av en hest paa svøm, det var en angriper. Hei, kast paa ham der! Hug baatshaken i skolten paa ham! Indtil en ropte: „Det er Hans Lia!“ Da veg de et øieblik baklængs. Var det Hans Lia! Naa, ham kjendte de. Ham stod der respekt av fra før.

Og inden de visste av det krabbet han op paa bryggen og trak hesten efter. Det arme dyr skjød ryg og rystet sig, saa vandet regnet omkring. Han selv dryppet av sjø og hadde mistet hatten.

„Ka vil Di her, mand?“ var der en som endelig gnedret, idet han nærmet sig.

„Lære dokk folkeskikk!“ svarte Hans, og i næste øieblik hadde han revet baatshaken fra en fløttmand.

Dette var nok. Dette kunde byfolk aldrig finde sig i. Nu blev der liv. Nu blev der angrep. Kast ham i sjøen! Hans var alene, her suste alt av tomflasker og sten. Der blinket av knive. Hesten prustet av skræk, steilte og slog. Men Hans sat pludselig overskrævs paa den, og da blev der virkelig plass til at svinge en baatshake. Den var heldigvis av god bjørk og hadde jernkrok paa enden. Det gik ogsaa an at stikke med den. Der lød smerteshyl og eder. Hesten skummet og danset rundt og holdt de fleste fra livet. Men den fik ikke plass til at fly sin vei. Ombord i baaten stod alle og glante. Karerne saa at Hans var alene, men ingen var i slægt med ham. Og sæt om her kom politi? Følge Hans Lia paa raadstua det var der ingen som hadde lyst til.

„Men ser Di ikke at de tyner ham!“ ropte pludselig et kvindfolk ombord, og det var Martha Ersland som stod paa baatkanten og holdt i vantet. „Er her ikke karfolk, som tør“ Og nu sendte hun et øsekar like ind i mængden paa land. Men ingen av karerne ombord saa ut til at turde andet end bruke kjæft. Hans slos fremdeles alene, og der lød hyl og jammer og eder, men det var ikke fra ham. Rundt paa skibene kom søv-

nige hoder frem for at se hvad der her var paa-færde.

Men nu begyndte en efter en av rampen at luske væk, en med haanden over næsen, en anden hinket og holdt sig over baken. Den lange fløtmand laa i svime, den anden krøp ned i sin baat og forbandet sig paa, at det her skulde de helvetes sild-bonan faa igjen. Hans saa efter sine kamerater — hvor blev de av? Han var blodig i ansigtet, men smaa-flirte. Det hele var morro. „Nu kan Di komme iland, godtfolk,“ sa han, „for nu er der plass.“

Og endelig kom der politi. Og den første de tok var Hans, som de kjendte fra før. Han maatte gi hesten fra sig og følge med.

Da Martha var kommet paa land hørte hun broren rope, og hun stanset saavidt. „Kor skal du lossere?“ spurte han, men var grøn i ansigtet av sinne.

Hun saa op og ned over ham og sa: „Du turde ikke vaage skinnet dit du heller. Usling!“ Saa snudde hun sig og gik uten at høre paa, hvad han stod der og vaaset om.

II.

Klokken var henimot fem, da hun med kurven og løpen i hænderne fulgte kaierne langs havnen. Solen skjen, men byen var endnu ikke vaaknet. Ombord i baatene begyndte en og anden markeds-gjest at krype ut av løftingen og gni sig i øinene.

I en grønripet fembøring stod alt to unge kvinder og bøiet sig ut over baatripen for at speile sig i vandet, idet de kjæmmet sit haar.

Op gennem den brede hovedgaten mellem havnen og domkirken var de lange rader av hvite handelstelter reist. Men endnu var alting lukket, og bak alle butiksvinduene var gardinerne rullet ned.

I gaardsrummet ute hos Gaustad i almenningen stod en kar og striglet en mørkebrun hest ved en vandpost, da hun traadte derind og spurte efter lossi. En søvnig pike kom, maalte hende med øinene, og vilde vite om hun hadde skindfeld med.

„Nei,“ sa Martha.

„Ja da koster det tre skilling natta. Den som har feld selv faar det for to.“

Hun blev vist ind i et gammeldags bondelossi med senge i tre høider rundt væggene i en stor sal. Det snorket høit og lavt derinde, og her slog imøte en kvalm lukt av svett, vaate klær, tjære, sterk tobaksrøk og brændevin. Paa gulvet var der fuldt av kister og skrin, og klær for kvindfolk og karer om hinanden.

„Ja, her faar Di lægge dokk,“ sa piken og pekte paa en tom seng nede ved gulvet. Men vi venter en madam fra Kristianssund, som skal ha plass i den samme senga.“

Martha tok sko og strømper av og krøp med klærne paa ind mellem de smudsige tepper. Her var forførdelig varmt. En blek pike laa og hostet og spyttet blod ved den anden væg. En sjømand

var fuld og slog vildt om sig i søvne, idet han bandte og skrek. En hvitskjægget mand laa i sengen over ham og sutret og bad for sin arme sjæl, og i den øverste briks ret over hende holdt en gut og en jente morro med hinanden. Men ellers var det søvn, søvn og snorken rundt alle vægger.

Martha lukket ogsaa øinene. Aa, for en dag. Hvad vilde hun i byen? Hadde hun no at gjøre mellem ungdom merr? Og kunde det nytte hende at komme hjem til Ersland igjen efter det som hændte igaar?

Hun sovnet tilslut og drømte om Hans Lia. Han hadde været oppe i slagsmaal igjen, og nu maatte hun hjelpe ham med at faa blodet stanset.

— Ut paa dagen gik hun alene omkring i den markedsglade by. Hun var paa torvet og solgte sit smør og sine æg, og vandret nu i trængselen mellem de hvite telter, hvor landsfolk pruttet og kjøpte, pratet og lo. Her var mangefarvete tøier fra Sverige, blikspand og kobberkjeler fra Biri, og nikkelbeslaat sæletøi og alt som gildt var. Og her var folk ute fra sjøkanten og fra indbygdernie, bønder i vadmøl og fiskere i busserul, hist og her en lap i sin spraglete mundering. Siden drev hun utover de brede gater og visste ikke hvordan hun skulde faa tiden til at gaa. Der dundret karioler forbi med fulde mænd, de var vel ute for at prøvekjøre en hest, som skulde sælges. Engang blev hun staaende stiv og glane. Der kjørte en herre i lys dress og straaht

forbi i en trille og med en ung dame ved siden. De var vel kjærestefolk. Men herren var forstkandidaten paa Myr.

Siden fór to ryttere forbi i et sus, og en politi-berjent laa efter paa sprang. Hestene skummet, karerne hadde hatten paa snur og skraalte og sang. Den ene av dem var Hans Lia. Hvordan skulde det gaa ham idag?

Den tredje og siste markedsdag reiste hendes hjembygdinger fra byen igjen, og Martha visste ikke anden raad end at gaa ombord sammen med de andre. Nu var fartøierne lastet med byvarer. Blaa-malte flatvogner strakte sine armer bakover forbi stavnene, nye rokker og vævstole lyste op ved masten. Steffen Verket hadde atter sin jægt fuld av heste, for de fleste som solgte, hadde jo kjøpt en anden igjen. Nu stod han sjøl paa kahytstaket og tygget og spyttet og var rasende.

„Kem det er, som vi vente paa nu da?“ var der en som spurte.

„Det er naturligvis han Hans Lia det. Gjorde vi vor ret, saa jagu strøk vi vor vei!“

„Han Hans Lia — han var da dørjande fuld idag. Han sitt nok paa raadstua han igjen.“

„Ja, saa faar han sitte der da. For vi har da ana at bestille end at ligge her og vente paa den slusken.“

Martha hadde sittet sløv ved masten. Nu reiste hun sig, og idet de skulde lægge fra kajen, grep hun fat i vantet og hoppet paa land. Nu tok hun veien opover byen. Folk ombord glante efter hende.

Skipperen ropte og spurte, om hun vilde bli med eller ei. Hun svarte ikke. Saa sprang ogsaa bror hendes iland og satte efter hende uten at si et ord. Alle ombord stirret, først efter ham, og siden paa hinanden.

„Det er underlige folk,“ sa en og maatte flire.

„Ja, naar folk er gælin, saa faar dem være gælin,“ sa Steffen Verket. „Men nu reiser vi. Hallo — kast løs der!“

Det var næste dag, at Hans Lia sat paa den lave staldtrappen i et hestelossi og drak kjøpeskaal med en svartskjægget tater. Hans turde ikke bli ædru, for hun Birit Besvolden, kjæresten hans, fór og ledte efter ham i byen, og her skulde vel bli en jammer, naar hun endelig fandt ham igjen. Her sat han med et blodig bind over panden, hatten hang ned over det ene øret, og øinene var røde av nattevaak og drik.

Saa foreslog tateren, at de skulde spille kort. De fandt en fjæl og la over knærne, og da kortene var i gang, kom ogsaa en anden sortsmusket fyr ut av en dør og slog sig ned.

Hans tapte. Han tok en diger skindbok frem av brystet, og taterne saa den var stind av sedler. Han hadde nok handlet godt iaar. Nu kom taterne frem med en flaske, og Hans satte den for munden og suppe godt til. Saa begyndte han at synge en lystig vise.

Taterne lot som de ogsaa klunket av flasken, men saa maatte Hans drikke igjen. „Skaal, vi har mer i stalden!“

Der lød skridt i porten, taterne saa en ung kvinde komme ind og stille ret paa dem. Og før Hans hadde tat flasken fra munden, var der en haand som la sig paa hans skulder.

„Kom og bli med, Hans. Marknan er forbi nu.“

Hans lot flasken synke. Drømte han? Det var ikke Birit Besvolden. Det var ikke den klynkende kjæresten. Det var Martha Erslund. Det var hun, som en gang skulde bli fin frue paa Myr — som hadde gaat paa skole i prestegaarden — og som holdt sig for god til at være sammen med landsens ungdom. Hvad vilde hun ham?

„Slut nu, Hans. Kom og bli med.“

„Er det syster Deres eller kjæresten, som møter op og vil føre justis?“ haante den ene av taterne, utaalmodig efter at faa hende væk.

Men Hans lettet sig paa benene. Hadde det været den anden, saa hadde han brukt kjæft og bedt hende reise og ryke. Men nu kunde han bare staa opreist og glane. Han satte flasken bort, saa paa sine tilrakkede klær, følte paa bindet om hodet og blev hjelpeløst skamfuld over, at alt dette var som det var.

„Kom nu og følg med mig! Er det pengeboken din, som ligger der!“ Hun tok den og stak den ind i hans inderlomme. Hans lo et øieblik forlegen mot de to tater, som saa rasende ut, men i neste øieblik fulgte han med.

Og samtidig fór hendes bror omkring i byen og ledte efter sin søster. Han var nede i alle lossier. Han hjemsøkte hver eneste butik. Han turde ikke

komme hjem uten at ha hende med. Hun var truendes til at finde paa no av hvert, saasandt hun fik fare omkring paa egen haand.

Men det skulde likevel gaa værre end non kunde drømme om. For da han dagen efter endelig fik øie paa hende paa gaten, var hun sammen med Hans Lia. De gik paa hver sin side av hans nye hest. Og da broren snakket til dem, fortalte de, at de var kjærestes og skulde giftes med det første.

III.

Der ligger en liten gaard langt inde mellem aasene. Husene er graa og gamle, den dyrkede jorden er bare non remser hist og her mellem berg og myr. Men det ryker fra den lille stua, og borti bakken gaar Hans og pløier med en blak liten fjordhest. Vaaren er endelig kommet ogsaa herop, bjerken spretter, linerlen hopper efter ham i plogfuren med stjerten tilveirs og piller mark. Hyp, Blakka! Plogen truer nu og da med at stanse op, men fjordingen spænder i med de tynde ben og sliter sig videre. Og nu galer gjøken i sør.

Undres paa om hun Martha snart kom ut og ropte ham ind til nons? Ja, her gik han nu paa det andre aaret og grundet og dividerte over den forunderlige ting, at de to skulde bli gift. Der gaar den stasjenten hen og kaster sig bort og flytter op i utmarken med en røver som han, og mener du saa at hun nu sat derinde og sutret og angret sig?

Visst var det en skurkestrek av ham at slaa op saa braat med den anden, men den gang da Berit og han blev kjendt, saa kunde da ingen ane, at bygdens gildeste jente skulde komme en dag og rentut by sig frem? Er det saa ikke en ærlig sak at skille sig med det som er daarligere? Og nu var Berit strøket avsted til Amerika, og Vorherre være med hende der hun nu var, saa laa hun ikke i veien for non.

Men sia var det ham selv? Gud hjelpe os, det er let nok at love og bedyre at ville bli en skikkelig kar, saa Martha ikke skal faa non sorg for hans skyld. Men vi mennesker er ikke av samme slag. Den ene er som en bibel, og den anden er bare som veir og vind. Og Martha for sin del, hun hadde ret bestandig, og der gaves neppe den ting, som hun ikke skjønnte sig paa. Og han og han! Jaja, Blakka, saa lyt du faa stanse likevel og blaase ut.

Han snudde sig mellem plogarmene, strøk svetten av panden og saa mot den gule og graa vesthimmel og nikket. Nei vi er ikke av samme slag. Hun Martha vilde spare sammen skillinger, og han vilde heller tjene en daler idag, tape den imorgen og tjene to igjen, naar det faldt sig saa. De ting kunde de ikke bli enige om. Dengang han drev med notbruk, da gjorde han en gang et uhyre sildestæng ute ved Hitra, og var paa en nat like saa rik som en sparebank. Dagen efter røk der op en landevindsstorm, og silden strøk tilhavs igjen, saa han stod der og var den samme fanten som før. Det ene var godt, det andet var endnu bedre. Hun Martha

vilde ha tutet, og han — han hadde lyst til at svinge med hatten og rope hurra. Havet gir og havet tar. Hvis ikke den ene skavl slynger sig himmelhøgt og den anden lemper sig ned i natten igjen, vilde det da være saa trøisomt at seile? Og Martha fik sin vilje — han solgte noten og kjøpte den eneste gaarden, som de maktet at klore sig fast til, og Martha og Vorherre alene maatte vite hvad det kan monne at gaa her og grave i en daarlig jordbit, fanden i vold fra folk.

Men saa er det nu dette med handelen. Det er da ialfald som en mindelse om et kast med not. En handel kan være som en dram med pepper paa, det fyrer op sterke brande i kroppen, ja det kan opfylde en med en slik galskap, at en kunde slaa hodet tilveirs og knægge. At handle er ikke at tjene disse skillingerne, nei det er at leke himmelspræt med din næste, det er at faa ham til at tro, at en utslidt gamp i virkeligheten er en prins av Engelland. Presten kalder det snyteri. Javel. Men det er sørgelig at Vorherre skal ha saa imot et litet bedrag eller to, for det er da min santen saa trøisomt. At sende en fornuftig mand fra sig med en næse, som er dobbelt saa lang som han selv tror — er ikke det rentut som at danse i bryllup? Akkurat som dette med at bande. Smaker det ikke paa tungen som en dram og en frisk skraa? Men Martha har naturligvis ret, og med tiden fik han se til at bli et mønster og et eksempel for folk, han med, siden hun absolut hadde sat sig det i hodet.

Aa, men hadde her bare ikke været saa indeklemt! En aas stængte for al utsigt. Ikke kunde en se bygden, ikke vestfjeldene, ikke fjorden, hvor den vide verden reiste og kom under hvite og barkete seil. Her blev pusten saa trang, her blev sindet ikke længer et landskap, men en skummel baas. Og tilslut blev man rent olm av lyst til et stort utsyn igjen, til brande i kroppen, til spænding og til no blaa-sendes, saa hatten føk av, selv om det bare var i et slagsmaal. Og saa en dag, saa begyndte no at rope paa ham. Joho, det ropie. Han kunde vaakne om natten og høre det. Naar solen synker ned ute paa havet kan du høre det samme rop — av skarven, eller lommen, eller er det liv, som ikke har no navn? Flyt paa dig, Hans! Reis dit og dit! Joho. Og saa maatte han avsted, om han aldrig saa meget var gift med selveste Martha fra Ersland. Og siden — naar han en dag skulde hjem — og nærmet sig gaarden, huff! Naa, Blakka — hyp igjen!

Kom ind og faa mat! ropte det i stuedøren.

Men Martha var vant til, at han kom ikke, før det lystet ham, og nu sat hun ved rokken igjen og lot hjulet dure, mens solen skjen ind over det renvaskede gulvet med granbar paa.

Hun var som en ung jente at se til endnu, rødlet i ansigtet og smekker og myk. Her var ingen blomster i vinduet, ingen fin klokke paa væggen, bare et bord, et par bænker og en stol eller to. Straks efter at hun flyttet hit fik hun jo bud fra brødrene, at komoden og skatollet og sengen hen-

des var sat ut paa gaarden, saa hun kunde hente det naar hun selv vilde. Og hun svarte tilbake, at de hadde forsynt sig saa godt av alt det andet, at det var da best de fik beholde det med. Men rykter naadde jo ogsaa hit op, og hun visste de gik der og sa hun vilde ende med pose og stav paa landeveien en dag. Kanske vilde de faa ret, men vi faar da bli to om det.

Han Hans? Nei, at gifte sig med den fyren, det hadde hun saavisst ikke gaat i aar og dag og grublet sig frem til. Men det hænder, at man stirrer saa længe ned i et stup, at en faar lyst til at hoppe utover. Endnu visste hun ikke, om hun var kommet ned paa benene og hadde no sikkert at staa paa. Hun gik bare omkring i en underlig ørsk, det sørget han for. Hun visste aldrig om morgenen hvad han kunde finde paa, før kvælden kom. Og en faar ikke tid at spørre sig selv, om man nu ogsaa tycker saa svært godt om manden sin, naar han er som en løbsk hest, som gaar rolig nu, men i næste øieblik skvætter ut.

Nu traadte det i gangen, døren gik op — der stod han, svett, barhodet og i skjortærmer. Øinene plirret, han tænkte vel paa no morsomt, som ikke hun skulde vite.

De aat hurtig grøt og melk og tiet. Hans tørket sig i det brune skjægget og gav hende nu og da et litet sideblik, som for at se om ansigtet stod paa godveir. Først da hun var kommet hen til rokken igjen, og han sat og karvet i pipen, stak det ham

at komme hen og ta omkring hende og spørre paa sin aller lækreste maate, om hun visste hvor fyrstikkene var.

„Du faar lete uti kjøkkenet,“ sa hun og drev bare paa at spinde.

„Nei, en maa vel se at bli færdig med den der akern,“ sa han, da snadden hadde faat ild.

„Ja, men mærra kan da ikke ha faat tid til at sæte endnu.“

„Aa skitt!“ Han drev ut gjennom dørene.

Men naar han kom slik og strøk sig kjælent omkring hende, saa var det ikke no godt tegn. Da kunde hun vente sig no av hvert, inden hun var kommen tilsengs.

Hun hørte ham kjøre op over jordet igjen, og da hun en stund efter stod i vinduet og saa derop, drev han paa med pløiningen, saa det stakkars dyret syntes ifærd med at stupe.

Hun fik vel til stalden, før hun la sig, og trøste stakkaren med en bøtte med havre.

Saa blev det kvæld, og fra den milde vaarhimmel sank en lyseblaa skumring over skog og li. Hans kom ind og aat som vanlig, og tændte sin pipe efterpaa, men blev snart urolig og drev saa skyndsomt utenfor igjen.

„Du er da vel færdig for idag nu lei?“ ropte hun efter ham.

„En faar harve,“ sa han — „saa er det gjort.“

„Men øiken da! Er det meningen at kjøre Blakka aldeles ihjel.“

„Var det likt,“ sa han og gik videre og plystret.

Saa kjørte han med det trætte dyret op gennem skumringen og begyndte at harve.

Der kom en halv maane frem over aasen i nord. Orren begyndte at spille inde mot Hermstadvatnet, hvor isen fremdeles laa. Men hvad var det som stod i hodet paa Hans, siden han vilde drive onnearbeide utover natten?

En fremmedkar med skræppe paa ryggen kom indom og spurte efter ham. Hun viste ham op paa jordet, hvor Hans nu kunde høres, men ikke sees længer.

Ti slut blev det saa mørkt, at hun maatte tænde lys. Og saa gik hun ut for at rope og si, at hvis han hadde lite vett og forstand endnu, saa lot han hoppen faa slippe for idag.

Men i det samme kom Hans med sælen over akslen ind paa gaarden og plystret endnu høiere end før.

„Kor har du Blakka?“ spurte hun.

„Blakka har det godt,“ sa han. „For den der fremmedkaren kjøpte a.“

„Har du solgt øiken — nu midt i onna!“

„Det gaar vel an at kjøpe igjen,“ sa han. „Og nu fik vi da harva ifra oss.“

Hun glante: „Og Blakka fik ikke en matbit . . .?“

„Der skal være en hest borti Vassbygda,“ sa han, „og den som vil ha den maa vist forte sig.“ Og han strøk hurtig forbi hende og ind.

„Du skal da vel aldrig non steder nu ikvæld?“

„Det er penger at tjene, Martha. Du lyt finde fram en ren skjorte.“

„Penger at tjene, ja,“ haanlo hun og føiet til: „Og brændvin at faa.“

Han smaafilte. „Javisst maa der brændvin til.“

Hun sat og stirret paa ham, mens han skiftet. Hun skulde vel nu ha reist sig for at kline op niste til ham. Men hun orket det ikke. Hun burde vel ogsaa ha tigget ham om at slaa sig til ro for natten ialfald. Men hun knep bare munden sammen. Naar disse raptusser kom over ham, saa fik han et ansigt som om han var hundreder av mil borte. Nu kunde hun like saa gjerne fange en laks med hænderne som at holde ham iro herhjemme.

„Frys du?“ spurte han og knappet kuften, færdig til at gaa.

„Frys?“

„Ja, for skammeln du sitter paa, rister saa.“

„Var det likt sig!“ sa hun og slog op en latter.

„Lykke paa reisa!“ Og nu var han ute.

Hun saa ikke efter ham. Hun blev sittende og høre efter de rappe skridtene, som svandt der ute i kvælden.

Hun slukket lyset for at gaa iseng, men blev staaende en stund og se ut av vinduet. Nede i bygden var der nu græs og blomster paa jorderne, men heroppe i høiden frøs det om natten endnu, og den halve maanen deroppe syntes at more sig med at pløie gjennom kolde, graa skyer. „Hvordan har du det, Martha — har du det ondt?“ Hun tørket øi-

nene, men saa knyttet hun pludselig hænderne og stampet i gulvet. Nei, saamænd hadde hun det godt. En bæk suste og siklet ensomt derute i kvælden, og hun selv blev saa alene nu imot natten, men hvorfor skulde hendes øine rinde, væk med taarerne!

Hun snudde sig og blev staaende og stirre frem i den mørke stua. Hvis du nu gik til presten, Martha, saa vilde han ha munden fuld av gode og kjærlige raad. Og i morgen vilde frua fortælle det til halve bygda, og især til forstkandidaten paa Myr.

Og presten vilde si, at du skulde be til Vorherre om naade og hjælp, saa blev der en utvei med Hans. Men saa er det det igjen, at denne utveien skulde du være istand til at finde paa egen haand.

Der er vel en og anden av oss, som de ukjendte makter læsser byrder paa, den ene tyngre end den anden. Gaar det galt den ene gangen, saa skal det nok gaa endnu værre den næste. Saa blir du vel mør og begynder at ynke dig og be om hjælp? Jaja, somme er vel ikke bedre end saa. Men andre av oss biter tænderne sammen og trodser. Og gaar det stadig værre og værre, saa er der en utvei — et rep og en bjelke paa laaven at knytte det om. Men brødrene dine og den nye frua paa Myr — de kan faa nok at kaldflire av likevel. Saa det venter vi med en stund. Aaja, det venter vi med.

Saa blev det at være alene her oppe paa den ensomme gaard. Hans kom ikke den næste dag. Hun negtet sig selv at gaa hen til vinduet og stirre ned over veien, men hun kunde jo ikke la være

med at stanse rokken iblandt og sitte og lye efter skridt.

Den beste av døgnets tider var naar hun maatte til fjøset.

Saasnart hun aapner døren, slaar der en lun ro imøte fra de fredelige dyr. Sauer mekrer, kjyr sutrer, grisen klyver op paa bingen og smaanøffer. Det hele er som et litet velkommen ind. De har ventet paa hende. Alt det de skal opholde livet med, det faar de av hendes haand, og til gjengjæld blir der igjen som en liten velsignelse i haanden, naar hun er færdig og har stelt alting vel. Og sitter hun og melker, da gjør det saa godt at støtte panden ind mot koens varme side, idet melkestraalen siger tip, tap nede i bøtten. Det er næsten som at lægge kinden ind til et litet barn. Der risler som en fied gjennom krop og sind. Og imens tygger det godt og tilfreds rundt i fjøset, og nu og da er det som grisen eller et lam begynder at snakke og spørre hende om ett og andet. Akkurat som naar barn dilter i hælene paa mor.

Den ensomme gården blir herinde et lunt hjem. Og mens hun føler det varme skind mot panden, lukker hun øinene og drømmer om at det kanskje vil bli likesaa lunt inde i stua en dag. Hun visste alt, hvor vuggen skulde staa. Og saa svært længe kunde det vel ikke vare, før det lille væsen snakket saapas, at det kunde si mor.

Og siden kom der en til — og endda fler. Gutter og smaa rødlette jenter, og undres paa, om ikke

det vilde bli de beste tømmerne paa Hans? Det maatte vel ogsaa gaa an at stræve og lægge saa pas tilside frem gjennem aarene, at de par ældste guttene kunde bli kostet paa, og saa svang de sig tilveirs — mindst saa høit som forstkandidaten paa Myr!

Saa, nu er hun færdig for ikvæld. Idet hun forlater fjøset kjender hun formelig en lyst til at si godnat til alle og alt herinde. For her er hun selv et andet menneske end utenfor.

Det sørgelige var, at hun snart hadde været gift i to aar, og endnu viste der sig ikke no tegn til smaafolk. Og hun som alt hadde lagt tilside non alen rigtig fint lærred, som bare ventet paa at skulle klippes op til bitte smaa skjorter og bind.

Der gik to dage og Hans kom ikke. Den tredje kunde hun ikke andet end stadig at staa ved vinduet. Og den fjerde om kvælden var det umulig at holde sig iro længer. Hun tok paa sig og begyndte at gaa nedover veien, som svinget sig øde mellem berg og myr.

Hun var kommen langt nedover og sianset og lyet ut i det vaarblaa mørke. Men det var bare orren som spilte og bækkene som siklet. Hun turde ikke snu, hun gik med en hikst i halsen og drev langsomt videre. Hun kom frem paa den ytterste aas, hvor bygden laa aapen og fjorden foran vestfjeldene saas at blinke under maanen. Gaardene laa hist og her med lys. Hun saa Ersland, prestegaarden og Myr. Men hun turde ikke snu. Hun gik videre.

Hun møtte en sjelden gang folk, og hun var saavisst ikke den, som spurte, om de hadde set no til Hans. Men endnu hadde hun ikke mot til at snu. Hun turde ikke komme hjem og bli alene med sig selv og natten deroppe i heiene.

Tilslut var hun naadd helt til kirken, og her blev hun staaende. En bør ikke gi sig til for længe i nærheten av en kirkegaard saa sent om kvælden, men denne gang kunde det da ikke bli værre her end hjemme. Hun tok i jernporten for at kjende om den var låst. Den aapnet sig med en rusten lyd. Hun bet tænderne sammen og gik derind og tilslut stod hun ved morens gravsted, hvor der stak tilveirs et litet sort trækors. Der satte hun sig. Hun foldet hænderne over knærne og vugget overkroppen frem og tilbake.

„Nu, mor, har jeg det saa ondt, at jeg godt kunde flytte hit. Kan du si mig, hvem som skal hjelpe et enslig kvindfolk, som ingen i verden bryr sig om?“

Det skrek i fløien paa taarnspiret, naar vinden dreiet den. Hun rykket til og saa sig omkring. Det var som denne bygd av døde — disse gaarde, som bare var tuer med et kors — disse folk, som alle laa stille og lukket øinene, det var som hun kunde se dem og føle hvordan det blev, naar hun engang selv laa her. Ja, hvordan vilde det bli? Hun — og de der — vilde vel ligge og lytte til ett eller andet. Til en salme kanskje, uten tone og uten ord, men en salme allikevel, som toner gjennom alle tider, og som bare er til for de døde.

Henimot midnat vandret hun opover bygden igjen og naadde tilslut op til den ensomme gaard.

Men den næste dagen kom Hans ridende ind mellem husene paa en stor, rød hoppe. Han svang sig av og ledte hesten hen til døren og ropte: „Martha, kom ut!“

Hun viste sig i vinduet, saa han kunde se, at hun var her, men hun gik ikke ut.

Og det var hans ansigt som hun i farten hadde set paa. Hans øine stod røde ut av hodet.

Hans satte hesten paa stalden og blev staaende utenfor. Han, som i de siste par dagene hadde begyndt at stunde saa hjem — han gruet sig nu for at gaa ind.

Da han endelig stod i døren, sat Martha og spandt og saa ikke op. Paa bordet var der ingen mat.

„Du kan tru her nu skal bli fin hest paa gaarden!“ sa han og prøvde at være lystig. Men rokken den gik og den duret, og Martha saa ikke op.

Da han hadde skiftet arbeidsklærne paa ute i kammerset, kom han ind igjen og slængte hen. „Der fins vel en matbit i huset?“

Martha var blek. Hun kremtet, saa ikke op og spandt bare videre.

„Har du mista mælet dit?“ Han satte sig i bænken og saa paa hende. Men hun løftet saavisst ikke øinene mot ham. Hun sat der med en mine som var hun ganske alene i stua. Nu begyndte hun sandelig at nynne.

Han ventet en stund. Og han kjendte lyst til at fare op, at slaa i bordet, at ta hende og gi hende ris for at knække det der stivsindet. Eller kanske begi sig ut paa en ny svir. Men til det hadde han ingen makt længer. Han hadde raset ut for denne gang. Det han nu hadde lyst til, det var at være vermer og vel forlikt med sin kone.

„Du kunde nu gjerne ta lite bedre imot mig, Martha,“ sa han. „For enten du bryr dig om det eller ei, saa har jeg da tjent en vakker skilling paa de her dagene. Og hvis du vil ha pengene og gaa ned i banken med dem, saa ligger de her.“ Og han tok skindboken frem og la den paa bordet.

Saa reiste han sig og gik ut, satte hoppen for kistevognen og begyndte at kjøre møkk.

Da det lakket til middag, kom hun og ropte ham ind. Denne gang var der mat paa bordet, men han maatte æte alene, hun bare skrubbet og vasket ute i kjøkkenet. Og han snakket og aat, men der lød ikke ord eller mæle til svar.

Om kvælden maatte de jo dele den eneste sengen de aatte, men hun skjøt ryg imot ham og snudde ansigtet mot væggen, og lot straks som hun begyndte at snorke.

Han tændte snadden og blev liggende og røke. Det er svært til gild kjærring du har faat, Hans. Og er det ikke bare som det skal være, at hun vil være stormægtig og ha orden i alt? Jaja, lad det nu være hendes tur til at dominere, det kan formelig gjøre en godt at gaa under pisen og være

ydmyg. en stund — for en vakker dag saa kunde du vel sjøl faa lyst til at ryste paa skindet dit igjen.

Han begynte at smaafliire ind i tobaksrøken.

Og først den tredje dagen efter at han kom hjem mælte hun et ord igjen, da de sat og aat føredul sammen.

„Var det saa jeg skulde til banken,“ spurte hun lavt.

„Ja, der er femti daler i boka der. Og hvis du vil umake dig med det saa!“ Det piblet av glæde i ham, for nu var vel isen brudt. Og i kvældsøkten kom hun op til ham paa jordet og spurte om der var no, hun kunde hjelpe ham med.

„Aa, det er nu vel for galt det og,“ mente han. „Men du vet det blir lettere at drive paa naar en har dig i nærheten.“

Og siden om kvælden fulgte han hende til fjøset og var aldeles makeløs og maaket gjødslen bak kjerne ut for hende. Han var gjerne mand for at narre hende til at le, men ellers saa gaar det nu an at knipe munden sammen.

Søndagen blev her endelig det varmeste solskin. Langt nedenfor de aaser, som stængte, hørte en den fjerne lyd av kirkeklokker. Idag gik de to sammen omkring paa aker og eng og smaasnakket om det av onnen, som nu var gjort, og det som enda stod igjen at gjøre. Nei som hun syntes det var magtpaaliggende dette med at faa en tønne havre mer eller mindre. Og saa hun ikke aldeles makeløs ut i den blaa helgestak og det røde livet! Hans maatte

gang paa gang ta omkring hende, og hun kaldte ham en gap og stødte ham bort og sa, han fik hugse paa de hadde en nabo, og at de hadde vindu paa stua der med. Men saa himmelglad var Hans over at ha en slik kjærring, at hadde han ikke forsvoret det før at ville røre en dram mer, saa gjorde han det nu.

„Skal du paa marknan iaar ?“ spurte hun og snudde ansigtet væk.

Aahaa, tænkte han — her brygger det op til no nyt.

Og han svarte indsmigrende, idet han strøk skjægget ut av munden. „Hvis du kunde overkomme at være med og hjelpe til, saa var der jo en skilling at tjene.“

„Hm,“ sa hun, og fik det en lang stund med at tie igjen.

IV.

Der gik non aar. De strævet sammen og var venner og uvenner og hadde overtaket hver sin tørn. Hun fik ham til at bryte op nyland og hjalp selv til med at slite i røtter og sten. Hun overtalte ham ogsaa til at holde en avis, saa hans tanker kunde finde no andet at pusle med, end bare dette at sælge og kjøpe. Det gik godt en tid— til raptussen kom, saa kastet han det han hadde i hænderne og fandt saa et paaskud igjen til at stryke sin vei.

Paa en maate var det en trøst, da hun indsaa, at Hans vel kunde drikke, men helst naar andre betalte.

Han kunde handle og handle, men bestandig saa handlet han godt. Han kunde være sansesløs drukken, men pengeboken sat bestandig vel gjemt. Det var bare æren og anseelsen, han stadig satte overstyr. At folk kaldte ham en kjæltring, det flirte han bare av og forstod ikke, at hun kunde gaa der og ta sig nær av saa litet.

Men naar hun stullet omkring alene her oppe paa fjeldgaarden, mens han fór borte med sit, da kunde hun gaa og vente og vente, ikke paa ham længer, men paa det, som skulde trøste hende i hans sted, dette væsen i vuggen, som aldrig kom. — Og denne gang kunde det endnu mindre nytte at staa ved vinduet og stirre.

Mange bitre ting maatte hun svælge og late som det bare var morro. Mere end en gang stod hun paa markedet og saa paa, at Hans blev ført paa raadstua, mens hjembyggingerne fulgte paa avstand og flirte. Det gjorde jo ondt, men ingen skulde se det paa hende. Det var værre med dette barnet, som hun aldrig skulde faa. Her hjalp det ikke at kneise med hodet og være sterk. Det var som det allerømmeste punkt i hendes sind blev rammet. Denne gang vilde hun helst bøie sig og be om hjælp.

Saa blev det til, at hun oftere og oftere fandt utvei til at komme nedover til kirken. Hun saa brødrene stige derind — og følte de satte sig i en stol i nærheten. Hun kjendte paa sig at fortskandidaten paa Myr kom med sin stasfrue og satte sig midt overfor. Men Martha bøiet hodet og saa ned i sin salmebok. Disse

mennesker svandt saa ind til ingenting ved siden av det, som nu hadde magten i hendes sind.

Salmen tok i, og hun sang med. Det var første gangen hun hadde no selv at lægge ind i den, og derfor blev det no ganske nyt at synge. Kirkens hvælv blev fylt av en overjordisk samklang. Hele menigheten sang. Skaldede mænd, blonde, rødhaarede, mørke, de heldet hoderne bakover og sang. Kvinderne bøiet sig under de sorte og lyse tørklær og stemte høiere i. Alle mennesker forvandlede til salme. Og Martha selv følte, at hun steg mot luftlag, hvor hendes ønsker likesom fik vinger paa. De tok sin egen flugt. De svang sig op i det uendelige rum. De øinet ham, hun sang for. Hvad vil du, kvinde?

Og Martha sang de ord som stod i salmeboken, men paa samme tid var det som hendes ønsker nu deroppe i rummet sang sin egen sang.

Herre — jeg er en mor, som endnu ikke har faat sit første barn. Er jeg uværdig? Prøv mig da. Var jeg før haard og ond, saa vil jeg bli anderledes, naar jeg har en vugge at nynne over. Straf mig med sygdom, gjør mig fattig og arm, og jeg vil bære mere end det, bare jeg samtidig faar et litet barn paa armen. Hører du det? Hører du det, du som raader for alt som hænder.

Salmen bruste endnu, og Martha glemte alle omkring sig. Hun hadde sunget sig op til en trone ute i det store rum, og rundtom hende var der en herskare av andre kvinder. De knælte som hun. De

hadde sort tørklæ paa hodet som hun. De foldet hænderne som hun. Men de andre var virkelige mødre. De hadde sine barn i vuggen, ved brystet, paa armen, i arbeide eller lek — de var her for at be om, at det maatte gaa dem vel. Og nu blev der en salme. Nu fik ord og ønsker vinger. Det blev et kor, som lokket stjernerne til at synge med. Det blev alle mødrenes sang.

Kun Martha maatte holde sig avsides. Hun hadde jo ingen at be for. —

Slik kunde hun sitte og synke hen — det hændte hun først kom til sig selv, da folk begyndte at skubbe hende og skulde ut av kirken, fordi gudstjenesten var forbi.

Men den som gaar alene paa en slik ensom fjeldgaard kan tænke og gruble saa længe paa ett og det samme, at det tilslut blir lys levende.

Hadde hun faat et barn i rimelig tid efter brylluppet, saa vilde det nu ha været fire aar. Og det var dette barn som Martha nu begyndte at se. Det var en liten gut. Han het Per efter far hendes. Han diltet efter hende ut og ind av dørene og spurte om det, som barn spør om. Og om kvælden bar han melkebøtten for hende til fjøset, og mens hun sat med hodet ind mot den varme koen og melket, stod han tæt ved hende og smaapratet.

Naar saa Hans kom hjem, stirret hun paa ham med fjerne, fremmede øine. Det var som denne mand nu tilhørte en anden verden end hun.

Og aarene gik videre, og Hans syntes at hans

kone forandret sig saa og ofte ikke var til at kjende igjen.

Indtil den dagen, da han kom kjørende ind paa gaarden og ropte paa lang lei. „Martha — Martha — er du der?“

„Ka er det?“ Hun kom ut i døren for at se om han hadde drukket.

„Er du færdig til at flytte?“ sa han og hoppet av og knyttet tømmerne sammen.

„Flytte?“ Hun glante.

„Ja, nu blir det no ana end at sitte her, Martha mi. Nu skal du bli kone paa Dyrendal.“

„Er du paa styr! Dyr . . . endal.“ Hun maatte holde sig fast i døren.

„Ja, chefsgaarden uti Norbygda. Nu er den min. Den største gaarden i hele distriktet — skog, seks husmandsplasser — det er mit nu.“

Da han endelig kom ind, blev stuen fuld av sindsbevægelse. Han drev paa gulvet og prøvde at faa fyr paa pipen, men maatte hele tiden fortælle fra auktionen. Der var ingen tvil om, at det var røverkjøp. Der hørte ogsaa laksefiske til. Og bare skogen maatte være mere værdt end det han hadde git for det hele.

Hans Lia hadde gjort som et stort notkast igjen og sat det lille, de eiet, paa spil. Og umulig var det jo ikke, at det kunde drive tilhavs ogsaa denne gang, saa han stod igjen som fant i morgen. Men Martha vilde ikke svinge med hatten, om det gik galt — Martha blev søvnløs.

V.

De kom flyttende en dag tidlig om vaaren. Der var ikke stort med indbo paa lasset, det var bordet og sengen og bænke, non gryter og kopper, og et par bylier av klær. Der var plass til en stor kasse, hvor no regjerte og sa nøff, nøff! Og bak efter gik de tre kjyrene, og fire sauer, som Hans med en bjørkekvist i haanden prøvde at holde sammen, og øverst paa lasset sat Martha og kjørte.

Det var ingen flytning, som skulde skape ærefrygt for de ny eierne paa Dyrendal.

Veien gik høit utover lange skogaaser, tilslut var de ute paa bakkerne, og der laa nabobygden dypt under dem paa en slette. Først saa man strandbyggerne, en rad av graa fiskerstuer langs den brede fjorden, og det var næsten som selve bølgen hadde skyllet dem op. Bak disse løftet den brune kirken sit sorte taarn op av en furuhaug, og mot øst bredte saa storbygden sig med gaarde, skogsrimmer og aaser. Men de som kom flyttende visste, at her var mer. Milelange dale strakte sig ind mellem de fjerne, brungraa fjeld mot nordøst — med elvedrag, storgaarder og sæterbruk, hvorfra der om sommeren lød bukkehorn og lur.

Hit skulde de. Martha tænkte: Hit flytter vi idag, men Vorherre vet, om vi ikke maa pakke oss bort igjen med skam og skade i morgen.

Nede paa sletten kunde de endelig se Dyrendal. Den laa høit paa en bakke inde mellem bjørkaasene

i øst, og den laa der og hersket baade over land og sjø. Hovedbygningen var gulmalt og bredte ut en lang rad av hvitkarmete vinduer mot vest. Takraftene hang langt utover, det var en storkars bygning. Foran den kom en have med brede trækroner, og bak løftet sig de svære, rødmalte uthuser paa høi, hvitkalket mur. „Jasaa, skal du bli husmor der efter gamle oberstinden!“ tænkte Martha, men maatte ryste paa hodet. Hun drømte. Meget av galskap hadde Hans fundet paa, men dette her var nok det værste.

„Det ryker da der?“ utbrøt hun. For Hans hadde jo sagt, at gaarden nu stod tom.

„Ja, saa sandelig — har du set slikt!“ undredes Hans og stirret.

De kom forbi gaarde langs aasen, hvor folk stod ute og glante, og hvor alle fjæsene maalte flytningen som vilde de si: „Herre Gud, skal det være det nye herskap paa Dyrendal.“ Og det var nu at Martha fik det med at skyte haken frem og maale folk fra siden. „Herregud, det skiller da ikke andre ialfald. Vi er da den som vi er.“

Da de saa kom over elven og ind paa Dyrendals jorder hoppet hun av og tok en haandfuld jord ved veien og gned den ut mellem fingrene. „Leir,“ sa hun og saa eftertænksomt paa Hans.

Men skraat nedover fra gaarden mødte der op en allé av høie aspeetrær, og Martha sat paa lasset og saa op i de sprettende kroner. „Det er da svært til følge tilgaards.“ sa hun. „Ja, det her kan vi faa god bruk for,“ sa Hans — „det kan da bli adskillige favne

ved.“ „Ved?“ sa hun. „Ja, sagtømmer med — skjærer vi det op, saa blir det da flere tylvter med planker.“ „Det tænker nu jeg vi venter med,“ kom det fra Martha. Hans forstod, at nu hadde vel hun mere forstand end ham igjen og nævnte det aldrig senere.

Men dette blev nu for Hans en stor dag. Siden denne handel var kommen istand, hadde det hele tiden gaat rundt for Martha, og idag blev det værre, ja, det var som han stadig holdt hende over en ild og lot hende sprælle og sprælle. Det var nok saa at hun hadde ret bestandig, og hun var tolv gange saa godt et menneske som han, men derfor kunde han da more sig med at holde hende litt over varmen og la hende sprælle.

Først var det nu de to tjenestejenter, som han hadde stedd uten at fortælle det til hende. De hadde kokt rømmegrøt og dækket op paa et bord i stua, og Martha glante. Hvor fik de duken og skeerne og kjøkkenstellet fra? Ja, se det hadde Hans kjøpt paa auktionen, men hvorfor skulde han straks fortælle det til hende? Værre endnu blev det, da hun vilde være med og binde kjerne sine ind borti fjøset. For der stod femten kjerne, og jentene sa, at de hadde Hans kjøpt sammen med eiendommen. Og hun, som hadde gruet sig saa for at begynde paa en stor gaard, uten hjelp og uten buskap. Det knægget nede i stalden, og da hun kom dit stod der seks hester og stampet i baasene, foruten den de kjørte hit med. „Kem som eier de der?“ spurte hun. „Det er vore,“

sa Hans. „Vore! Hør nu, Hans, snak alvor!“ „Det er vore hester saasandt jeg staar her.“ Hun glante paa ham, rystet paa hodet og gik ut. Hun trodde ham ikke. Men var det saa allikevel, da maatte han jo ha sat sig i gjæld til langt op over ørene, og hele herligheten hang bare i en traad.

Siden fulgte hun ham op til vognbua, og her stod bruksvogner, slæder, en kariol, en kjærre og — saa hun rigtig? Inderst ved væggen — en trille.

„Kem som eier den der!“ spurte hun og pekte derind.

„Hm,“ Hans klødde sig i skjægget — „det er nu vel mit det meste som fins her paa gaarden.“ Han tygget og tygget paa skraaen, mens øinene plirret. Aa, han vilde ikke ha byttet denne stunden bort hverken for hest eller ku.

„Har du . . . har du kjøpt trille til oss nu, Hans?“ Hun stod blek og stirret paa ham.

„Ja, synes du ikke at storfolket paa Dyrendal lyt kjøre fint til kirka?“

„Du mener vi har ikke no vigtigere at lægge de stakkars skillinger bort i nu?“

„Nei,“ sa han — „det vigtigste maa da vel være at vi to kan kjøre som storfolk.“

Hun glante paa ham og maatte gripe efter væggen for at holde sig fast. „Jeg tænker den første kjøreturen blir til fattiggassen jeg,“ sa hun. „Og visste jeg det ikke før, saa ser jeg det nu — at du er ryke ruskende gælin.“

Saa rystet hun paa hodet og gik langsomt nedover gaarden.

Da han kom ind, fandt han hende sittende paa en stol. Hun grundet frem for sig, tørket nu og da øinene og snufset. Pludselig satte hun i at storgraate og stønnet: „Idag angrer jeg én ting, Hans.“

„Saa. Angrer du en ting?“

„Ja — at jeg tullet mig til at gifte mig med en kar som er baade fra vett og forstand.“

„Det var da slemt det da, Martha,“ sa Hans og satte sig til at karve i pipen.

„Vi skylder for hver eneste spiker i væggen her. Og du kjøper — hik — kjøper trille!“

„Ja, du sier no, Martha.“

„Og vi skal ut med tusinder før midtsommers, og til høsten blir det at rykke ut med tusinvis igjen. Og her sitter vi idag og har kasta de faa skillingerne vi aatte bent ut av vinduet. Men du — du kjøper — trille!“

„Ja, det er nok rent borti væggene.“

„Men da vil jeg si dig en eneste ting, Hans. Sælg øieblikkelig. Prøv at berge det lille vi aatte før. Og la os flytte herfra paa timen!“

„Aa vi kan da vel slaa oss til natta over,“ mente den anden og rev av en fyrstikke og fik fyr.

Men da syntes Hans at han hadde stekt sin kone længe nok over varmen, og saa begynde han at drive paa gulvet og fortælle hende ting, som han hitil hadde tiet med.

Javisst var det dristig det hele — det var det. Men ingen anden visste no om, at han før auktionen hadde gaat igjennem skogen med en forstmand fra et trøelastkompani i byen. Og skogen, meste-parten av skogen, den var allerede godtsom solgt til kompaniet for mer end det som skulde ut baade den første og anden termin. Saa hun kunde da sove trygt et par nætter og vel saa det. Saa var der jo en dryg pantegjæld paa eiendommen, men ikke stort mer end at gaarden med laksefisket maatte kunde rente for det. Og vilde han sælge de to største husmandsplassene, saa blev det ogsaa en slump, ja mer end halvparten av hele pantegjælden. Forstod hun nu det? Og syntes hun endda han var saa aldeles spike ruskende gælin?

Og gaarden var kjøpt under ett med besætning og redskap. De femten kjyr og seks hester fulgte med. Og vogne og slæder og sæletøier og alt. Det fulgte med i handelen. Trilla — jo ho — det var no for sig. Trilla hadde lensmanden ropt op til salg. Men her fandtes ikke den gaardmand i bygda, som vilde by paa no saa storkarsagtig som en trille, og Brandt paa Lindegaard og doktoren og presten var der ikke, og desuten hadde de vel triller nok paa forhaand. Og da der ikke var bud at faa, saa syntes lensmanden at det beste som kunde gjøres var at regne trilla med til besætning og redskap. Forstaar du det nu, Martha? Den koster mig ikke en skilling.

Og det vilde han ialfald love hende, at hun

skulde slippe at fare ut og vise sig i den i morgen den dag. Den aat ikke no videre før, den kunde da staa der. Naar den dagen kom, da de sat her og var utbetalt og hadde en skilling til overs i banken, saa kunde de kanskje sætte sig op og kjøre en tur.

Martha sat endnu og stirret frem. Saa snudde hun øinene mot ham. Mot Hans. Hvis nu alt dette var til at lite paa! Denne vildstyringen, som ingen holdt for andet end en drikkar og en slaassar, og en kjeltring i handel og vandel — skulde han være mand for at klare dette her?

Det lød ialfald saapas troværdig, at hun reiste sig og saa sig omkring med en mine som om hun nu bestemte sig paa at bli. Der var vel kanskje saa meget fast at staa paa, at det var umaken værdt at brette op og ta fat.

VI.

Det var sandt nok — de første ukene hadde ingen av dem let for at sove. Det var kommen saa braatt paa at skulle ha saa meget under hænderne. Og synderlig fast sat de jo ikke endnu, der kunde komme saa meget paa tvers — en ting er at ha gode utsigter og en anden ting er at ha pengene paa bordet. Det var næsten som den store gule hovedbygningen ikke følties sikker paa grundmuren, naar de om kvælden var kommen i seng, det var som det hele kunde begynde at gli utover bakken just som de lukket øinene.

To tauser og to gaardsdrenger, det kostet. Men Martha hadde nu atten melkekjyr — der samlet sig efterhaanden store hvitskurete daller med gult smør i melkebu, og lange rader av oste stillet sig op paa hylderne. Og denne gangen vilde matmoren reise til byen sjøl.

Men først da halve betalingen for skogen var kommen og den første terminen for gaarden betalt, kom der saa megen ro over dem at de likesom kunde stanse op og se sig omkring.

Og det første de opdaget, det var da, at de hadde flyttet ind i et fremmed hus. Her hadde bodd mennesker med et andet sind, og noget av dem gik fremdeles omkring her og spøkte. Tapetet bar merker efter billeder og hadde huller og flænger efter kroker — men tapet paa væggen for landsens folk, det er ikke trivelig. Her var store gilde stuer, men det var stuer for storkar. Den ene maatte staa ganske tom, den anden fik finde sig i den sengen og bordet og bænkene, som de to flyttet med sig da de kom. Vinduerne var høie og alvorlige, vant til gardiner, men hadde Martha gardiner at hænge op? Enkelte av ruterne bar merker efter muntre officersgilder, her var ridset navne og tankesprog ind med diamant. Von Kaltenborn, stod der. Og Elieson, og Seiersted. Det var no fremmed, som stadig glante frem i stua og gjorde nar av de simple folk, som nu var flyttet ind her. Men ruterne gik det vel an at skifte en dag.

Værre var det med den store haven. Nu i mai begynte æple og kirsebærtrær at bli en eneste pragt av hvite og lyserøde blomster. Men slike haver var bare for storkar paa disse kanter. Martha hadde set maken i prestegaarden, men var her nu tider til at spankulere omkring i gangene der og drikke te i lysihus og snakke dannet! Hans lurte sig helst en omvei, for vel visste han godt, at obersten og damerne hans ikke lenger vanket omkring der inde. og allikevel følte han en slik respekt, at han hver gang løftet paa haanden for at ta hatten av for sin egen have. Hadde det bare gaat an at si til alle disse busker og trær: Vent ialfald med den der blomstringen til vi sitter her og er utbetalt og kanskje har en skilling i banken. Folk som gik forbi maatte vel stanse op og flire.

Men der var en ting her paa Dyrendal, som almindelige landsens folk kunde unde sig, det var utsigten. Gaarden laa høit, og den saa utover et litet kongerike. Bygden bredte sig dernede paa sletten med torvmyrer, skogbelter og gaarde paa grønne jorder, gjennemskaaret av alléer, skigarder og veie. Den begynde ved Storfjorden foran de snetoppede fjeldene i vest, og den strakte sig mot den brede vik, som løper ind i østbygden foran andre fjeld i nord. Og viken sendte videre et langt sund, hvor gaarde laa paa begge sider og stirret paa hinanden, og sundet dannet tilslut en indsjø, som fløt helt op under Dyrendals bakker. Hit ind gik laksen og silden og her frøs der om vinteren den blankeste

skøiteis. Men nu i de varme vaardagene var den mørke flaten et speil, og dernede saa man gule og røde hus, som stod paa hodet mellem grønne bakker og stille granaaser. Og i bunden den lyse, solskyete himmel.

Naar Hans stod her ved flagstangen og samlet alt dette, blev billedet saa stort, at øiet hadde ondt for at rumme det. Det var ikke bare fjorden længer, hvor eventyr kom og gik under hvite og barkete seil. Her blev saa mange veier med færdsel paa, det kjørte og gik paa begge sider av sundet, der rørte sig no i de lange alléerne, som førte op til kirken — der var trafik rundt innsjøen og vestover mot strandbyggerne ved Storfjorden. En eller anden skulde kanskje til Dyrendal, til ham? En hændelse kom og banket paa. Det var som der laa opslaat foran ham en stor og merkelig bok, og her var meget at læse og meget at undre sig over. Alle lyde fra bygdens færdsel skyllet herop. Der pep en damper paa Viken, en hest knegget bak sundet, en planke faldt ned paa en gaard langt derute bak kirken, rop og latter hørtes, ja, det var som alt liv omkring steg tilveirs og bølget Dyrendal imøte. En mærket man var kommet nærmere ut mot havet, luften var fugtigere og hadde en smak av salt, vestfjeldene med de hvite topper laa stadig i et aandedaktig slør, og mot kvelden blev himlen ut imot skjær-gaarden et paradys av skyer. Men over det hele rystet vaaren sin pebrete aande, denne lukt av gjød-sel, av løvsprett, av sild i fjæren og blomster i bak-

kerne, og det hele var saa sterkt, at næseborene maatte skjælve og sindet aapnet sig til en sang.

Nu utover vaaren var forresten laksefisket et eventyr for sig, som fyldte alle dagens timer med spænding. Haugen nord for gaarden stupte brat ned i sjøen og rendte saa ut i et næss, som alskens sjøfugl holdt leven omkring.

Men fra ytterste næsset løp noten skraat ut over sjøen, og et taug i den borteste enden fløi ret til land. Det forsvandt ind av døren av en graa hytte paa berget, og her sat Johan Rø, en gammel graaskjæg, og holdt i den andre enden med en mine, som om han hvert øieblik ventet en hændelse. Tauget og noten dannet sammen med strandlinjen en trekant, og midt ute i den raket en stige op av sjøen, og paa toppen av den stod Peter Eriksen i gul oljetrøie og sydvest og stirret ret ned som om han hadde mistet no dernede paa bunden. Det kunde jo hende at kameraten i hytta snakket til ham og sa et ord, og Peter svaret, men løftet ikke engang paa øienlokkene, for dernede paa bunden er der ting som er viktigere. Han venter en graa, lynrap skygge, helst flere. Og der er sænket en hvit flake, mange gange saa stor som et stuegulv, ned paa bunden, saa alt som rører sig imot det skal være let at ta øie paa. Saa staar da Peter der paa stigen saa lang som dagen er. Hans far hadde staat paa samme vis, og han døde som blind. Nu er Peter selv en graaskjæg, og den svære ryggen er rund, men synet er upaaklagelig endnu. Tiden

gaar, og han glaner og ser. Der blir stekende hedt midt paa dagen, og han kunde trænge at lette oljetrøien av, men om saa dommedag kom, saa blev han staaende urørlig. Hvis synet et øieblik er borte fra det hvite dernede, saa kan laksen slippe ut igjen, og saa er hauger av sølvpenger strøket med.

Og Johan Rø sitter i hytta og er spændt paa sit. Han er, likesom Peter, husmand under Dyrendal, men som ung var han ved garden og stod vakt paa slottet hos kongen, endda han er saa bitte liten. Han kan tænde en pipe med den ene haanden og koke kaffe paa ovnen med den samme haanden, men den anden blaaholder stadig paa tauget. Naar laksen er der saa er fanden laus — saa gjælder det at være lynrap og faa den borteste enden av noten halet ind til land. Det hændte engang at han hadde bundet tauget fast paa berget utenfor, og saa kom hans kone netop i døren med mat til ham, og hun var enda i de dagene da hun skulde ha en liten. Men i det samme skrek Peter Eriksen: Drra! og Johan mistet samlingen og fløi ut til tauget, men rendte kjærringen overende, saa hun trillet fra berget og like i sjøen og var fra da av som et andet menneske. Siden har Johan tauget herinde i hytta og slipper det aldrig et øieblik.

Men som Peter Eriksen staar der i solsteken og stirrer, kan det jo hende, han har et stort billede i hodet — det er laksen, den blanke lynstraale gjen-

nem sjøen, paa dens mange farter rundt om i den vide verden. Den har i vinter skudt sine striper gennem de store hav og ind under kyster saa langt borte, at de ikke er til at tænke paa. Men saa en dag kommer vaaren i havet, og den begynder at stunde saa nordover. Den husker de stille, dype fjorde, og kanske en frisk, spillende elvestrøm, hvor den krøp ut av rognen som lien og siden boltret sig som blank laksørret, inden utveen kom og drev den til havs. Men nu sætter den nordover paa hjemvei, det gaar som stjernes kud gennem havet, den muntrer sig i kaate sving ind gennem de vindblaa fjorde og sund, og skyter forbi kjendte bergvægger og næss. Nu bolttrer den sig i en sval strøm fra en fjeldelv, men det er ikke den rette, det staar den i hodet no om en foss, hvor det gaar an at hoppe og sprælle i solskin og sprut og sprøit, og længer op husker den en bestemt flue, som den nu har bedt med sig en kamerat paa. Peter venter. Han er næsten rørt og færdig til at si, at en slik gammel kjending faar være velkommen hjem igjen. Nu stryker den ind sundet og staar langs østkysten, og saa er den under landet her, se nu godt efter. Der kan komme en skygge dernede i det grønne vand, men Peter ser godt at det bare er en hyse eller en torsk eller kanske rent ut en krabbe, det er ingen ting at bry sig om. Og dagen gaar. Der skal taalmod til. Johan Rø bytter med ham, og nu staar han i stigen. Og en ny dag gaar, og begge stirrer og glaner øinene sure, men ingen ting sker.

Jaja, saa faar Peter op igjen. Han gnir øinene med en beket næve. Og bunden dernede er hvit, og vandet lysegrønt, og solen spiller i det, grøn-gyldent og vuggende. Han hører det smelder av sjø mot stigen, der lyder rop og snak paa land, men han ser ikke op, saa lang dagen er, her staar han og stirrer og faar ondt i led og lem, men kan ikke tænke paa andet end at stirre med de gamle øinene. Indtil der pludselig gaar en isnen og en ild gjennom hans hele krop — han aner et graat lyn i vandet, men det maa langt nok ind, hei, der er fler! Da er den store bebudelse over ham, han kunde syngte et Hossiana eller bede et fadervor, men det hele utløser sig i et vildt skrik: Drra!

„Drra!“ hylter Johan Rø, og nu er fanden laus. Hytta truer med at vælte av hans spetakkel derinde, tauget faar liv, noten bøier sig mot land. Og saa stiger Peter ned av sin plass, stiv i hele kroppen, og hopper i baaten, som er bundet til stigen. Nu maa noten tømmes. Og naar de faar den ordentlig ind til fjæren spræller der blanke legemer i den, det er hauger av sølvpenge — endelig! Men de to faar bare en lot og en del, for mesteparten gaar jo til husbonden paa Dyrendal.

Og i denne tid, da det hele stod paa spil for Martha og Hans, gik de begge utover forsommerens lyse dage og hadde et vindu aapent mot dette rop fra vorpenoten. Det var som et lotteri, men ropet dernedefra lød som en hjælp og en redning for hver gang. Og mangen en dag, naar de sat tilbords,

og ropet Drra! sang herind, da kom der nok liv i dem begge to. Hans føk ut og satte nedover bakkene med maten i munden, og Martha kunde i førstningen heller ikke styre sig, men fulgte efter paa afstand.

Saa blev det en bytur for Hans. For laksen vilde han sælge sjøl.

Og denne gang reiste han ikke for at træffe vilde kamerater med fristelser til drik og slaassing som paa markedet. Han solgte den dyre fisk og fik lommeboken fuld av sedler uten at ha snydt saa meget som en svenske, og det gjorde at han uvilkaarlig begyndte at føre sig anderledes paa gaten og regne sig til en anden stand end før.

Han gjorde sig ikke latterlig og bildte sig ind at være storkar, men, de nye graa vadmelsklærne var perset i væven hos farveren, saa loen la sig ind og tøiet fik en mørk og dyp glans. Og han satte ikke paa sig høi stivhat som en prædikant, men en ny av brunt plyss og med vid brem. Derimot var det saa let at gaa i springsko om sommeren i stedet for de tunge lærstøvlerne, som rak til knæs, og da han første gang rugget avsted med dem henover gaten, begyndte de saamæn at rikse under saalerne, og den store, bredskuldrede kallen fik et nyt foilag, saa han maatte se sig omkring, om ikke folk syntes han var for fin.

Paa St. Hansmarkedet maatte han jo, og denne gang med tre gilde hester fra sin egen gaard, men han tok ikke selv ind i de svinske hestelossier, han bodde hos Findseth, hvor der var laken paa sengen

og kostet tolv skilling for natten. En dram kunde han jo ta i kjøpeskaal med gamle hestekarar, men han satte ikke flasken for munden og vendte bunden i veiret, han husket, at naar han skulde hjem igjen, saa maatte han op gjennom en lang allé, og vel var han ingen oberst, men han var da husbonden paa Dyrendal.

Ut paa høsten kom der atter penger fra trælaskompaniet, og den anden terminen blev klarert for gaarden. Nu var der sandelig bare pantegjælden igjen, og vilde de ikke lægge sig rent til at sove, saa maatte da den store gaarden med laksen og kjerne kunne rente for det som de nu skyldte.

Nu syntes Martha og Hans, at de kunde ta sig en pust, for endelig stod vel stua saa trygt, at de ialfald kunde unde sig fred om natten.

Men hver gang Martha hadde været i byen med smør, kom hun hjem med no, som var vel indpakket, og som Hans ikke fik røre ved, før det lystet hende at vise det frem. Saa var det en vægklokke i brun kasse, som naadde fra loft til gulv. Saa var det en fin damaskes duk til bordet, om her skulde komme et menneske. Saa var det kobber og blikkøi og fater og kopper til kjøkkenet. „Ka du har betalt for det der?“ spurte Hans. „Det skiller dig ikke,“ svarte hun, ikke for at være ublid, men fordi hun hadde sat sig i hodet, at dette her vilde hun og smørret klare paa egen haand.

Jaja — Hans var da ikke rent avsat her paa gaarden han heller endnu, og her blev sagt plan-

ker, og her mødte op snekkere, som begyndte at rumstere i stua. „Ka det skal bety det her?“ spurte Martha og stillet sig op og lot hænderne hænge ret ned, idet hun stirret paa ham. „Det skiller da vel ikke dig,“ sa han og smaaffirte og spankulerte omkring, aldeles fyldt av hemligheter. Men snekkerne slog op nyhøvlet panel utenpaa det gamle tapetet i stua. Der begyndte at lugte saa friskt av rent træ herinde. Der blev straks saa trivelig, at det blev som i et andet hus. Og Martha visste, at naar Hans først tok styret, saa var det best at la ham drive paa. Da panelet var spikret paa væggene, saa maatte de alle flytte ut paa kjøkkenet, for nu kom der maler tilgaards.

Der blev jo trangt rundt bordet herute, naar tauser og gaardsdrenger og husmænd foruten sjølfolket skulde sitte der. I oberstens tid hadde arbeidsfolket holdt til oppe i baarstua, et litet rødmalt hus langt oppe i gaarden. Men skulde Martha og Hans sitte ganske alene her i den store hovedbygningen? De var da ikke jaalet. De vilde ha gaardens folk omkring sig baade ute og inde.

Men da malerne og snekkerne var borte, og en rimelig tid var gaat til tork, lukket Martha op døren til kjøkkenet en dag og ba dem, som sat der, om at kikke ind. Og døraapningen blev fuld av hoder, som glante. Her var sandelig blet som en anden stue. Vægpanelingen var graamalt og med brune lister. Loftet var hvidt, gulvet brunt som listerne. Og nu var der et nyt langbord ved væggen, og nye bænker,

med en tverbænk som høgsæte oppe ved vinduet. Alt dette var brunt som gulvet. Ja, her var stas. — Det var en stue for en kakse, men ogsaa en stue til at trives i for almindelige landsens folk. Og Martha sa: „Ja, det der langbordet er vel stort nok for oss alle sammen, men det vil jeg nu ha sagt, at den som ikke tar av sig skoene, han slipper nu ikke herind, han faar jamæn finde sig i at sitte ute paa kjøkkenet.“

Hun lo for ikke at synes alt for streng, men saa meget hadde de alt lært, at naar matmoren sa en ting, saa var det meningen.

Saa gik vinteren med storme og snefokk, og da vaaren kom igjen, begyndte haven utenfor at grasere værre end før med stas og blomstring. Der var grene som bugnet saa av al denne pragt og pynt, at de bøiet sig nedover vinduerne for at kikke ind og vise sig frem. Og nu var det som de tō i stua nikket ut og sa, at de fik finde sig i det. De sat jo ikke utbetalt endnu og hadde ingen rikdom paa bankbok, men de sat da her og var den de var og kruset sig ikke for nogen. Hans hadde faat en gyngestol, som han om søndagen sat og vippet i midt paa gulvet, mens han smaarøkte paa en langpipe. Men selv i den var der jo karvet skraatobak, saa røken blev sterk og trivelig.

Men Martha gik ut og ind og syntes for første gang at Hans var begyndt at se saa nysgjerrig paa hende. De hadde været gift en ti, tolv aar, og først nu stak det ham vel at unge koner pleier at for-

andre sig en gang imellem. Og kanske begyndte han at sakne en liten en, som en dag kunde kravle op paa knæet og si far. Eller sat han nu saa trygt, at han syntes det var paa tide at tænke paa en arving?

Martha bøiet hodet og turde ikke møte hans øine. Hun blev saa underlig maktesløs — kom han en dag og sa et ord om de ting, saa vilde vel hun, det myndige kvindfolk, synke ned paa en stol og begynde at tute.

Laksen slog godt til ogsaa iaar. Men naar ropet: Dra! lød ind i stua nu, saa fór de ikke nedover bakkerne som før. De sat for trygt, de sendte bare non nedover for at høre.

Men Martha pønsket ut mange ting at faa syssel-sat Hans med, saa han ikke skulde se bare paa hende, naar han sat inde i gyngestolen. Hun fik ham til at holde aviser igjen og vilde han skulde læse om politiken. Nu blev her kommunevalg snart, var husbonden paa Dyrendal ikke like saa god som en anden? Og naar hun kom fra sine smørture til byen, saa hadde hun fremdeles merkelige ting med i stor og vanskelig indpakning. Engang var det næsten et lass, og der kom for dagen en sofa. Den var til den andre stua. Jasaa, nu begyndte hun at lage stasstue paa gaarden? Næste gang fór hun varsomt med det hun hadde med — og det var et høit speil, som næsten naadde fra gulv til tak derinde. Det var av mahogni som sofaen, hun hadde faat raad av preste-fruen. Men ind under jul kom hun gaaende tilfots

fra dampskibsbryggen, endda der var sendt hest og slæde, hun kom bent over den frosne sjøen og gik forsigtig og bar no i haanden, som hun langsomt reddet sig ind gjennom dørene med. Det var en hængelampe til storstua, med en mængde glasprismer og stas. — „Nei, ka har du betalt for den der, lel?“ spurte Hans, aldeles tummelumsk over hvor fint her blev. „Det skiller dig ikke,“ sa hun. Hadde hun og smørret maktet saa meget andet, saa skulde de vel kunne greie stassua med.

VII.

En gammel hvithaaret kvinde fulgte en tolvaaers gut indover langs aasen. De kom fra strandbyggerne ute ved fjorden, og de stilet indover mot storbygden. Konen hadde en krum næse og indfalden mund og syntes høi og slank, endda hun var saa til aars og gik saa besværlig. Gutten bar en bylt med klær under armen og hans haarlug under skjermhuen var saa blond, at den likesaa godt kunde kaldes hvit. Det var ingen mindre end Knut Hamren, som skulde til Dyrendal og gjæte, og kvinden som fulgte ham paa vei, var bestemor.

Det er ikke saa liketil at flytte hjemmefra, naar en er tolv aar, selv om bestemor følger et stykke. Men ellers saa var det nu ikke blet bare morro at være hjemme heller, for moren døde ifjor, og der var fem smaa efter hende i den lille stua. Og iaar hadde faren alt giftet sig igjen, og det fremmede kvindfolket

hadde saa tat plassen efter mor. Det var godt at bestemor levde endnu, saa hadde da de fem smaa søskend non at ty sammen om. Men nu da han gik hjemmefra, saa hadde hans søster Gunhild tat ham avsides og bedt ham prøve at skaffe hende en tjeneste ogsaa, endda hun var bare ni aar.

„Du kan skjønne der faar bli en raad,“ hadde han sagt. For han var jo den ældste og syntes han maatte ha ansvaret for dem alle sammen.

Knut Hamren hadde ogsaa to bøker inde i bylten, den ene het „Napoleons historie“, og den anden „Det lykkelige ægteskap“. Han hadde tusket sig til dem hos en gammel skrædder for en hank med fisk, og da han ogsaa fik læst dem fra perm til perm, saa satte de hans tanker ind paa mange forunderlige veie.

„Jaja, nu er det vel best at snu for mig da,“ sa bestemor og stanset.

„Aanei da!“ ba gutten, for han gruet sig til at bli alene.

Bestemor saa frem mot Dyrendal, som laa stor og mægtig paa bakkerne der inde mellem to aaser.

„Jaja, naar du nu bare vil skikke dig vel, Knut.“

„Aaja, en faar da gjøre sit beste.“

„Du faar nu hugse paa at læse kveldsbønna, naar du har lagt dig.“

„Aaja da. Men kan du ikke gaa med en bit til.“

„Og saa maa du hugse paa, at det er storfolk du skal tjene hos nu. Du maa nu si takk for maten og være høflig og utrette alt som de ber dig om.“

„Kom og gaa lite grann til da,“ ba han. „Du kan da bli med ind paa Dyrendal, saa faar du kaffe.“

Den gamle kvinde skygget for øinene og saa sig tilbake. „Det blir saa langt at gaa utover igjen!“ sukket hun. „Og desuten ser det vel ikke saa godt ut heller — en gammel husmandskjærring.“

Gutten klippet med øinene. Det var første gang, det faldt ham ind, at hans egen bestemor ikke kunde gaa ind hvor det skulde være, fordi hun ikke var fin nok.

„Og saa faar du ikke snakke og skravle bestandig som din vis er, husk paa det, Knut.“

Gutten lovde at han skulde ikke si et ord saa lang dagen var.

Saa gik den gamle kvinden et stykke til, og endelig stanset hun.

„Jaja, farvel nu da, Knut.“

„Farv.... hik.“ Gutten begyndte at svælge graaten.

„Saa, saa, nu maa du vise, du er en dygtig kar. Du skal forsørge dig selv nu, Knut. Og siden hjelpe de andre, som mindre er.“

„Ja — hik!“

Bestemor snudde og begyndte at gaa utover mot fjorden igjen. Han stod og saa efter hende. Det var nu heller ikke saa sikkert at de vilde være som de skulde imot hende derhjemme, naar ikke han længer var tilstede og passet paa.

Saa vandret den lille fyren videre og knuget sin rikdom i bylten sammen under armen.

Knut var vokset op derute ved sjøen, men alltid saa hadde der været no i hans tanker, som sa, at her vilde han ikke slaa sig til, naar han blev stor. Naar han fik være med faren i ærend ind i storbygden eller op i dalene, hvor der var dype granskoge med fugleliv og dyr og elve og storgaarde, saa hadde han tænkt: Hit vil jeg. Her er det trivelig. Nu skulde han endelig flytte derind, og allikevel gik han her og snufset og tørket øinene.

Dette var en søndag i begyndelsen av mai, og i stua paa Dyrendal laa Hans tilbake i gyngestolen midt paa gulvet og hadde langpipen i munden og en avis i hænderne. Husmoren sat med en salmebok borte ved et vindu, og den ene av tausene, hun Jonetta, bøiet sig over langbordet og skrev brev.

„Nu faar vi storfremmen,“ sa Martha og saa ut i gaarden.

„Kem det?“ Hans fik gyngestolen til at staa og saa op fra avisen. Han sat igrunnen bestandig og ventet paa en eller anden hendelse, kanske en hestehandler, som kunde komme forbi, og i saafald blev han lysvaaken.

„Ja vent nu,“ sa Martha og smilte og saa ned i salmeboken igjen.

Det traakket ute i kjøkkenet, døren gik op, og en liten fyr i skjermhue og lysegraa klær reddet sig indenfor med en bylt under armen. Saa strøk han huen av, bukket og sa goddag, og da dette syntes ham no snaut, saa føiet han til, endda han aldrig hadde været her før: „Og takk for sisst.“

„Nei, goddag, goddag,“ sa Hans og saa spændt paa ham, mens det lyste av skøi i øienkrokene. „Jeg mener det er den nye futen som er ute og gaar.“

Tausen løftet hodet fra skrivningen, Martha saa paa gutten og smilte, men Knut selv satte foten frem og indtok en stilling som naar voksne karer spekulerer paa veiret. Aanei, han vilde da ikke si, at han var non fut netop, sa han.

Nei, nei, det kan da være bra nok, om det bare er lensmanden, mente Hans og saa fremdeles meget alvorlig ut.

Nu begyndte tausene at smaafliere, og gutten blev rød i hodet og satte foten længer frem for at faa mere værdighet over stillingen.

„Ja,“ sa han — „det var ialfald meningen jeg skulde hit og passe krøtera i sommer. Og enten Di nu vil kalde mig fut eller gjetar saa kan nu det være det samme for mig.“

„Nu har du faat en, som svarer dig,“ sa Martha og reiste sig og gik for at gi gutten haanden. „Du faar være velkommen hit da!“ sa hun. „Pakken din kan du vel lægge fra dig saa længe, men vil du ikke ha no mat?“

„Nei vi aat da til middags netop før vi gik.“

„Jaja, men du faar vel sætte dig indpaa, ialfald.“ Martha gik hen til sin salmebok og stolen ved vinduet igjen.

Men Hans sat endnu og saa paa knekten. Det var ikke saa ofte her var slike smaakarer inde paa Dyrendal.

„Er det sandt du er slik en kløppar paa skolen?“ sa han. „Og var det ikke skolemesteren som mente, at du vil til byen og bli prest?“

Knut hadde lovet bestemoren ikke at si et ord saa lang dagen var, men dette her maatte han vel svare paa.

„Nei det er nok forbi med det nu,“ sa han og skjøv sig indpaa bænken. Da han sat der, saa naadde hans føtter ikke helt ned paa gulvet.

„Jasaa, det er forbi med det. Men du var kanskje bestemt paa det — for non aar tilbakers?“ Hans var fremdeles uhyre alvorlig, og langpipen gik ut.

„Ja, her var nu slik vækkels og omvendels uti plassan hos oss ifjor. Men nu er det mere drevet over.“

Martha saa op fra salmeboken igjen. Tausen var rød i ansigtet og bøiet sig dypt over skrivningen, men der var no i hendes ryg, som hoppet.

„Du er ikke saa vakt sjøl heller nu kanskje?“ spurte Hans.

„Aanei, naar en først begynder at fundere over de ting, saa . . .“

Martha maatte se ut av vinduet. Hans spurte igjen. „Men ka du har tænkt at bli nu da — naar du blir stor?“

„Officer.“

„Tjau beiskade! Skal du kanskje ind paa under-officersskolen da?“

Men gutten gjorde et foragtelig kast med hodet. „Var det likt sig,“ sa han. „Aanei, det blev nok in-

gen officer av det. Nei, først saa maa en nu studere sig frem til en mængde vanskelige eksamener. Og siden saa er det krigsskolen.“

„Javisst ja,“ Hans maapet. Den lille fyren snakket som om han hadde al verdens penger at koste paa sig med.

„Og naar en saa er officer, saa faar en vel ut i verden — dit det er krig.“

„Javisst! Det er klart du maa ut i krig,“ sa Hans og strøk en fyrstikke av paa buksen.

„Og saa blir en kanskje forfremmet til general, og da blir det at være sammen med kongen hele dagen.“

„Jau bitterdausen!“ Hans syntes at miste pusten og glemte fyrstikken, som brændte. „Men har du aldrig spekulert paa at bli konge sjøl?“

Martha rystet paa hodet over salmeboken. Tausen laa flat over bordet.

Men Knut var saa optat av sine forskjellige utsigter, at han saa i grubleri mot den gule kvældshimmel der utenfor og fortsatte: „Aanei, det er nok forbi med den tia. Det var mens han Napoleon levde det. Da gjorde det ingen ting, om en var en simpel husmandsgut, naar det bare var klem i fyren. Hvis han blev nummer en til at ride og bruke sabeln, saa kunde det godt hende han steg og steg like til konge.“

„Ja, pas dig nu, saa det ikke gaar samme veien med dig,“ sa Hans og rev av en ny fyrstikke. „Du skal se du gir dig ikke før du blir konge du heller.“

Siden da de voksne hadde faat no andet at snakke om, listet Knut sig utenfor og begyndte at se sig omkring. En saa stor gaard med alle de forskjellige uthusene, det var no andet end en plass derute ved nøkne sjøen, med en stue og et fjøs som to fyrstikæsker. Og alle disse store og smaa hus laa der og hadde liv. Staburet var en mand som spændte i bakken og hadde en sæk paa ryggen, smia oppe ved berget var en gammel, sint kjærring, svinehuset bak laaven hadde selv et tryne og kunde si nøf, nøf. Men det var et andet hus han blev staaende og stirre imot. Den svære, rødmalte bygningen paa den hvitkalkete mur, det skulde nok være fjøs og stald, men i grunden var det selve historien, som laa der og saa ut i fremtiden. I stalden hørtes heste at tygge og stampe i gulvet, og akkurat slik hadde det vel tygget og stampet i Napoleons og Cæsars leire.

Hans hadde ogsaa været ute en sving, og da han kom ind, sa han, meget alvorlig i ansigtet: „Nu ser det ut til at vi har faat kar paa gaarden.“

„Naa da!“ sa Martha.

„Jo, nu driver han paa med at maake i stalden.“

Det var med stor ærefrygt, at Knut fulgte de andre til kvældsbordet. Han saa for sig bare voksne folk, og maten paa slik en stor gaard maatte vel være av en særlig sterk sort, saa en fik gå til sig med forsigtighet. I høgsætet sat husbonden sjøl, og paa bænken langs væggen kom først de to gaardsdrenger, Kristian Haug og Lars Hafella, og saa blev det Knut. Paa bænken foran bordet var det øverst

husmoren sjøl, og saa de to tausere, Jonetta og Karen. Men her var saa underlig stilt. Det var likesom ingen turde snakke høit. Men Knut saa med særlig ærefrygt op til Kristian Haug, for han hadde bare ett øie og hadde mistet det andet i slagsmaal paa Lofoten. Det var en mørkhaaret og fregnet krabat og han syntes aldeles rāsende baade naar han aat og snakket. Men den blonde Lars Hafella var en blid, lyshaaret ræv, som trak munden op under næsen og smaafлите og gjorde nar av hele verden.

Tjenestefolkene laa paa et stort loft over stua, og da de gik til ro fandt Knut en liten sengebænk for sig indenfor døren. Der var hvit putevar og skindfælden hadde et rødt aaklæde, det hele var rent og venlig. Ved den ene væggen laa karene i samme seng, og ved den motsatte de to tausene. Og da Knut laa her og lukket øinene stod dagen med alle sine hendelser for øinene — bestemor — Dyrendal, stalden, menneskene her og imorgen skulde han kanskje faa kjøre med en hest, aa!

„Knut!“ sa Kristian Haug borte fra karernes seng. „Du faar lure ut ka det er for rakk, som er hos de der kvindfolka inat.“

„Aa, du maa nu vel pass dig sjøl du lel,“ svarte Jonetta og brettet fælden om sig borte i tausernes seng.

Der blev stilt, og klokken nede i stua hørtes at tikke. Den graa vaarnat dæmret herind, og alt paa loftet blev utydelig. Det var første gang, at Knut laa paa samme rum som voksne kvindfolk. Nu blev

han liggende og lye efter deres aendepust og den lille riks i sengen, naar de snudde paa sig. Hans hode var jo ogsaa fuldt av boken om det lykkelige ægteskap, hvor der fandtes eksempler fra hele verdenshistorien. Det var David og Abigael, det var Luther og Katharina, og det var den presten Rust paa Helgeland, som vedblev at være den lykkelige ægtemand, endda frua hans gik hen og fik nitten barn.

Naar Knut bare kunde bli voksen selv engang. Presten paa Helgeland — Napoleon ved Jena — han sovnet.

Solen stod ind paa gulvet den næste dag, og de andre var for længe siden ute paa arbeide, men Knut sov. Han drømte om sin mor. Det var ikke sandt hun var død. Han følte godt, hun kom ind over loftsgulvet, men paa hoselæsterne, for ikke at vække ham. Og hun stod ved sengen og saa paa ham med slik godhet i ansigtet, at han flere gange trodde han hadde aapnet øinene.

Da han endelig før overende, var det fordi klinken i loftsdøren faldt nedpaa med et litet smeld, og nu var han lys vaaken, men der var ingen herinde.

„Ja, nu faar du æte føredul da,“ sa Martha, da han tumlet ind i stua. „Vi har ikke villet vække dig første dagen.“

Utenfor kjørte lass efter lass fra gjødselkjældereren mellem fjøs og stald og henover akrene borte ved lia. Knut begyndte sin første arbeidsdag paa Dyren-dal. Han fik den hvite fjorhoppen at kjøre med,

og den var liten, men kvik. I kjælderer hjalp husbonden ham med at læsse paa og borte paa akeren stod Kristian Haug og spredte gjødselen utover, men hjalp Knut med at veie kistevognen op og faa læsset av, hver gang han kom derhen. Endelig fik Knut holde i tømmerne og styre med en hest. Det var ikke rigtig som kavaleriangrepet ved Austerlitz, men naar han strammet tømmerne og jaget paa, saa krummet Kvita nakken og saa staselig ut. Hei!

Det var varm vaardag med løvsprett, og Kristian Haug saa rasende paa disse gjødsellæss, som blev fler og fler. Han kastet hat og vest og stod med opknappet skjorte og slynget gjødselen om sig som et uveir. Men solen steg og ærgret ham værre og værre, og tilslut fløi ogsaa skjorten av og hen i en bjørk. Saa stod han med nøken overkrop og raste med den svære jerngaffelen i vilde sving. Og kom her non og vilde gjøre nar av ham for det, saa skulde han faa gaffelen like i synet.

„Nu skulde Jonetta ha set dig!“ sa Lars Hafella, idet han svinget forbi med et lass.

„Aa, hold din forbandede kjæft,“ snerret den anden og drev paa.

Men inde paa Dyrendal stod husmoren ved vinduet og saa paa lille Knut, som spriket saa med benene for at klare at staa opreist i den tomme vogn, hver gang han kom tilkake fra akeren.

Hun hadde været oppe og staat en stund ved sengen hans i morges, mens han endnu laa der og sov. For første gang var der kommet en liten gut

ind i hendes omsorg. Og se nu denne lyse luggen, de lukkede øinene: Hun fik lyst til at bøie sig ned for at føle de lette aandepustene mot sit ansigt.

Husmandsfolk faar sønner og døtre, og andre, som kunde ha bedre raad, de er vel ikke gode nok.

Men i de følgende dager var det som Hans ikke hadde tanke for andet end denne gutten. Han kaldte ham kongen, og han kaldte ham raadsdrengen, og han fik de andre til at le, men tok i næste øieblik guttens parti og sa, at Knut og ham maatte ingen komme for nær. Spurte en av drengene om hvilken hest han skulde ta til et arbeide, saa svarte Hans: „Ja, ka mener nu du Knut?“ Skulde han selv ut at bestille no, saa maatte han bestandig ha knekten med. Og Martha følte det hver gang som et hip til sig. „En slik en skulde du ha været kone for at skaffe oss! Men se det var du nu ikke.“

Det var denne daglige gutteprat i stua, som stadig mindet dem om, at de kunde stræve og spare saa meget de vilde — en ting — det allerviktigste — det vilde de aldrig i verden faa.

Men det var nu at Hans fik et tilbakefald og kom drukken hjem fra byen. Det kom over ham som en raptus. Al denne medgang, trygheten for dagen i morgen, aktelsen fra bygdens folk, han holdt det ikke ut. Han hadde set sildnoten, fuld av rikdom, stryke til havs, og han stod igjen som fant og svinget med hatten, og det hele var makeløst. Nu sat han i giggen paa hjemveien fra dampskibsbryggen og svinget en flaske og sang, og folk stod paa gaar-

dene og glante, og det gik herlig tilhavs med hele aktelsen. Knut sat vetskræmt ved siden og holdt tømmerne. Men da de kom op gjennom alléen, hoppet husbonden av og vadet i græsset henover bakkerne og begyndte at kredse om gaarden.

Martha stod i vinduet og saa gutten komme alene med giggen, og straks forstod hun sammenhængen. Hun hadde lyst til at rulle gardinerne ned, at stænge dørene, at jage alle fra gaarden. Da kvælden kom, hadde Hans ikke vist sig endnu.

Først ut paa natten kom han. Hun var oppe og sat ved vinduet og sydde, og hun løftet ikke paa hodet. „Ha, ha, sitter du der, Martha!“ Han snublet i dørstokken. „Ja, det var bra det, for her er en, som har matlyst. Faa fram no godt.“ Han dumpet ned paa bænken, smaafirte og saa paa hende med røde øine.

Tjenestefolkene laa jo paa loftet ret over stua, og de hørte han snakket og snakket dernede, men der kom ikke et ord fra matmoren. De hørte han blev hidsig, fordi hun ikke svarte, han hævet stemmen og blev skamløs, og nu vilde han vel rentut, at hele gaarden skulde høre det. „Du sitter der og er stor paa det, du, og indbilder dig du er like saa fin som baade prest og fut, men du er ikke saa lik til kjær-ring, at du faar oss en bansunge, saa vi har non at trøste oss med naar vi blir gamle og utslidt. Hæ! Gjorde jeg min ret, saa tok jeg og skysset dig væk fra gaarden og fik fat i et ana kvindfolk! Men pas dig du, pas dig du!“

Mer skete der ikke. De visste at matmoren sat der, men der kom ikke et kny fra hende. Tilslut hørte de Hans tumle ut i kammerset og dumpe ned i sengen derute.

Men dagen efter fik husmænd og arbejdsfolk se Martha Dyrendal fra en ny side. Hun gik ut og ind og gjorde sit, men var blek og sa ikke et ord. Tausene spurte om, hvad der skulde gøres, og hun saa og hørte dem ikke. Saa tok de fat paa arbeidet saa godt de kunde, men turde bare hviske sammen.

Ut paa formiddagen kom husbonden tilsyne. Han gik tvers gjennom stua og ut i melkebu, hvor han tømte i sig en mængde surmelk, saa gik han ut og ropte paa Knut. „Det er best raadsdrenge er med, naar vi skal gjærde gar,“ sa han og tok en øks. Knut gjorde som han og fulgte den anden i hælne indover jordene mot utmarken. Han gik og stirret paa husbondens buksebak, den var nok heist alt for høgt op, saa den skar grimacer som et morsomt ansigt. Den svære mand hadde ladet det brune helskjægget vokse sig større, saa han nu liknet en viking. De kom snart op i smaa-bakkerne, hvor løvskogen stod ung og lysegrøn og herfra fulgte de skigaren oover. Hans viste hvor den trængte at rettes paa, og saa fældte de older og bjørk og bøtet den med. Vidjerne, de bandt staurerne sammen med, var utsprunget, og naar man vred dem brast sevjen frem. „Skigaren blir saamæn pynta som til bryllup nu,“ sa Knut og stod og saa paa den og spekulererte.

„Syns du det,“ sa Hans og smaalo.

Men dette at være i skogen, i têt, sprættende skog, gjorde Knut ganske ør. De vadet i hvitveis. Blaabærlingen stod i blomst. Her var en mængde rogn, som høvet godt til staver, og som det gik an at ringe barken av i merkelige figurer. Heggen blomstret, skogen var fuld av duft. En høk stod stille under den blaa himmel og saa ned. Alskens smaafugl hadde vel reir omkring, slik som de fløi og pistet og sang til alle kanter. Hans tygget tobak, Knut fik tak i olderbark og spyttet snart like saa rødt som husbonden. De pratet begge og var gode venner. Det gik saa let at arbeide sammen.

Men denne gutten var ogsaa den eneste idag, som Hans orket at være sammen med. For i sit indre var han saa skamfull, at han ikke visste sin arme raad. Han hadde igaar ødelagt sig selv saa grundig, at han saa ingen utvei for at komme over det mer. Det var vel bare en raptus, men sæt om den kom igjen? For første gang var Hans rød sig selv. Det gaar an at la en sildnot staa tilhavs, men Dyrendal er no andet, og igaar hadde han likesom sat selve den gilde gaarden overstyr. Han kjendte sig ikke længer som den rette mand til at være husbond der. Gaarden saa paa ham og skammet ham ut. Det var som han maatte be den ydmygt om forlatelse og trygle om lov til at gaa ind i stuerne igjen. Hans, Hans, hvorfor gjorde du det der?

Men gutten pratet. Gutten forstod vel, hvorledes det stod til med husbonden idag, og saa vilde han

trøste ham og snakke hans sind til ro. Hans fik lyst til at ta ham i den lille haanden og spørre om der gaves make til gut i den vide verden. Nu pratet knekten om slaget ved Svolder. Det var en framifraa kar, som gik utenbords paa aarene, og her suste av piler og blinket av økser, hallo, nu gaar det godt. Hans glemte at arbeide. Han blev staaende og høre paa. Javisst, i den tia, kunde en kar faa slaa sig løs. Der vilde Hans gjerne ha været med. Men denne lysten til det, som er vildt og galt, den fik han nu ta i strupen og kaste overende.

Og nu snakket gutten om Moses, som visstnok var en stor skøier og lurte alle de konger som fandtes i Ægypten. Jaja, naar Moses ikke var bedre, saa kunde da folk ikke vente mer av en simpel mand som Hans fra Lia. Det var godt at ha med sig en slik knekt, han visste saa meget, og den dagen kom nok engang, da Hans selv kunde trænge at ha rede paa ett og andet.

Da klokken nede paa gaarden ringte til middag tok Hans frem en del nistemat, som han hadde med i lommen, og de satte sig i tæt blaaveis og aad. Siden gik de hen i en bæk, la sig paa fire og drak av det friske, rindende vand. Da Hans siden la sig til at kvile middag, med kuften under hodet og hatten over ansigtet, satte Knut sig i nærheten som for at passe paa, at der ikke kom no og forstyrret husbonden. Aa, om den gutten hadde været hans egen.

VIII.

Paa Dyrendal satte de potet paa flaten bortenfor alléen, og det silregnet, saa hænderne frøs og klærne blev tunge og klisset sig ind paa kroppen. Men de brune hestene, som dampet av fugtigheden, syntes at bli kaate i dette veir, de rendte avsted, saa Hans maatte smaaspringe bak ploegen for at følge med, og folkene tørket regnet av ansigtet, fik striper paa næsen av de muldete næver og lo og pratet og drev paa. Knut og en av tausene gik baklængs i furen med en bøtte og satte poteterne utover, gaardsdrene trillet gjødsel og spredte den ned i furen, og nu og da sendte de hele næven fuld efter en av jenterne eller fik en potet i hodet fra Knut. Men borte ved lia steg en spove tilveirs fra reiret og skrek: Huit — huit, huit!

Uveiret inde i huset var drevet over, Martha var begyndt at snakke igjen, og alle aandet op og syntes det blev lettere at være til.

Men Hans travet bak ploegen og ropte nu og da no lystig: „Pas dig nu Knut, for hvis vi kjører dig ned, saa blir du aldrig i verden non konge.“ Og samtidig hadde han et meget vanskelig regnskap i hodet, som han prøvde at greie ut. Det var dette med folks aktelse. Fanden staa i det, men nylig hadde han været saa høgt oppe, at folk tok hatten av, næsten som det skulde være obersten sjøl. Og saa — et spræll — og han rauset nedover og like i skitten. Der laa han nu. Og saa var det om der gaves non

raad for at komme op igjen. Og end videre var det, hvor meget det kostet.

Folks aktelse — det er no du før ikke har brydd dig no synderlig om, Hans. Men nu synes du, at du kan ikke leve foruten. Martha forlanger det. Og Dyrendal gaard kræver det — paa sin vis. Ja, det er rent merkelig med den gaarden. Den har faat en makt over dig akkurat som en prest, og den præker og formaner og sier at det skal du — og det skal du ikke. Gaar du op gjennom alléen, saa er det blit næsten som at gaa ind gjennom et kirkehvælv. Du faar lyst til at ta helgeklær paa, ikke bare utvendig, nei det er akkurat som sindet trønger sit persete vadmél det med. Du kan sitte utbetalt en dag, og ha en skilling i banken — men det er ikke nok. Lensmanden kan komme indom og behandle dig som likemand — men det er ikke nok. Du maa være tilfreds med dig sjøl. Og Dyrendal maa være tilfreds. Og her er det — ja her er det vanskelige. For det er prisen. Skal du naa oover igjen, saa koster det. Det koster meget mer end for en stund siden. Og saa er det om du vil lægge det ut. — Saa, saa, hester!

Hun Martha sier du faar melde dig ind i avholdet og gaa paa opbyggelse og blande dig i politikken. Det er mye paa en gang. Men billigere slipper du ikke nu, sier Martha. Folk maa se det er alvor — sier Martha. Du lyt rent ut skyte hamm. Og kan du det? Og vil du det?

Du maa slutte med hestehandelen. Det sømmer sig ikke for en aktet mand. De smaa knep og be-

drag — slut. At leke himmelsprett med din næste — at snakke ham rundt, saa han tror at en skarvegamp er en prins av Engelland — slut! Forbi! Hm! Det har været som et bryllup og et hei og et ho gjennom hele kroppen. Nu er altsaa brylluppet forbi. Og trænger du en brand i blodet og vil du tænde et St. Hans bluss over hele verden, saa faar du likevel ikke ta en eneste halv dram. — Ptro, hester, er Di gærne! Han svinget og satte pløgen i og kjørte paany.

Og politikken! Du skal rende paa møter hos venstre kankske og skraale om fædreland — og frihet — og fremskritt. Aajau. Nei, da er der da no mening i høgre, som vil værge kongen og samfundet og Guds ord. Du lyt melde dig ind hos høgre. Og saa er det opbyggelserne — huf! Hans stanset pløgen i et rykk for at faa en pust til at samle sig.

Bygden laa der under drivende regntykke. Det var en mørk bok at læse i netop nu. Han saa sig selv kjøre omkring med en emisær derute paa veiene. Og siden saa blev det vel at sitte og synge salmer og se angerfuld ut. Og han Jørgen Langmo, kvaksalveren, som labbet omkring og stak krøter under halen med en knivpiss, enten de nu feilte det eller det, ham skulde han kalde en broder i Herren. Aa, du store kineser, Hans, lyt du virkelig op i alt det der? Forlanger Dyrendal det?

„Hallo der har vi sola!“ ropte Knut og sendte en potet i ryggen paa Lars Hafella, som stod og rystet fingrene og frøs.

Regnen var blit en let yr, og over aasene i sør

var den graa skodden gjennomstripet av sol. Over sjøen bølget tykke landskaper av skyer, som lettet og løstes op. Og pludselig begyndte gjøken at spille. Der blev varmere i luften, hestene rystet sig og satte avsted igjen. Nu blev der liv paa akeren.

Men snart begyndte ogsaa hustakene over gaarden at skinne, og paa det flate gaardsrum vimset staren frem og tilbake og samlet straa. En linerle satte stjerten tilveirs og lot sig blaase helt op til smia, men maatte straks bort igjen, for stabursdøren like ved gik op, og Martha steg ut med brødleiver over den flate haand. Hun dreiet den rustne nøkkel rundt i laasen og blev staaende paa trappen et øieblik. Fjorden, fjeldene, aaser og jorder laa i et andet lys end da hun gik derind. Denne blanding av sol og regn fyldte dagen med en frugtbarhet, saa hun formelig maatte staa litt og suge det ind. Skikkelsen med det rødlige ansigt og mørke haar var endnu rank, men var blit fyldigere, og den graa kjolen med det sorte, rødborderede forklæde gav hende en værdighet som høvet godt for storkonen paa Dyrendal.

Og da hun gik over gaardsplassen, saa begyndte hun uvilkaarlig at nynne det brede landskap imøte. Men paa kjøkkentrappen var det som hun følte, at smaafluglene fulgte med, og saa brækket hun av et brødstykke, knuste det i haanden og strødde det ut.

Siden gik Martha og dækket paa det lange brunmalte bord i stua. Hun tænkte paa dem som skulde mættes idag, og skar en rimelig part av kjøt og flesk

og la paa et brødstykke ved hver plass. Og det var nu ikke bare at dele likt, der skulde litt moderlig omtanke til, for alle behøvde jo ikke saa akkurat det samme.

Solen skinnet saa venlig herind og viste frem hvor her var nymalt og rent, med lyse fillematter henover det brune gulv, blomster i vinduerne og efeu, som slynget sig frem og tilbake under loftet. Jo, her var trivelig nu. Og som hun gik her og smaannynet var det atter non smaa væsner, som kom tilstede i stua, og ingen ante dem uten hun selv. Det var hendes barn. Ofte kunde hun se dem saa uhyggelig levende, at hun maatte ta sig over øinene for at komme til samling. Det var en gut og en pike. Gutten var saa stor som Knut. De fulgte hende ut og ind i dørene og smaapratet og sa mor. Men det nyttet ikke at lægge en matbit tilside for de to paa bordet. For de var jo ikke født. De levde bare i hendes sind.

Men efter at Knut var kommen — og efter at Hans sa de frygtelige ord, siste gangen han var fuld, saa gik hun her dagen lang og kunde ikke tænke paa andet. Engang søkte hun kirken og sat der og sang salmer og bad og tryglet om at bli mor. Det skulde være trøsten og vederlaget for alt hun ellers hadde git avkald paa. Nu bad hun ikke mer. Vorherre hadde rammet hende med denne forbandelsen, og hun var ikke istand til at finde andet, end at han gjorde hende en bitterlig uret.

Hver gang hun var sammen med andre kvinder,

som hadde barn, gjorde det hende saa ondt, saa ondt. At se disse smaa kravle op paa fanget, slaa armene om morens hals, pludre og le, aa hun kunde hate dem allesammen. Det var som de andre kvinders lykke var stjaalet fra hende. Hun visste, at ogsaa hun kunde bli en makeløs mor. Ja, hun følte det vilde løсне og tine saa meget, som ellers var frosset i hendes sind. Men hun fik ikke lov. Hun fik ikke lov at bli god. Det var næsten som en voldtægt fra de makter som raader, og hun følte lyst til at værge sig, slaa, trodse, bli ond, saa andre kunde føle hvad hun gik igjennem.

En kvinde, som ikke føder barn, er som den yterste dag, stod der i skriften. Det skulde altsaa passe paa hende. Og ingen ante, hvor det var forførdelig at se ind i, og ingen kunde hun betro sig til, men bare knipe munden sammen og gaa her i det daglige stræv og late som ingen ting.

En stund efter gik hun langsomt over gaardsplassen, mot staburet, hvor matklokken hang i sit taarn over taket. Hun grep tauget og ringte folkene hjem. Det klang, klang — ding dang, ding dang, ut i den friske, sollyse dag. Og gjøken, den skøier, syntes at svare borte fra lia.

Da folkene drog sig ind i gaarden med de muldete føtter gik de kjøkkenveien. Og paa trappen tok de skoene av.

Men det var denne eftermiddagen, at der hændte no, som satte Hans i den sterkeste sindsbevægelse.

Han stod et øieblik bak pløgen og lot hestene

blaase ut, og han tok som vanlig sigte paa bygden for at se, om der var no at læse av merkelige ting. Der fór en kariolkjører op over mot kirken, en hund tumlet foran, det var altsaa doktoren. Men paa veien ute ved aasene kom to fotgjængere med kuften under armen. Det maatte være farende folk. Det var karer, som var ute i et viktig ærend. Og en bølge kastet ham tilveirs i en sterk spænding. Sæt om det var hestehandlere!

Men han tok sig sammen. Husk nu paa, ka du har lovet og svoret idag, Hans. Det er forbi. Der blir ikke no bryllup av denne gangen. Vis nu, du er en mand, som kan holde det du har bestemt dig paa.

De to fremmedkarer kom nærmere og nærmere, og Hans begyndte at føle sig klein. Han orket ikke at pløie længer, men bad Lars Hafella komme og løse ham av.

Ute paa trappen hjemme spændte han støvlerne av og labbet hurtig ind. „Du lyt nok la mig faa lægge mig borti senga en stund,“ sa han til Martha, „for jeg vart saa daarlig.“

„Ja, du kan prøve at lægge dig ned med den lortete buksa paa,“ sa hun. Men Hans var da mand for at faa sælerne op og sparke buksen av i en fart. I næste øieblik laa han og trak dynen over hodet.

Martha saa ut av vinduet. Joho, det var som hun tænkte, der stod to fremmede fyrer borte paa akeren, og nu kom de sættende hitover. Og da var det ikke første gangen, at Hans kom i en sindsbevægelse, saa han maatte tilsengs.

Men storbonden laa her og hadde lyst til at folde hænderne og be om hjælp til at staa sig mot fristelsen. For sandt at si, saa hadde han en blak hest med daarlige føtter, som han gjerne vilde bli kvit. Og i det siste hadde han føret den op paa stalden, saa den var fet og spræk, og ingen skulde ane, at der var no i veien med føttene. Og at sælge den vilde være bedrag, ha, ha, ha — javell! Men bedrag og snyteri skulde det nu være forbi med, saasandt Vorherre vilde række ham saa meget som en finger.

Det traakket paa trappen, døren gaar op, og to sindige mænd traadte ind og tok hatten av og sa goddag.

„Di faar sitte indpaa“, sa Martha, hun hadde sat sig ved ovnen med bindingen.

De fremmede saa sig om efter stoler og sa at de fik vel sitte. Saa seg de ned saa tæt ved døren som raad var, la hatten over knæet og gav sig til at se ret ut i luften.

„Er det saa langfarende folk ute,“ sa Martha igjen.

„Aa, det kan nu ikke være saa langfarendes heller“, sa den ene, en lang skaldet rødskjæg. „Vi er nu bare borte fra Vassbygda“ sa han.

„Fra Utneset“, oplyste den anden, en blond, fregnet fyr, med hvite lystige øienbryn. Saa blev der en pause.

„Det vart nu godt aannaveir,“ prøvde Martha og skottet hen til Hans, som laa der og skjød ryggen frem og smaaynket sig.

„Et velsignet veir ja,“ indrømmet den skaldete og kræmtet og hældet paa hodet. „Især for den som har det en skal hjælpe sig med.“

Martha saa spørgende paa dem, men indrømmet, at naar en har det en skal hjælpe sig med, saa staaer det ikke paa.

„Nei, vi mista nu hesten vor vi om dagen her,“ tok den blonde fat og saa hen til sengen. „Og bror min her skulde da følge med og se om der var en øik at faa fat paa. Det er nu et stort utlæg, men det er vel forbi med den tia, da det gaar an at bruke kjerringa for ploegen og — ha, ha, ha!

Martha lo med og var enig i, at kjerringa gaar det vel ikke an at pløie med i vor tid.

Hans braasnudde sig i sengen, men trak atter dynen over hodet.

Saa rykket den skaldete like paa saken. „Vi hadde nu tænkt saa smaatt at høre hos manden paa Dyrendal, om han kunde ha en hest at hjelpe oss med. Men det ser ut til, at her er kleint folk?“

Martha trak øienbrynene litt tilveirs over bindingen. Saa sukket hun og sa, at jaha, han Hans vart nu saa daarlig idag.

„Det er kanskje rent elendig med ham?“ spurte den blonde og la sit ansigt i ængstelige folder.

Tja, hun trodde nu nærmest han hadde forløftet sig paa ploegen, sa hun — og slidt isundt no indvortes. Blev han ikke bedre utover dagen, saa saa hun ingen anden raad end at hente doktoren.

„Ja, da kan det vel ikke nytte at snakke om hestekjøp her i huset,“ sukket den skaldete og gjorde mine til at lette paa sig.

Martha holdt sig alvorlig, reiste sig og gik hen til sengen. „Er du saa lik du kan snakke med dem?“ spurte hun.

Hans saa frem av dynen som langt inde fra en ørsk. „Er her fremmedfolk?“ spurte han mat og svakelig.

„Ja, men du er vel saa daarlig, at det ikke kan nytte at uro dig nu?“

Han smaaenket sig, rystet paa hodet og trak dynen over hodet igjen.

De to fremmede saa paa hinanden og reiste sig for at gaa. „Da er det vel ikke værdt at hefte længer,“ sa den blønde og tok allerede i døren.

Men da Hans hørte det, stak han hodet frem og spurte, om ikke Martha hadde en kop kaffe til farendes folk.

Ja, det forstod sig. Martha gik mot kjøkkendøren, og sa, det hastet vel ikke saa forfærdelig. De kunde vel hefte til hun fik koke paa kjelen.

De fremmede saa paa hinanden igjen. Der blev likesom von i luften. Saa sa de, at det var nu for gæli at bry folk — og seg saa ned paa stolene igjen.

Men nu kom Hans saapas til kræfter at han famlet efter snadden, som laa paa en stol ved sengen, og han kastet et blik paa de fremmede, idet han strøk fyrstikken av.

„Det var vel en stor hest, som Di skulde ha,“ kom det i en klynkende tone.

„Aanei — bare en brukshest. Det er nu ikke større gaarden,“ skyndte den blonde sig.

Men pipen saa ut til at kvikke op den syke, og nu strakte han sig ut i sengen og begyndte at spørre om hvordan de tænkte at stemme ved valget til høsten. De fremmede gav hinanden et blik. Stod det ikke værre til end som saa?

Martha kom ind, la duk paa bordet og dækket op. Hans pratet mer og mer livlig om politik og valg. Og hele tiden holdt han et øie med de to. Var det gløgge folk?

„Er du saa lik at du staar op og tar en kop kaffe du?“ spurte Martha, da hun skjænket op.

Var det saa likt. Hans rystet paa hodet og blev daarlig igjen. Men kanskje hvis hun kom hit med en halv kop.

Karerne kom sig forsiktig tilbords. Og da de var færdig og takket for mat og kaffe, sa Hans at han kunde vel prøve at kræke sig op saapas, at han ialfald kunde følge dem borti stalden og vise dem hestene sine.

„Ja, pas nu paa, saa du ikke gjør det du faar angre paa“, sa Martha med et litet smil. Hans saa paa hende som bad han om hjelp til at staa imot det onde, men det var for sent, i næste øieblik stod han paa gulvet og trak buksene paa.

Hun blev staaende ved vinduet og se efter dem som de forsvandt ind av stalddøren.

Og hun kunde ikke le. For engang hadde hun virkelig bildt sig ind, at hun skulde ikke gi sig, før Hans Lia var en like saa fin mand som forstkandidaten paa Myr.

I næste øieblik kom Blakken tilsyne. Hans snublet paa dørstokken og slap den — et gammelt fif, — og den uthvilte hest slog hodet op og satte avsted i gallop rundt i gaarden. Den saa staselig ut. Og Hans stod vel der nu og svor paa, at han aldrig i verden vilde skille sig med den.

Allikevel varte det ikke ret længe før den blonde fremmedkar trak en skindbok frem. Og først da Hans hadde pengene i brystlommen fanget han hesten ind.

„Skit!“ sa han en smule skamfuld, da han kom ind og de fremmede var borte, „hesten er mer end god nok for de der toskan. Og nu blir der vel ingen hestehandel med mig mer,“ føiet han til i en tone, som om han nu følte sig gammel og skral.

IX.

Saa kom den blanke sommermorgen, da buskappen skulde slippe av baasene og flytte op til sommerfjøset og utmarken.

Der var uro indover det lange, halvmørke fjøs, tausene skrek og skjændte idet de løste halsbaandene, der lød utaalmodige brøl og raslen av jernlænker. Men ute paa gaarden stod Knut og hadde væbnet sig med en stor ny svepe, som han

slog vældige smeld med. Idag følte han sig som hovedpersonen, og nu skulde folk faa se, hvem han egentlig var.

„Ka skal du med den der?“ spurte husmoren idet hun kom forbi.

Aa med den her kunde han tæmme kjerne slik at de lystret bare for et smeld. Det var akkurat slik de gjorde det paa artillerimoen ogsaa.

„Ja, men kjerne skal ikke paa eksis. Og du gaar nok og lægger svepa der du tok a.“

Knut sank litt sammen, men matmoren var ikke den, som det gik an at trodse. Nu gjorde han som hun sa og rustet sig med en lang vidjekvist i stedet.

Den rødsidede bjældeku viste sig i døraapningen og stanset et øieblik, blændet av alt dette lys, men kom saa videre, fulgt av hvite, svarte og brune kjer, som rautet og hastet forbi hinanden, spredte sig over gaardspladsen, danset og tumlet rundt i kaat glæde over at slippe ut i somren. Og saa blev der et tog indover jordene. Martha ledet bjældeku først, og Knut galloperte rundt, med en stor blaa bot over buksebaken, og svang pisen og hujet og holdt den øvrige buskap sammen. Der var tunge, storbukete melkekjer, og smekre kviger med øienhaar saa lyse og fine, at en kunde kalde dem jomfruer. Der var røde, kollete kjer med hvitt hode, og kjer med horn, hvis blanke messingknapper glitret i solen. Men dyrene blev gale av lyset, den vide himmel, al denne êm av skog og eng. Gamle, stiv-

benete madamer slog bakføtterne op saa det smald i leddene, satte hodet ned og brølte og stanget og indbildte sig at være unge. Bare den brune lubne oxen gik rolig og var olm, for han var den sidste, som fik slippe ut.

Men den gamle, rødsidede Hjarteros med det tunge, side jur, hadde ondt for at følge med, for kloverne var vokset saa lange, at de brettet sig op som brukne negle, og det gjorde saa ondt for hvert skridt, at den smaatrippet og ømmet sig hele tiden. Og der var ingen som hadde vet til at hugge disse lange neglene av.

„Vil du dra dig efter!“ ropte Knut og svang pisken. Og Hjarteros vrængte det hvite ut av øinene og prøvde at springe, men gav sig straks over og lot hellere gutten slaa.

Ved grinden op til utmarken stod Martha og talte hver ku, idet de slap igjennem. Nu var der tredive ialt, men der skulde være en til.

„Kor er Hjarteros?“ spurte hun gutten.

„Aa, det der svinet gir sig bare igjen!“ kom det forpustet, „men nu kan hun vente, saa skal hun“ og avsted for han og svang pisken.

Martha saa paa det gamle dyr, som blev drevet saa ubarmhertig avsted. „Jeg tænker du, Hjarteros, blir paa gaarden som heimeku i sommer,“ sa hun med en moderlig mine. Saa klappet hun den paa halsen og tok den i hornet og leiet den nedover igjen. „Kom nu — koseta Kua!“

Men Hjarteros var ogsaa igjen fra den tiden, da

Martha sat paa den lille fjeldgaarden og melket sjøl. Mangen en gang hadde det været en trøst at sætte panden ind i den varme siden paa det fredelige dyr, og hun glemte ikke det.

Bølingen stod et øieblik bak skigaren og snøftet opover mot aasene. Erindringer laa i luften om livet deroppe ifjor — de veiret en lang sommer med frihet, saftig græs og kjølige bække at drikke av.

Saa bar det avsted. De rev i mose og lyng og hvitveis, de vilde være over alt paa en gang, hvite rygger svandt under løv, hornknapper glimtet frem av en busk, bjælder, brøl og grene som knækkedes lød op i den varme dag. Gutten kunde saavidt følge med. Men blaabærene er snart modne, og hans mund er alt farvet. Se der er en hugorm, hei, slap den ikke ind under en stein! Den første skraaning opover er bare graablaa olderskog, hvor hist og her et grønt granspir peker tilveirs. Men over det hele hvælver sig en solhimmel uten en eneste sky.

Utpaa dagen er han kommet op paa Brækka, den høieste aas, og her staar han og ser utover en bølgende verden av fjeld, skog, sjø og bygd. Og langt derute mot nord, bak den blaa Sæterheia, lyser no endnu blaare, og det svinder ut i selve himlen. Det er havet. Det er første gang han ser saa langt, og han blir staaende fortapt og stirre.

Saa gaar dagen. Buskapen er faldt mer til ro. Han sitter paa en sten og æter sin niste og drikker saa vand av en bæk. Han er sin egen herre, og naar han er træt av at stupe kraake i lyngen, sæt-

ter han sig og løiper bjerkeris til en visp. Men det er endnu bedre at ligge paa ryggen i den sprøde mosen og høre paa skogsuset og glane op i himlen. Her dufter saa av varm ener, av sevje og rodden bark. Og nu tror vel myggene der at himlen er et blankt ocean, og hvert løvblad et grønt skib, som de kan sætte sig paa og seile.

Saa tænker han litt paa bestemor og paa fremtiden, da verden skal kalde ham Knut den mægtige. Men det ender med at øinene synker i.

Solen varmer saa paa ansigtet, og bjælden, bækken, suset i løvkronene, alle dagens mangfoldige lyde blir tilsammen til en vise, som vugger og vugger igjennem ham selv. Saa stikker han hænderne under nakken, løfter et knæ og nynner med, men han vet ikke hvad vise det er.

Endelig maa han op og samle buskåpen igjen. Men da han kommer ut paa en torvmyr mellom to aaser, da gaar det op for ham, at dette igrunnen er israeliterne. Nu gaar de der og ser uskyldige ut, men inat har de bestemt sig paa at vandre ut av Ægypten. Bjældekoen er Moses, og oxen er Aron med den lange stav.

Mot kvælden, da buskåpen æter sig hjemover, kommer han atter ut paa Brækka, og denne gang stanser han og stirrer paa vesthimlen, som nu er store landskaper av mangefarvete skyer. Men mot nord kommer merkelige figurer ridende op av havet, og han forstaar ialfald saa meget, at den ene er kong David og den anden Abigael, begge klædt i mørke og guld.

Non dager senere, sa Martha til Hans: „Det er besynderlig saa litet melk det er i klyrene iaar. Det ser ut til at der ikke fins mat i marka den her sommern.“

Dagen efter kom Hans ind og tok en slæng over gulvet idet han stoppet snadden. „Det er nu ikke saa underlig det er smaatt med melka,“ sa han. „For nu har jeg tat mig en tur op i marka og set hvad for en makeløs gjetar vi har.“

„Nei, har du det?“ sa hun og løftet ansigtet fra bindingen.

„Han driv og eksere med buskapan akkurat som en general. Oksen sat han paa ryggen og rei paa.“

„Aa, er det slik det hænger sammen,“ sa Martha.

Da Knut kom hjem og sat alene og fik sig kvældsmat, sa husmoren i en uskyldig tone:

„Det gaar vel bare godt med gjetingen, Knut?“

„Ja da, det forstaar sig, det er saamæn gildt at være i skogen,“ sa han og stoppet munden fuld.

„Og klyrene faar vel al den mat i sig som de kan overkomme?“ fortsatte hun. Og Hans rev i det samme i en fyrstikke til pipen, men glemte den og tok sigte paa ham fra siden.

„De æter som de er gælne!“ sa Knut. „De ser ikke op saa lang dagen er. Og saa mye mat som der er iaar — de er næsten sprækkefærdig, naar det lir tilkvælds.“

„Og oksen er vel makeløs at rie paa?“ kom det uskyldig fra Martha.

Gutten stanset med tyggingen og blev blodrød. Han syntes at ville synke ned i bænken.

Men Hans fik en underlig latter: „Jasaa er du kvalerist,“ sa han og rev en ny fyrstikke av.

„Jeg jeg vilde bare vise en anden gut, søn til klokkarn, koles det gik til i i slaget ved Austerlitz.“

Han saa fra den ene til den anden av husbondsfolket. Men de to glante ogsaa paa hinanden. Martha snufset. Hans reiste sig og kom hen til ham, og Knut følte et jerngrep over nakken.

„Det er best du lett krøtera gaa ifred!“ sa han og rystet ham, saa gutten begyndte at tute.

En søndag midt i juni var der stor avholdsfest i klokkergaarden inde ved nordenden av sjøen. Flaggene viftet over takene, gaardsrummet var fuldt av folk, den reisende emissær med slængkappen og de blaa brillerne stod paa en løvsmykket talerstol og tordnet. Der var traktering ved lange bord med kaffe og brus, og rundt husene førte ungerne leven, mens de unge jenter og gutter gik i flokker og sendte smaa slængord over til hinanden.

„Se der er skyss fra Dyrendal!“ lød det i mængden, og alle snudde sig og glante. En skyss fra chefsgaarden — det var fremdeles som om selveste obersten sat i vognen og kjørte.

Men det var Martha og Hans. Den brune, fete hest travet rolig foran giggen opover til gaarden, og de to som sat i den, lot som de ingen saa, før et par mand kom hen og vilde hjelpe til med at spænde fra.

Martha samlet det mørke sjal og gik langsomt gjennom mængden og lot dem komme og hilse,

som hadde lyst. Og da Hans hadde sat ind hesten og kom i de persete vadmelsklær, den brune plys-hat og springskoene, da kriblet det nedover ryggen paa ham, fordi etpar smaagutter tok huen av. Han var jo fra Dyrendal — han var næsten som obersten sjøl. Men han møtte ogsaa skjæve smil og skulende øine. Hvad vilde vel den drikkaren og kjeltringen her paa en avholdsfest?

Men klokkerkonen kom nu allikevel og bad ham og Martha ind i storstua sammen med emissæren og presten.

„Nei, er det Dem, som er den nye korpschefen?“ sa presten og var morsom.

„Ja,“ smaalo Hans — „De kan nu faa kalde mig saa.“

Sent paa kvælden kjørte gigger og kjærrer langs alle veier bort fra festen igjen. Og Martha og Hans lot hesten gaa i dilt utover langs indsjøen i den varme kvæld.

Saa var skridtet tat. Hans Dyrendal hadde meldt sig ind i avholdet. De sat begge tause og følte at nu skred de over en grænse. Nu begyndte no nyt.

Martha pustet ut. Der faldt en ro over hende som hun ikke hadde kjendt, siden hun blev gift. Og allikevel — det var ikke nok. Der manglet no endnu.

Da Hans hadde sælet av hesten hjemme paa gaarden, gik han ikke ind, endda det lakked til midnat. Men det var lyst som om dagen, skyerne glødet efter solfaldet paa vesthimlen, og han fik lyst til at drive omkring. Han stanset hist og her og

saa utover bygden. Alt var anderledes nu. Den opslaatte boken hadde faat en anden skrift. Herefter vilde han ikke vente det samme paa veiene som før. Hans Lia skulde skyte hamm og bli Hans I. Dyrendal.

Farvel, ungdom. Farvel de vilde markedsfærder til byen. Farvel alle I hestekarere fra Jemteland som han hadde tat ved næsen saa mangen en herrens gang. Farvel du glade dram. Mangen en tørn har den ført dig paa raadstua og spændt benene unda dig paa gaten; men den var nu likevel en god kamerat, den fik mangen en stivnakke til at bli medgjørilig i handel, og var du saar og tung i sindet, saa kom den med bryllup og baal og dans. Farvel, hestehandel, farvel du lettjente daler. Nu blir det at spare paa skillingen. Det er slut med morroa nu. Farvel.

Da morgenen rødmet paa østhimlen, drev han her endnu. Det var som en gal trods vilde op igjen, han hadde lyst til at drikke sig fuld for at la det hele staa tilhavs paany — hurra! Men det var best at ta den lysten i strupen. Tilslut stod han ute paa næsset hos Vorpenoten. Her var ingen at se, de tre, fire nattetimer laa de to husmænd hjemme og sov.

Da var det at Hans undte sig en galskap til avsked. Han rodde ut, aapnet noten, bandt baaten fast i stigen og kløv op og begyndte at stirre ned i sjøen mot den hvite bund. Hvad vilde han? Om her kom laks, saa var her jo ingen til at hale i tauget og faa noten iland. Men han stod her og stirret som om det

hele var alvor. Og han ventet og ventet i time efter time. Bølgerne fik gyldne glimt dernede. Solen randt, og han stod fremdeles her og stirret. Tilslut begynde han at bli ræd for, at de som passet noten, kunde indfinde sig og tro han var fra vetet. Lad gaa. Her stod han, og her blev han staaende.

Hei, ka er det! Skygger — der er fler. De graa lyn i vandet er ikke at ta feil av. Hauger av sølv-penger danser for øinene.

Og han aapner munden og roper vildt: Dra!

Ekkoet sang i den gyldne morgen. Men tauget rørte sig ikke, og det visste han jo. Skyggerne snudde og strøk ut igjen. Hauger av sølv-penger strøk tilhavs, hurra!

Han kravlet ned i baaten og rodde iland. Aa, dette tap efter al medgangen i det siste — denne galskap til avsked! Det smakte og varmet som en sterk dram.

„Kor i al verden blir det av dig?“ spurte Martha, hun laa vaaken, endda klokken var tre og solen stod indover gulvet.

„Aa, jeg blev nu gaaende og drive paa akern og engen,“ sa han og begynde at klæ sig av.

„Jeg syntes sandelig det var non, som ropte dra!“ gispet hun.

„Var det saa likt. Nu paa nattens tid! Og da maatte da jeg ha hørt det.“

Saa laa de to ved siden av hinanden, men klokken gik, og ingen av dem fik sove.

„Det var visst den der sterke kaffen, som gjør, at en blir liggende vaaken,“ sa hun.

„Aa, det er vel heller no du ligger og funderer paa,“ mente han og snudde sig mot væggen.

Efter en stund sa hun: „Aaja. Har du tænkt paa ka vi skal ta oss til — naar vi blir gamle og ikke kan røkte og stelle oss sjøl længer?“

„Tja — blir det værre for oss end for ana folk,“ mumlet han.

„Ana folk har unger de. De faar sine egne at ty til. Men vi — vi maa gi oss vild fremmede ivold. Det hjælper ikke om vi lægger oss nok saa mye tilbeste.“ Hun drog et suk og lukket øinene som for at se ind i det.

„Ja, det er vel ingen raad for det,“ sa han og snudde paa hodet mot hende.

Der blev stilt en stund. Saa sa hun endelig: „Hvis vi tok til oss et litet barn.“

Hm. Han rykket til. Og begge blev liggende og tie. Det var som no var sluppet over hendes læper, som begge længe hadde tænkt, men kviet sig for at rykke ut med.

Somren skred frem. St. Hansmarkedet nærmet sig, men iaar skulde Hans bli hjemme. Han gruet sig til at se de andre reise, han fik vel ta sig en salmebok den dagen, eller kanske drive til skogs og ta Knut med, saa tiden kunde gaa litt fortere.

Knut ja — den gutten mindet dem hver eneste dag om det, de nylig hadde talt om. Naar han pratet i stua, naar han sat ved bordet og aat, naar Martha bødte hans smaa bukselaar — naar Hans tok ham med — det var det samme bestandig, han min-

det dem om det, de ikke selv hadde, og savnet blev stadig værre og værre for dem begge to.

Hans kom hjem en dag og bad Martha komme ind i storstua. Han tok frem et gult hefte fra sparebanken og sa: „Ja, nu er begyndelsen gjort, kona mi.“

„Ka er det der?“

„Dyrendal er utbetalt. Han Knut Langveien har kjøpt plassen sin, den siste skylden paa gaarden er klaret og endda faar vi det her til overs“. Han viste hende fem hundrede daler indsat paa bok.

„Jaja,“ sa hun og saa mot vinduet.

„Jaja?“ gjentok han en del stødt. „Du mener ikke det her er no at snakke om?“

„Aajo da,“ sa hun og gik ut.

Og han forstod hende. Hun mente som saa:

„Vi sparer og lægger op, og snart blir vi rike folk, men hvem er det egentlig vi samler og sparer for — vi to?“

De gik ut over jorderne sammen en søndag kvæld og saa at aker og eng stod godt iaar. Hans snakket om at bryte op en tyve maal nyland nordmed haugen, men i neste øieblik tok han sig i det svære skjægget og føiet til næsten undselig: „Forresten kan vi vel ha nok med det som er — vi to.“

Men nu hadde de endelig tid og raad til at se, hvad Dyrendal var for en vakker gaard. Og var den ikke mer end det? Den hadde ikke bare hævet dem til rang og velstand, men den var en makt for sig, som tvang Hans til at bli en skikkelig kar. Naar han i det siste gik i alleen — eller inde i

haven, da var det som han bares op i en søndagsfølelse, som mindet om orgel i kirken. Kom han kjørende en mørk kvæld og saa alle vinduerne lyse imot ham, da kunde han faa lyst til at takke gaarden, som laa der saa staselig og bød ham velkommen. Men han fik ikke leve bestandig — hvem skulde saa ha Dyrendal efter ham?

Naar de om kvelden var kommen tilsengs og skulde lukke øinene, steg billeder frem av dagens arbeide, det som skulde gjøres imorgen, livet paa gaarden, alt som hadde værdi, alt det de hadde ansvar for. Det var deres liv, det var mesteparten av dem selv. Heste stod i tjør ute i bakkene, en ny sort byg var saadd paa en ekre indenfor gaarden, det var en del av Dyrendal, det var en del av husbonden sjøl. Kjør beitet om dagen i utmarken, en enkelt stod inde og skulde kalve, det beste smørret kom nu fra melkebua her paa gaarden, det var en del av Dyrendal, det var en del av Martha sjøl. Og naar de kom kjørende og folk tok hatten av, saa var det atter Dyrendal som gjorde dem til slike storfolk.

Men hvem skulde ha Dyrendal efter dem?

Og som de laa her med lukkede øine, endnu i sine beste aar, var det som alderdommen og døden allikevel kastet sin skygge ind av vinduet. Alle dagene, som kom og gik, var tilsammen en strøm, de drog avsted med, og det vilde ende i et stup, som de maatte utover, om de aldrig saa meget klamret sig fast og ikke vilde.

Men Dyrendal kunde de ikke faa med. Dyrendal vilde skille lag, om de aldrig saa meget var utbetalt og havde penger paa rente. Og fremmede vilde rykke ind i deres stuer, og folk ta hatten av for de nye, naar de kom kjørende, fordi det var skyss fra chefsgaarden, fra Dyrendal.

Og naar de var borte, vilde ingen graate. Og den nye eier vilde ikke si: Han far min bodde her. Han vilde ikke peke med stolthet paa vidder av jord og si: Alt det der har far min dyrket op.

En underlig kulde sneg sig ind over dem, her de laa. Det var som de gruet for dagen imorgen, fordi der saa var en mindre igjen.

„Ligger du vaaken du og, Martha?“

„Aaja, det er vel ikke bedre med mig.“

Utpaa høsten sat de i skumringen alene i stua og stirret ind i ovnen. Tjenestefolkene hadde fri, Knut var ute hos sin bestemor. Naar folkene her paa gaarden tænkte paa sit hjem, saa var det ikke paa Dyrendal.

Hans røkte snadde, bøiet sig frem og satte albuerne mot knæet. Lyset fra ovnen faldt over hans skaldete pande og rike brune skjæg. Martha foldet hænderne i fanget og stirret.

Nu i det sidste var de oftere og oftere kommet ind paa dette med at ta et barn. Martha hadde en søster, som var gift langt inde i deres hjembygd. Hun var meget ældre end hende, og hun hadde ikke set hende paa mange aar. Hatet hende gjorde hun ikke — slik som med brødrene. Men i den senere

tid hadde hun tænkt en del over, at søsteren sat der som enke og hadde baade sønner og døtre.

Non av dem maatte vel endnu være ganske smaa.

Skulde vi ta en tur dit? hadde Hans foreslaat i eftermiddag. Og hun forstod ham. Men hun hadde ikke vaaget at svare endnu.

For vel hadde hun hevnet sig paa slegten ved at svinge sig op paa trods av den. Men skulde hun saa komme og vise sin hjælpeløse fattigdom paa en anden kant? Skulde hun virkelig reise til søsteren og trygle hende om at faa laant en arving?

Men gaa til en vild fremmed, det vilde jo bli endnu værre.

Det var dette de nu sat her og stirret ind i, mens høstkvelden blev mørkere der utenfor.

De saa det fremmede barn, som andre hadde avlet. Det skulde de ta ind til sig og prøve at glemme, at det ikke var deres eget. Det skulde vokse op her og kalde dem far og mor. Det skulde en dag faa alt det de hadde skrapet sammen. Naar de blev gamle skulde de gi sig dette laante barn i vold og ha tiltro til det som om det var deres eget! Og naar øieblikket kom, da de maatte lukke sine øine, da skulde de ha en paa-rørende i nærheten, som holdt dem i haanden. — Og siden vilde han fortsætte deres liv paa Dyrendal. Og vedbli at kalde dem far og mor.

Hans røkte og røkte. Det var første gang han kviet sig for at sætte en stor sum ind paa et eneste kort.

Men skulde det gjøres, saa var der jo ingen mening i at opsætte det i det blaa.

Endelig kremtet Martha og sa borte fra mørket:

„Ja — hvis du synes vi skal reise indover imorra saa.“

Han rykket til og saa derhen. Og han hørte hende puste hurtig — som disse faa ord fra hende nu hadde kastet loddet for dem begge.

Da de denne kveld laa ved siden av hinanden følte de, at de nu var kommet til et veiskille igjen. Hittil hadde det været bare de to. Den ene kunde gjøre den anden godt eller ondt, men det var ialfald bare de to. Nu kom en tredje til, og han skulde bli som en del av dem selv og være med paa det hele.

De laa der og saa ham. De visste ikke hvad han het. De visste bare at det var en gut. De ante ikke om han var blond eller mørk. Men han maatte ha et godt lynne. De saa sig selv som gamle, der trængte sine egne omkring sig, og da skulde han ikke være en fremmed, som bare gik der og saa dem som en byrde og ønsket livet av dem. Kunde de stole paa det? Vilde han virkelig bli snil mot dem, naar den tia kom?

Næste dag kjørte de i søndagspuds ned gjennom alleen. En egen hemlighetsfuldhet var over dem. Naar de møtte folk, som spurte hvor de tænkte sig hen, saa svarte de, at de skulde nu et stykke. Men de kjørte langsomt. Det var som de syntes at de kom tidsnok frem.

II

I

Saa fik Martha se sin hjembygd igjen. Hun maatte forbi Ersland, og hun saa at den gule stuebygningen nu var flekket og veirbidt. Brødrene sat vel der og øinet ingen raad for at kaste penger bort paa stuevæggen. Veien gik ogsaa forbi Myr. Her saa hun en liten lyslugget gut i haven, og da snudde hun ansigtet til en anden kant. Men jo mer de nærmet sig søsterens gaard, jo større lyst fik hun til at snu. Hvad var det for et ærind de var ute i?

Men hesten diltet iveri. De kom nærmere og nærmere. De naadde frem i skumringen. Søsteren, en indtørket kjærring i femtiaarene, stod ute paa dørrappen og skygget over øinene imot dem. Saa hun riktig? I vinduerne var det fuldt av ansigter. Hvad var der for fremmedfolk, som kom tilgaards?

Søstrene gav hinanden haanden og trak munden ut i et tyndt smil. Begge tænkte om den anden: Du har forandret dig bra siden sisst. Hans og Martha sat snart som fremmedfolk nede ved døren i stua, og de mindre ungerne stak fingren i munden og glante paa dem. De saa ikke ut til at være vasket og kjæmmet idag netop. Og nu er det vel ikke at vente, at her kan være saa flidd i et hus der mange føtter tramper ut og ind, men Martha tænkte

nu med sig likevel: Hadde jeg hat saa mange smaa at gjøre det vakkert for, saa jamen skulde her ha set anderledes ut.

Men det var ungerne hun holdt øie med. Og hun maatte næsten le. For Hans syntes optat av at faa snadden til at ryke, mens de snakket om veiret og aarveien, og søsteren gik og dækket bordet. Men det var ungerne, som han ogsaa tok sigte paa. Der var en voksen gut, og han skulde vel ha gaarden. To rødhaarede jenter var i konfirmationsaldren, de var for gamle, og desuten var det en gut de vilde ha. Der var en knekt paa ti aar, Nils het han, og en pike paa seks. Saa kom en gut igjen paa fire, og saa den mindste paa to. Men askepotten vilde vel moren aldrig i verden slippe fra sig. Det maatte bli den paa fire, og Hans begyndte alt at lokke ham til sig og prøvde at faa ham op paa fanget. Hans og Martha vekslet øiekast, de var enige, og begge hadde lyst til at le.

Men den kvelden nævnte de ikke sit ærind. Og først den næste dag, da søstrene var alene i kjøkkenet, slog Martha paa, at kanskje en av ungerne hadde lyst til at være med til Dyrendal og bli der en stund. Det kunde nu være trøisomt at ha slik en uroskraake i huset non dager, mente hun.

Søsteren gav hende et sideblik. Aanei, det var nu vel for galt det og, mente hun. Ikke for det, det kunde nok bli bare artig for en unge at faa sig en slik tur. Men der følger nu saa mye staak og bry med smaafolk, at Martha som ikke

var vant til det, hun vilde nok snart bli baade lei og kjei.

„Aa,“ sa Martha og følte hun blev rød — „har du kunnet styre med saa mange, saa maa da jeg kunne klare én.“ „Jaja, men kem hadde du tænkt da?“ spurte den anden. „Aa, helst var det nu han paa fire aar. Er det Paul han heter?“ — „Han Paul — stakkar, han er nu saa liten, men.“ Søsteren drog paa det. Og aldrig hadde Martha kjendt sig saa lik en tigger som i dette øieblik.

Lille Paul blev no til mand, da han fik høre, han skulde faa nyklærne paa og være med moster hjem. Da Hans og Martha kjørte ut av gaarden, sat han imellem dem. De røde baand i hans skotske hue flagret i vinden. Ungerne stod og glante, moren ropte, at nu fik han være snil gut, og samtidig tørket hun sine øine. Gutten var henrykt en lang stund. Men saa vilde han de skulde snu, saa mor ogsaa kunde være med. Da det ikke gik an, blev han meget alvorlig. Han saa sig tilbake, og da husene hjemme ikke syntes længer vilde han ned av vognen for at springe hjem igjen. Martha godsnakket og sa, han fik følge med dem til Dyrendal først, saa skulde han nok faa se til mor en anden gang. Men gutten opdaget, at han nu sat her blandt fremmede, og at de vilde føre ham bort med magt. Han begyndte at tute. Han vilde slite sig løs og hoppe ned. Martha holdt ham og godsnakket. Hans lovte ham et føll, naar de kom hjem. Gutten tænkte bare, at nu lokket de ham saa langt bort, at han aldrig

fik se mor sin mere, og han jamret og sprellet og slet for bare livet. Folk stod paa gaardene og glante. Hans pisket paa hesten. Martha maatte holde knekten med begge hænder, men pludselig slog gutten hende like i ansigtet med en liten knytnæve. Da mumlet Hans en ed og braasnudde. „Nei, det her faar der bli en ende paa,“ sa han og var rasende.

Saa kjørte de ind paa gaarden igjen. Martha maatte le. Hun hadde været mor til den her vildstyringen en halv time, saa maate hun levere ham tilbake igjen. Nu stod hans rette mor paa trappen og smilte og rakte hænderne ut, da gutten tumlet mot hende. „Takk for laanet,“ sa Martha og lo igjen.

Men søsteren sa, at de fik da slaa sig til ro natta over, og det bestemte de sig paa. Det var da ogsaa tidsnok at reise tomhændet hjem igjen imorgen. Men den næste dagen sa søsteren: „Her er nu en, som har slik forfærdelig hug paa at følge med. Men det er vel næsten en skam at snakke om den tingen nu.“ „Kem er det?“ spurte Hans.“ „Aa, det er han Nils.“ Gutten stod i nærheten og var rød av undseelse. Han var ti aar. Martha og Hans saa paa ham. Han var da ikke ældre end at han godt kunde være sønnen deres. „Ja, saa fær han faa være med da,“ sa Martha.

Denne mistro fra lille Paul hadde saaret hende. Og det gjorde formelig godt, at den anden kom av sig selv og viste tillid. Martha strøk ham gjennom luggen. „Saa du synes ikke vi ser værre ut, end

at du vil vaage det du. Jaja — det kunde hænde vi blev gode venner med tiden, vi to.“

Og med Nils bakpaa gigfjælen kjørte de avsted.

Det var en lubben gut, med askefarvet haar, rødt, fyldig ansigt, og et litet smil i den ene mundvik. Øinene gjemte sig, naar man saa paa ham. Nu stod han der i sin nypersete vadmelsdragt og skjærmhuen og holdt sig fast i messinghaandtakene paa gigen, mens det duret bakke op og ned utover skogen.

Naar Hans snudde hodet og sa no trøisomt til ham, gjemte Nils bare øinene og trak smilet ut i høire mundvik. Men han sa ikke et ord. Det er best at være forsiktig. Og han tænkte litt for sig selv og undredes paa, hvor længe dette besøk kom til at vare. Saa meget hadde han forstaat av de voksne at her stak no under. Og derfor stod han nu her og tok for sikkerhets skyld merker langs veien, saa han naarsomhelst kunde finde hjem igjen paa egen haand.

Høstdagen var kold. Det blaaste surt ind fra havet, bygden laa i mørkt uveirsllys, og alle tre hutret av kulde, da de svinget ind paa Dyrendal.

„Nu tænker jeg at vi to faar oss no varmt i kroppen,“ sa Martha og tok Nils i haanden og ledet ham ind.

Gutten beholdt skjærmhuen nedover panden og blev sittende nede ved døren. Her var saa lyst og fint i stua, og alle som kom ind, var voksne og sa bare kloke, kolde ord. Ingen støiet, ingen sprang omkring, ingen slog op en latter. Her blev saa

tungt at aande. Nu sa de, han fik komme tilbords, men da maatte han tvers over det store, malte gulvet. Han blev sittende. Han ønsket sig hjem.

„Kjære vil du ikke ha mat da!“ sa Martha og kom og fik ham med. „Du maa da ta av dig hua,“ sa Hans, da gutten endelig sat i bænken og hadde faat fat i en ske. Nils smilte i høire mundvik, la hodet paa skakke og var undselig. Men han lot huen sitte paa.

Saa aat de en stund. Hans sendte ham smaa sideblik. Jonetta taus smaafirte. Men Kristian Haug buset ut: „Du maa da pinade ta av dig hua, gut.“

Nils kastet endelig sin hue ned i gulvet, og da de voksne lo igjen, begyndte han at svælgte graaten. Siden saa han ut av vinduet som for at finde ut, hvor langt det blev at gaa hjem.

Han blev først vaaken, da Knut kom ind av døren med stentavle og skolebøker under armen. Knut braastanset, da han saa den fremmede gutten. Og Nils glante paa ham.

„Der har du en, som er saa stiv i bøkerne at han spekulerer paa at bli konge,“ sa Hans og reiste sig fra bordet.

De to gutter fandt hinanden ute paa gaarden siden paa dagen, og Knut saa paa den anden og følte han var den ældste. „Har du mange bøker, du?“ „Ja, dem vi bruker paa skolen,“ sa Nils. „Pøh! kan du ikke engang alle keiserne i Rom?“ „Nei,“ sa Nils.

Han skulde ikke ligge blandt tjenerne paa loftet, men fik seng ute i kammerset som en standsperson.

Og da alt var stilt i huset, og Martha og Hans var kommet i seng, blev de liggende vaaken i en underlig følelse av, at der nu endelig var kommen én i huset, som stod dem nær. Det var ikke sønnen, aanei, ikke endnu, men det kunde bli, de fik gjøre sit beste, saa han kom til at synes om dem. Men Martha følte sig saa underlig utilfreds. Hvad var det? Jo — jo, det var den ting, at han var for stor. Det var jo det lille hjælpeløse spædbarn paa fanget, som hun hadde savnet i alle disse aar. Den første pludder, mens de to klare øine hviler i morens, og den lille haanden knytter sig om den voksne finger. Og saa den alder, da ungen dilter ut og ind i morens skjorter og laller frem de smaa dumme spørsmal. „Mol, skal Vorherre i himmelen ha flesk til middags han og?“ Nei, alt det blev hun snydt for. Nils kom ind i hendes liv som en stor, lur knekt, som vogtet sig vel for at si en dumhet. Det var som hendes opdæmmete trang til at være mor nu maatte gjøre et langt hop for at naa ham igjen.

„Undres paa, om vi skal la skomakeren gjøre et par langstøvler til ham,“ kom det fra Hans, han laa her og røkte. „Slike karer synes om at kunne vasse ut i vatn.“

„Jeg ligger netop og funderer paa, om vadmelsvæven er stor nok, saa det kan bli klær til ham,“ sa Martha.

„Ja, ja, — blir det for knapt, saa faar da heller jeg vente til en anden gang.“

De hadde faat non at tænke paa, som skulde gaa foran dem selv. Det var no nyt. Det kjendtes næsten som de selv blev bedre av det.

„Undres om han faar sove,“ kom det fra Martha.

„Han ligger nu vel aldrig og stunder hjem igjen, alt nu,“ gispet Hans.

Han maatte tilslut frem paa gulvet og hen til kammersdøren for at lye. Der var mørkt der inde, men han hørte de rolige aandedrag fra en, som sov. Disse fredelige pust var næsten som en velsignelse i huset. Hans maatte staa her en stund og høre paa.

II

Nils slog øinene op, og saa han var paa et fremmed sted, men ved sengen stod hans moster og smilte og hadde rømme og en god kake paa et bret. Det smakte godt, men hun strøk ham i haaret og klappet ham paa kinden, og det likte han ikke, for hun hadde en anden slags haand end mor.

Men inde i stua var der solskin, og der sat en graaskjægget mand ved døren og tok sig netop en skraa, da Nils kom ind. „Nei har vi faat en smaa-
kar til i huset,“ sa manden. „Ja, det er agronomen min,“ sa Hans og var alvorlig Martha lo og gam-
lingen lo. „Han der er nu av folket mit,“ sa hun. „Han var med os hit fra søstra mi igaar.“ „Saa,“ sa graaskjægget. „Ja, da kan vi vel like saa godt kalde ham arvingen da.“ „Aa, det er nu vel ikke

sagt det heller," mente Martha. „Ka mener nu du om det, Nils?“ spurte Hans. Gutten var ikke vant til at være hovedpersonen, han ønsket sig langt væk, og saa snart han hadde faat mat, strøk han ut av stua.

Arving? For første gang var han borte mellom bare fremmede og hadde ikke mor at spørre. Han vilde hen og faa fat i Knut, saa de kunde finde paa no trøisomt sammen, men dette med arvingen suste ham i hodet, og til gjætergutten gik det ikke an at snakke om det. Han skulde ikke hit bare som snopast likevel, der stak no under. Hvad var arving? Han blev likesom saa voksen paa det netop fordi han gik her og maatte være alene om det. Med skjærmhuen ned i panden, i de vide vadmels bukser og røde skjorteærmer, gik den lille fyren omkring ute i gaarden, oppe paa laavebroen, henne ved smia og stanset nu og da og indtok en voksen mands stilling, fordi han nu var nødt til at tænke som en voksen.

Arving? Skulde han faa alt, som fandtes her? Husene, jorden, kjer, heste, skog, alt? Men da maatte han vel slaa sig til ro her bestandig. Han skulde aldrig faa flytte hjem til mor og de andre søskend mer. Sæt om det var alvor? Det blev tyngre og tyngre at være alene om slikt.

Men utover dagen fik han høre det samme ret som det var. Da Jonetta taus blev alene med ham i vedskjulet, sa hun: „Jasaa, skal du være kronprinsen her du.“ Da en gammel husmandskjærring kom med et spand opover gaarden, stanset hun og saa

paa ham. „Aa nei, er det sønnen paa Dyrendal det der nu? Jaja, det blir nu ikke smaating det du faar, bare du skikker dig vel.“ Det var som alt solskinnnet samlet sig paa Nils, og han fik lyst til at fly bort i mørke. Tilslut gjemte han sig bak træske-maskinen paa laaven. Men han var ikke vant til at tænke. Det suste bare i hodet. Det var gildt at han skulde bli arving, kronprins, søn paa Dyrendal. Men han stundet saa hjem til mor alt nu. Det var som de hadde narret ham hid og vilde negte ham at fare hjem igjen. Det hele gjorde ondt, og tilslut sat han her og tutet. Men kom han ind med graat i ansigtet, saa vilde de voksne flire av ham igjen, og derfor lurte han sig ned i fjøset og skyllet ansigtet i vastrauget.

Men naar Knut gjetar dukket frem, saa gik de to knekter og tok maal av hinanden. De nærmet sig bare forsiktig og snakket over en viss avstand: „Skal du paa Lofoten du, naar du blir stor?“ „Nei, jeg skal bli statsminister jeg.“ Nils glante. „Din tosk,“ sa han og gik.

Men for Knut kom der onde dager. Han blev skjøvet tilside for den nye. Det hjalp ikke at si no morsomt inde mellem de voksne mer, det var Nils og Nils baade sent og tidlig. Nils fik sove saa længe han vilde om morgenen. Han fik nyklær paa hver dag. Naar matmoren var i melkebua saa ropte hun ham ind, og naar han kom ut igjen saa var han fet av rømme om munden. Husbonden sa ikke mer: „Ka mener nu du Knut?“ Nei, det var Nils og bestan-

dig Nils. Det gjorde ondt, men hvem brøt sig om det her paa Dyrendal nu? Knut var sunket ned til bare en gjetar, og gjetargutten er ikke stort mer end en hund paa gaarden.

Men stod han og hug ved, saa kom jo den anden og nærmet sig langsomt. „Er — er det artig at være gjetar?“ Knut hug og ventet en god stund, før han forbarmet sig og svarte: „Nei her paa gaarden er kua saa forstandig, at hu gjeter sig sjøl.“ „Forstandig — kua?“ „Ja, vi har en okse, som kan læse i bok.“ „Du kan sjøl være en okse du.“ „Og du er en kalv.“ „Pas dig du, hvis jeg gaar ind og fortæller det.“ — „Du er en kalv. En rømmekalv.“ Nils svælget og svælget, det der ramte godt, og han skyndte sig over gaarden med drabelige skridt. Men han gik ikke ind og sladret. Om nogen gjorde ham aldrig saa meget ondt, saa fandtes der ingen kvinde her paa gaarden, som han vilde gaa hen og lægge hodet i fanget hos og klage. Men siden paa dagen blev de to gutter venner for en stund, og Knut lærte den anden at lage tobakspipe av en traadsnelle. De var ogsaa en tur borte i skogen og laa der paa magen og røkte mose sammen.

Men en dag, da Martha stod paa staburet og skar flesk kom Nils ind og snufset og spurte, om han ikke kunde faa gaa hjem til mor idag.

Martha fik et rykk, men svarte muntert: „Kjære, du maa da vente paa nyklærne dine. For over helga faar vi skræddar i huset, og han maa da ha dig her for at ta maal.“

Nye klær? Det lysnet i guttens ansigt. Jo, det vilde han gjerne ha. Og en dag gik han frem og tilbake paa gulvet og prøvde dem. Det var nymotens lommer paa buksen. Akurat som hos voksne. Søndagen skulde han faa følge med til kirke og ha dem paa. Mor? Mor, hun fik være til siden.

Men Martha gik omkring og tænkte: Jasaa du klarer ikke at faa ham til at trives her. Du har ikke det rette laget til det, om du aldrig saa gjerne vil. Og du som bildte dig ind, at han snart skulde begynde at kalde dig mor.

Nei, at være god mot en fremmed knekt, saa han likte det selv, det var neimen ikke saa bent frem. En guts sind er en vanskelig fele at spille paa, og alle hendes grep blev gale. Klappet hun ham, saa folk saa paa, da blev han skamfuld, han vilde nok være større end som saa. Snakket hun til ham i en lækker tone, saa blev han rent olm og saa paa de andre, det var rent ut som han kaldte dem til vidne paa, at han var ingen barnsunge.

Engang vilde hun bare for moro prøve at faa ham paa fanget, men da slog han hende bent frem og rømte saa ut gjennom dørene.

Det var sin egen mor han gik her og stundet efter. Marthas søster hadde saa mange, og allikevel sat hun der paa avstand og trak og trak i Nils, saa den nye moren paa Dyrendal stadig skulde føle, at gutten aldrig blev hendes.

Hver kveld gruet hun for den næste dag. For sæt om han endnu engang kom og vilde hjem?

Hvis han strøk sin vei, da syntes hun det vilde bli en ulykke baade for hende og Hans.

Og der kommer han ind igjen, med merker av graat i ansigtet, enda han tydeligvis hadde strøvet med at vaske det bort. Nu vilde han straks hjem til mor, sutret han. Og best som det var begyndte han at tute.

Hun godsnakket igjen. Denne gang var det skomakeren, som skulde komme og gjøre ham langstøvler. Og det runde ansigtet lysnet igjen, og smilet kom frem i høire mundvik. Han vilde vente til skomakeren hadde været her. Han vilde gjerne ha langstøvler.

Men Martha sukket for sig selv. Hun nedværdigede sig ved at gaa her og kjøpe gutten en tid om senn, naar han ikke hadde lyst for hendes egen skyld. Vilde det aldrig bli anderledes?

En graa vinterdag med snedrev over gaarden var skomakeren færdig, og gutten gik paa gulvet med langstøvlerne paa og var no til mand. Han maatte ogsaa ut og finde en pyt at vade i — nu skal vi se om de er tætte? Martha og Hans sat i stua og tænkte: „Nu maa han vel takke oss ialfald.“ Men da han kom ind var det hans første ord: „Undres paa ka mor vil si, naar hun ser mig saa fin?“ Samme dag tryglet han om at faa fare hjem igjen. Og denne gang lofte Hans ham et lommeur — vent nu bare til han hadde været i byen.

Men nu laa Nils om kveldene og tutet under tepet. For der begyndte at arbeide sig op en under-

lig følelse av, at han solgte mor sin stykke for stykke, for klær, langstøvler, ur, for det at bli arving. Det hadde de narret ham til, sjølfolket her paa gaarden, og det skulde de ha igjen naar han blev stor engang.

Det værste var, at husbondsfolket gik og holdt øie med ham hele dagen nu. De syntes vel han var saa liten, at de ikke kunde slippe ham en stund paa egen haand. Saa skulde han følge med Hans, og saa med matmoren — og det var nu det værste, for hun lurte sig bestandig til at stryke og klappe ham, huf! Men saa kom Hans fra byen med et sølvur en dag, og det var aldeles makeløst. Det pikket i lommen baade sent og tidlig. Han kunde som en voksen ta det op og se efter hvad klokken var. Det var ogsaa en diger sølvkjæde, som dinglet paa den lille vesten. Undres paa, om han maatte levere det tilbake, hvis han strøk hjem en dag? Han holdt uret op til øret og svælget tanken paa mor som en hikst, der vilde op i halsen.

Men skulde vel Knut finde sig i, at den der vesle proppen gik her og gjorde sig vigtig, endda han ingenting hadde læst? Det var ikke vanskelig for de voksne at skjønne, at de to knekter stadig var i haarene paa hinanden. Var Nils blaa over øiet?

Han var sammen med husbonden borte i stalden en dag, da Hans tok ham venlig i nakken og bøiet sig ned og sa: „Er det saa, at du og han Knut ikke kan forlikes ihop, saa gaar det vel an at han reiser sin vei.“

Han vedblev at bøje sig ned. Han ventet paa svar. Nils hadde langstøvlerne paa, og nu stod han her og var saa mægtig, at han kunde vise Knut Hamren fra gaarden om han bare vilde. Men i næste øieblik, saa vilde han ikke likevel.

„Nei“, sa han. „Han . . . han Knut kan gaa her saa længe han vil for mig.“

Men han blev nu likevel saa mægtig efter dette. Han gik omkring med et andet opsyn og tænkte, at Knut kunde nu bare passe sig.

Saa en dag tok Hans ham med i bredslæden paa et ærend til landhandleren, og nu blev gamlingen saa altfor snil i maalet og god i øinene. Nils gruet sig for, hvad der snart vilde komme. Hørte han rigtig? Hans lovte ham en tollekniv med messingslire, hvis han herefter vilde kalde Martha og ham for mor og far.

Gutten blev rød og snudde sig væk. Det var uraad at faa et ord mere av ham under den turen.

Lot han dem narre sig til dette med — til at si mor og far til disse fremmede mennesker, saa mistet han vel sin rigtige mor for bestandig. Vilde han det?

Det var den kvelden han ikke kom ind da det blev mørkt. Tausene var ute og ropte paa ham. Ingen svarte. Her blev forskrækkelse over hele gaarden, folk fór ute og inde og ledte. Det var iskold nordenvind med sneslud. Martha og Hans gik omkring med hver sin lykt, og ropte Nils, Nils! Gaardsdrene blev sendt bort til naboerne,

Knut fik et haardt nævetak i brystet og husbonden stod der og rystet ham og vilde vite, hvor han hadde gjort av Nils. De var i fjøs og stald, paa laave og lemmer, og lyste med lykterne og ropte og kaldte, og høiere end de andre hørtes Martha at jamre: Nils, Nils! Lykterne bevæget sig rundt i alle uthusene, i smia, staburet, vedskjulet, og hele tiden snakket hver især om hvor de saa ham sisst. Saa bar det utover jorderne i mørket, lykteskinnet spredtes, og man saa de urolige lysblaf henover sneen, efter som de gik hit og dit. Tilslut vilde Martha de skulde sokne i brønden, og det endte med, at Hans selv stod med en stang og grov ned i det frosne vandet. Men Nils var borte.

Endelig kom Kristian Haug hjem fra naboen og fortalte, at der hadde de set gutten stryke forbi i skumringen og ta veien vestover mot Strandbygden. De samlet sig om ham ute paa gaarden, og Martha lyste ham op i ansigtet for at se om han snakket sandt. „Jaja, saa er han vel strøket indover og heim da,“ sa Hans. Alle samstemmet i det. Det var klart, han ikke var kommet no til, han var paa landeveien, og kanskje hadde han været saa heldig at faa skyss hos en eller anden.

„Du faar sætte i en hest du, Kristian,“ sa Hans og gik mot stua for at gjøre sig istand. „Skal du ut nu til natta da,“ sa Martha, hun var gjennomfrossen da hun kom efter og ind. „Ja, det kan vel ikke nytte at sende non anan,“ sa Hans og drev paa med at gjøre sig færdig.

Saa lød dombjelderne ute i gaarden og svandt nedover bakkerne. Hans J. Dyrendal, den mægtige kaksen, han skulde prøve at indhente en gut, som ikke vilde være arvingen hans, men tok flugten fra altsammen.

Men som han sat og kjørte i trav, mens uveiret pisket ham i ansigtet, maatte han hele tiden holde øie med sneskavlerne paa begge sider. Om der kanskje laa en liten fyr der, overtræt, og hadde sovnet i sneen og nu lot sig fyke ned.

Og samtidig suste det i hodet paa ham no om, at her hadde han tapt i spillet. Du kan svinge dig op, Hans Lia — du kan bli Hans J. Dyrendal, med utbetalt gaard og penge paa renter, og aktelse i bygden og avhold og kristendom, men at faa en liten gut til at tykkes om dig — og bli hos dig — og kalde dig far — det klarer du ikke, nei, der sitter gutungen med trumferne. Og du kan spille ut mot ham akurat, ka du vil — det er galt, det er splitter galt alt sammen. Og naar du ikke har lært det før, saa er det vel nu forsent.

Og samtidig forstod han selv hvor meget der hadde forandret sig i ham de faa ukerne han hadde trodd at ha en søn paa gaarden. Han hadde bestemt sig paa at pløie op en mængde nyland til vaaren. Dyrendal var stor nok for Martha og ham, men ikke for Nils. Han hadde bestemt at male hovedbygningen hvit. Naar han kom til stalden, saa han paa hestene med andre øine end før, det var ikke bare en handelsvare nu længer, han takserte dem

ikke bare i penge, nei det var hans husdyr, som skulde bli paa gaarden. Han vilde begynde at avle gilde, vakre dyr, og helst beholde dem her paa Dyrendal selv. Og han var blit likesom saa fastboende ogsaa i sit eget sind, fordi hans liv nu pekte saa langt fremover gjennom Nils.

Men Nils strøk sin vei, og det kjendtes for Hans som han umulig turde komme hjem til Martha, hvis han ikke hadde gutten med.

Martha sat længe oppe den kvelden, men tilslut maatte hun jo i seng, og for storkonen paa Dyrendal blev det en vaaken nat. Hun laa her og lyttet efter bjælderne, endda det jo syntes rimelig, at gutten hadde saa stort et forsprang, at han naadde helt hjem til moren før skyssen tok ham igjen.

Det blaaste og pep i husvæggene der ute, og hun saa sin søster sitte der med det tynde smil og de mange unger omkring sig: „Jeg lyt vel ta Nils fra dig igjen. Han trives ikke hos dig. Der skal et særskilt lag til, og det har ikke du, Martha. Derfor har du ingen unge faat heller. Du har ikke laget. De fryser i nærheten av dig. Og stryker du dem med haanden, saa blir de rasende. Du kan kjøpe dem til at taale dig en stund, men du faar dem aldrig i verden til at aapne sit sind for dig og ty til dig naar de har det ondt. Opgi det likesaagodt straks. Nils har det bedre hos mig, om du sitter der og kan by ham aldrig saa mye av gods og guld.“

Det blaaste stadig, natten blev lang. Ingen bjælder hørtes. Hvis Hans kom med gutten vilde hun

ikke kunne styre sig, men kaste sig over ham og knuge ham til sig. Og gutten vilde slaa, kanske slaa hende midt i ansigtet.

Hun laa her og kastet sig rundt og knyttet hænderne og følte frostillinger gennem ryggen. Og det var mer end kroppen som frøs. „Det nytter dig aldrig, Martha, — du kan likesaa gjerne bli haard som is. Han der oppe har bestemt det slik. Han har dømt dig til at leve dit liv i kulde.“

Nils naadde saa langt ind til hjembygden at han kjendte sig igjen før det blev mørkt. Han var ræd de skulde følge efter ham, og han sprang og pustet og skyndte paa. Men jo nærmere han kom hjemme-gaarden, jo mere ræd blev han for at han nu gjorde no galt. Der saa han endelig lyset fra mors stue, og han skyndte paa og hikstet. Men i stua fór alle op da han tumlet ind. Og mor tok ham i haanden og snakket og sa en mængde ting, men da hun satte sig paa en stol kastet han sig i hendes fang og stortutet.

De fik endelig ut av ham, at han var rømt.

Men baade moren og de voksne søskend hadde jo alt vænnet sig til, at han skulde bli den rike arvingen paa Dyrendal. Og her hadde han kanske ødelagt det hele. Da Nils endelig sat og saa paa de andre, forstod han at de var misfornøiet. Og han som hadde ventet, at de skulde bli saa forførdelig glad alle sammen, naar han bare kom hjem.

Da han sat og fik sig mat, lød der dombjelder ind paa gaarden, og atter fór alle op. De forstod hvem

det var. Nils fik ikke tid til at fare ut og gjemme sig før Hans Dyrendal traadte ind i stua med sned ev i skjægget og paa trøien. „Har De set agronomen min no?“ sa han og var morsom, da han saa gutten velberget ved bordet, men han var kvit i ansigtet.

Næste dag slog Hans sig til ro her. Han vilde at gutten skulde faa være i fred en tid. Men Nils undredes over, at han var like blid mot ham. Og moren og de større søskend lot Nils faa høre, at han fik da ialfald følge med tilbake og be *moster* om forlatelse, slik skræk som han hadde sat over hele gaarden.

Men storkonen ute paa Dyrendal maatte ligge alene en uveirsnat til.

Og da hun den tredje dagen saa Hans komme kjørende opover bakken med gutten, da forstod hun, at det herefter ikke kunde bli som før. Hun vilde ikke ha en slik oplevelse en gang til. Vilde han slaa sig til her, saa var det bra. Vilde han reise sin vei saa fik han i Guds navn faa lov til det.

Det hele var ikke saa nøie mer. Der fik være grænser for at trygle og ydmyge sig her i verden.

„Jasaa, har du været en tur hos mor din du, Nils,“ sa hun og prøvde at smile, da gutten stampet ind.

III.

I denne tid gik der store politiske storme over landet, og fra byen kom der talere ogsaa ut til de

avsidet liggende bygder og tordnet og truet med al verdens ulykker, hvis bønderne ved neste valg stemte med motparten.

Og kallerne sat der i sit vadmél og hørte paa, og ved første prækesøndag, naar de visste at ingen storkar var i nærheten, saa seg de sammen i grupper paa kirkebakken og begyndte at lægge ut og politisere de med. Nu holdt de aviser og hadde hørt saa mange talere at de kunde slagordene, og saa truet de med næverne mot hinanden og svor paa at den anden var en tosk, og tynde stemmer og grove stemmer prøvde at overdøve hinanden.

Naar saa storbonden fra Dyrendal kom, saa stillet han sig op i utkanten av gruppen og hørte paa med et meget alvorlig ansigt. Men tilslut saa kviskret han et ord i øret paa en gubbe, saa alle maatte storflire. De visste han var høiremand, men ingen tok det saa ganske alvorlig, for i neste øieblik skjøt han skuldrene tilveirs og gik over til en gruppe av venstrekaller igjen, hvor en skolelærer stod og præket om folkefrihet og fædrelandet. Og ret som det var saa kviskret Hans igjen i øret paa en kall, saa alle maatte høre det:

„Spør den der fyrn om mor hans er like luset nu som i den tia da vi fòr hos a om lørdagsnatta.“ Saa sprak jo alle ut i at flire igjen. Og som Hans gik videre blev alle staaende og glane efter ham. Men læreren husket det til neste gang han skrev i bladet om høires taktik her i bygden.

Og var der en valgliste for motparten, som pludselig forduftet, just som den skulde brukes — eller

skulde en gut gaa hen i en avsides grænd med stemmesedler, som aldrig kom frem, da rystet folk paa hodet og sa: „Det der kan bare en mand her i bygda ha gjort.“

Det var lysten til at leke himmelspret med sin næste, som Hans ikke var blit kvit endnu. Men da valget for alvor nærmet sig, da blev han jo som skapt til at gaa rundt og overtale folk til at stemme paa den rette siden. For dette arbeide var jo omtrent det samme som at bilde en fornuftig mand ind, at en skarvegamp i virkeligheten er en prins av Engelland.

Det hændte ogsaa, at der holdtes opbyggelser paa Dyrendal. Stua blev fuld av kjærringer i store ildtørklær og kaller i fugtig vadmøl. Og i bænken ved siden av taleren sat bygdens beste mænd, og øverst blandt dem husbonden sjøl, skjægget, skaldet, og med en andægtig mine. Men naar salmen lød eller mens taleren la ut om synd og om naade, da kunde Hans ikke undgaa at sitte her med sine egne hemmelige tanker. Han mindedes den tia, da han fór over land og strand og handlet, og øvet smaa bedrag, og drak en dram, og dængte en fyr, naar han ikke tykte om ham. Det var sørgelig, at Vorherre skulde ha saa imot slikt. For det var da ialfald morsommere end det her.

Men her i den samme stua hadde i oberstens tid unge glade mænd slynget armen om en hvitklædt pike i dans, og de skaalte og sang muntre viser, og det var ingen skam at vise sig kaat og

galen. Det er underlig med dannelsen. Hadde han selv lært mer, saa hadde han ikke behøvet at sitte her og skape sig, folk hadde undt ham at slaa sig paa hælene og spænde i taket nu og da, og endda saa hadde de stemt paa ham ved valgmandsvalget for det.

Men mens kvindfolkene rundt i stua snufset og graat for sine synder, saa var der en iblandt dem, som sat stiv og høibrystet og bare stirret frem. Det var storkonen sjøl. Det var Martha. For hun hadde ingen ting at angre. Men hun saa paa disse jenter, som kanskje fik den de vilde ha, og paa disse kjærringer, som hadde fuldt med barn omkring sig, og hun syntes de kunde ha godt av at høre, at de var store syndere, og at her kommer en dommedag. Det kunde de ha godt av at høre.

Men ellers fik folk nok at snakke om sjølfolket paa Dyrendal. Den ene dagen kunde en fattig-kjærring komme derhen for at faa litt melk i spandet, og Martha bad hende ind paa traktering, og melke-draapen var det saavisst ingenting at ha no for. Men næste gang kjærringen kom igjen gik storkonen omkring, blek og iskold, og stakkaren blev skydset paa dør, saa hun paa lange tider ikke turde vise sig mer.

En husmandsgut hadde faat sig op en stue og ryddet en jordflek borte i en li, og den dagen da han holdt bryllup kom der en nybærku som skaalgave fra Dyrendal. Slikt var ikke hændt i oberstens tid. Og da Martha holdt et barn fra nabogaarden over daaben, saa gav hun femti daler i daabsgave.

Derfor blev det litt for non og hver i bygden at snakke om. En kunde bakvaske folket paa Dyrendal, og begge saa var de truendes til no av hvert, men naar de kom kjørende op ved kirkeporten, hun i sin sorte silke, og han bred og mægtig, saa veg folk ærbødig tilside, og flere tok hatten av.

Det blev snart paa moten, at Martha skulde være føregangskone i de store brylluppene og staa for værtskapet, saa alt gik efter sæd og skik. Og de beiningskurve hun kjørte hjemmefra de var jo ogsaa saa fulde av alt, som godt var, at det kunde bli til et litet bryllup for sig.

Men — det maatte vel være onde mennesker, eller fiender i politiken — men der begyndte at opstaa rygter, som det var umulig at tro paa. Hun, som var saa rik og saa mægtig — hun — nei, aldrig i verden. Men rykterne kom igjen. Naar hun drog fra gaarde, saa var ett eller andet kommet væk. En sølvske, en gaffel, eller rentut penger. Der var jo andre, som først blev mistænkt, men traadene endte hos føregangskonen, hos Martha. Det var jo umulig. Ondt folk finder paa saa meget.

Tiden gik, og Nils hadde slaat sig til ro, men alle forstod, at han fremdeles gik der og sturet og længtet hjem. Men han snakket ikke om det mer. Og han fik snart se, at han heller ikke var hovedpersonen længer, ialfald for husbonden. Nu var det politiken, valg møterne, bladene. Nils var som oftest uvenner med Knut, og han holdt sig mest for sig selv. De voksne tankerne paa at han var arvingen, de var

det nu ogsaa best at være alene om. Alt som han saa rundt omkring sig paa Dyrendal det tilhørte igrunnen ham. Han maatte bare være her og passe paa det og vente til han blev stor. Men samtidig glemte han ikke, at det var sjølfolket her, som hadde narret ham bort fra mor. Og ropte han paa en av dem, saa het det: „Martha!“ eller „Hans!“ Og aldrig skulde non faa narret ham til at kalde dem no andet.

I det siste var forresten matmoren saa underlig mot ham. Hun kunde gaa i ukevis og ikke se til hans kant. Men saa hendte det at han en morgen slog øinene op, og der stod hun ved sengen og saa saa blidt og varmt paa ham, men skyndte sig derpaa ut, og slog døren haardt igjen.

Nu hadde han været her i over et aar, det begyndte at lakke til jul, og isen nede paa indsjøen laa blank og fin. I skumringen blev den levende av unger og ungdom, som føk hit og dit paa skøiter, klemte hua ned over ørene i kulden og skrek og hujet. Men nu i disse førejultider dundret nordvesten ved nat og dag. Fra havet tumlet store landskaper av skyer opover himlen, og det hele speiledes i den blanke isflaten, saa skøiteløperne før som henover skymasser av mørke og ild. Men hadde man arbeidet sig op mot vinden, kunde man snu og spænde trøien ut og seile, huhei for en sværm av piker og gutter, som skjød forbi hinanden og liknet en flok flyvende fugle. Men karerne fra Rabben kom en dag med en stor slæde, som

de satte raaseil paa. Det blev et skib, fuldt av urolige kropper og sprællende ben, og det blev en seilads henover den blanke uveirsis, fulgt av en sværm av skøiteløpere, som svang sig baklængs og skrev navne i isen staaende paa ett ben. Og midt i dette mylder en høi, adstadig mand, som gjorde store sving hit og dit, men holdt sig for god til at leke med.

Knut hadde alt en liten veninde fra en av gaardene paa den anden side av sjøen, Pauline Lund het hun, og de møttes her, og han skjøv hende foran sig paa isen. Men om søndagen sat hun i blaa kjole oppe i sangkoret i kirken og hadde en underfuld stemme.

Saa en kveld hadde der dannet sig en flok av halvvoxen ungdom bak et næss, og det var Andreas, søn av klokkeren, som førte ordet.

„Ka skal vi finne paa nu i jula, godt folk?“

„Ja skal vi ikke finne paa no rigtig artigt iaar?“ var der fler, som ivret. Pikerne stak de vindrøde ansigter frem og var spændt, og flere og flere skøiter svinget op.

Klokkergutten saa at her bare var skolekammerater og dertil unger fra bygdens beste folk. Og saa bad han dem hjem til sig paa tredje juledag.

„Ja, men da faar De komme til oss paa fjerdedagen,“ sa Per Sund.

„Og femte dagen til oss,“ sa Gabriel Flyta.

Men der stod to i utkanten, som vogtet sig vel for at be non til sig, det var Knut og Nils fra Dyrendal. Og da de skøitet hjemover langs landet var de heller ikke saa viss paa at de var buden i lag til de andre.

„Du er nu bare en gjetargut,“ sa Nils, „saa dig mente de nu ikke.“

„Og du er nu bare en skitgut, saa dig tænkte nu ingen paa.“

De arbeidet sig i halvmørke opover de rimete bakker, som vinden hadde feiet ren for sne, og der oppe laa den svære hovedbygningen med en lang rad av vinduer, som flammet mot den gule uveirshimmel i vest.

„Hvis vi kunde be non hjem til oss vi og,“ sa Knut og stanset.

„Ja, hvis vi kunde det ja“. Nils smilte i den ene mundviken og hans runde og røde ansigt blev farvet av uveirslyset, som han snudde sig mot.

„Men da maatte vi nu spørre sjølfolket først om lov.“

„Ja, spør dem du.“

„Nei, det maatte da sandelig du. Du er da sønnen paa gaarden.“

„Nei, du er flinkere til at bruke kjæften.“

De gik videre, og begge følte at storkonen paa Dyrendal var ikke den, som de vilde spørre om slikt. Var hun i det rette lune, saa kunde hun vel si ja. Men de kviet sig likevel. Hun var ikke slik at de vilde stille sig op og være hendes unge. De saa mot den svære stuebygning, hvor lysene nu brændte, og begge følte, at andre unger hadde det paa en anden vis end de. Dyrendal var ikke deres hjem, sjølfolket var ikke deres forældre, og derfor vilde

julen bli anderledes for de to end for de andre unger i bygden.

Saa fik Nils trøste sig med, at han ialfald var arvingen. Men jamen blev det længe at vente til han blev stor.

„Nei, men skal du til fjøset ikveld igjen,“ sa Hans til Martha. „Det ser ikke ut til at der er non hjelp i at vi har stedd budeie paa gaarden.“

„Aa, budeia har nu sit at styre med lel hun,“ svarte den anden. Og saa spjaaket hun sig ut med de værste klær hun kunde finde, tændte lykten i kjøkkenet, brettet en fold av stakken omkring den mot uveiret, og gav sig ut i mørket og stormen. Lysblaf fulgte hende over gaarden, hvor sneen var blaast sammen i hauger, og Knut fulgte med og bar bøtter. Fjøsdøren er tung at slite op, men saa slaar en lun varme en imøte. Sauer mekrer, kjoyr sutrer, griser klyver op paa bingen og nøffer, det hele er et velkommen ind.

Nei, storkonen paa Dyrendal er ikke nødd om at gaa i fjøset, men naar hun nu trives saa meget bedre mellem sine husdyr? Herinde er der fred. De to lange rader av naut staar med hoderne mot hinanden og med en gang i mellem, og mens hun lægger høiet til rette foran de snøftende muler, maaker Knut gjødselen væk til hun skal melke. Der er mjøldrik at lage til kalver og griser og lauv at bære til sauerne. Og da hver har faat sit høres en fredelig slurpen og tyggen over hele det store fjøs. Martha bretter op og sætter sig til at melke. Pan-

den bøier hun frem mot koens varme side, og tip, tap siger melkestraalen ned i zinkbøtten nu som i gamle dage.

Saa fyker døren op, uveiret staar ind, men det er bare budeia, som kommer for at melke paa den andre siden, og snart faar hun stormen stængt ute igjen.

Og atter blir her fred, mens nordvesten jamrer derute i vinterkvelden. Martha selv føler et velvære i sindet, saa hun lukker øinene og smaanyner. Alle disse liv, som mættes av hendes haand, er blit som dele av hende selv. Deres ro blir hendes ro. Kanske staar alle disse bundne dyr og drømmer om det fri liv i utmarken gjennom den lange lyse sommer. Eller aner de no om tiderne langt tilbake, da deres forfædre tumlet om paa endeløse vidder i fjerne, forunderlige land.

Knut kom snart og stillet sig op i nærheten og pratet. Nu hadde han læst saa mye om politik, og det var gaat op for ham, at en simpel husmandsgut kan svinge sig op til en stor mand, selv om han ikke fører krig. Nu lurte han saa smaatt paa at studere sig frem til folketaler. For det gikk jo an, da og, at skrømme vettet av en motstander, selv om man ikke slog ham kvæk ihjel, og at seire og erobre paa sin vis.

Han var færdig med at maake og bevæget sig forsiktig henover det sleipe gulv. Han løftet lykten op over binger, hvor de røde kalver laa paa et halmleie og ørtet, og han gav dem haanden til at suge paa og snakket med dem som til gode venner.

„Aaja,“ — kom det fra husmoren som melket henne i mørket — „skulde det nu bli saa lik til kar av dig, at du en dag holder foredrag inde i byen, saa jamæn møter jeg nu op og sætter mig paa første bænken. Saa faar vi se om du er bliit slik en tosk at du ikke kjender mig igjen.“

— Julen var gaat, og da stortinget samledes langt derute i verden et sted, som de kaldte Kristiania, da kom der ogsaa mere liv i bladene, og nu maatte Knut hver kveld skøite henover sjøen og hente posten hjem til husbonden.

Og da lampen var tændt, og aviserne brettet utover det lange brunmalte bord i stua, da var det som hele gaardens husstand blev omdannet til storting.

Aa, disse blade, som kommer til den avsides bygd langt inde i en halvmørk fjord, hvor alle tanker til nu har tufset med mat og gifting og en skilling at tjene, foruten opbyggelser og frygt for helvede — disse blade bringer en friskere luft i sindene og tænder andre syner. Saa er det hændelser langt borte, som ruller nye billeder op av verden, saa er det portræt av en mand, som gjorde en mængde godt, endda han ikke præket Guds ord, — saa er det om no, som heter told — og finanser — og videnskap — og kunst, saa er det en morsom historie, saa en rigtig maa flire. Og der er landets styr og stel, og alt tilsammen bringer saa mange nye ord, som man aldrig før tok i munden, og man skal gjøre sig op en mening om ting, som man ikke før ante var til engang.

Der sitter nu husbonden sjøl i høgsætet med briller paa over stortingstidende, og du gode verden, hvor disse talerne maa være stive til at forstaa sig paa alt mulig. De snakker om ting, saa vanskelige, at bare navne kan slaa en okse ihjel. „Konstitutionskomiteen“ er vanskelig nok for en mund, hvor der ligger en saftig skraa. Men hvad siger du saa om „Inhabilitetsprocedyre?“ Slikt maatte en ha rede paa, naar en vilde paa tinget, saa i længden kan en ikke hjelpe sig bare med det, som alle og enhver har vett paa, nemlig sparsommeligheten og Guds ord.

Og der sitter nu Martha over avholdsbladet, og de to tausere spinder, saa det durer borte ved ovnen. Nils prøver at forstaa annonserne i lokalavisen, og Knut sluker en føljeton om kjærlighet. Lars Haffella smaablunder over en snadde, og Kristian Haug sitter med ryggen frem borte ved nordvæggen og lapper sko.

„Du storeste verden!“ siger husbonden høit, saa alle løfter hodet fra sit. „Nu sitter de jamæn i tinget og bevilger pension til en kaptein, som er søkkende rik.“

„De liter vel paa, at folk som du er villig til at betale og betale skatterne liketil vi staar i bare skjorta,“ sa Martha op fra sit avholdsblad.

„Hr. præsident!“ sa Knut og reiste sig. Og først saa hoppet alle til paa stolen, men siden brølte de ut i en latter. Selv Martha lo, saa hendes blad dallet ned paa gulvet.

Men Knut holdt nu tale til forsvar for pensionen, og han sa akkurat det, som de sa i tinget, naar de forsvarte pensioner av staten.

„Hr. præsident,“ sa husbonden sjøl og saa sig omkring over brillerne og gik med paa spøken. Og saa la han ut om at spare paa utgifterne, saa skatterne ikke skal vokse folk rent over hodet.

Det blev næsten en tale. Han sat her og øvet sig op til at si sin mening om nye og vanskelige ting.

„Hr. præsident!“ sa pludselig Martha, og nu blev det levende i stua, det var ikke ofte at storkonen var med paa spøk.

Hun fik sit mest spydige ansigt paa og trak øiebrynene til veirs: „Undres paa, om ret mange av de der storkaran i tinget var saa lik, at de kunde maake tu fjøset for mig?“ Saa skratlo hun og saa sig om efter medhold.

„Repræsenteranten fra Søndre Amt bør holde sig til saken,“ sa Knut. Og da dette lød akkurat som i tinget, saa maatte de flire igjen.

Og inden non kunde ane det hadde Jonetta taus stanset rokken og sagt: „Hr. præsident!“

„Nu begynner pinade kvindfolka,“ sa Kristian Haug og snudde ansigtet med det blinde øiet frem mot lampen.

Og alle stirret paa den unge blonde jenten med det runde, rødlige ansigt.

„Jeg foreslaar pension til den, som har bare ett øie,“ sa hun og begyndte at spinde igjen.

Nu var Nils den eneste som lo. Kristian Haug dukket ned over sit arbejde, og Hans sa: „Der fik du, fordi du sidste søndagsnatta kasta kjæresten hendes ned fra loftet, Kristian.“

Bums! sa det ute i fordøren, sneen stampedes av, og i døren kom den kvitskjæggete læreren. Han hadde alt læst bladene og maatte indom for at faa sig en prat. Var det saa, at venstre for alvor tænkte paa at avsætte kongen?

Men i stornætterne utover vinteren kunde det hende, at Martha blev liggende vaaken. Og hun tænkte paa Nils.

Han vokste og blev lubben og rødlet, men det var en anden kvinde, som fyldte hans sind, og selv blev hun aldrig andet end én, som han fandt sig i, hun kunde være saa god imot ham som hun bare vilde.

Ofte, naar hun saa ind i fremtiden kunde hun formelig fryse. Sæt om hun var dømt til at fostre op denne gutten, og at han en vakker dag bare blev til en ulykke for baade hende og Hans. Hun kunde virkelig se paa ham og føle sig ræd. Ræd — sønnen, arvingen, trøsten i alderdommen? Joho, saa stor forskjjel var der paa det at ha en stedsøn og paa det at ha avlet ham selv.

En dag vilde han kanskje begynde at vente — utaalmodig at vente paa, at de to skulde falde bort. Som naar rovfuglen staar og bier paa, at dyret skal stupe. Saa er den der. Skulde hun være dømt til at opfostre en slik rovfugl? Og allikevel være imot ham som en mor! Hvis saa var, da kunde

han, som styrer, ikke slynge en værre forbandelse over en kvinde.

Men i saa fald blev det et regnskap mellem ham der oppe og hende selv. Og det var tankerne paa det, som i det sidste kunde gjøre hende saa mørk og haard, at hun ofte følte lyst til at true næven mot selve himmelen.

Og det hændte at hun i stormnatten lurte sig frem av sengen, tok paa sig godt med klær, og gik ut. Det letter at være ute i storm. Det hænder man finder sit eget sind igjen paa en uveirshimmel, hvor gule, svarte og blodige skymasser pisker avsted i rykende hvirvel.

Det letter at være ute i slikt veir. Hun stanser og ser — og gaar igjen. Nu sover bygden, og hun alene vandrer her paa maafaa indover veiene og faar nu og da uveirsluset over ansigtet, naar hun løfter hodet for at se op imod himmelen.

Det er en billedbok der oppe, og den tolker makter hos dig selv, som hverken har ord eller tanke. Men de tumler omkring i dit sind — og der — der oppe finder du dem igjen, der — i den blodige uveirshimmel i natt.

Sjalet blafrer, skjørterne smelder, og hun stanser og gaar — stanser og gaar. Alt blir anderledes naar man er alene en slik nat. Om du hadde faat den du vilde ha, saa var du likevel en gammel kjærring nu. Om du nu hadde døtre og sønner, saa maatte du likevel dø en dag. Om du faar drevet manden din frem til tingmand, saa kan han vel

komme like høit paa straa som forstmesteren paa Myr, men likevel er han og blir han en nar.

Regnskapet med ham deroppe bak uveiret er stort. Og ikke er vi færdige til at finde oss i alt og stadig gaa og være ydmyg. Vi har set storfolk før. Der kan samle sig lyst i en til at synde, at stjele, lyve, bande, bedrage, — aa, en rigtig stor synd, saa det smalt gjennom alle himle.

Men naar folkene paa Dyrendal staar op, da er husmoren i sin seng som vanlig. Og ingen aner, at hun var ute i nat og snakket med uveiret. Men kommer en fattigkjærring en slik dag, saa er stor-konen ikke let at faa melk hos.

IV.

Der stod en liten jentunge og stak fingren i munden utenfor dørtrappen paa Dyrendal, og da Kristian Haug endelig kom forbi, saa sa hun, at hun gjerne vilde snakke med bror sin, han Knut.

Det var Gunhild. Hun hadde bestemors graa sjal over hodet og i kors over brystet med en stor knute paa ryggen. Hun saa veslevoksen ut, og da broren endelig kom, blev hendes lille bleke ansigt høitidelig og myndig.

„Jeg skulde si dig fra bestemor, at om du har glemt oss, saa har nu ikke vi glemt dig.“

„Du faar hilse og si, at her har været saa mye at styre med,“ sa Knut. „Men nu i helga har jeg tænkt at ta mig en tur utover.“

Da han var gaat blev jentungen staaende og vente saa smaatt at non skulde komme og be hende ind paa traktering. Men dørene holdt sig lukket i det store hus, og da var det vel best at labbe av-gaarde igjen.

Søndag morgen vandret Knut utover langs aasene, og idag som ellers gik han og plystret, enda det stadig var en underlig ting at skulle hjem. Han syntes, han nu hørte storbygden til. Han var vokset fra livet i den lille fiskerstua, hvor tanker og omsorg bare dreiet sig om føden idag og døden og salig-heten imorgen. Naar han vandret derut, kjendtes det som han skulde gaa baklængs nedover til barn-dommen og uvidenheten igjen. Og allikevel var jo bestemor der, og hans søskend der, og gaves der non, som han brød sig om her i verden, saa var det vel dem.

Men nu gik han for presten og var femten aar, og det var som verden omkring ham blev koldere og strengere for hver dag. Det er let nok, saa længe en er liten, at gaa rundt og briske sig og skryte av alt det en skal svinge sig op til, saasandt man bare blir stor engang. Du hugger ved, du maaker gjødsel bak kjyr, og samtidig er dit hode fuldt av den franske revolution, eller beboerne paa Mars. Det er let nok. Men vaakner du fra alle de syner, som bøkerne avlet, saa faar du bare øie paa hvor lappet din bukse er. Og hvad mener du saa om det?

Knut plystret og gik, plystret og gik. Naturligvis fik der bli en raad. Tilslut satte han hatten paa

snur og sang. Der blir vel en raad, der blir vel en raad, trala! Og der ligger de to fattigmandshuse ved fjorden. Baate staar i fjæren, garn hænger til tork paa stænger, men selv nu i juni blaaser vestenvinden, saa fjorden gaar mørk og hvit.

Der var en del hovmot fra storgaarden over ham, da han traadte ind og hilste goddag. Bestemor sat og vugget, og hun hilste goddag igjen, og sa han fik sitte frempaa. Men hans smaa søskend fløi paa ham og snakket i munden paa hinanden og spurte hvorfor han ikke hadde hest med herut, saa de kunde faa sitte paa og kjøre.

Men det gik som bestandig, naar han endelig sat her, han aandet og aandet i en egen kjær duft av hjem. Det var den hakkete ener paa gulvet, det var lyngdusken bak ovnen, det var lukten av skindfæld, av klær, av barn, av kaffe. Og den blomstrede klokken paa væggen, den gamle ovnen med krokodillen paa, de sprukne tømmervæggene — aa, alt var kjendt, alt fortalte om hans første barndom.

Naar det bare ikke hadde været den rødhaarete stedmoren, som nu kom ind med vaadt ansigt. „Er det dig, Knut, som er ute og gaar,“ sa hun og tørket sig paa haandduken, som hang ved ovnen. Knut saa, at hun skulde ha en liten igjen, og han tænkte paa faren og følte sig saa uendelig skamfuld.

Men nu kom den samme faren ind i skjortærmer og opknappet vest, bredskuldret, skjægget, tung. Men det lysebrune haaret var krøllet og vakkert. „Goddag,“ sa han ogsaa, „er du ute og

gaar.“ Saa gik han paa de klampende tøfler frem til bænken ved langbordet og satte sig, men kom sig ikke til at si stort. For han følte jo, at det var ikke for hans skyld, naar gutten kom hit.

Nu stak Gunhild det gule hode med fletterne ind fra køkkenet og bad Knut komme derut. En stund efter blev der pikket paa ruten, de tre mindste skulde ogsaa komme efter. Faren sat rolig i bænken og bed paa sine negle. Han saa gjennem vinduet, at hans fem unger tyet op paa laaven — nu skulde Knut lære de mindre at forakte far sin som han selv gjorde.

Og her sat da Knut paa laavegulvet med de fire smaa søskend omkring sig. De saa paa ham som paa en redningsmand. De fik jo høre flere gange om uken av Gunhild, at bare Knut blev voksen engang, saa skulde han hjælpe dem alle sammen herfra, saa de slap at være hos stedmoren.

Saa begyndte de at prate om moren. De husket no nyt om hende for hver gang. Baade da hun gik omkring og var frisk — og da hun blev liggende og ikke vilde staa op mer. Den mindste broren husket idag no særlig. Det var da hun lot sig bære ut og laa paa et teppe paa volden og smilte, mens de andre høiet i nærheten.

„Du lyt nu vel se ut til mig og,“ sa bestemor, da de kom ind igjen.

Og faren sat endnu i bænken, og han saa sin mor og sin ældste søn ty ut i kammerset og lukke

døren, og han visste, at de nu vilde begynne at tiske sammen om ham.

Han satte sig til at vugge den lille, som han hadde med den nye konen, og han sukket og syntes, at der kan være meget her i verden, som er tungt.

Ute i kammerset hadde bestemor sin seng, sin gamle falmete kommote, et litet bord med en bibel og salmebok paa og en blankskuret kaffekjel, som stod paa ovnen og putret.

Det var rørende at faa traktering av bestemor, for han visste at al hendes indtægt kom fra en gammel, graaspraglet høne, som nu og da værpet et æg.

„Forsyn dig nu,“ sa hun og satte sukkerkoppen paa bordet.

Saa betrodde hun ham med lav stemme sine daglige sorger som om han var en voksen og erfaren mand.

Og samtidig som han hørte paa, glimtet der frem i hans hode smaa syner utover den vide verden, som bladene meldte om. Hvordan gik det i denne tid med general Boulanger? Hans minste bror kom og vilde ut til dem, men faren ropte ham ind og gamla lukket omhyggelig døren.

„Forresten, det vart nu ikke saa let for de stakars ungerne,“ sa hun lavt og dreiet sit gamle ansigt mot vinduet, „hvis ikke jeg stak til dem en bit en gang imellem. Men det er nu ikke saa godt for mig heller, gamle krok, og den der høna værper da

ikke mer end et eg om gangen. Og lite god fløte til kaffen og lite brunt sukker maa jeg nu ha for brystet, hvis ikke hosten skal bli for slem. Men saa er det nu maten da." Og hun tørket med en finger over øinene og sukket. „Den her spekesilla og tørfisken er det rent umulig at faa ned, men naar en ikke har en skilling til lite ferskfisk heller saa . . . Aaja, san! Førresten kanvel Vorherre ikke la mig vente saa længe nu!"

Og Knut som heller ikke hadde en skilling at stikke til hende! Han hadde klattet bort de faa kronerne, han hadde i løn, til bøker.

Da han gik, fik han det vanlige følge av bestemor og de fire søskend op til grinden, men her maatte ungerne snu, og saa blev bestemor og Knut alene.

Hun gik langsomt med hænderne foldet over maven og med en svak hælding ind mot ham, fordi hun snakket saa fortrolig. Og hans tanker stjal sig igjen ut til Bismarcks tale i riksdagen, men bare et øieblik, bestemors stemme var for kjær.

Igaar hadde nu sønnekonen negtet hende en liten smørbit paa kaken, og om dagen her, saa slog hun den minste bror hans næsten ihjæl. Og far din, ja han er nu ikke til at kjende igjen, siden han drog det der kvindfolket ind i huset.

„Men det skal du nu hugse paa, Knut, at kommoten min, den skal nu du ha efter mig. Og de seks lommeørklærne, som du gav mig til jul, de skal nu hun Gunhild ha, og de ligger i høgrelædiken i kommoten. Men den svarte kjolen, som

hænger paa loftet, og som jeg ikke har hat paa mig, siden jeg var i kirka for fire aar siden, den skal nu du ta og gjømme til du sjøl faar dig en kone en gang. Hun blir nu vel ikke saa fin, at hun forsmaar saa lite.

Jaja, nu er det vel best for mig at snu da!" sluttet hun og stanset.

„Aanei, kan du ikke gaa med en bit til.“

Hun skygget med haanden over øinene og saa utover mot fjorden. „Aanei, det blir saa langt at gaa tilbakers igjen.“

Saa skiltes de. Han stod et øieblik og saa efter hende. Hendes gang var blit mere besværlig, det graa sjalet var falmet med aarene, vinden rusket løs et par hvite haartjafsler av hendes hue. Nu hostet hun — og gik saa videre mot sine alderdoms-sorger derute ved det snaue fjordlandskap og den evige blæst.

Saa vandret han videre til sin kant. Og bestandig saa hadde han allikevel faat no derute i det fattige hjem, som var endnu bedre end bøkerne og bladene derinde paa storgaarden. Det var som en salmetone i sindet, som han uvilkaarlig blev gaende og nynne paa idet overkroppen vugget.

Junidagene blev varmere, nætterne lyse, og mange ting gjærer i et sind, naar en ung pike heter Pauline og gaar paa en gulmalt gaard der borte paa andre siden av sjøen. Det hænder man blir sittende borte paa haugen en kvæld og se dit, røken stiger endnu op fra det gule hus, men alt liv dør efter-

haanden paa veiene og paa gaarden, og kvælden slukner over i blaalig nat. Og endda sitter man her. Nu sover hun kanskje, og da er det saa underlig at sitte her og se did og vite, at hun nu sover. Det gaar ogsaa an at ha en bok med. Og en søndagskvæld laa han her i lynget og læste „En glad gut“, som skolelæreren hadde laant ham.

Solen drysset guldregn gjennom løvet over hans tynde krop. Da boken var læst, blev han liggende paa ryggen og stirre op i den hvitblaa himlen.

Klokken paa Dyrendal ringte tilkvælds, men han stak bare hænderne under nakken og blev liggende.

Det forunderlige med denne boken var, at den handlet bare om smaafolk og hverdagsliv, og allikevel var det blit større og vakrere end det som stod om konger og keisere i verdenshistorien.

Det var no nyt. Naar han rigtig fik tænkt over dette, saa kom kanskje det store meget nærmere for ham ogsaa end han hittil hadde trodd var mulig.

— Saa en solblank morgen begyndte slaatten paa Dyrendal, og nedover bakkerne svang seks karer de blinkende jaaer gjennom den fugtige eng.

Det var først husbonden sjøl, barhodet, med de røde buksesæler overkors paa ryggen og den lyse skjorten viftende op av buksen. Nu kunde de andre hænge paa. Og det mente nu Kristian Haug, som fulgte nærmest efter, for hans fregnede ansigt var ferdreist av iver. Men Lars Hafella tok en smal skaar og fik tid til at rope ut no at flere av — og

saa kom husmændene den ene efter den anden, sisst Mosmeden, som var skjæv av at staa aaret rundt ved ambolten.

Men Peter Eriksen var over de seksti, og iaar var jaen saa tung. Nu støttet han horvet mot bakken, strøk græsset av eggen, og fik brynestenen op av træsliren paa baken. En skingrende lyd sang ut i dagen. Sten kysset staa. Men brynelaaten sang ogsaa paa gaard ne fra andre siden av sjøen. Ute paa fjorden saaes hvite seil, og under himlen stod lærken og spilte fløite.

Saa kom kvindfolkene tilsyne oppe paa bakkene med rive, og de snakket og lo, mens de slog skaaren utover.

Men tror du ikke at husbonden var naadd ned til sjøen, mens de andre endnu hug sig frem langt oppe i bakken. Derfor kunde han sætte sig og tænde en snadde og lure paa, hvad det her i bladet: Konstitutionskom . . . nei det var ikke slik — han fik sandelig se efter naar han kom ind.

„Ja, nu er det om du er en mand for at hente ned hestane inat,“ sa han om kvælden til Knut, „for hvis veiret blir slik, saa blir der høikjøring i morra før fanden faar sko paa.“

„De gaar vist indpaa Varheia,“ sa Nils, som gjerne vilde ha et ord med, naar det ikke dreiet sig om bøker.

Men det at gi sig avsted tilfjelds med bidsel paa armen en slik nat, det er no for en gut, som nylig har læst en bondefortælling av Bjørnson. Hestene

kån gaa straks oppe paa haugene — eller milelangt inde paa heiene, det hele er spændende, der kån hænde saa meget, og natten er lys. Bygden synker dypere og dypere under ham, men nu hadde han andre øine at se med, duggen paa olderskogen, hvitveisen mellem trærøtterne, de røde skyer paa himlen — han hadde set dette saa ofte, men først nu forstod han det var vakkert. Han travet tilslut henover Brækka igjen som hundrede gange før, men den blaa stripe av hav langt bak Blaahaia i nord, det blir nu et eventyr, han staa her og dikter videre paa. Og bygden langt dernede, med sjø og skoge og aaser, det blir som en stor lyseblaa tone, som bølger imot ham. Men undres paa, om det ikke er slik at elske en kvinde, ialfald staa han her og sier Pauline til det alt sammen og synes det er et mirakel at være den han er, og at staa her og aande og leve.

Saa traver han over myrer og hauger igjen, blir vaat av løv, som slaar ham i ansigtet, vaat paa føtterne av at vasse i myr. Skyerne paa østhimlen begynner at flamme av den nye dagen, og her traver han og plukker nu og da en hvitveis og sætter i hatten. Der snor sig en bæk over en myr, som den rødlighe himmel speiler sig i, men han maa videre og op paa haugen der for at glane efter, om der ikke er hest at se. En mørk taakedot trækker ned over en hei mot nord, og et streif av angst gaar gjennom natten. Han er ganske alene, og der er set bjørn iaar.

Endelig. Derinde paa en grøn liten vold ligger en flok brune, svarte og hvite hester og smaablunder med mulen sænket mot jorden. Men en av dem staar paa benene med hodet mot vinden og holder vakt. Og over denne fredelige gruppe ses den blakke hei mot den graa og rødskyete himmel.

Og Knut stanser. Han ser, at den røde hoppen med føllet ligger midt inde i flokken, og de andre omkring de to som værn. Saa meget har disse tamme bruksdyr endnu igjen av forfædrene fra de vilde stepper. Men den eneste lyd herinde i heiene er bækkenes ensomme siklen.

Flokken farer paa benene, idet han nærmer sig. Hoderne staar tilveirs, faksene vifter. Er det friheten, som er forbi? Men Knut har salt i lommen, og snart slaar de ring om ham, endnu paa avstand. Moderlige hoppeansigter mønstrer ham, unghester med flammende øine vil hvert øieblik fly sin vei, en lukt av amoniak slaar ut av disse sunde sterke kropper. Endelig strækker en mule sig ut — saa en til — og i næste øieblik slikkes hans hænder av en fem seks tunger. Det lille føl vifter den krøllete halestump og skal ogsaa smake, men det er for sterkt, det nyser og rister paa hodet.

Endelig har han bidsel paa den hvite fjordhoppen, svinger sig op og rider i trav utover helene. Flokken følger, fjeldet gungrer under de trampende hover, dette er gildt. Nu slaar han over i gallop, og hatten med hvitveisdusken i vild fly bakover, hei, nu er han ikke længer gjetar, men høvding for Numider-

nes rytteri. Og fremme paa Brækka møter han bygden igjen dypt dernede. Fjord og innsjø er speil av morgenrøde, men gaardene sover endnu, skjønt hanen sitter hjemme paa staburstrappen og bander paa, at klokken er mange.

For en høveirsdag! Gammel og ung før omkring med riven og snakket og lo som om de var i bryllup. Den graa slette av utbredt græs nedover bakkerne blev levende av barhodede mennesker i hvite ærmer. Solen steker, ansigtene svetter, og duften av høi faar næseborene til at skjælve. En damper uler ute paa viken, og inde paa storfjorden løfter en skonnert sin hvite rig. Der lyder mellem snak og latter smaa lette smeld fra bølgerne nede ved fjæren, og nu og da kommer et vift av sildelugt, fordi et baatlag inat var ute paa drev. Den hvitripete baaten ligger og nikker i bølgen et stykke fra land, og paa volden hænger garnene til tørk, blank av sildrist.

„Nei, din make til at bruke riven!“ siger Jonetta taus til Kristian Haug, som holder sig paa siden av hende og raker.

„Aa, det blir ikke no av at ligge paa latsia,“ svarer han og lysner i ansigtet, fordi hun roser ham. Han maa være litt mer med hænderne end de andre, for han har jo bare ett øie.

Det er ikke let at være Kristian. Den ene dagen sender hun ham brune blikke og bilder ham ind, at hun mener det opriktig. Og saa en nat i helgen igjen, saa sier hun ikke nei til en fremmed frier. De kvindfolk — de satans kvindfolk.

Hallo — der kommer Knut med Raua nedover bakken. Og mens han tramper sammen i grinden langer alle sine høifang over hodet paa ham. „Saa, saa, styr dokk da — tvil!“ Han faar frø i øinene og i halsen og nyser og kaster en høidot like i ansigtet paa Karen taus, den bleke. Men høiet vokser under ham, og tilslut synes de, som er nedenfor vognen, at han tramper deroppe under himlen. Saa, nu er det nok. Han hopper ned, snapper tømmerne, og Raua maa gjøre tre rykk, før lasset vil løsne. Men at krydse det opover de bratte bakker, saa det ikke velter, det er en kunst. Hyp, gamla! Raua lægger sig fremover og trækker og blaaser og maa staa i smaa tørt og puste ut. Men oppe i stalden jamrer føllet, stakkar, fordi det er stængt inde. Nu kommer Nils tilsyne deroppe med tom grind, han har været avsted med lass. „Du faar ikke kjøre mærra saa svett,“ siger han, for han vil alt være husbond paa gaarden og skal ha et øie baade med det ene og det andet. „Aa hold du din kjæft — vil du lære mig at kjøre.“ Endelig dunder Raua og lasset opover laavebroen og siden indover lemmen. Og her staar Lars Hafella og læsser av.

Men husbonden sjøl strøk svetten av og satte sig midt i travlheten for at ta sig en røk. Den store bygden laa rundt omkring og skinnet imot ham. Og atter lurte han paa et ord fra stortingstidende, som det var saa vrient at faa gjennom munden. Inhabiletspro . . . nei, fanden heller. Han fik se efter, naar han kom ind igjen.

Men ellers hadde alt bladene og tanken paa valgene gjort bygden endnu større for ham end før. Der var no bortenfor disse fjeld. Der var valg paa et sted, som het Hedemarken — Toten — Smaalenene. Det var underlig hvor verden var stor. I gamle dage fik han raptusser, da han maatte ut paa langfart og handle. Nu kunde han ha lyst til at fare omkring ute i verden og poliisere, og allerhelst — men det turde han ikke si til Martha — allerhelst vilde han ta en eller anden storpolitiker ved næsen.

En mand med lyst skjæg og guldringer i ørene kom op fra fjæren med et øsekar fullt av sølvblank, blodig fersksild. Om Di ikke vil forsmaa det, sier han. Og Hans strøk panden og ristet paa hodet og sa det var rent for galt. Men før den gavmilde gik sin vei saa hadde han faat frem en liten bøn om at faa skjære lite lauv nordi haugen til sauene sine. Og Hans visste jo fra før, hvad en slik gave av fersksild betød, men han beholdt sit alvorlige ansigt og tænk'e sig om og sa iilslut, at der fik bli en raad. Saa labbet fiskeren nedover volden og smaa-plystret, for nu blev silden sandelig godt betalt.

Det blev travlere utover dagen, fordi en sky kom frem paa nordhimlen. Hans kastet sko og strømper og sprang barføtes omkring.

„Du spøker for en ulykke,“ sa Peter Eriksen.

„Aa skitt — han gjore nu bare ett par støvler til mig, han som gjore de her,“ sa Hans og strøk sin bare fot — „men jamen vart de nu tæt ja.“

„Ding — Dang —“ siger mækløkken.

Men Knut og Nils hadde i farten faat hestene spændt fra, og nu fløi de omkap nedover bakkerne, fik klærne av i fjæren og hev sig paa sjøen.

Og de var saa optat med at dukke og skvætte vand paa hinandens brune kroppor, at de ikke saa den onde Jonetta taus, som nærmet sig med kattedfjed, fik fat i deres klær og la paa sprang med dem opover volden.

Der lød flir oppe i bakken fra dem, som var stanset for at se paa, og tilslut et hyl nede fra sjøen.

Først vilde guttene lægge paa sprang og indhente hende, men saa opdaget de, at spliternakne, som de var, kunde de umulig vise sig for folk.

Men oppe paa gaarden sat de alt om bordet og aat, da husmoren fik vite, hvorfor de to guttene ikke var med.

Først lo hun godt som de andre, men saa gik hun ut og fandt klærne i gangen og kastet dem ut paa gaarden. Hun hadde set to guttehoder som kjek frem borte ved nærmeste haugen.

„Du store verden,“ sa Jonetta taus da de endelig kom ind — „er det ingen skam i livet paa dokk, som gaar splitter naken opover bakken her midt paa lyse dagen.“

„Vent du,“ sa de begge to.

Men efter non, da de høiet paa sletten indenfor gaarden, stak det husbonden, at han sjøl vilde kjøre. Han fik den hvite fjordhoppen, og da lasset var fuldt satte han sig selv øverst paa grinden og

frempaa, saa de nakne føtterne næsten dinglet ned paa hesteryggen. Og saa kjørte han, ikke i skridt, ikke i trav, men i gallop nedover vei og vold og dundret som et uveir indover lemmerne.

„Nu er han gælin igjen,“ sa Peter Eriksen og ristet paa hodet.

Og Kvita dryppet snart av svett, og buken gik som en smiebelg. Men Hans hadde faat en raptus — og om det saa var — hadde han ikke raad til at kjøre en hest ihjel?

Siden stod alle og glante efter ham, naar han med det arme dyret foran det uhyre lass fór avsted i vild gallop.

„Du skulde ta Raa og kjøre slik med,“ sa Jonetta uskyldig. Men alle visste, at isaafald vilde nok storkonen sjøl komme ut og si ham et ord.

Men da Hans føk hjemover med det siste lasset, buldret tordenen løs.

Og da de to heste endelig slap ut av sælen, mens luften stod fuld av graa regnstriper, sjanglet Kvita op paa volden, væltet sig overende og rullet sig — en, to, mange gange, og blev saa liggende en stund, alt for utkjørt til at kunne æte. Men Raa stanset midt i gaarden, og føllet, som endelig var sluppet fri, kom nu og suget og suget, og viftet med den krøllete halen, mens moren sænket sin mule mot dets lænd.

Spaantakene paa uthusene smaatrommet under den hissige regn, og hele gaarden fylldes av høiduft, som nu blev sterkere i den fugtige luft.

Men det var da alle var kommen til sengs, at begge tausene samtidig satte i et hyl og føk frem paa gulvet og slog om sig i luften.

„Ka i herrens navn er det som staaer paa!“ ropte husmoren og stak hodet op over loftsluken. Hele huset kom paa benene — hvad var der paa færde?

„Her er kvaks i senga!“ ropte tausene og slog om sig værre end før. Og nu spratt ogsaa karerne frem med en ed og begyndte at slaa! „Fan — stak den ikke midt paa nasen!“

Det summet av rasende hveps over hele loftet, og snart tumlet kvindfolk og karer mot luken for at komme ned.

Men de to gutter hadde faat lov til at ligge i høiet paa lemme inat, og nu stod de ved hver sin trækluke i væggen og vred sig av latter, mens de voksne under skraal og skrik kom flygtende ut paa gaarden i bare linnetet.

De to knekter hadde hevnet sig.

V.

Det maatte gaa underlig til, om storkonen paa Dyrendal ikke skulde faa manden sin frem til tingmand. Det var ikke spøk at komme ut for han sjøl, naar han først hadde sat sig no i hodet, men gud naade den, som i hendes øine arbeidet imot ham i det stykke. Tape kan man jo denne gang — og næste med, men der kommer nu et valg siden igjen, og vi er ikke av dem, som gir sig ved første støiten.

Og imens vokste sønnen, arvingen, op og blev mer og mer til hjelp paa gaarden. Han var rødlet og velvoksen, og naar han tok huen av, saa laa det brungraa haaret som en pels om hodet. Han var ikke blit det for Martha, som hun en gang drømte om, aanei — men nu hadde hun ogsaa andre ting at tænke paa. Nils gled ind i det daglige liv paa gaarden, og han stod over tjenestefolkene og var paa sjølfolkets beste, enten de nu var hjemme eller borte. Han sa ikke stort, og sat rolig med sit lille smil i mundviken, naar andre snakket om aviser eller bøker. Men ute var han sandelig dygtigere end mangan voksen. „Der har vi opsynsmanden,“ sa arbeidsfolket, naar han kom.

Nu gik Nils for presten, og ikke ældre end han var, saa forstod han, at husbonden sjøl ikke tok sig av mange ting som han skulde. Naar matklokken ringte, saa var det for alle de andre bare at kaste det de hadde i hænderne og stryke ind. Men Nils kunde synes, at netop nu maatte hestene brøndes, en vogn smørres til næste økt, eller en sæle, som noen hadde slængt fra sig ute, hænges ind i staldsvalen paa plass. Mange ting kunde husbonden ta bestemmelse om, som Nils syntes var rent borti væggene. Der gaar han avsted — da Lars Hafella strøk til Amerika — og ophøier Knut Hamren, til gaardsdrenge. Knut — gaardsdrenge her paa Dyrendal! Han som kunde staa halve økten og bare glane ned for sig og ingen ting bestille. Stor i munden var han, og viktig var den der husmandsgutten, fordi

han hadde læst et par bøker mer end andre folk. Og sa han et ord inde i stua, saa stod halve huset paa enden og flirte og syntes det var saa merkelig godt sagt. Naar saa Nils, arvingen, bad ham at gjøre en ting, saa var det bare opsætsighet og kjæft at faa. Men han kunde passe sig, der kom vel en dag efter dette.

Reise til byen eller til morro blandt ungdom hadde Nils ikke videre lyst til. Men Knut gik der og sa, at gutten var ræd der skulde komme no væk fra gaarden, naar han ikke var tilstede og passet paa.

Og kanskje der var no i det uten at Nils egentlig visste det selv. For gaarden og alt, som hadde penges værdi, det var jo blit den eneste trøsten for ham, like siden den dagen, da han skjønnte, at han likevel var nødd til at slaa sig til ro paa Dyrendal.

Men hver gang han travet indover skogen for at se til moren, da var han saa let og glad at han sang. Og naar han kom tilbake — ja da forstod han paa sjølfolket at han nu hadde gjort no, som han ikke skulde.

Kvelden før konfirmationsdagen kjørte moren sammen med den ældste datteren opover alleen til Dyrendal, og bakpaa gifgjælcen stod Nils, fordi han hadde sprunget imot dem langt ute i veiene.

Men i vinduet, gjemt bak gardinet, stod Martha, og hun saa, ikke paa søsteren, men paa Nils. Mangen en gave hadde han faat hos hende og Hans, men aldrig hadde hun set hans ansigt lyse som nu.

Søndag morgen oprandt med klarveir. Aaserne stod

i røde og gule høstfarver. Hans var tidlig paa færde, og da Nils skulde avsted og flytte paa hestene, slog han sig med. De travet bortover den grønne vold side om side, Hans svær og skjægget, Nils mindre, men lubben og rødlet og med omsorg for alt, endda han skulde staa paa kirkegulvet idag. De kom hen paa akern og gik forbi de gule, hældende kornstaurer. Her luktet av halm og korn. „Undres paa om det er tørt,“ siger Hans. Nils svarte ikke, men stanset og stak haanden ind mellem kornbaandene. „Faar vi slikt veir en dags tid til,“ siger gutten endelig, „saa kan vi vel kjøre det ind.“

De stod her og overla sammen næsten som like-mænd. Hans J. Dyrendal hadde endelig en søn. Foran dem laa bygden i høstlig solrøk, kirkeklokkekerne klang, og paa den grønne haaen nedover bakkerne gik den hvite og rødsidede buskopen i tjør.

Da det lakket til kirkefærd, kom Nils ind i svarte dyffels klær og springsko. Martha gik omkring og dryppet godlukt paa lomme-tørklærne til alle, som skulde med.

„Jeg mener buksa di er lovlig sid,“ sa mor til Nils, hun sat nede ved døren som fremmed.

Martha dreiet hodet mot hende. „Aa naar vi har kosta skræddar hit like fra byn for at sy ham op, saa tænker nu jeg at buksa er brukbar,“ sa hun og smaalo.

„Ja, ja, — det var nu ikke meningen ana,“ sa søsteren og dukket sig.

Det var for Hans en stor dag. Han skulde for

første gangen optræ ved kirken i yterfrak, og det hadde ikke hendt at en bonde her i bygda vilde ape efter storkaren paa den vis. Var det saa underlig, at han gruet sig? Da han kom ned trappen i de lange knæstøvler, plyshatten og den blaa frakken, som dasket ham paa laarene, da var han tilmote som han selv skulde for presten idag og ikke kunde leksene riktig. Der vilde bli øine at føle paa kirkebakken. Og der stod jamen trilla forspændt, denne stasvognen, som aldrig hadde været brukt endnu. Det hadde vel Nils fundet paa, eller var det Martha? „Nei“ — sa han og smaafirte og rystet paa hodet, „det blir for mye paa engang. Baade den her frakken og trilla — nei, saa sandelig, om jeg er med paa det.“

„Aa, du har nu vel betalt begge dele,“ sa Martha, som idag gjerne vilde overgaa lensmandsfrua ogsaa i kjøretøiet.

„Aldrig i verden — faa gigger fram,“ og nu var storbonden myndig.

Saa kjørte de to gigger avsted — og i førstningen stod Nils bakpaa hos sjøfolket, men siden hoppet han av og hængte sig paa hos moren. Indsjøen laa blank, kirkefolk kom roende, det kjørte og gik paa alle veier, hunder halset, hester knegget. Det myldret alt av folk mellom de skjæve trækors rundt kirken. Og klokkerne klang. Op for kirkeporten kjørte saa mangt et forældrepar idag med konfirmanten bakpaa, men da sjøfolket paa Dyrendal svinget ind, da var plassen paa gigfjælen tom hos dem.

Det var Marthas søster, som kjørte frem og hadde konfirmant.

Men den blaa frakken gjorde, at Hans idag kom til at gaa omkring mellom kallerne med et undselig ansigt. Han lo for et godt ord og var gemenslig og tok endog fiskere i haanden. Han var saavisst ingen storkar, han var nok heller den ringeste av dem alle sammen. Men endelig kom lensmanden og slog følge med ham, og det rettet ham op. Nu kunde han vel mindst hamle op med den der klokkeren, som motpartiet gik omkring og stemte paa. Eller saa han daarligere ut? — Senere kunde folk inde i kirken se hans brede ryg ved siden av lensmanden i en av de fremste stolene. Og Martha tænkte ogsaa med en viss stolthet: „Jaha, der har vi kaksen paa Dyrendal.“

Sangkoret i galleriet tok i, orglet bruste. Det var en gammel trækirke med rødmalte tømmervegger og hvite stolper, og nu blev de mange utskaarne træfigurer levende under salmen. De to apostle over prækestolen holdt frem sin bok og sin nøkkel, englene over dem foldet vingerne ut. Oppe i koret stod Moses ved siden av alteret og løftet sine to lovtavler. Den lille kirken blev som fyldt av en levende bibel.

Men Martha sat her og følte, at nu under salmen tapte hun atter makten over sig selv. Hendes sind tumlet ind i andre riker end der det til daglig færdedes. Det skylledes med paa bølger. Hun nynnet salmen med, men hendes øine var fæstet paa altertavlen derfremme i koret.

Der knæler en sortklædd kvinde ved korsets fod. Det er en mor. Hendes søn hænger der over hendes hode, hans hænder og føtter er giennemnaglet, hans krop forvredet av pinsler. Salmen bruser, og han siger: „Fader, i dine hænder overgir jeg min aand.“ Hører du Martha, denne kvinden der er hans mor.

Og litt efter litt skyller salmen Martha nærmere mot denne kvinde, hun forstaar hende, tænker sig i hendes sted, blander sit eget liv med hendes. En gang var den korsfæstede en liten gut, han fulgte med i sin mors skjorter og stak fingren i munden og sa kanske smaa dumme ting, han med. Og moren var stolt og tryg, for der gaves ingen anden kvinde, som hadde født ham, ja ikke en gang hendes egen søster kunde kalde ham sin. Saa vokste han til, og der var ingen utenfor huset, som han stadig gik der og stundet efter. Var han syk en dag, saa slog han armene om morens hals, og naar han kom sig, da var ingen glæde som hendes. Saa blir han stor og klok og underviser i templet, og da moren hører, hvor flink han er, da siger hun ingen ting, men det blir bare saa meget større velsignelse nu over det at gaa her og stræve. Og siden . . . siden, ja der ligger hun nu. Men han er endnu hendes. Hvilken kvinde vilde ikke strække sine hænder mot hende og si: Jeg vil bytte bort al verdens herlighet mot din jammer nu. Selv lykkelige mødre vil trygle om det. Hvor meget mer da de kvinder, som føler at hjertet er tomt, og som jager efter utvendig ære og makt, bare for at glemme, glemme . . .

Saa var det at Marthas tanker igjen fik vinger, og atter sat hun her og fulgte med i salmen, men samtidig sang hendes sind sin egen sang.

Aa, salmen synger vi til dig, som knæler der over alteret. Din smerte er hellig, din lod det største vi alle kan naa. Ta os kvinder op til dig og la oss faa del i din sjæl. Det ber vi om, du som er alle kvinders haab og trøst paa jorden.

— Ikke hadde Martha idag no krav paa lykke av Gud. Ikke no regnskap med ham. Men hun øinet en vei gjennom uendelige vanskeligheter — og allikevel helt op til ham selv. Og det var ikke gjennom sønnen paa korset, det var gjennom hans mor, hun som blev helliggjort av en lidelse for sønnen, for barnet, som er alle kvinders frelse.

Og menigheten sang. Og orglet bølget og bar hende med. Og Martha glemte hvem hun var.

Ungdommen kom frem paa gulvet i midtgangen — paa den ene siden de unge piker med salmebok og tørklæde — paa den anden gutterne. Der stod ogsaa Nils, sønnen, som hun hadde laant av en anden. Han var finere klædd end nogen av kameraterne. Haardusken over panden stod tilveirs. Men han var vakker. Han syntes lykkelig, var det fordi der var én tilstede, som han holdt av?

Mangen en mors øine søkte fra kvindesiden over til disse unge, som skulde konfirmeres idag. Deres øine fylldtes. Og de unge turde ikke se tilbake, for det vilde bare bli ondt at holde sig paa benene, det

var bedre at hoste, snyte sig og siden nidstirre paa salmeboken.

Martha saa paa Nils. Indtil hun opdaget, at der ogsaa sat en anden kvinde og saa paa ham. Da tok hun sine øine tilbage og saa atter frem imot alteret.

VI.

Det saa jamen smaatt ut med juleføret iaar, det var barfrost og storm det ene døgnet efter det andet. Nils og Knut stod i skjulet og hug juleved, og saapas husfred var der jo mellem dem, at de kunde snakke sammen om jenter og hvem de skulde gaa til, naar tredjedags natten kom. Nu og da kjek de ut mot nordhimlen, om det ikke vilde tykne til sne. For kjøreturen med slæde og dombjelder indover til anekskirken den første juledag det hadde i mange slegtled været den aarvisse morro for al bygdens ungdom.

Gang imellem kom Jonetta taus farende over gaarden med haartjafser blaasende om hodet, for at hente ved.

„Det blir nok farlig for livet dit i jula,“ sa Knut.

„Aa pas dig sjøl du — som aldrig tørst ta i et kvindfolk.“

Og avsted for hun med vedbøren, mens stormen rev kviste fra hende og sendte dem høit op over takene.

Juleaften var der storvask paa alle inde i stua. Rent lintøi hang rundt ovnen og matmoren sjøl skrub-

bet karerne paa ryggen, saa saapen skummet. Og utenfor hujet stormen.

Der var bare én, som gik og lurte paa at faa slippe væk, det var manden sjøl. For han var saa livende ræd for at faa vand paa kroppen sin. Men denne gangen var det vel ikke let at snike sig unda for ham engang.

Ut paa kvelden kom Knut farende ind og ropte: „Nu snør det!“

Og de andre, som lyste av nyvask i ansigtet, før ut i gangen, strakte hænderne ut i mørket og kom saa tumlende ind og frem i lampelyset. Og joho — der var spredte hvite snefnug paa haanden. „Det er sandt,“ lød det. „Det snør“.

Det kunde endnu bli føre til imorgen.

Men Nils og Knut hadde bestemt sig paa at ligge i ovnskroken i nat for at se om det er sandt, at den, som vaakner først om julemorgenen, han finder korn paa gulvet under bordet.

Saa brændte da lampen hele den lange vinternat paa Dyrendal som paa alle gaardene rundt i bygden. Og menneskene sov. Men paa loftet laa Kristian Haug og gruet sig til senere i julen, for da fik vel Jonetta besøk om natten igjen, om han aldrig saa meget laa i nærheten selv og passet paa. „Ka skjeller det dig?“ pleiet hun at si.

Men de to guttene, som sov i ovnskroken, glemte nok kornet under bordet, for de vaaknet først, da husmoren stod over dem med kaffe og levse.

I den gryende vintermorgen saa ungdommen ut

av vinduerne efter føret. Men stormen hadde feiet jorderne ganske rene for sne.

„Skit, saa kjører vi isen,“ sa Kristian Haug.

„Ja, men har vi skarpskodd?“ kom det fra husbonden.

Kjendte han endnu ikke Nils? Visste han ikke at den gutten alt var mand for at staa i smia og kvæsse hesteskor? Eller syntes han det kunde likne ham at glemme at slaa dem under hoverne!

Saa tumlet de tre slæder nedover de brune, rimete bakker mot isen, mens kvindfolkene sat opi. Sjælene viftet, og karerne sprang ved siden og støttet slæderne paa holken. Og den frosne sjøen under den mørke stormhimmel var ikke no speil idag, den var graahvit, eller mørk av frossen sørpe, og bare hist og her lyste enkelte flekker av blankis.

Vinden bet, ansigtene blev blaa og øinene randt, idet de satte avsted med vinden paa siden indover den graahvite sjø.

Og flere kjørere saas under det andre landet, hester laa fremover i trav, faks og haler viftet mens det sprutet fra hestekoene, og store knald slog op av isen, som revnet i kulden.

Men Kvita, den gamle smekre fjordhoppen, som saa mangel en galning hadde sprængkjørt, den var aldeles vild idag under dombjelderne, saa Knut bare saavidt kunde styre den. Og da Kristian Haug med Raua kom op paa siden av Knut, blev der kapkjøring mellem de to indover den milelange sjø.

Kvindfolkene i de to slæder lo, bakker og gaarde

paa land syntes at fly forbi, men Raua hadde saa lange skridt, endda den var buket av de mange følene. Og Kvita skjelet hen til den, og de smaa føtter gik som trommestikker, saa den vandt nu alikevel mer og mer foran den anden. Nils kom farenne i spidsslæde med storbondens frak om ørene, og hans store brune unghest var saa ophisset under dette løp, at den truet med at rende ut i vild gallop.

Kristian sat idag ved siden av Jonetta taus. Hun blev saa vakker og rød i kulden under det graa tørklæde, og han tænkte alt saa smaat paa at spørre husbonden om han kunde faa sig en plass at rydde med det første.

Men før non rigtig forstod, hvad der skete aa Raua overende og sopet paa siden fremover isen et stykke. Den hadde mistet en sko og glidd paa blankisen, og da den nu vilde kaste sig paa benene igjen, tumlet den atter overende og truet med at brække skaakene.

„Der er sko og værktøi i skrinet under sætet!“ ropte Nils, som hadde tænkt paa alt, og hans hest fløi videre i gallop. Men Knut fik endelig Kvita halet ind, og kom saa op og hjalp til. Liggende overende med hodet løftet, for at se hvad de drev paa med, blev Raua skodd herute paa isen i den halvlyse julemorgen.

Saa klang dombjelderne igjen indover den frosne sjø.

„Ikvæld skal han Knut ut og fri,“ sa Hans den tredje juledagen. Han hadde gjennomskuet, at de to knekter hadde no fore, som ingen skulde vite.

Da Knut skulde ut for at gi hestene natfôr, slang Nils efter gjennom dørene — som om han bare skulde utenfor som snarest. Men et øieblik efter trykket begge hatten nedover ørene i blæsten og strøk utover bakkene i mørket.

Hei — der gled en mørk skikkelse forbi, og de stanset. „Det er Kristian Haug“, sa Knut.

„Saa. Ja inat blir han gaaende rundt gaarden med kniven i næven,“ mente Nils. „Og da blir det ikke godt for den, som vil op til Jonetta taus.“

Det var bælmørk frostkveld med nordenvind og stjerner. Det var no nyt for disse to at være ute saa sent paa denne aarsens tid, og det var underlig at se alle lysene bli slukket rundt paa gaardene. Det var som de stod her og blev alene med kulden og natten. Men det var jo det de skulde. Saa meget de til daglig hakket paa hinanden, saa hadde de alt i flere uker været enig om, at denne julen skulde de ut til jenter. Endelig vilde de være voksne karer de med.

Endnu saas et enkelt lys paa den anden side av sjøen, og ute ved storfjorden i vest øinedes som en rad av gule stjerner henover fjæren. Og de visste hvad det var. Det var lys fra de store fiskerbaatene som nu var indskipet til den lange Lofotreis, og ikveld var der kalas i løftingerne. Karer i sydvest og busserul sat med jenter paa fanget, øl og drammer gik rundt, og de kyssedes og aat lefse, saa sirupen smurte sig utover ansigtet. Det var en verden for sig derute. Men de to fra Dyrendal skulde

til gaardjenter, og de vilde over sjøen og til døtrene paa Naust.

De var kommen et stykke nedover bakkerne, da de pludselig hørte et hyl henne paa veien, og før de rigtig visste av det, satte Nils ogsaa i et hyl til svar.

Saa blev de staaende. Det var som de hadde slynget en kaathet ut i mørket, — til den hellige jul, til vinden, frosten og stjernerne. Himlen var saa langt borte, de selv saa smaa, at de kom rent bort i den svarte natten — de kunde unde sig ting, som ikke gaar an i dagslys, hei! Og denne gang hylte de begge to.

Flere stemmer kom nærmere, mange føtter trampet i veien, saa stanset det.

„Godkvæld. — Og lykke med jula.“

„Kvæld — “

En fyrstikke blinket op under en trøie som for at tænde en pipe i ly for vinden, men det var nok til at de to lag drog kjendsel paa hinanden. De fremmede var karer fra Aasen og fra Koya og fra Rabben og de luktet av skjænk og var lystige.

„Ute og færdes saa sent, godtfolk,“ sa Nils.

„Ja, vi skulde da ut og prøve at faa oss en gris.“

Der blev latter, og de mørke skikkelser blandedes om hinanden.

Det var John Rabbens stemme, som lød: „Vi har hørt at seminaristen fra Helvika er inde i Sollia inatt. Og saa tænkte vi der kunde bli et opkast at faa.“

Hans store næse stod i profil mot en gul stripe paa vesthimen, og han snøt sig i uldvotten og smaafirte.

„Gaar Di med — det skal bli artigt at faa sig et realt opkast,“ sa Lars Aasen.

„Vi gaar med,“ sa Nils. De kunde jo fare over til Naustjenterne en anden gang.

„Men først faar vi kanskje smake paa taata,“ sa en mørk stemme. Og en flaske kom op av en trøielomme og gik rundt. Det klunket i strupene. Saa satte flokken avsted indover veien, tramp, tramp i frosten. Hælerne slog hist og her ildgnister mot sten.

Og Knut følte at her ute i natten, med alle gaardene slukte, med et ærind, da det gjaldt at faa op laaste døre og lure sig ind, saa ingen blev væk- ket — her blev han en anden, her kjendte han sig ikke selv igjen. Noget loddent i bunden av hans væsen reiste sig, og da de andre stanset for at hyle, saa hylte han selv med, saa de sorte aasene skraldet.

Nu skjøv han tilside tanken paa en liten jente paa andre siden av sjøen, nei nu var det jenter i flæng, hvem som helst, og især var det at lage kommers i mørke og gjøre ting som ikke gaar an i dagslys.

Saa begyndte en at synge. Saa sang et par til, tilslut gaulet de alle og trampet i takt:

Oline laa og sov saa sødt,
 sov saa sødt,
 hun hvilede saa ømt og blødt,
 ømt og blødt.
 Da kom en skorstensfeiersvend,
 feiersvend,
 som jeg nu vil fortælle dem.

„Hallo, — vi blir saa tør i halsen!“ sa John Rabben. Og flasken gik rundt og klunket igjen. Der kom et vindkast og hadde nær revet hatten fra den ene. Som svar paa det satte de alle i et hyl, og samtidig hadde de ondt for at holde sig paa benene i blæsten.

„Hysch!“

Et langt ul slog imot dem inde fra veien. De hylte igjen. Næste gang det ulte, sa Lars Aasen: „Det er jagu han Ol.“

Det grøsset næsten i Knut ved det navn. Da han var barn skræmte de voksne ham og sa: „Pas dig, ellers sender vi bud paa han Ol.“ Naar fredelige folk laa om natten, og døre blev spændt ind og loftstrapper væltet, da var han Ol ute. Kom husfaren og vilde jage ham, saa blev han slaat blaa og gul. Men om dagen het han ganske enkelt Ole Gjert, og da var han en skikkelig fyr, svær som en jutul, evig ungar. Han rendte stadig ute om natten endda han snart var femti aar.

„Hurr!“ murret han og stanset henne i mørket.

„Hurr!“ svarte de andre og blev staaende paa veien.

Der blinket en fyrstikke hos han Ol.

Og da han hadde drat kjendsel paa dem og faat en klunk, slog han følge med dem indover. Han hadde nu ogsaa lyst paa et opkast i Sollia. For tredve aar siden hadde han været der og lempet ham, som nu var mand der, nedover de samme trappene — det kunde være artig at se, ka slags jenter de hadde der nu.

Saa trampet flokken videre i bælmørket i den kolde vinternat.

Men Nils, som i dagslyset var saa taus og forsigtig, blev mer og mer vild herute i mørket. Han hylte værre end de andre, og kom de forbi en gaard saa snakket han om at lure sig ind og sætte varme paa.

De nærmet sig den mørke husmasse i Sollia paa lette fotlag. De fandt frem til kjøkkendøren — den var stængt. En fyrstikke blaffet, han Ol fandt, hvor haken indenfor maatte være, drev sin tollekniv ind og vippet haken op. Men indenfor var det stilt. Bare en klokke pikket i stua, hvor sjølfolket laa. De famlet sig ind i kjøkkenet — han Ol fandt trappen der den stod for tredve aar siden. Han gik først. Det knaket i trinnene. Det var som det sovende hus knurret over at bli forstyrret. Men ved det øverste trappesteg kom en vasbøtte væltende i hodet paa de nærmeste, det plasket og randt over hatter og nedover ryggen. Fan — der hadde seminaristen laget dem en musefælde. Men snart var de oppe, bjælkene knaket under tunge trin. En fyrstikke blaffet. Man saa et stort loft med senge rundt væggene. Men indenfor næste døren var nok datterens rum. De steg videre, den ene efter den anden, og han Ol stadig foran de andre. En ny fyrstikke blaffet — der saa de sengen hendes. Saa blev det mørkt igjen. De stod et øieblik og ventet.

„Ka er det Di vill“ hørtes en kvindestemme.

Men seminaristen, som senere blev stortingsmand,

sa ikke et ord. For sæt om det kom ut, at han, en vordende lærer for folket, gik paa slike mørkets stier om natten.

„Her har jeg føttene hans,“ lød det smaaffirende fra han Ol, „au, spender du, din tosk!“ Nu blev der liv. Non grep seminaristen i trøiekraven, andre i brystet, han Ol beholdt føttene og gik først. Det bar ut paa storloftet paa tunge trin. Og først ved trappen begynde seminaristen at spænde og slaa og bruke kjæft, men i næste øieblik føk han paa hodet ut over traphullet og tumlet ned i kjøkkenet med et svare rabalder.

„Ka er det for sjau midt paa natta,“ lød det fra stua, idet der blev banket i bjælken.

„Aa ti stil, Anders, ellers faar du stryk, du med,“ sa han Ol.

Men nu var ærendet utført her, og seminaristen hadde tat flugten. Nu gik han Ol rolig ind til gamlingerne tændte sig en pipe, satte sig paa sengestaven og skjænket sjølfolket en dram.

„Du skulde skjæmmes at fare slik paa nattens tider, saa gammel du er,“ sa konen.

„Aa, du hugser vel, det var trøisomt nok den tia jeg før hos dig,“ sa han Ol og klødde sig om de graa skjægstubberne paa haken.

Den næste dag gik Martha omkring og var blek og saa stadig ut av vinduet. Her hadde været spektakkel paa loftet, her ogsaa inat, da Kristian Haug lempet non karer ned over trappen. Og Nils og Knut var ikke kommen tilrette endnu. Tausene

hadde bedt sig fri for at gaa paa opbyggelse ikvæld, Kristian Haug var strøket hjem, og her gik hun og Hans alene paa den store gaarden. Og ingen følte sig som deres paarørende, og ingen hadde tanke for at hygge litt omkring dem. Kom Nils hjem engang idag, saa strøk han vel indover til moren igjen imorgen.

Det blev vinterveir i hendes sind, og da de to sat i stua sammen i skumringen, var det som hun skuttet sig i klærne og frøs i sin inderste sjæl.

„Undres paa ka det blir for slags kar av han Nils,“ sa hun endelig og sænket bindingen og saa mot vinduet.

Hans saa op fra sin avis. „Der kan være flere som undres paa det,“ sa han og smaaflrte.

„Jeg bad ham skydse mig indover til missionsmøtet ikvæld,“ fortsatte hun. „Men det ser ut til, at der er ting, som er viktigere for ham end det.“

„Hvis det er skyds om at gjøre, saa faar det da bli en raad.“

„Det var ikke dig jeg bad. Det var han Nils.“

„Jaja, men vi har da været unge non og hver. Han er vel ute med kameraterne sine.“

„Jeg tænker paa, at der er nok av jenter, som gjerne vil ha sønnen paa Dyrendal til barnefar. Vi kan visst oppleve no av hvert.“

Der gik en stund, saa sa Hans: „Han er saa underlig ubeinsom, han Nils. Vil en husmand laane en hest, saa sætter han sig bestandig imot. Det skal bli andre tider den dagen han faar makta og styret her paa gaarden.“

„Aa, jeg synes han snart har tat baade makta og styret,“ sa hun. „Men der er vel en som sætter ham op til det.“

Hans saa spørgende paa hende. Hun fortsatte: „Aaja — det maa da være for no, at hun stadig trækker ham indover til sig. Hun er ikke søster av brødrene mine for ingenting.“

Der gik som en svak gysen gjennom stua i den bleke skumring. Det var som de begge sat her og var ræd arvingen, og frygtet for, hvad som kunde hænde — naar den tia kom.

„Men han er ialfald en dyktig kar,“ trøstet Hans. „Ja, saa længe han faar styre og raa som han sjøl vil ja,“ sa Martha.

Jonetta taus var endelig kommet hjem, og hun sat i kjøkkenet og skrev brev, da husmoren kom og bad hende ta paa sig og følge med ut.

Hans var alt i seng. De to guttene var endnu ikke kommet tilrette.

Ute var det klarveir og koldt. Over de mørke aaser steg det blinkende stjernehvælv, og midt over det trak nordlyset en bred melkestrime, som flimret og skalv og skjøt striper ut til siden som en hvit, henaandende røk.

Og nede paa sjøen lød der atter knald i isen, som nu i nattefrosten slog sprækker fra land til land.

„Kom nu!“ sa Martha og tok veien nedover bakkerne. Hun hadde faat et stort uldsjal over hode og skuldre og trippet med smaa skridt nedover den mørke vold. Et øieblik stanset hun og saa mot

vesthimlen langt derute bak storfjorden, og pludselig sætte hun i en iskold latter.

„Var det trøisomt inat?“ spurte hun og snudde sig mot tausens. Jonetta bare glante paa hende i mørket.

„Skjæmmes du for at svare. Naa, vi har da været unge flere end du. Men nu er natta én ting for dig — og for mig en anden ting. Vet du ka vi skal nu? Vi — he, he, he! vi skal avsted og stjele ved.“

Tausen glante fremdeles paa hende, og tok et skridt baklængs. Men da matmoren gik videre, saa turde hun ikke andet end følge med, og det frosne, rimete græs iset gjennom skoene hos begge.

Saa stanset Martha og lyet. „Hører du?“ sa hun.

Og de hørte begge en tung, rullende larm, hemmelighetsfuld og fjern som om vældige makter knugedes, brøtes, gispet langt der borte i natten.

„Ka er det?“ spurte Jonetta og skalv i maalet.

„Det er havet,“ sa Martha.

„Havet — men det er da langt paa den andre sia av fjeldet der det.“

„Saamæn er det havet. Det er bare det at ren vestavind tar ikke no videre hos oss. Men inat gaar det nok gæli baade med baater og skib.“

„Huf! Men kor skal vi hen?“

„Vi skal stjele ved.“ Og husmoren skrattet igjen og gik videre.

„Du store min!“ mumlet piken og glante igjen paa den anden. Men saa stor var matmorens myndighet, at hun turde ikke andet end følge.

De kom ned til fjæren, og idet de traadte i sand og sten myldret der sølvflammer frem under deres føtter. Det var morilden, og i deres fotfår blev den liggende et øieblik og brænde i mørket.

Store lag av bjerkeved kom frem paa andre siden av naustene. Det var naboens. „Kom nu,“ sa Martha og begyndte at ta skierne ned.

Og uvilkaarlig tok jenten imot, men saa sig omkring som ræd for at non kunde være i nærheten.

Bakkerne blev tunge med en bør av de svære skier. „Se til, at du ikke legger no igjen paa volden,“ smaafflrte matmoren.

Da de var oppe i vedskjulet, føiet hun til: „Det kan ikke nytte du sier til non, at det var mig, he, he! For da sier jeg til alverden at det var dig. Godnat.“

Endelig laa Martha ved siden av sin mand, gispet og hadde den uskyldigste mine.

Det letter at faa synde litt — naar en har lyst til ting, som er tusen gange værre.

Men oppe paa loftet hørte hun en mumlen, det var Jonetta taus, som læste bønnen av angst for det hun hadde været med om inat.

Martha smaafflrte og lukket øinene.

Aa, hun kunde synes saa synd paa sig selv — slik som de onde og gode makter drev sit spil i hendes sind. Juleaften under salmen ved bordet, og juledagen i kirken, hadde hendes hjerte været saa fuldt av ren og ophøiet andagt. Kvinden ved korsets fot paa alvertavlen — aa — aa!

Men — siden! Siden var det som alt her paa gaarden pekte fingre av hende. Du gaar og tænker paa Kristi moder, og du selv, du har jo ikke født et syndig menneske engang. Den, du kalder din arving, han er jo ikke din, du har løiet ham til dig, og for ham er du bare en gammel kjærring, som han finder sig i, fordi han en vakker dag skal snyte dig for alt du eier. Hvad har saa du at syngte en lovsang for?

Det var som selve vorherre saa ned og syntes at hun var latterlig, og saa —.

Inat hadde hun til gjengjæld villet hevne sig og synde og peke fingre tilbake mot himlen. Og du milde verden, hvor det ene var like saa vanmægtig og dumt som det andet.

Langt ute paa natten hørtes der hyl nede paa bakkerne. Det trampet av føtter opover det frosne gaardsrum, tunge steg knaket op hovedtrappen, hvad i al verden? Hans vaaknet og fór overende i sengen. „Ka er det?“ sa han.

„Hyss,“ sa hun.

Det famlet efter dørklinken, nu kjendte Martha en stemme, det var han Ol.

Døren aapnedes, vinterkulden slog ind, steg paa gulvet — en fyrstikke blaffet og ansigter saas i gule glimt — Nils og Knut var med.

„Vi tænder lampa,“ sa han Ol. De var fulde nok til ikke at skjøtte om, hvad de gjorde, og de hadde faat den desperate idé nede i bakkerne, at nu skulde de ind og kaste op selveste storbonden paa Dyrendal.

Martha og Hans laa stille og saa paa disse drukne romlere, det var som de kom ut av selve natten, og det ikke kunde nytte at snakke til dem.

Saa fik han Ol lampen tændt.

Nils og Knut var bleke, de saa ængstelig hen til sengen og smilte, men de vilde vise de andre, at de nu var voksne og kunde gjøre hvad de vilde. Nils begyndte at drive paa gulvet og var no til mand.

„Var det saa vi skulde faa et nyt opkast,“ sa han til Ol og kom sjanglende hen til sengen.

Men dette lys fra lampen skar dem i øinene, det mindet om selve dagen, og de mistet motet paa at kaste storbonden paa Dyrendal op av hans egen seng.

Han Ol satte sig paa sengekanten og pratet venlig og sa, de fik ikke bli ræd. Det var bare trøisomhet i jula. De to i sengen laa rolig og tiet.

Men Lars Aasen hadde fundet en salmebok og kom nu med et nyt paafund. „Vi burde vel holde en opbyggels her,“ sa han. „Vi faar hugse paa, at vi er kristligsinna folk.“ „Ja det gjør vi,“ sa flere. „Ja, kom saa holder vi opbyggels,“ istemte alle sammen.

Saa blev der husandagt nu klokken tre om natten av disse fulde mænd.

Bokhylden blev hjemsøkt, salmebøker og briller kom frem, han Ol satte sig i høgsetet og slog op en postille, som i virkeligheten var Jensens læsebok. Nu fik han storbondens briller paa og sat der, med de graa skjægstubber paa haken og den sorte bart under

næsen, rødlet og svær, den evige jentefut og nat-sværmer. Nu skulde han lede en oppbyggelse paa Dyrendal.

„La os begynde med salme nr. 14“ — tok han i.

„Nu gaar det for vidt. De spotter da Gudsordet,“ hvisket Hans.

„Aa, Vorherre er vel saapas voksen, at han forstaar trøisomhet,“ svarte Martha.

Saa sat disse karer i vadmél paa begge sider av langbordet og fik ansigterne fulde av andagt. De fleste hadde skjæg under haken og ringer i ørene. Endnu stod der kulde ut av deres klær. Somme hadde kvaster av hvit, rødt og blaat uldgarn dinglende i et knaphul, og det var juletraad, som de hadde faat hos jenter.

Saa begyndte salmen. Men det blev nu likevel bare en vise. Det blev:

Oline laa og sov saa sødt,
 sov saa sødt.
 Hun hvilede saa ømt og blødt,
 ømt og blødt.
 Da kom en skorstensfeiersvend . . .

Jasaa — tænkte Martha. Disse fiskere, som snart skal ride Lofothavet igjen, i snestorm og frost, og kanske rope til Vorherre om hjelp, naar de rir døden imøte paa et hvælv en nat — de har nok lyst til at jeipe til ham, den almægtige — nu paa forhaand. Men i siste øieblik saa tør de nu ikke likevel, om de har drukket aldrig saa meget.

Det hadde vær^e morsommere om de turde.

Sangen var endt. Han Ol hævet øinene over brillerne og begyndte: „Lad oss saa høre hvad skriften siger, O dyrekjøpte medforløstel!“ Og saa læste han av „postillen“.

„Bymusen og landsmusen. Det var engang en bymus paa besøk hos sin slægtning landsmusen . . .“ og han læste fabelen med øinene fulde av rørelse og stemmen skjælvende av andagt.

Men ansigterne rundt bordet var ogsaa tynget av synd og anger. Non tørket taarer av øienkrokene. De jeipet ialfald av sig selv. Og de jeipet vel en smule til himlen med. Men turde ikke mer end som saa, de arme smaafolk, snart skulde de ut i vinterstormene og sætte livet ind.

Saa sang de en vise igjen, med salmeandagt, tørket sig atter i øinene, hældet paa hodet og blev sittende og sukke.

„Jeg mener Di kan ha godt av en kop kaffe, jeg,“ sa Martha, hun kastet en stak over hodet og stod op.

„Du store verden, er du saa gild en kjerring likevel,“ sa han Ol og reiste sig.

Og nu forvandlede hele flokken til snille gutter, som var rent undselig over at volde et slikt bry for selve storkonen paa Dyrendal.

— Da den dystre vintermorgen dæmret ind i stua, var halve gulvet dækket av en flok karer paa rad, som laa paa flatseng og snorket.

Somme hadde lagt en skammel til pute under hodet, andre nøiet sig med hatten under nakken,

men over dem alle hadde Martha bredt skindfælder, hvorav føttene stak frem. De mange støvler med de blanke hæljern ned og taaen op var en endeløs mængde henover gulvet.

Hele huset sov.

VI.

Det var straks over nytår, at Knut kom til at flytte fra Dyrendal, og det gik for sig paa en maate, som ingen hadde tænkt sig paa forhaand.

Han kom en dag over gaarden i snefokket med ved, og han la veien om kjøkkenet og stampet sneen godt av, før han gik ind i stua og laget ski-veden op bak ovnen. Derinde sat Martha og Jonetta taus og kardedet uld. Hans, som nu var formand i brandforsikringen, sat ved langbordet med briller paa og saa gjennem non dokumenter. Nils var i helgeklær og skulde gaa indover til moren.

„Det blir bare snøveir.“ sa Knut, for at si no før han gik ut igjen.

Men Nils og Hans stirret saa underlig paa ham, og Martha var blek. Ingen sa et ord.

„Skal du gaa eller kjøre?“ spurte Hans endelig over til Nils. „Det blir vel ingen reise av,“ sa den anden, han stod midt paa gulvet og stak hænderne i lommen. „For pengene mine er kommet væk.“

Knut blev staaende. Han følte rappe sideblikk fra alle i stua. „Er . . . er pengene dine kommet væk?“ spurte han.

„De er kommet væk fra pungen min. Og pungen laa i bukselomma paa loftet.“ Nils saa olm ut og var rød i hodet.

„Men er du sikker paa, at du ikke kan ha kasta pungen din væk,“ prøvde Hans, 'han saa hen over brillerne paa Knut som for at hjelpe ham.

„Pungen min er ikke væk. Det er tolv kroner, som er væk. De var der igaar, men er fordufta idag. — Det er vel ingen som trur, at pengene stryk sin vei av sig sjøl.“

„Men her har da ikke været non fremmed i huset inat,“ prøvde Knut.

„Nei,“ sa Nils og kom et par skridt imod ham. „Og derfor kan det ikke være saa mange at gjøre paa.“

„Nei, nei, saa maa det kanskje være mig da,“ sa Knut og maatte le.

„Det er ialfald ikke mig.“ Nils skalv i maalet og kunde ikke staa stille, — penge og penges værdi her paa gaarden, det var ikke smaating for ham.

„Nei, saa er det vel mig da,“ gjentok Knut og maatte fremdeles le.

„Du tilstaar det altsaa.“ Og nu snudde alle ansigter sig mot Knut. Der gik som en frysning gjennem stua. Nils kom endnu nærmere — endelig hadde han overtaket paa sin uven. Nu kunde denne skitfyren briske sig av sin læsning og faa folk 'til at le og synes han var no til hode. Men nu skulde han overende, nu kastet Nils ham under sig.

„Du tilstaar det,“ gjentok han og løftet næven. Nils var i dette øieblik som en husbond paa Dyrendal, han raadet stua alene.

Det var jo ikke smaating at lægge en anden ut for tyv, saa hele huset hørte paa, men nu var det gjort, og nu gjaldt det om ikke at tape.

„Nei om det skal være mit sidste ord.“ Knut bleknet og forstod at det blev alvor.

„Ha, ha, ha — sidste ord. Du skulde ikke klatte bort den stakkars løna di til bøker og skit og lort, saa slap du at stjæle.“

„Aa, hold du din kjæft. Jeg har ikke tat pengene dine.“

„Pas dig, ellers skal jeg . . .“ Og Nils løftet knæet og tok den anden i kraven. Alle hadde faret op av stolene.

„Pass Dok nu!“ Hans la brillerne bort og kom nærmere.

„Ja jeg har nu ikke tænkt at melde dig,“ fortsatte Nils. „Men kom hit med pungen din. Du lyt fram med tjuvgodset.“

„Aa din tosk!“

„Hit med pungen din, og det fort.“

Knut kastet til ham sin slidte skindpung med messinglaasen for, og den anden rev den op. Der var bare et par kroner i den, og alt han ransaket de to rummene og kjendte om der var no mellem føret og læret, saa var det umulig at finde no mer.

„Naa, fandt du tjuvgodset?“ sa Knut og trodde han var reddet. Og nu saa alle paa Nils.

„Ja, men kor har du dem da? Det er best du gir hit nøkkeln til skrinet dit.“

Det blev en ond dag. Nils ransaket skrinet til sin kamerat og bredte endog ut de to breve, som Knut hadde faat fra en viss pike paa andre siden av sjøen. Han vrængte alle hans klær. Hans gik omkring og smaasnakket og sa, at dette her gik for vidt. Han syntes saa synd paa Knut, men arvingen var morsk, og Hans kunde ikke vite, hvem som hadde ret. Men pengene var ikke at finde.

Da stod Nils midt paa gulvet i stua igjen og sa: „Ja, det er ialfald sikkert, korsom er, at her fins en tjyv paa gaarden. Og det kan ikke være saa mange at gjøre paa.“

„Det er kanskje best at jeg tar mit og gaar min vei,“ sa Knut og saa paa husbondsfolket.

„Det var bedre du kom hit med tjuvgodset,“ sa Nils og gjorde en sving paa gulvet.

Martha kardet. Hans stod ved vinduet med brillerne i haanden og saa fra den ene til den anden.

Knut trak paa skuldrene og gik ut og begyndte at hugge ved igjen. En stund efter kom Nils efter og var mægtig i opsynet. „Jeg vil bare si dig, at jeg vil ikke melde dig,“ sa han endnu en gang. „Men du forstaar vel, at en av oss lyt flytte herfra. Det kan være ondt nok at holde til i et hus, om en ikke skal være nødd til at gaa sammen med tjuver.“

Knut løftet øksen. „Hvis du sier det der en gang til!“

„Aa styr dig, din tosk. Men sjølfolket er visst enig i, at du gjør best i at ta rasket dit og gaa din vei.“

„Jeg har ikke stjaalet no!“ brast det ut av Knut og han sank ned paa stabben og begyndte at hikste.

„Nei visst nei.“ Nils haanlo og gik ind. Hadde ikke han hat øinene med sig nu igjen, saa kunde vel hele huset ha blit bestjaalet en dag. Og husbonden, som hadde kassen til brandforsikringen!

Knut stod her alene. Og det gik op for ham, at han nu blev jaget herfra som tyv.

Og bare for en uke siden hadde Hans lovet at kautionere for et banklaan til ham, saa han kunde faa komme sig ind paa lærerskolen. Nu ramlet det hele.

Han kom i skumringen ind i sine helgeklær for at si farvel og takk for sig.

„Skal du virkelig gaa din vei fra oss nu da?“ sa Martha og rakte ham haanden. „Jaja“ — og hun løftet de brune mørke øine imot ham, „du faar ha takk for den tia du var her da. Vi har nu kommet godt overens vi to.“

Begge tausene kom og gav ham haanden og hadde røde øine. Nu hadde han været sammen med dem i saa mange aar, og hvem visste om han var skyldig? Kristian Haug var ved kværnen, men husbonden sjøl fulgte med ut og gav Knut en extra seddel atpaa lønnen. „Det kan nu hende pengene fins igjen,“ sa han. „Men kor skal du hen nu?“

„Det vet jeg ikke,“ sa Knut og tok avsted.

Saa stod da Nils igjen og hadde seiret. Men nu maatte han indover til mor sin og snakke med hende likevel. For han rystet over hele kroppen. Dette her var ondt — han angret det næsten — det var forfærdelig ondt.

I den mørknende vinterdag skyndte Knut sig nedover bakkerne. Skrinet hadde han paa nakken og en bylt av klær under armen. Han husket da bestemor fulgte ham paa vei hitover den første gangen han kom. Det var adskillige aar siden. Nu blev han jaget væk som forbryder. Bygden vilde tro han var skyldig, og derfor var det best han rømte saa langt væk, at ingen kjendte ham der. Han kom ikke paa non skole, nu maatte han bli lofotfisker som faren, eller skomaker kanskje, eller rent ut gaa til bunds.

Han kom ned paa isen, det var ingen benvei ut til strandsitterne, men han tok heller ikke veien dit. Da den snestripede sjøen laa under hans føtter begyndte han at haape, at isen vilde briste. Lys tændtes paa gaardene rundt i den gule skumring, ogsaa paa Lund, hvor Pauline nu kanskje gik ut og ind og ante ingen ting. Men nu var alt forbi. Imorgen vilde det spørres ogsaa derborte. Han saa ingen anden redning end den mørke raaken — de vilde imorgen finde hatten kanskje. Saa var det ikke mer.

Og nu er det bare hundrede skridt frem til raaken, hvor strømmen vælter ut mot sundet. Det er graat paa isen og svart derute. Han kan like

saa gjerne skynde paa derhen. Han blev saa allikevel dræpt deroppe paa gaarden av Nils idag.

Men et øieblik stanset han og saa i retning mot Dyrendal, hvis svære bygninger mørknet mot himlen deroppe paa bakken. Og det var som hele gaarden samledes til et eneste væsen, det var matmoren, det var Martha sjøl. Der tændtes lys i et vindu, det blev hendes øie. Hun laa deroppe i mørket og stirret ut mot de gule skyer paa vesthimen. Men hvad hadde vel hun med dette?

Saa gik han igjen.

Nu var der bare non faa skridt igjen, saa vilde isen briste. Saa var det raaken — saa var det slut.

Bestemor! Han stanset. Skulde han ikke først fortælle til hende ialfald, at han var uskyldig. Hun vilde tro ham.

Han dreiet mot land. Men saa brast det likevel under ham, og han laa til under armene i isvand. Han arbeidet sig op, men isflakene brast flere gange, før han fik kjæmpet sig ind paa sikker is. Skrinet fik han berget, men ikke bylten. Saa tok han veien vestover, dyvaad i kulden, mot den lille fiskerstua ute ved Storfjorden.

Han visste, at faren var paa Lofoten, der var bare kvindfolk og unger hjemme. „Jesu navn, ka er det iveien med dig, du er saa blek!“ sa bestemor, da han steg ind.

Saa laa han der om natten og hadde to smaa søskend i sengen hos sig, og næste dagen fulgte bestemor ham paa vei til dampskibsbyggen. Han

vilde avsted før ryktet naadde herut. Han tok flugten, men han visste ikke hvorhen.

Saa sa han farvel til bestemor ute i fjæren og visste han skulde ikke se hende mer.

Og indover fjorden pløiet damperen. Knut stod her og fulgte en bøiet skikkelse som vandret indover fjæren, og nu og da standset den og saa efter damperen. Nu skulde hun være alene om at møte det onde rykte. Saa kom et næss — og den lille grænden strøkes ut, ogsaa gaarden derinde paa den høie hvite mur mellem to aaser, Dyrendal gaard, nu forsvandt den ogsaa sammen med bygden.

VII.

Han laa om natten i et av de vanlige bonde-lossier nede ved bryggerne i byen. Han støtte paa et par sambygdinger, og han bildte sig ind, at de saa saa underlig paa ham. Og det blev ganske klart, at til hjembygden kunde han aldrig i verden komme mer.

Imorgen fik han se at finde no dagarbeide eller ta sig en tjeneste og skrape sammen til en Amerika-billet.

Han laa om natten og frøs i de smudsige tepper. Han var igjen paa Dyrendal og saa bakker, aaser, sjø, i lys sommerdis. Han læste „En glad gut“ igjen og laa nordi haugen og opdaget, at det smaa og hverdagslige er like saa stort og vakkert som det, der staar i verdenshistorien. Siden hadde han virkelig prøvet at finde det vakre i hverdagen —

en vogn, en hest, en eng, et løvblad, en pike. Men nu blev der andre tider. Du er sat i en jolle langt ute paa et oprørt hav — klar dig, eller la det hvælte, men ingen spør om det er vakkert.

Ut paa natten blev han het. Der var non, som vilde klemme ham ind i væggen og hadde næven om hans strupe. Han slyngedes hit og dit og var nu i jollen paa havet. Og en pike i blaa kjole vilde ikke være med, men stod paa stranden og jeipte efter ham. Tyv! sa hun. Og endelig forstod han, at det var tjenestepiken i lossiet, som stod ved sengen og vilde ruske ham vaaken. „Di faar da staa op saa vi faar reie senga,“ sa hun. „Di faar huske De ligger inde i stua, og det er langt fremme paa dagen.“

„Jollen,“ mumlet Knut. „Jollen er læk.“

Piken hentet madamen, en matrone med høit opsat haar og svære hofter og bryster. De to kvinder stod og betraktet denne landsgut med den lyse lugg og det blodrøde ansigt, hvor øinene stod som i ørske.

„Han skulde vel ikke være fuld,“ undredes madamen. „Jamæn er det ikke for galt — en ren gutunge.“

„Han er saa het i haanden,“ mente piken. „Jeg tror snarere han er klein.“

„Ja, saa faar han bli liggende saa længe da. Men ikke har vi no med at holde sykehus her.“

„Dagen gik hurtig for Knut. Han svævet gjennom mange land og riker og var het og kold om hin-

anden og hadde en motbydelig smak i munden og syntes loftet tumlet rundt. Sjøfolk kom ind og stampet omkring paa tunge sjøstøvler, kastet den ene kisten ovenpaa den anden med svare til skrammel, røkte skraatobak, spyttet, drak drammer, lo og pratet med skraal og hark. Uipaa kvælden røk non i slagsmaal, og det syntes som om huset kantret og vægger og vinduer skranglet om hinanden. Da det endelig blev stilt hørtes borte i gaten skridt og traak, som kom nærmere — nærmere, fler, altid fler. Det var politi, som skulde arrestere en gut i lossiet, Knut Hamren, som var meldt for tyveri — traak, traak, der var ingen ende paa alt dette politi. Og her laa Knut i gloende hete og kunde ikke rømme sin vei.

Næste morgen kom madamen med en talerken suppe og bød ham. Knut snudde sig bort og skulde ingenting ha.

„Han svarer ikke engang paa, hvor han er fra,“ sa madamen. „Hvad i herrens navn skal vi gjøre med gutten.“

Der blev det vanlige leven av sjøfolk hver dag og kvæld. Da det endelig blev stilt en nat reiste Knut sig overende i sengen og strøk sig over panden. „Det er klart du maa herfra,“ mumlet han. „Ellers saa blir du vanvittig.“

Det snorket i de andre sengene. Han var mat og svett og kunde saavidt holde sig paa benene, men han fik klærne paa, støvlerne paa, og slang ut i fordøren, fik den op. En hvit maanenat med

frost og klar himmel vældet imot ham. Der ute laa byen med sne paa takene og is paa vinduene. Der var lydt og stilt. „Sykehuset,“ sa en tanke i ham, og han begyndte at gaa, at rave paa maafaa gjennem den sovende by.

Frosten knitret under saalen, sneplogen hadde væltet sneen i store skavler op langs husvæggene, det tindret av iskrystaller i det klare maanelys. Han frøs, men svette. Hvor skulde han hen?

En skygge kom endelig om hjørnet og stanset. En konstabel, og nu kom han langsomt nærmere. „Hør, hvor skal De hen, mand? Hvor bor De? De ser ut til at trænge at komme hjem. Eller vil De følge mig paa raadstua?“

Konstabelen trodde han var fuld.

„Sykehuset — hvor er sykehuset?“ mumlet den anden.

„Er det dit De skal, saa er det ret utover den gata der!“ Og konstabelen rettet sig op, snudde sig bort og saa ned mot den maanelyse fjorden, idet han førte uldvotten op til næsen.

Knut ravet videre. Gaten var lang. De smaa husene syntes nedsunket i sne og stirret med graa, blinde vinduer ut i maanenatten efter hjelp. Han møtte en række av rimete hester og slæder med sølv paa sæletøiet og glade mennesker som sang. De fór forbi som et syn. Knut tænkte: „Imorgen . . . imorgen lever du ikke mer.“

Og rundt om ham var det som verden døde. Byen, som sov, sjøen, som plasket ind mellem

bryggestolpene, husene med de frosne øine, himlen, stjernerne, maanen — alt døde sammen med ham selv inat.

Det rykket i klokken til sykehuset. Det ringte inde i gaarden. Der gik en lang tid, og maanen seilte gjennom mange skyer, før Knut ringte paany. Kling, klang! Endelig hørtes skridt. En liten dør ved siden av den brede porten aapnet sig og skrek av frost. Den søvnige portneren stod der og skuttet sig og hadde bare tat ytierfrakken rundt halsen.

„Hvad vil De nu midt paa nattens tider da, mand?“

„Jeg er saa klein. Jeg maa faa komme ind her.“

„Har De non seddel fra dokter?“

„Nei.“

„Har De saa De kan betale for Dem?“

„Nei — ja. Er det forfærdelig dyrt at ligge klein her paa sykehuset?“

„De ser mig ialfald ikke ut til at være saa daarlig, at De umulig kan vente til imorgen. Og hvis De ikke kan betale for Dem, saa maa der rekvisition til fra fattigvæsenet, hvor De er fra.“

Porten sloges igjen.

Knut snudde sig. Han satte sig ned paa en sten for at hvile ut. Maanen stirret ham like i ansigtet.

Saa begyndte han at vandre igjen, at rave som en drukken gjennom gaterne. Du er alene Knut. Ingen vil hjelpe dig. Du maa gaa ute i den her kulden. Du maa dø alene paa en trappe inat!

Døren i lossiet var blet staaende aapen efter ham

Og frem imot morgenen ravet han derind og tumlet overende i den samme sengen igjen.

— En maanedstid senere sat han paa sit leie, i det samme lossi, men i et værelse ovenpaa, hvor madamen hadde faat bragt ham hen. Nu kom hun ind og sa, at han fik være her og tjene hos hende til han hadde betalt for ophold og dokter og medicin, som hun hadde skaffet, mens han laa her og holdt paa at krepere av giftfeber.

Det tok et halvt aar for Knut at tjene op denne gjæld. Han hjalp pikerne at banke tepper, han spylet gaardsrummet, han trak kasser og tønder til madamens lille husholdningshandel, og ofte syntes han at opdage det store og vakre i det smaa, ialfald plystret og sang han, særlig naar han hadde faat sendt ut en mark kaffe og litt brunt kandissukker til en gammel bestemor derute i hjembygden.

Men ofte naar han gik forbi barberstua paa hjørnet, maatte han stanse og glane paa disse svende i hvitt, som stod der og kunde knipe, om det saa var selve amtmanden, i næsen, mens de saapet ham ind og skrapet skjægstubberne av.

Det kunde være morsomt at holde slik en storkar i snyteskaftet, mens en svang rakekniven over strupen hans. Og en dag stod han derinde og blev antat som lærling. Lønnen var mer end en kunde vente: fire kroner maaneten og kost og lossi — et slags lossi.

Saa gik tiden, da han bare maatte staa her og sæpe menneskenes haker ind. Kniven fik han ikke bruke

endnu. Men hadde ikke Murat begyndt som staldgut — og endda gav han sig ikke før han hadde svunget sig op og sat som konge i Neapel.

Knut var ensom og hjemløs her mellom bare fremmede, og mangel en kvæld stod han paa bryggen og stirret efter et kjendt ansigt fra hjembygden, naar fjorddamperen svinget ind. Gaa nærmere og vise sig fremme i lyset turde han ikke. Han var jo en tyv derute.

Næste vinter blev han medlem av en arbeiderforening, hvor der var foredrag og diskussion om samfundets uretfærdighet, og dertil et stort bibliotek. Det var en oplevelse. Men den store begivenheten kom egentlig først da han fik følge mesteren op i teatret og omskape glatfjæsete skuespillere til konger og keisere. Der blev fribilletter til forestillingerne, og der aapnet sig nye verdener for ham med endnu en form for storhet, som han før ikke hadde visst var til.

Den gamle graaskjæg, som stelte med biblioteket i arbeiderforeningen, slog ofte an en prat med ham, og en kvæld sa han: „Nu har De været den flittigste boklaaner i vinter, kunde De ikke komme over disken og hjelpe mig om kvældene herefter, her er saa altfor mye for en enkelt mand?“

Han talte til en skjægløs knekt i nittenaarsalderen, med stor, krum næse og en svart uldskjorte linning om halsen istedet for krave. Men Knut svarte, at nei han kunde nok ikke det, for han skulde snart reise sin vei.

„Reise — er De ikke i barberlære?“ spurte gamlingen og skruet gasblusset høiere op.

„Nei, desværre — jeg blev nok sjauet fra det.“

„Skar De kunderne for mye i haken?“ Den anden smaaklukkete.

„Aanei, men jeg knep storkarene for hardt i næsen, naar jeg saapet dem ind. Og saa sa mesteren, at jeg ruinerte hele forretningen.“

Gamlingen lo. „Og hvad har De slaat ind paa nu da?“

„Nu er jeg skorstensfeier. Men jeg skal snart reise til Amerika.“

Den anden saa paa ham over brillerne. „Ja, i Chikago er der høie piper at feie, hvis det er det De skal ta fat paa.“

„Jeg har hørt, at presteskolen skal være gratis der,“ sa den unge mand og smilte forlegen.

„Presteskolen — jaja. Bare De saa ikke tar folk for haardt i næsen igjen,“ sa gamlingen og smilte, idet han rakte ham haanden.

III

I.

Den gamle spove var kommen tilbake. Den fløi høit over bygden i den første maivarme, og da den saa Dyrendal igjen, hvor den i mange aar hadde hat reir borte ved østlia, da aapnet den sit store krumme næb og istemte lange, lykkelige, huit, huit, huit!

Men efter som den kom nærmere blev den var forandringer paa gaarden. Stuebygningen var ikke længer gul, men hvit, og borte ved lia var tue og stub og stein ryddet op til svart plogland. Drømte den? Gik der ikke en mand og harvet akurat der den hadde hat reiret i saa mange aar? Den gamle spove saa sig aldeles husvild, og som den høit oppe i luften gik i store ringer rundt sit forrige hjem, utstøtte den rasende: Tvi, tvi, tvi!

Det var Nils, som harvet. Og Nils var nu en voksen kar paa et par og tyve, lubben og rødlet og med en liten blond bart under næsen. Han var sint idag og kjørte, saa de mørke hestene skinnit av svett. Huen var føket av, og hans graabrune lugg stod hissig tilveirs. „Hyp, øikje! Vi faar fanden gale bli færdig engang!“

Han hadde tænkt at fare indover til moren ikveld men han var ikke den som gik fra et halvgjort arbeid.

Og siden Kristian Haug flyttet bort til en plass sammen med Jonetta taus, saa var der bare en gaardsdreng paa Dyrendal, og derfor maatte Nils hænge i baade sent og tidlig. Og hvad hadde han saa igjen for det? Drengen hadde løn, men hvad hadde Nils? Nils — skulde ikke han ha alt som var efter sjølfolket, var han ikke arvingen? Ja, det sa andre folk, men Martha og Hans hadde endnu aldrig ymtet et ord om det. Og nu hadde han gaat her og hængt i som en voksen kar i adskillige aar, men aldrig spurte de ka han skulde ha i løn, han fik stukket i haanden en naadeskilling, naar det faldt slik, mer var det aldrig. Hvad var egentlig meningen? Tiden flyr fort, det ene aar følger det andet, og sæt om han gik her og kastet bort sin beste ungdomstid? Hvorfor sa de ingenting? Mente de det oprigtig, at han skulde ha det, som var efter dem, hvorfor fik de det saa ikke skrevet? Nu strøk hans kamerater til Amerika og slog sig op til storfolk, og her gik han paa det uvisse og var hverken husbond, søn eller dreng paa gaarden! Og Dyrendal var heller ikke hans hjem, og samtidig var han heller ikke fremmed der. Det hele var ugreit. Snakke til sjølfolket om løn eller slikt kunde han ikke, han stod dem paa en vis for nær og paa en anden vis ikke nær nok. De var ikke husbondsfolk og heller ikke hans forældre. Det hele kunde vel ha været anderledes, men det var for sent nu at tænke paa det. De gik der og saa paa ham og han paa dem, med en bestemt avstand imellem sig, og tiden — t.den staar

ikke stille. Hyp, hester, vi lyt faa det her fra oss engang.

Endelig stanset han og lot dem puste ut. Han saa over det svære stykke av nyland, som siste høst var brudt op bortover skraaningen her, det var vel en tyve maal mindst. Og hvem fik æren? Husbonden sjøl. Det er nu likevel no til kar til at drive, den der kaksen paa Dyrendal, sa folk. Han — drive?

Nei, det var nok da Nils kom tilbake fra landbruksskolen, at her riktig kom fart og drift i tingene. Og han sjøl, ja. Hvad forstod egentlig han? At sitte i herredsstyre, og fare paa møter, og henge over bladene inde i stua, og bruke dagen lang til at klore navnet sit paa dokumenter til, saa det selskap, og saa den direktionen og det styre — det blev der visst brudt op nyland av. Og kom han en gang farende, saa blev det bare et rykk — og saa var det enten at sætte sig med snadden eller fare ind igjen. Vel, han om det. Men da kunde han ogsaa la Nils styre og raade, og ikke komme sættende, best som det var, og gi ordrer som bare gik ut paa, at Nils hadde uret. Kunde det hele saa bli andet end tull? Naar Nils tænkte tilbunds i, hvad denne gaarden kunde drives op til, bare han selv en dag fik hænderne fri, saa var det rent til at ærgre sig grøn over.

Kvælden blaanet alt over bygden. Her steg op en fersk lukt av fet muld og groende jord. Hestene dampet. Hyp, vi lyt faa det her fra oss. — Hei, Bruna!

Og som han i de lange støvler travet efter harven

igjen, kom de tankerne frem, som han nødig slap løs, for de gjorde hele verden saa svart for ham. Men sæt om det virkelig var saa, at de hadde narret ham hit, uten at mene han skulde faa et ordentlig vederlag? Trængte de bare at faa non av sine egne, som de kunde lite paa, og som stadig strævet og trælet for ingenting? Sæt om det var saa?

Hyp — han svinget, og harven hoppet op og ned over plogfuren. Og saa kom de værste av alle tankerne, de, som rentut kunde gjøre ham syk: Selv om det var meningen, at han skulde faa det hele — naar fik han det saa? Hvorlænge skulde han gaa her og vente? De to var ikke seksti endnu. De kunde leve i tyve, i tredive, i førti aar. Han kunde selv staa her som en gammel mand, den dag da det endelig blev hans. Vilde han saa gaa her og vente paa det?

Og den ene av de to kan falde bort — og den anden gifte sig med et ungt menneske igjen. Saa staar du der. Der fins jo ikke no svart paa hvitt for, at du er arving paa Dyrendal.

Hyp — om tyve aar gaar du kanskje her som dreng fremdeles og har ikke lagt dig op en øre. Vel, vel, driv bare paa. Du driver fram gaarden, saa den blir bedre og større aar for aar, men det blir kanskje en vild fremmed kar, som høster nytten av det. Driv bare paa. Hyp, heste.

Og forresten — blir det saa svært meget efter dem? De kan ogsaa finde paa at stykke det ut. En skilling hit og en skilling dit. Hvor meget de hadde i banken ante han ikke. Og forresten fór nu han Hans

der og reiste, og aat nede i første plass sammen med storkaren paa dampskibene, og bodde fint i byen, og spenderte og ødslet. Det var let at se, han hadde ingen tanke paa dem, som skulde arve ham. Saa laante han penger til en gut, som vil paa telegrafskolen — saa koster de sykehus paa en av husmændene — saa snakket de om at ta en tur til Kristiania, og Vorherre maatte vite, hvad det kostet i penger? De la vel an paa, at det sku'de bli saa litet efter dem som raad var. Og det har du vel fortjent, Nils! For paa en vis solgte du nu mor din bare for at komme hit og faa det saa herlig. Hyp! Han skar ansigt og travet videre.

Nu mørknet det over flatbygden, og samtidig blev sjøen lysere. Han gik snart her i en blaa skumring, og en blank halvmaane stod alt over de sorte aaser mot nord. Orren spilte. Han gik langsommere, fordi hestene trak saa tungt hernede i bakken. Men han vilde bli færdig. Han gik tilslut her og plystret og saa mot den gule kveldshimmel over de grønblaa fjeld i vest. Saa begyndte han at nynne — han visste ikke rigtig hvad, det var som den blaa vaarkveld laante ham til at nynne selve kveldens egen tone.

Men over ham kredset en brun fugl i store ringer deroppe i skumringen, og den syntes ikke at finde ro.

II.

At almindelige landsens folk skulde gi sig avsted den lange reisen ned til Kristiania, bare for lyst, bare

for at ajere i det store, det var no nyt. Det var saamæn mer end baade prest og doktor hadde raad til.

„Men du er nu mægtig nok til det,“ sa Peter Eriksen til husbonden. „For bare at nævne, ka laksen har kasta iland til dig i de sidste aarene men det er vel ikke værdt at snakke for høgt om det.“

„Aa, det er nu saa, at vi har ikke ungskokken at sørge for,“ sa Hans, enda Nils var tilstede og hørte paa.

Og ingen spurte Nils, hvad han mente om reisen. Han fik bare lov til at skyse dem ut til damperen, og til avsked gav de ham paalæg om at hugse paa det og det mens de var borte.

De som stod paa bryggen og glante, saa storkonen reise avsted i lysegraa regnkaape, som naadde helt ned til skoene. Men paa hodet hadde hun bare det sorte silketørklæ, som stak spidsen langt nedover ryggen. Ja endnu gik hun bare med det. Men vent til hun kom tilbake! Hun var istand til at møte op med hat paa hodet og fjære, det skulde ikke undre non, om hun vilde overgaa lensmandsfrua ogsaa i det stykke. Vakker og statelig steg hun ombord, og brystet og hofterne var blet sværere for hver tid. Men i det røde ansigtet begyndte blaa aarer at merke sig ut, som hos storkaren, naar han har ædt saa mye, at det sprænger paa.

Saa reiste de da.

Dyrt vilde det bli. Men det var sandt nok — de hadde ikke ungskokken at sørge for. Og han Nils

ja — han var saamæn god at ha. Men han var med aarene blet som en bestyrer av gaarden, og vel var han dygtig og stod paa sjølfolkets beste, men ofte styrte og dominerte han litt for meget. Husbond var han jo ikke endnu — aanei, ikke rigtig endnu. Og mer hadde de ikke lyst til at se ind i for det første. Det hadde vel ikke slik braahast. Han led visst ingen egentlig nød der han gik og kunde ta sig mat, naar han selv vilde, og gaa ut og bestille no, naar han fandt det for godt. Og se'v var de nu heller ikke færdig til at lægge hænderne i fanget og gi op rigtig paa timen. De var ikke færdig til det. Og hvis de syntes de kunde unde sig en utgift, saa spurte de ingen om det heller.

De var borte en fjorten dages tid. Og da det ryktes at de kom den næste dagen, da var det sandelig tæt med folk paa bryggen, som glante og ventet sig no av hvert, da ekspeditionsbaaten kom roende fra damperen.

Men der steg de to iland akurat i de samme klær som da de fór, og alikevel med en anden reisning og et andet opsyn. Det var som alt det de nu saa, bare fik dem til at være godslig og smile over hvor smaatt det var.

Nils var ikke møtt frem for at hente dem. Men oppe i fjæren stod den nye gjetaren med Kvita og gigger. Det syntes vel Nils var godt nok. Jaja.

Det kunde ikke nytte for folk at gi sig til at spørre dem ut paa staaende fot, dertil hadde de vel saa alt for meget at berette. Men da de var kommet op i giggeren, var det skrædder Olsen, som ikke kunde holde

sig længer, men ropte paa lang lei: „Di har vel set han Johan Sverdrup og nu?“

„Aaja, vi saag da den karen og,“ smaafflirte Hans og smekket paa hesten.

Hadde de ikke været storfolket før, saa var de det nu.

Og det var som Martha ogsaa hældet sig nærmere mot manden sin, der han sat i den blaa frakken, bred og med sølvstriper i det svære skjægget. Men plyshatten med den vide brem kunde ikke længer skjule maanen i hans nakke.

De kjørte langsomt forbi gaardene. Det maatte ikke se ut som de var opspilet og vilde briske sig med at fare fortere i veiene end folk flest.

Men da de rullet op alleen til Dyrendal, var det som begge mødte en ny hjemmefølelse. Hans hadde endnu engang faat rase ut med at fare omkring paa fremmede steder, og det smakte saa godt at komme hjem igjen, særlig fordi han denne gangen ikke skulde ha no regnskap med konen. Og nu var ikke Dyrendal for storkarsaktig heller, for dels hadde de nu set det, som var gildere, og dels kjendte de sig større sjøl end før.

„Undres paa, om vi ikke skulde være paa den der hagen,“ slængte Hans hen. „Saa der ikke gror rent igjen det som er der.“ „Akurat det samme sitter jeg her og tænker paa,“ sa Martha. „Det saa neimen ikke slik ut efter obersten, da vi kom hit.“

Nils kom farende ind paa gaarden og sa, at nei, du store verden, nu har Di vel set mye rart. Og velkommen tilbakere.

Saa sat endelig Hans i sin egen gyngestol igjen og røkte rulltobak av sin egen langpipe og hadde det godt. Husmænd og tjenestefolk kom ind til middag, og her blev mange som spurte, og ett og andet at fortælle til dem alle sammen.

„Men vet du, kem vi støtte paa oppe i stortinget?“ spurte Hans og saa paa Nils.

„Nei — var det kongen sjøl!“ Nils sat litt av-sides og lot som han var mere nysgjerrig end alle de andre.

„Det var en, som har været gjetar her. Det var han Knut.“

Der blev opstandelse. Han Knut i — stortinget! Var han ikke strøket til Amerika?

„Han er kommen tilbakers. Og nu sitter han oppe i tinget og skriver op alt det, de siger der. Ka er de kalder det igjen, Martha?“

„Referent — nei vent nu — stenograf,“ sa storkonen, hun stod længer borte i stua og pakket op.

„Jaja, slik er det naar det er hode og skolt paa folk“, sa Hans, og atter saa han paa Nils. Men han fik et blik til gjengjæld. — Nils hadde snart faat finter nok for den gamle historien med Knut.

„Han bad oss forresten til middag paa et rigtig fint sted,“ fortsatte Hans. „Og han driv alt med foredrag der sørpaa. Men . . . men han er nok en ren radikaler. Socialist.“ Han rystet paa hode.

Og ingen maatte ane, at han igrunnen likte det. Ungdom er ungdom. Hadde han ikke selv set sit snit til at spytte ned fra stortingsgalleriet?

Der blev et traak av naboer utover dagen. Og om det saa var klokkeren, som var venstremand og stadig laa paa nakken av Hans, saa jamæn kom han sættende og vilde høre om de hadde set han Johan Sverdrup. Og før de visste av det, traadte lensmanden ind, aajo, der blev folk nok om kaffen i storstua utover kvelden. Saa duret en vogn ind paa gaarden, og en hvithaaret storkar med briller stak hodet ind — distriktslægen i egen person. Nei, nu!

Og den store herren forsmaadde saavisst ikke kaffe. „Men Dere har jo været der, hvor jeg er slumpet til at bli fødd for seksti aar siden,“ sa han. „Fortæl mig litt om Kristiania. Jeg har ikke betraadt dens hellige stenfliser siden jeg var kandidat. Var Dere i teatret? Saa Dere Laura Gundersen i no stykke?“

Aanei, distriktslægen maatte stemme fordringerne ned. Men han fik en anden nydelse, det var at høre de to fortælle — paa sin vis — om den store by.

Som nu oppe i tinget. „Jamæn er storkaren merkelig,“ sa Martha og lo selv over, at det der turde hun nu si, endda doktoren var tilstede. „Der sat vi paa galleriet og saag ned paa de der tjukingan — ja for det var storveis saa digre som de var, non av dem ialfald. Der var en, han var endda statsraad — og neimæn om jeg trur han kunde ha klemt sig gjennem dørene her, slik belg var det paa fyren. Og venstre ja —“ og her saa hun paa klokkeren — „de snakker nu om at spare og være gemenslig men neimæn om de kan ha sparet stort paa sig sjø.

alfald, for digre og feite var nu ialfald dem, som sat oppe i tinget. Og saa olme som de var i maalet, naar de raste op mot hinanden og kjeklet og betes. Men saa hadde de en bænk bortmed væggen, som de furta hen til, naar de blev altfor sinna.“ Og Martha eftergjorde nu storkarerne i thinget, som furter — og hun drog og sopet føtterne efter sig henover gulvet og hufset sig endelig ned i sofaen.

☞ Doktoren sat og saa paa hende over brillerne. „Fortæl mer,“ sa han og var meget eftertænsksom.

Men Hans svang ogsaa omkring paa gulvet og hadde langpipen i den ene haanden og fyrstikker i den anden. Han var nok høgremand, men fik da fortælle, da han saa Johan Sverdrup. Han stod utenfor storthinget — ka heter nu gata, Martha?

„Carl Johans gate,“ sa storkonen.

Akurat. Der stod han og snakket med en kjending, og best som det er, saa begynder smaagutten at rope hurra. Og folk stimler sammen og stirrer og glaner, og saa — jau beiskade der kom en liten fyr — en ren tufsekall paa lag — og hadde en liten skindmappe under armen. „Der har vi statsministeren,“ sa han, som han snakket med. „Der saa du har Sverdrup.“ Og saa begynde jamæn hele gata at rope hurra.

Hans strøk sig i skjægget og vilde for sikkerhets skyld vise det hele frem her paa gulvet. „Her staar nu jeg og kammeraten min paa lag,“ siger han — „og der kom gamlingen,“ sa han og pegte paa en stol: «Han var ikke længer fra mig end den der stolen der.»

„Ja, men du tok nu av dig hatten, du og,“ sa Martha, for at vise at manden hendes hadde folkeskik.

„Men det var rent underlig for en tufts han var,“ fœiet Hans til og prøvde nu at tænde langpipen.

„Han er en stor aand,“ sa klokkeren.

„En stor ræv,“ sa distriktslægen.

Og saa blev det Marthas tur at fortælle igjen, og nu maatte hun paa gulvet og syne det frem slik som det var til, hun med.

„Alt det, en kunde se paa gata,“ sa hun. Der var kvindfolk, som kom sættende med pisk i haanden og stivhat paa hodet som en kar og lange støvler med sporer paa. Hun for sin del trodde det var venstre-kvindfolk, som skapte sig slik for at vise at de var frisinna.

„Det var vel heller utskud fra gata det da,“ mente klokkeren og tændte sin snadde over lampen.

„Aa, nei, saa beiskade var det ikke storkar det og!“ Og Martha lo igjen over til distriktslægen. Ikvæld var hun modig.

„Fortæl mer,“ sa doktoren og saa fremdeles tænksomt paa hende over brillerne.

Men Nils sat i en krok og var rød over panden. Nu syntes han, at de snart hadde fortalt nok.

Søndagen stod Martha og Hans i hver sin gruppe paa kirkebakken, og gaves der for tiden hovedpersoner i bygden, saa var det de to.

Saa en dag skulde Nils sætte i hest til dem igjen, og de kom ut i fuld puds og satte sig opi.

„Kor skal Di hen paa lag?“ spurte Peter Eriksen.

„Aa, vi er da buden bort til doktoren ikkvæld,“ sa storkonen og trak sjalet om sig, idet de kjørte.

„Nu begynder dem pinade at bli buden i kalas til storkaren og,“ sa Peter Eriksen, og saa efter dem i stor andagt.

Men Nils smilte i høire mundvik: „Storkaren har nok en mening med slikt,“ sa han.

Peter Eriksen løftet de gamle øinene spørgende op til ham. Nils fortsatte:

„Tja — der er vel en eller anden av dem med, som kan trænge en kaution.“

„Nei, mener du det,“ sa Peter Eriksen.

Og begge blev staaende og se efter giggen som kjørte ned over alleen.

III.

Saa gaar da tiden igjen, og Nils var driftig og hadde omsorg for alt, saa langt hans myndighet rak, og der blev stadig ikke snakket ut om, hvorfor han egentlig gik her. Men efter som Martha og Hans blev ældre, var det som de begge blev strengere mot Nils. Kanske visste de ikke selv, at de gik her og gruet for den dagen, som trods alt, kom nærmere. Og desuten tænkte de vel som saa: Nu skal han jo snart ha det hele likevel, og da kan han saamæn gjerne gjøre litt ret for sig saa længe.

Men spare gjorde de ikke. Det var ikke mange,

som gik til Dyrendal og fik nei. De to tænkte vel kanskje som saa igjen: Der blir saamæn nok efter oss likevel.

Og Nils fik endnu i aar og dag gaa bak plog og harv og smaabande. Mangen en gang hadde han lyst til at reise sin vei, men nu hadde han rodd sig saa langt ut, at det var for sent at snu. Og saa han paa uthusene, som han hadde været med at nybygge — paa jorden som han hadde brudt op, paa skogen som han hadde plantet der irælastkompaniet raserte for langt tilbake, da var det som han alt hadde lagt ned no av sit beste liv her. Det orket han ikke reise ifra. Men sjølfolket gik der og vilde ikke ældes, og de saa neimæn ikke ut til at feile no. Alt kunde være som nu om ti — om tyve aar. Og her skulde han gaa rent paa maafaa. „Sæt i hesten til husbonden, Nils, og skyss ham til møtet i herredsstyret. Og inat engang faar du hente ham og staa ute i sneveiret og vente, til møtet er slut.“ Og naar en hest blir halt, saa heter det: „Har du været uforsiktig nu igjen, Nils!“ Ofte syntes han de snakket saa underlig frempaa, det var rent ut som de ikke undte ham at være ung. De likte vel ikke den tanken, at de selv skulde ligge under torven en dag, og han allikevel leve og sitte her som kakse paa Dyrendal. Og endda hadde de villet engang, at han skulde kalde dem mor og far.

Og kanskje hadde Nils ret i, at han ikke stod dem nærmere end saa — nu længer. Naar de to i sommerkældene gik sammen ut over akker og eng, da var det fremdeles som Dyrendal gaard for alle tider

skulde bli deres, og de snakket om alt det de hadde utrettet her, og kostet paa, saa her stadig kunde bli bedre og bedre. Men der begyndte allikevel at ligge et tungsind i stemmen, naar de nu gik og saa paa det hele. Det var som de snart var nødd til at sætte sig ned og hvile. Og han, som skulde komme og hjelpe dem, avløse dem, han var ikke deres egen ungdom paany, men han fulgte dem likesom i hælene og var utaalmodig og hadde sin fordring i lommen. Lad ham ialfald vente en tid endnu — det haster da ikke.

„Det blir sandelig lettere for ham, som tar gaarden efter oss,“ kunde Martha si.

„Aaja — han faar saamæn hverken renter eller avdrag at plages med, han,“ sa Hans.

Men stadig var det som en underlig blufærdighet holdt dem tilbake fra at nævne Nils netop da. De var som enige om at skyve det bort — det hadde vel ikke slik braahast.

Men naar Hans og Nils var sammen paa tomands haand, da kunde de være rigtig gode venner. „Skal du ut til jenta di ikvæld igjen?“ kunde gamlingen si. „Og blir det aldrig no med dig og den doktorfrøkna?“ Og Nils blev rød og rent undseelig og flirte.

Ofte var det som Hans i al stilhet gik omkring og tok maal av den der — sønnen. Hadde det for alvor vært din egen, Hans, saa skulde du ha set ana til krudt. — Dygtig, javel. Og paalide'ig — javel. Og forsiktig med pengene sine — herre Gud! Og ingen galskap med kvindfolk og drik — hm!

Nevisst. Men ungdom er ungdom, Hans gik omkring med stort graat skjæg og hadde den dag idag lyst til at spænde i loftet.

Nils? — Hm. Hans søn — hans egen, han skulde nok ha spillet op til en anden dans paa Dyrendal.

Der kom en vinter, da Nils laa i lungebetændelse, og det spøkte for, hvordan det vilde gaa. Martha og Hans sat der i lange nætter og vaaket og turde ikke se paa hinanden. De forstod nu, hvad han allikevel var for dem — atter var det som stua paa Dyrendal stod utryg og kunde begynde at gli ut over bakken. De var gamle nu. De turde ikke bli alene. Ret som det var maatte Hans ut og sætte i hest og fyke avsted endnu engang i snedrev og mørke efter doktoren.

Det var ikke ofte at storkonen graat, men da distriktslægen stod derborte paa gulvet en dag og sa, at nu var der godt haap igjen, da kunde hun ikke mer, men begyndte at tute.

Nils kom sig, og nu var der en, som stadig var om ham og passet paa at han fik det beste som fandtes i huset. Er det ikke underlig — denne gang tænkte hun ikke paa sig selv, men barr paa ham. Hun var god imot ham, enda hun visste han hele tiden laa der og stundet efter, at de skulde hente den rigtige moren.

Det fik hun jo endelig engang vænne sig til. Hun fik opgi at vente, at hun for Nils skulde bli no mer end matmoren paa Dyrendal.

Der kom en sommer igjen, da Hans var avsted

som valgmand, og denne gangen var han sandelig paa nippet til at bli sendt til tings.

Der stod jo en egen respekt av denne kaksen, naar han reiste sig i en forsamling og tok ordet. Det var som selve landsdelen stod der og sa sin mening.

Nu var der jo en og anden, som hugset ham fra den tia, da hans byreiser pleiet at ende paa raadstua. Men det var paa det høitidelige nominationsmøtet at han gjorde sig umulig. Da gik han nemlig hen til en storagtig sorenskriver og brølte, at han vilde ta ham paa fanget og gi ham ris paa rompa, hvis han nu ikke holdt kjæft.

Og da han forstod, at der røk hele stortingshvervet fra ham, da — da gik en gammel, herlig gysen gjennom Hans. Atter strøk et notestæng tilhavs. — Hurra!

Men Martha . . . Martha maatte han faa til at tro, at det var ondt folk, som hadde været ute igjen med gift og streker. Og forresten er første suppleant en bit at ta med. Da han steg iland paa bryggen derhjemme, med graa stivhat, regnkappe over armen og paraply i haanden, da saa han jamæn ut som en storkar.

Men hvad skulde vel dette bety? Martha sjøl var denne gang møtt op med skyss.

„Nu er hun rasende, fordi jeg ikke rak frem den her gangen heller,“ tænkte han, da han saa hvor blek hun var.

Men da de sat i giggen og var kommet op i sko-

gen et stykke, da fik han høre, at denne gang var der no andet, som stod paa.

„Hvis du vil som jeg, Hans, saa sælger vi gaarden,“ sa hun pludselig og stirret frem.

Hørte han rigtig? Skille sig med Dyrendal — sælge gaarden — han stirret paa hende og strammet tømmerne.

„Ja,“ sa hun — „for nu vil jeg ikke gaa der som budeie længer.“

Han smaalo. „Nei, det har nu jeg sagt i mange herrens aar. Men som budeie er du nu heller ikke nødd om at gaa.“

„Og du er da sandelig saapas til mand, du og nu, at du kan leve av pengene dine, og ikke gaa der og ærgre dig og ha bare fremmedfolk omkring dig.“

„Men end han Nils da?“ Hans smaatyget paa skraaen og tok sigte paa hende fra siden. Nu var ordet sagt. Nu kunde de ikke skyve det bort længer.

Hun haanlo. „Han Nils! Ja, har han penger at kjøpe for, saa kan han vel faa tilslaget han saavel som en anan.“

Hans sænket stemmen, da han endelig svarte: „Slik maa du ikke sitte og snakke, Martha. Det var vel ikke meningen, da vi tok gutten til oss.“

Hun haanlo igjen. „Nei da — nei. Men det har nu ikke føiet sig slik som meningen var den gangen.“

„Er han kommet fra eksisen?“ spurte Hans.

„Nei, saamæn er han ei. Han skulde ha været her igaar, og vi sat oppe til over midnat og saa efter ham. Men han er vel havna hos sine han.“

„Hos sine . . . ? Det skulde vel være hos oss det?“

„Nei du, hos oss har det aldrig vore. Og aldrig blir det nu der heller.“

„Har Di begyndt slaatten?“ spurte han endelig.

„Nei, det kan du vel ikke vente, for her fins da ingen husbond paa Dyrendal. Og derfor synes jeg da, vi like saa godt kunde sælge hele skitten.“

Nu hadde vel storkonen hat en ond nat igjen, da hun sat og ventet paa Nils og raste over søsteren, som stadig drog og drog ham til en anden kant. Og ved siden av det blev alt saa litet — endog det, at Hans heller ikke iaar blev tingmand.

De kjørte forbi gaarde, hvor slaamaskinene surret gjennom engen — og de kom ind paa Dyrendals marker, hvor ingenting var sat igang. Det var sandt. Her manglet en husbond. Og Hans sjøl hadde saa mye andet nu, som stod ham i hodet.

De sat oppe ut over kvelden og ventet paa Nils. Hans røkte, Martha strikket, og ret som det var maatte en av dem hen til vinduet.

„Nei, jeg siger som jeg har sagt. Vi skulde sælge og reise vor vei,“ sa Martha.

„Aa, du mener nu ikke det.“ Hans tok snadden av munden og banket den ut.

„Jau, saa beiskade mener jeg da det lel. I byen kunde vi leve som storkar og ikke ha non sorg hverken for folk eller fæ.“

„Og naar vi saa blev saa gamle, at vi ikke kunde skjøtte os mer?“

„Saa kunde vi kjøpe oss ind paa en stiftelse.“

„Huf,“ sa Hans og rettet sig ut i gyngestolen.

Og et øieblik sat de her og stirret ind i det. De saa sig, gamle og avfældige, i et nøkent værelse paa en stor, offentlig anstalt, et alderdomshjem, fyldt med fremmede gamlinger. Og naar de selv ikke orket at skjøtte og stelle sig længer, saa var det at ha bare vild fremmede omkring sig, som hadde mange andre at ta haand om. Det var no andet end at sitte som storfolk paa Dyrendal.

„Aa, nei, vi faar nu vel bli her,“ fastslog Hans.

„Men vi kan ikke gaa her længer paa det uvisse — vi faar vel se at bli enig med han Nils.“

Hun vilde ikke gi sig saa fort. „Vet du, ka slags kvindfolk han kan finde paa at dra hit,“ sa hun.

„Nei, men gifte sig, det maa da gutten faa lov til,“ smaalo Hans.

„Ja, saa faar vi to framonfolk til at passe oss, her og. Det blir nu ikke stort bedre det end paa en stiftelse.“

Men samtidig kom der i den lyse sommernat tre gigger ranglende langs aasen. I den første sat en høi, rank sersjant i uniform og med geværet rakende op mellem laarene, i de to andre hang drukne soldater, som nu var kommet i civil igjen, røde i hodet, syngende og skraalende, og den ene av dem var Nils. Non sjanglet ved siden av hjulene, og nu og da gik en flaske rundt. Efter en god klunk blev de et øieblik storartet, og stillet sig op og kommanderte efter en eller anden officer paa moen: Presenter for fanen!

„Det er bra i fjerde kompani!“ hermet Nils efter obersten og læspet. Og saa sang de alle sammen og hang med paa giggerne saa godt de kunde, og ser-sjanten sat i første vognen, rød i øinene, men stram, og smaafirte.

De havde været saalænge underveis fra moen. De husket ikke længer hvorfor.

Solen randt over aasene i øst, og flaskerne kom frem igjen. Nils gjorde holdt og kommanderte: „Formering til kalas — hurra! Det er bra i fjerde.“

„Parade for sola!“ var der en som ropte idet han tok sin flaske som presenter gevær.

Da sjølfolket stod op om morgenen, forstod de paa tausene, at her var no paa færde, og Martha gik ut. Der stod Nils midt ute paa gaarden med hatten over det ene øret og en kornstaur i hænderne og indtok færdig gevær. „Holdt!“ kommanderte han. „Og hvem der! Kom hit og gi feltrop!“

Men nu kom ogsaa Hans. I skjorteærmer og opknappet vest gik han rundt den der fyren, som stod og skapte sig og indbildte sig at være fuld. Det maatte han se paa. Han stak hænderne under bukkesælernes og trak sig litt unda, men gik stadig i ring omkring ham. Hvordan i Guds navn saa Nils ut naar han var fuld?

„Holdt — hvem der! Gi feltrop du med, din spaniol!“ Nils holdt sig godt paa benene og var streng i opsynet og fektet med færdig gevær. Martha sa: „Faa ham ind, Hans.“ For hun saa tausene i kjøkkenvinduet.

Men først maatte da Hans faa se arvingen paa gaarden, naar han var fuld. Hadde han kysset matmoren midt paa truten — eller sat ryggen mot staburet og veltet det ned — eller gaat hen og tat et av de voksne svinene under hver arm og begyndt at danse paa gaarden — ja da. Da hadde det været morro. Men at staa der og vaase og fekte med en pind i hænderne — skulle det bety at være fuld?

„Gaa ind og læg dig,“ sa han tilslut og kom hen til ham. Og Nils blev saa underlig lydig, da han merket den andens tak i stauren.

Der blev sovet ut fremover dagen, ja like til kvælds, og da sjølfolket gik tilsengs, hadde han endnu ikke været vaaken.

„Men ka er det paa loftet?“ spurte Hans, han laa ved siden av konen og røkte.

„Aa, det er hun Karen taus det. Jeg har sagt, det er best at hun nu pakker sig væk fra gaarden.“

Hans tok pipen av munden og reiste sig paa albuene og stirret paa sin kone.

„Har du jaga Karen væk fra gaarden?“

„Ja, du gaar og ser ingen ting, du. Saa det kan ikke nytte vi snakker om det.“

„Men ka er for gæli hun har gjort nu da?“

„Du har ikke lagt merke til at hun gaar her og sniker og legger sig efter han Nils. Ikke for det, hun vil nok helst ha alle de karer som fins i bygda, men blir hun i omstændigheter en dag, saa skal du faa høre, det er han Nils, og saa gaar den tullingen kanskje hen og gifter sig med a. Og du syntes vel det var artig

at hun tok styret her, saa vi en dag var nødd til at tigge tausa vor om en matbit.“

Om en stund la Hans sig ned igjen og sa: „Jæmæn tykker nu jeg — at det spøker for en ulykke. Ka i alverden er det, som feiler dig, kjærring?“

„Det feiler mig det, Hans, at jeg gaar her og har litt omtanke for den tia, vi har igjen. Du har den tullete politiken din, du, og aviser og møter. Men jeg forstaar, at der snart blir andre tider baade for dig og mig.“

Den næste morgen var Nils oppe før de andre, og kanskje hadde han ute paa gaarden snakket med Karen taus. — Da han kom ind var han rød i hodet og spurte efter no at drikke.

Men Martha hadde ikke sovet stort inat, og nu var hun ikke netop i godlag.

„Har du ikke faat nok at drikke endnu, du, Nils?“ slængte hun hen og drev med at snøre paa skoene.

„Vi faar vel begynde med slaatten idag,“ skyndte Hans sig, han holdt paa at knappe buksesælerne igjen.

Men Nils var olm i øinene og stod med begge hænderne i lommen.

„Det ser ut til, at Di ikke kan begynde med no her paa gaarden, hvis ikke jeg er tilsteds og spænder mig for,“ sa han.

Luften i stua blev fuld av uveir.

„Du synes du har det saa vondt her?“ kom det fra Martha.

Og da hun forstod, at Hans aapnet munden for

at hjelpe Nils, reiste hun sig op og slængte i synet paa dem begge: „Men jeg mener, at vi har hat nok med én drikkar her paa gaarden. Vi behøver sandelig ikke to.“

Hans dumpet ned paa en stol. Men Nils var sint paa forhaand, og nu tok han et skridt nærmere matmoren og sa: „Det var godt at det der endelig slap ut! Men da skal du høre til gjengjæld, at det var ikke jeg, som tvang mig ind her paa gaarden. Og er det saa, at jeg er til skam for dig, Martha, saa er det jagu let at rette paa. Farvell Nu gaar jeg min vei.“

Dermed strøk han ut gjennom dørene. Martha kunde ikke styre sig, men slængte efter ham: „Aa, du finn nok veien hit igjen, naar du har faat snakke med mor din.“

„Martha!“ advarte Hans og reiste sig. „Martha, er du aldeles . . .“

„Aa skitt! Hvis du er enig med ham, saa kan du slaa følge og gaa din vei, du med. Saa sælger vi gaarden og deler det, som blir, og reiser til hver vor kant. For du har nu aldrig været andet end en krømmer og en kjeltring!“

Hun støvet frem og tilbake paa gulvet og knyttet henderne og raste. Hvad feilte der konen?

Det trampet ute i gangen og ned over trapperne. Hans saa fra vinduet, at det var Nils, som strøk sin vei i helgekjør. Og slik makt stod der av konen, at han ikke straks kom sig til at springe efter ham og faa ham fra at gaa sin vei.

„Ja, nu har du gjort det vi begge faar angre,“ sa han forfærdet.

Martha haanlo. „Aa skitt — kraaka flyr aldrig saa langt, at hun ikke finn tilbakes dit det er aate. Han er ikke i slegt med brødrene mine for ingenting.“

Hun strøk ut i kjøkkenet og begyndte at holde styr med tausene.

Arvingen paa Dyrendal var reist. Gaardsbestyreren var reist. Sønnen var reist.

Det blev onde dager. Hans prøvde at sætte slaatten igang, men han var ikke den samme ute i arbeidet som før. Om det saa bare var slaamaskinen, saa var Nils den eneste, som forstod sig paa at bruke den rigtig. Hans hadde mistet lysten paa kropsarbeide, og nu glemte han det ene øieblik, hvad han hadde sagt fra om i det forrige. Han læste paa øinene hos arbeidsfolkene, at dette her bare blev tull, og saa skjendte og smeldte han og endte med at rende sin vei fra det hele.

Men inde ved bordet sa husbond og matmor ikke et ord til hinanden.

Det blev heller ikke let at faa sove, de laa vaakne utover natten, hver med sine tanker, og sukket i al stilhet. Hvad skulde de nu ta sig til?

Martha forstod, at hun hadde været umulig. Men i det siste var det som en ny sans mot fremtiden var vaaknet i hende. Et uveir melder sig som gigt i en taa, men en ond fornemmelse i sindet sa hende,

at nu gik de andre tider imøte. De hadde været paa det høieste.

Det du har frygtet saa for — lukket øinene for i det længste, det kan du ikke længer skyve bort. Visste du ikke hvad det er at være barnløs før, saa skal du snart faa vite det nu. Nils — han er for den rette mor sin et liv til, men for dig og Hans er han . . . aa si det endelig engang like ut. Han er rovfuglen, som følger og venter paa, at du skal gi op. For ham er du aadslet. Si det endelig like ut.

Og du prøver at værge dig, før du rigtig er overfaldt, og javist er det dumt, det gjør tingen værre. Det, som maa ske, det sker. Og alikevel — aa hun laa her og knuget hænderne. Men nu orket hun snart ikke mer. Makteløs var hun, oppgit, træt, træt — saa træt, at hun neppe orket at leve.

Men kan du ikke prøve at haape endnu, Marthal Du ser det nok alt for mørkt. Kan ikke Nils ofte være snil?

Prøv endelig at se det litt lysere. Det er nu likevel den eneste redningen. Et alderdomshjem — Gud bevare dig for det. Nils, er du i grunden ikke glad i ham? Og hvis du vil ende dine dage paa Dyrendal — har du da non bedre at holde dig til?

I de følgende dager begyndte begge at se ut av vinduet og nedover veien. Men Nils kom ikke igjen.

De gik her med bare fremmede omkring sig. De følte sig saa gamle, netop fordi hele gaardens stel nu hvilte paa dem. Og om fremtiden, om Dyrendal, — om sin alderdom visste de ingen ting.

Da sa Hans en dag: „Ja, nu faar du si ka du vil. Men idag kjører jeg indover og henter han Nils.“

Og Martha var blek, og hun haanlo ikke, men svarte stilt: „Jaja, kryp bare til korset du.“

Saa kjørte Hans. Og han følte, at Martha var enig med ham.

Og storkonen paa Dyrendal blev gaaende og se ut over veiene og vente. For tredje gang var bygdens kakse paa tiggerfærd for at hente hjem en arving.

Det var en ydmygelse saa dyp, at hun kunde sætte sig ned og tute. Men bøi dig, Martha. Bøi dig for det, som gjør ondt!

Hun sat lange tider paa en stol i stua og stirret frem. Tiden gik og hun begyndte at frygte for, at Nils kunde været strøket længer bort end til moren. Sæt om han var reist til Amerika?

Hun blev end mere ydmyg. Hun bøiet hodet og fandt sig i disse slag for panden. Hun husket, da Nils laa syk. Han laa der og tænkte bare paa en anden kvinde, og alikevel overvandt hun sig og var god imot ham, uten at vente no til gjengjæld.

Det var det hun maatte øve sig frem til endnu engang.

Og Nils vilde komme hjem med en kvinde, som hadde klaret, hvad hun aldrig formaadde — at vinde hans sind. Hun fik prøve at være god ogsaa mot hende. Hun fik prøve det.

Der ender du, Martha. Mer var det ikke i dit liv. Og snart er det forbi, det hele.

Og endelig kom Hans og Nils kjørende sammen opover alleen.

Martha stod stiv bak gardinet, og da Nils kom ind og hilste goddag, rakte hun ham haanden og fik sagt: „Du faar være velkommen tilbake igjen da, Nils.“ Saa kunde hun ikke mer, men seg ned paa en stol, enda hun prøvde at smile.

Hans kom efter og sa: „Ja, Nils og jeg er blit forlikt om, at han til høsten faar overta gaarden.“ Han snudde sig mot Nils. „Og hvis du vil ha det skrevet nu straks, saa . . . ?“

„Nei, nei,“ avværget Nils og blev litt rød over panden. „Det haster vel ikke med det. Men jeg vilde bare her skal snakkes ut, saa jeg vet, ka jeg har at holde mig til.“

„Det er nu ingen, som har tænkt no ana,“ sa Martha og tørket øinene.

„Men det er kanskje best at snakke ut om en ting til,“ foreslog Hans og saa fra den ene til den anden av de to.

„Ja,“ sa Nils og blev endda rødere: „Det er nu det, at jeg . . . at jeg likesom skulde være forlovet . . .“

Martha fór uvilkaarlig op fra stolen. „Kem det er det?“ Og hun stirret paa ham.

„Det er en bra jente,“ sa Hans og begyndte at lete efter snadden sin.

„Det er datter til klokkarn borti Vassbygda,“ sa Nils.

„Aa — han venstremanden.“

„Jaja, det faar nu være som det kan med det,“ sa Hans og strøk en fyrstikke av. „Men det er en bra jente.“

„Og det har du ikke villet fortælle oss,“ kom det bebreidende fra matmoren.

„Det [har været saa ugreit alt ihop,“ sa Nils. „Men saa kan vi vel snart gifte oss.“

„Ja, skal du ha gaard, saa maa du nu ha kjerring,“ smilte Martha og maatte stadig tørke øinene.

Da Nils efter slaatonnen skulde over og besøke kjæresten, sa Hans: „Du lyt da hilse hende og si hun faar komme hit, saa vi faar se hende, vi og.“ „Ja, det maa du sandelig gjøre,“ sa Martha.

Men Nils var flere gange derover, og stadig kom han alene tilbake.

„Det ser ut til, at kjæresten din ikke har no lyst til at se kem vi er,“ sa matmoren. „Aa, hun er nu saa undselig,“ mente Nils. Martha lo: „Det er vel mig hun er ræd,“ sa hun. „Men du faar hilse og si, at ryktet ofte er værre end personen.“

V.

Saa travet Kristian Haug i de første varme høstdagene over bygden, med kuften under armen og hatten i haanden, og bad til bryllups paa Dyrendal. Han hadde ikke tjent saa længe hos sjølfolket for ingen ting, han skulde ogsaa være kjimester i vertskapet og sørge for mat og skjænk.

Og Martha satte igang storvask over hele huset

til den nye matmoren kom. Nu var det altsaa for hende den sidste gangen. Det hendte hun sukket og satte sig ned en stund. Var ikke disse lyse stuerne, møblerne hun hadde skrapet sammen — var det ikke hendes? Var hun saa nødt til at gi det ifra sig nu? Hvem tvang hende til det? Jo, det var den forunderlige tingen, at hendes tid var kommen. Du var ung igaar, du er gammel idag. Du indbildte dig du sat utbetalt og eiet gaard og indbo, men du har likevel bare sittet og lossert. Nu er du sagt op. Det du hadde var vel en del av dit liv, og nu . . . Jaja, slik gaar det vel til, at vi dør stykkevis, litt om senn. Og nu er det din tur. Nu begynner du og Hans at dø.

Der reiste sig oprør i sindet, men hun tvang det ned igjen. Find dig i det, Martha. Du slipper ikke utenom. Ja, det hendte at hun gik her i al stilhet og bad: „Herre Gud, hjelp mig til at være god og snil mot hende, som nu skal begynde paa livet her efter mig. Hun er ung, stakkar, og gruer sig kanskje, og mest for mig.“

Saa staar hun, graahaaret og nystrøken ved siden av Hans paa den høie stuetrappen en dag, da en gig og et flyttelass svinger ind paa garden.

En ung kvinne med blekt ansigt og lyst haar sat i giggen ved siden av Nils, og hun smilte ængstelig, da sjølfolket nærmet sig for at by hende velkommen til Dyrendal.

Da hun hadde hoppet ned fra vognen maatte hun lægge haanden over øinene. Dette uvante vide syn

over al bygden blev saa meget paa en gang. Inde i stua satte hun sig nede ved døren som den fremmede hun var, og først da hun havde faat kaffe og mat tok hun tørklæde og kaapen av og spurte om her var no hun kunde hjelpe til med.

„Ja nu er det kanske best du gaar med mig og ser at bli kjendt i huset,“ sa Martha.

Og da den unge kvinde saa efter Nils, idet hun skulde følge den anden, smaalo Martha og føiet til: „Aa, du behøver nu ikke et karfolk med, for jeg har nu ikke tænkt at bite dig jeg heller.“

Da de vel var ute, kom Hans hen til Nils. „Det var da svært til vakkert kvindfolk du har faat fat paa,“ sa han. „Er det Olina hun heter?“

„Ja, skal jeg fortælle endnu engang at hun heter Olina.“

„Naa ja, hun kan da være et bra kvindfolk for det,“ spøkte Hans igjen.

„Det staar ikke paa, hvis hun blir tillags,“ mente Nils og smaalo.

I de følgende dager blev der et staak over hele gaarden for at gjøre istand til bryllups, og bruden selv gik omkring med opbrettede ærmer fra morgen til kveld.

Martha likte hende. Hun spurgte sig for og viste omtanke paa forhaand, men tok hun først fat paa en ting, saa blev det baade fort og velgjort. „Jamæn kan det være paatide, at du faar det værste maset over paa en som er yngre,“ iænkte hun.

Og nu hadde naturligvis Hans faat no at drive

spetakkel med igjen. Kom den unge kvinde springende over gaarden, saa stod han der og tok sig i skjægget og ropte: „Olina — kom hit! Hører du — vi faar snakke sammen, vi to.“ Piken skyndte sig videre, men snudde ansigtet bort og lo. Hadde hun sat sig ned paa en stol i stua, saa kom jamæn gamlingen og vilde sitte i fanget. Hun tog flugten, men han vilde efter. Nils lo, Martha smaafflrte: „Nu har det mindste barnet paa gaarden faat no at leike med igjen,“ sa hun.

Men siden hans kjæreste flyttet hit gik Nils omkring og var mer end nogensinde husbonden paa gaarden. Nu hadde han ansvaret ogsaa for hende, og hun, stakkar, hadde ingen anden at lite paa end ham. Men endnu var der ikke skrevet et ord mellem ham og gamlingerne, alt var usikkert for de unge endnu. Vel! Men Nils fik ialfald nypanelt baarstua, det lille røde hus, som laa for sig selv oppe i gaarden, og Martha og Hans saa det og tænkte med sig: „Jaja, han har nok en mening med det. Han frygtet vel for, at gamlingerne skulde gi sig til at bli inde i hovedbygningen og være i veien for dem, som unge var. Det var godt at ha et sted færdig til at vise dem hen, tænkte han vel. Jaja!

Men snakket om det mellem de to parter blev det fremdeles ikke. For de gamle var nok Dyrendal gaard en del av selve livet, som de vilde klamre sig til saa længe raad var. Og saa prøvde de at lukke øinene til endnu en stund. Det kom vel tidsnok. Vent ialfald til over brylluppet.

Vente jo! De skulde ha visst hvor Nils blev mer og mer spændt og utaalmodig. Begynde at gnaale om at faa skjøte og gavebrev skrevet, det gik jo ikke an for ham. Men fik han for eksempel bare Dyrendal gaard — eller blev han indsat som hel arving til alt de eiet? Det hadde de ikke sagt et ord om. Alt berodde paa deres naade. Blev de to parter uenige idag, saa kunde gamlingerne endnu vise baade ham og kjæresten bort med tomme hænder.

Det var ydmygende at gaa slik og bukke og vente. Men en ting svor han paa: — Naar han vel og vakkert sat her som husbond, da skulde der ikke bli no sammenrôt mellem gamle og unge. Fik han endelig tømmerne, saa vilde han ogsaa kjøre. Og hvad Olina angaar saa vilde hun aldrig vaage at være kone paa gaarden, saa længe gamla gik inde i stuerne og saa hende paa fingrene.

De gamle skulde ut.

Sisste søndagen før bryllupet oprandt med blaa septemberhimmel og varme. De gule kornakrene duvet i østenvinden og var som solskin forvandlet til aks. Martha og den unge kvinde var sammen nede i bakkerne og saa paa buskapen, som gik spredt paa den grønne haaen og beitet. Nu var det førti naut, røde, hvite, flekkete. Enkelte hadde brun krop og hvitt hode. Horn med blanke messingknapper buet sig op og ned, eftersom mulen rev i græsset. Men helt nede ved sjøen laa to hvite kviger, overmæt, og strakte mulen frem og lukket øinene, mens de ørtet.

Og nu løftet de fleste hodet og sutret, naar deres

gamle matmor kom forbi. Og Martha smaasnakket og klappet dem og sa koseta kua. Bygden laa i solrøk, sjøen og fjorden lyste idag med sølvlett; aasene løftet sig med gule stænk. Kirkeklokkerne klang.

Det blev for Martha en underlig vandring mellem disse kyr idag. Det var som hun gik her og sa farvel og tak for sig. Aa hun husket vinterkvældene, da hun kunde sitte og melke og sætte panden ind i koens varme side, og da alle dyrenes puslen i det store fjøs strømmet ind i hende med slik uendelig fred. Deres ro blev hendes ro. Hun gav dem det de skulde leve av, og de skjænket hende til gjengjæld velvære i sindet og glæden over at ha omsorg for dem. Nu var det forbi. Det hele hadde været bare et laan — nu skulde det ogsaa leveres tilbake. Og her ved siden av hende gik hun, som skulde løse hende av.

Martha kjendte for første gang, at i denne jenten maatte hun bli glad. Egentlig svigerdatter var hun jo ikke, aanei ikke helt, men alikevel — hun leverte mesteparten av sit eget liv over i hendes. Her er det! Bruk det vel! Hun sa ikke nu, at alle disse kkyrene skulde de unge faa — aanei, ikke idag, men hun tok ut et dyr her og der og snakket om det. Slik var nu den der — og slik og slik maatte hun der ha det, om hun skulde melke godt. Den unge kvinde hørte godt efter, hun gik her og saa fra siden paa den ældre, smilte og blev saa bly og ydmyg i øinene.

Bryllupsdagen kom med varme og klarveir, flaggene smeldte, gaarden var hurtig fylt av kjøretøier.

Der var en kneggen av hester, det vrimlet av lyse og mørke tørklær og sjaler mellom mandskuffer av graat vadmél og blaa düffel, og stadig kom flere kjøriere hen over veiene. Der blev hundredevis av gjæster, et bryllup paa Dyrendal var ikke smaating. Brudens far, klokkeren fra Vassbygda var en høi sortskjægget mand. Han kom uten kone, men med seks barn, og han hadde bedt tyve av naboerne med. Undres paa om de alle ihop er venstrefolk? tænkte Hans.

Like før de skulde til kirke stod gamlingen foran speilet i storstua og rettet paa slipset, da Martha i skyndingen kom hen til ham, graahaaret, men pyntet og vakker endnu. „Jaja,“ sa hun — „saa faar du ha tak for hjælpen da, Hans.“

Han snudde sig mot hende og smilte usikkert. „Ka er det for en hjælp?“

„Nei, nei,“ sa hun og kom som av vanvare tif at stryke ham paa ærmet. „Det var bare det, at vi kanske har stridd fra oss det værste nu — vi to.“ Hun smaalo og skyndte sig videre.

Brudgommen støvet omkring i blaa düffels klær og stivhat, men snippen krøb for høit op i nakken, saa han stadig gik og trykket den ned med pekefingeren, idet han strakte hals og skar ansigt. Her var nu for ham tusen ting at styre med. Saa var det ordningen av brudedefølget, efter rang og slegt — saa var det ofringen i kirken hvor alle vilde hædres og gaa langt fremme i rækken. Han visste jo der blev snakket i aarevis efter om den og den, som hadde været sat for langt tilbake.

Martha selv gik omkring og var spændt. Skulde mor til Nils følge like efter brudevognen — eller blev det hende og Hans?

Vognene begyndte at kjøre frem. Og der kom sandelig trilla for en dag, ja den gamle storkarsvognen skulde endelig bli tat i bruk for brudefolket. Og der kom bruden og tok alle øine, idet hun viste sig paa trappen. Hun var høi, blek, men vakker. Om hendes lyse haar buet sig en rød krans. Nu satte hun sig op og brudgommen ved siden, brudepyntersken paa forsættet. Svepen smald. Gamle Raua hadde idag sølvbeslag paa sæletøiet, og nu krummet den nakken og visste den skulde trække brudefolk til kirke.

Men hvad var dette? Der svinget vogn efter vogn avsted, og næst brudeparret var det klokkeren ved siden av mor til Nils. Men Martha og Hans — de stod igjen? De saa sig om efter vogn. Var der ingen for de to?

„End vi da?“ sa Martha blek og saa paa Hans. Og storbonden stod ogsaa og glante. Det var Nils som hadde styret med kjøregreierne, og her var saa mange langfarende, som ikke hadde hest. Men . . . men de to skulde da helst ogsaa faa kjøre!

Hans sprang efter bort over veien og ropte til Nils. Men brudgommen hadde staaket saa for at faa alt som det skulde, og nu maatte han vel snart faa være fri engang. „Ka er det nu igjen?“ svarte han ærgerlig og stanset.

„Du har visst glømt at Martha og jeg vi vilde gjerne ha skyss til kjerka vi og.“

„Du store verden!“ sa bruden og saa forfærdet paa brudgommen.

Men Nils forstod ogsaa, at dette var en ren ulykke — og at det var hans skyld, men det op-hisset ham endnu mer.

„Du kan faa sitte paa her,“ sa han og gjorde mine til at stige ut. „Saa kan brura og jeg gaa.“

„Aa du skulde skjæmmes at tulle slik. Men er her ikke henta ned en hest til fra marka?“ Hans stod paa veikanten og dæmpet stemmen, saa de andre ikke skulde høre.

„Hvis du vilde hat en hest til, saa kunde du vel ha sørga for det,“ sa Nils og satte sig opi og kjørte. Nu var saa hele bryllupet ødelagt korsom var.

Martha hadde hørt det helt bort til trappen og satte i en flir, da Hans kom tilbake. „Vi blir tilovers vi,“ sa hun. „Vi kan sitte i ro her — kom saa gaar vi ind.“

„Nei, det ødelægger da hele greia. Vi faar vel sitte paa hos non.“ Folk hadde været saa optat med at kjøre op i det lange følge, at de ikke gav æns paa dette. Og tilslut fik Martha og Hans sitte paa hos lensmanden.

Gaardene flagget indover bygden, og bare gamle folk kunde hugse et saa stort følge. Men før i tia var der et andet liv over en slik færd. Først kom musikanter med klarinet og fele, og siden var det bruden i krone. Og følget kjørte saa veistøvet slog høit tilveirs, og karene skjænket hinanden drammer og sang. Nu bugtet den lange strek av hester og vogner sig frem i dilt, og uten støi som i et gravøl.

Men brudens far og brudgommens mor hadde meget at snakke om der de kjørte like efter brudevognen. Den gamle konen sat nu her og var krocket og indskruppen, og stadig maatte hun tørke sine øine. Mangen en gang hadde det gjort hende saa ondt at tænke paa, hvor liten lyst gutten hadde til at være hos skyldfolket. Men hver gang han tyet hjem til hende, saa hadde hun gjort sig haard og formelig jaget ham dit igjen. Det var næsten som hun kastet ham fra sig — for denne arvens skyld, og jamæn gjorde det mangen en gang saa ondt. Men allikevel hadde han stadig været saa snil mot hende som ingen av de andre ungerne.

Oppe ved kirken samlet bruden sjalet om sig og kom hen til Martha og Hans.

„Jeg skulde hilse og si fra han Nils,“ begyndte hun og var rent paa graaten — „at Di to skal gaa og ofre like efter brurfolket.“

Det var jo opreisning. Nu kom de likevel paa forældrenes plass. Bruden, stakkar, prøvde at gjøre alting vel, og Martha var ikke den, som var langsint paa en slik dag.

„Takk skal du ha for det!“ sa hun. Men hun hadde lyst til at klappe hende paa kinden.

Det blev et bryllup, som varte i flere dager. Der maatte dækkes i tre stuer. Meget gik efter gammel skik, og somme ting var nyt. Gammelt var det, at store fater av sodd og rømmegrøt sattes paa bordet, og at hjemmebrygget øl gik rundt i forgyldte boller. Men nyt var det at der i saa stort et bryllup

ikke var en dram at faa. Der lød ikke en tone fra en fele, her var jo et gudfrygtig hus. Saa maatte man æte desto oftere. Og saa sat man dagen lang og aat. Saa var det varm mat og saa var det kaffe. Og siden var man utenfor væggen og saa paa veiret og slang over gaarden en tur, men saa var det at ræke ind igjen og faa en kop kaffe. Man drak kaffe utover kvælden og natten for at holde sig vaaken. Og vaaknet man for tidlig, saa stod man op og tok sig en kaffetaar for at bli menneske igjen. Mange fik saa underlig tungt i magen og surt i munden, og folk sa, det hjalp at ta sig en god kop kaffe. Ungdommen turde ikke danse, men sprang enkemand, slog paa ringen borte paa volden og forsvandt saa par om par henne i skogen.

Men Hans likte bare saa passelig den der klokkeren. Gik han ikke her med et opsyn som om han alene hadde skjænket Norge friheten. Og ungfolket hadde han gode raad til for de næste hundrede aar. Men hvorfor gik Nils bestandig og stak hodet sammen med ham? Var det fordi han ikke skyldte ham no og derfor følte sig som en fri mand?

Solen skjen om dagen, kaller i lyse skjortærmer drev omkring rundt husene og prøvde at faa tiden til at gaa, kvindfolk sprang mellom kjøkken og stabur andre sat paa trappen og snakket om unger og buskap. Da det blev mørkt om kvælden kom folk fra nabolaget, som ikke var budne, og stod nu gjemt og saa paa den oplyste gaarden, hvor der var slikt stort et bryllup.

De sat i storstua — kaksen sjøl, far til bruden og bygdens beste mænd, og kjeklet om politik og røkte, da lensmanden sa:

„Hør, var det ikke her at Knut Hamren var gjetar en gang i tiden?“

Brudgommen blev rød over panden. Hans sa: „Javisst var det her. Det er blit svært til kar av den knekten.“

„Det er da ikke den der agitatoren, som farer rundt og vil hisse hele landet til oprør?“ spurte klokkeren fra Vassbygda.

„Aa han mener nu vel ikke saa stort med det,“ smaafirte Hans. „Det var en snil gut, da han var hos oss.“

Men da maatte brudgommen le.

„Ja, han er nu blet redaktør av socialistbladet her i byen nu,“ sa lensmanden, — „saa han kommer vel hid og lager oprør en dag hos oss med.“

„Han maa nu vel skjæmmest at vise sig her i bygda!“ mente brudgommen. „For vi her paa gaarden vi kjender ham vi.“

Da gik døren op, og non ropte: „Han Ol!“

Han Ol?

Der blev uro ute og inde. Man sprang mellem husene med rappere fotlag. Han Ol? Han var ikke buden, og han var bare en lauskar paa seksti aar. Men endnu var det han Ol.

Og i denne lange ensformighet var navnet som et smæld i ørene.

Og der kom den svære manden fra skogen og

henover den grønne vold mot gaarden, endnu høi, med hvit bart i det røde ansigt. Hænderne laa dypt i bukselommerne, og skridtene var rolige. Og akkurat slik hadde han tænkt sig det: Gaarden fuld av folk, som glante mot ham. Akkurat slik. Hvad vilde han saa? Ja vent nu. . . .

Naar en kar som han Ol hører snak om et stort bryllup, saa tænker han ikke først og fremst efter om han er buden. Nei, han har været borte i Finmarken i non aar, og nu er han her igjen, og her er bryllup paa Dyrendal — det maa han se. Saa tar han sig non drammer og gaar — her er han. I gamle dage var der morro i bryllup. Tre tønder brændevin, dans, knivstik, en kone og en gut som rømte sin vei. Dit strøk en kall, bare han visste han kunde træffe den han hadde et litet oppgjør med. En hugst over merket i skogen, et sneiord, faldt i kirkeveien for ti aar siden — nu kunde det gjøres op. Var gubberne for gamle til at slaas, saa satte de en flaske mellem sig og dundret med næven i bordet, olme i øinene, og saa brukte de kjæften til de blev saa fulde at de sovnet i bænken. Det var dengang han Ol var ung. Det var bryllup før i tia.

Og nu kommer han igjen. Hvor er kjimesteren me flaske og glas — spillemanden, karerne som er skamslaat og gaar med bind over øiet? Der — paa dørrappen stiger en mand frem og paakalder opmerk-somheten, det er lærer Hansen, som vil læse Asbjørnsens eventyr. Men ingen fele inde i stuerne. Skulde dette bety at være bryllup?

Han Ol gik gennem mængden og ind i stua. Der sat kallerne, ikke med flaske og glas, men med cigar i munden — og vel dundret de med næven i bordet, men kjeftamentet gik om høire og venstre. Han Ol snudde igjen. Nei takk — hverken kaffe eller sirupsøl — var det likt. Men ungdommen — hvor var jenter og gutter henne her i brylluppet? Naa, her var vel lofter. Han Ol gik op trappen, saa det knaket i trinene. I et bryllup før i tia kunde der midt paa lyse dagen findes et realt opkast.

Men ungdommen var ikke paa loftet. Ungdommen var henne i skogen. Skulde det her bety at være bryllup?

Skolelærer Hansen stod paa trappen og læste et nyt eventyr av Asbjørnsen, da hans tilhørere saa til en anden kant og blev rent forstyrret. Og der kom han Ol nedover gaarden og hadde faat fat i et stort rømmegrøtsfat. Og nu sætter han sig paa trappen og begynder at æte av grøten med — ja ikke med en sølvske, men rentut med et øsekar.

Der blev flir og glanen. Jenter som hadde været i byen en maaned og tjent, var mødt op med hat paa hodet, og de fandt at han Ol var udannet. Men da fatet var tømt, satte han det fra sig og gik hen til storkonen sjøl, tok hende om livet, satte hende paa fanget og kyste hende midt paa truten. Da var der en og anden som blev saa ræd, at de tok flugten. Men hun slog ham ikke i ansigtet, nei sandelig lo hun og slog sig paa laaret.

Saa reiste han Ol sig og sa ut over hele laget: „Jeg

trodde her var bryllup, men naa ser jeg her er gravøl.
Farvel og takk for mig.“

Saa gik han.

Martha stod igjen og tørket sig om munden og
smaaffirte.

„Raatamp!“ sa lærer Hansen. Men allikevel strøk
hele menigheten efter han Ol.

Saa kom da endelig sidste bryllupsdagen, da skaal-
gaverne skulde frem. Da blev der liv. Da var det
som et pust av gamle tider strøk over gaarden. Nu
vilde folk være tilstede.

Plass i storstua var det jo ikke til alle, men mange
hang med overkroppen ind ad de aapne vinduer, og
bak dem igjen var somme kløvet op paa tønder og
bænker for at faa kjike ind.

Kristian Haug, kjimesteren, var ingen liten person,
da han bad brudefolket sætte sig op i høgsættet,
saa folk fik si dem et ord.

Og der sat den tyveaarige bruden, litt blaa under
øinene efter det lange bryllup, men med kransen
paa ogsaa idag. Og Nils sat ved siden av i de blaa
düffels klær og klemte snippen ned i nakken og for-
stod, at nu — nu skulde der ske no stort, — nu
endelig! Men ingen maatte ane, at alt, som var ind-
vendig i ham rystet og skalv.

Kristian Haug kom med en hammer i haanden.
Han var nu en førti aars mand med en mørk skjæg-
dot under haken. Og konen Jonetta sat hjemme med
fire smaa omkring sig.

Vel, nu slog han i bjelken under loftet med hammeren og sa: „Om forladels, godtfolk!

Her træffer vi en agtværdig person, far til brura, kirkesanger Ole Pedersen Silness fra Vassbygda. Han skjænker brudeparret en nybærku og førti kroner i penge. Og stor tak skal han ha — og skjænk skal han faa.“

Men denne regla var fra den tia, da man skjænket giveren en dram. Nu rakte Kristian over til klokkeren en bolle med sirupsøl.

Bruden smilte mot faren og tørket sig i øinene, og nu reiste hun og Nils sig og kom frem og takket klokkeren for gaven. Men Hans sat bred og skaldet ved siden av Martha borte ved væggen, og han hvisket: „Trur den der skittklokkarn, at vi er i trængsmaal for kjyr her paa Dyrendal.“

Da brudefolket sat i høgsættet igjen slog hammeren paa ny i bjelken. Og nu var det mor til brudgommen, som skjænket fire sølvskeer og tre sauer i skaalen. Og stor tak skulde hun ha — sa Kristian Haug — og skjænk atpaa.

Martha fik et litet smil. Trodde søsteren, at her ikke fandtes skeer paa Dyrendal!

Men alle ventet paa det næste, paa det som storfolket her paa garden vilde gi. Det var nu ikke frit for at brudgommen ogsaa ventet paa det.

Og hammeren slog i bjelken igjen: Om forlatelse, godtfolk. Og de to agtværdige personer var denne gang Hans Johnsen Dyrendal og kone Martha Persdatter samme sted. De forærer brudeparret hele

Dyrendal gaard med jord, huser, laksefiske og skog, imot at de for resten av sit liv faar vanlig kaar — frit hus og tre kjyr og tre sauer fødd paa gaarden.

Der blev stilt i stua. Dette var da endelig en gave. Hans saa at klokkeren, den der venstreprofeten, blev rød over panden. Hans ku blev bare til dunst og støv ved siden av dette her.

Martha og Hans smilte, da brudefolket kom og takket dem. „Slit med helsa!“ sa hun og rystet brudens haand.

Der kom en stund, da de andre givere ikke vilde melde sig — det blev jo bare skammen efter det som nu var hændt.

Men alle saa paa sjølfolket, som sat der, og nu ikke eiet Dyrendal mer.

Endelig banket Kristian Haug i bjelken igjen, men ingen hørte paa ham. Vinduerne blev tomme. Folk maatte avsides for at snakke. Men stadig lød kjimesterens stemme. Folk hadde endelig tat mot til sig og mandjevnt begyndt at gi i skaalen igjen. Foran brudeparret stod et fat, hvori pengesedlerne hauget sig op.

Tilslut banket hammeren, fordi gjetargutten paa gaarden skjænket brudeparret seks sopelimer, som han hadde gjort mens han passet buskapen oppe i lia. Og brud og brudgom reiste sig og kom og takket ham med, der han sat blodrød i ansigtet, fordi han ikke hadde no andet at gi.

„Det var riktig godt at faa,“ sa bruden og saa rent moderlig paa knekten.

En liten pike fra en av husmændene kom frem og hvisket no til kjimesteren.

Men han hvisket tilbake, at nei, det var ikke skik og bruk at rope op det. For hun hadde bare baaret hit et stort spand med rømme.

Saa begyndte endelig folk at reise. Og tilslut var det bare mor til Nils og klokkeren fra Vassbygda igjen.

„Det blir vel de to, som raar og bestemmer paa Dyrendal efter den dag,“ tænkte Martha.

VI.

Det var i skumringen, at de alle sat i stua, og Nils drev frem og tilbake paa gulvet.

„Ja,“ sa han — „nu skal det snart smake godt at faa paa sig arbeidstrøia igjen.“

„Du er vel lei av at ha fremmen i huset,“ sa klokkeren og smaafirte. „Ungfolk har nu slik hast med at bli for sig sjøl.“

„Aa, vi er nu ikke flytta ind endnu, vi,“ sa Nils. Og det var sandt, for de to hadde ligget paa stabursloftet, mens alle de fremmede var her.

„Du hører det er oss, han vil ha ut,“ sa Martha og smaafirte over til Hans. „Jaja — stua er nu ikke vor længer, saa vi kan vel godt ta senga vor straks og gaa vor vei.“

Der blev stilt et øieblik. Martha forstod, at det der hadde Nils og moren, kanske ogsaa klokkeren, snakket sammen om sig imellem.

De var vel alle ihop ræd for, at gamlingerne skulde gi sig til her i hovedbygningen.

„Aa, Nils mente nu vel ikke det heller,“ prøvde ungkonen. Men brudgommen drev frem og tilbage og sa ikke no. Det var klart han var utaalmodig efter at bli herre i sit eget hus.

Martha reiste sig. „Ja, kom da, mand, saa tar vi senga vor og flytter,“ sa hun.

„Tja, det gaar vel an det,“ mente Hans og reiste sig.

„Det er visst ikke gjort istand oppe i baarstua endnu, saa det haster da ikke nu ikvæld,“ lød det endelig fra Nils.

Men denne indbydelse var værre end ingenting.

„Aa, det er vel snart godt nok for oss,“ sa Martha og blev mer og mer ophisset. „Kom nu, kall — saa hjælpes vi.“

Og nu nyttet det ikke for non at komme med indvendinger mer. Martha vilde ikke være iveien. Martha vilde flytte ut paa øieblikket, om hun saa skulde til fjøset eller til smia og være inat.

Tausen kom og hjalp til. Saa bar de en seng i to halvdele fra kammerset, gjennom stua og op over gaarden. Sengklærne kom efter. Martha var oppe paa laaven og fandt ny halm til at lægge i bunden. „Ja, for halmen er vel vor endnu,“ sa hun og lo.

Men Hans maatte rydde ut av den lille baarstua baade tomtønder, traug fra kjøkkenet, høvlspann og et par skindfælder, som hang der. Et par ruter var ogsaa knust og maatte stoppes i med filler.

Nils gik inde paa gulvet og prøvde at le, idet han

sa til de fremmede: „Nu nytter det ikke at si no til dem — har de der to først sat sig no i hausen, saa . . . Nu faar de i Guds navn kile paa!“

Da sengen var redet i den lille stua, rettet Martha sig op og saa sig omkring: „Ja det var nu det. Men vi kan vel ikke sitte paa gulvet og æte. Og en stol maa vi vel ha, vi og, selv om vi er gamle. Og skal vi faa kokt oss mat, saa lyt vi vel ha no til kjøkkenet med. Og maten — maten her paa gaarden, den er vel vor, ialfald det som nu fins?“

„Ja, men det her gaar saa fort,“ mente Hans. „Og vi kan vel ikke ta fra dem det som er nede i huset heller.“

„De har nu ikke faat det grann av det som er inde i huset,“ sa hun. „Kom nu saa bærer vi op det vi har bruk for. Klokkarn, som har saa my kjyr at gi væk, han kan vel forære dem indbo med.“

Saa var Martha ute i storstua og tok ned staslampen og kom saa tvers gjennom dagligstua med den. Hun følte øinene, men lot som ingenting: „Vi maa vel faa saa my lys, at vi ser at faa oss mat, vi som er gamle og,“ sa hun og gik videre.

Da hun var ute, sa klokkeren: „Ja, det var vel ikke med — indboet?“

Nils prøvde at le: „Er det non som vet, ka som var med,“ sa han. „Der er da ikke skrevet et ord endnu.“

„Ja, det skulde du nu se at faa gjort,“ sa klokkeren og blev lur i ansigtet.

Martha hadde faat snakket Hans saapas sint, at han nu kom og hjalp hende. Og i mørke vandret

der ut av huset og op gjennom gaarden bord, stoler, bænker. Fra kjøkkenet kom tausens ind: «Ja, nu har vi ingen kaffekværn,» sa hun. „Saa?“ kom det fra Nils, han stanset midt paa gulvet. „Hun Martha tok a netop,“ sa tausens. I stua saa de paa hinanden. „Saa faar vi male kaffen med en tomflaske saa længe,“ sa Nils og trampet videre frem og tilbake.

De to gamle vilde ikke gaa ned til kvælds. Martha var nede i matkammerset og pakket en kurv med kake, smør, ost, æg. Maten i huset hadde de ikke git bort endnu.

Saa laa endelig Martha og Hans i sin kaarstue, og vel var de træt efter de mange dages uro, men sove fik de ikke straks. Det var litt underlig, at de absolut skulde flytte ut av sit eget hus og at de nu laa her.

Det var litt underlig.

Men i de følgende dager fik Nils gaa og se paa, at den ene tingen efter den anden vandret op over gaarden og hen til de gamle.

Han maatte bite tænderne sammen. Det var som de rentut begyndte at plyndre ham.

«Vi maa se, ka klokka er vi og,» sa Martha og kom ind og smaafirte. Og jamæn tok hun det store væguret i den høie mahognikassen, som naadde fra gulv til loft.

Nils blev rent syk. Han bad klokkeren slaa sig til her non dager, om her skulde trænges hjælp. Og moren var ikke reist endnu, hun heller.

Hadde han bare forstaat, at det netop var de to,

som ærgret de gamle i kaarstua. De fremmede fik være. Men Martha og Hans skulde hives ut.

Der blev en liten husholdning mellem de to i kaarstua som da de var nygift. Martha hadde snart vasket rundt i det lille hus, saa alting skinnet.

Den første søndag morgen blev de liggende længe. Det var Martha, som hadde fundet ut, at hvis ungdommet nu hadde litt skam i livet — hvis der fandtes taknemmelighet skapt hos dem — hvis de hadde spor av tanke paa, at de to parter maatte staa paa en god fot med hinanden, saa kom ungkonen nu op til dem med kaffe paa sengen. Og Nils tilbød dem at kjøre dem til kirken i trilla idag.

Det laa de her og ventet paa. Men der kom ingen. Og tilslut fik manden sjøl lov at staa op og koke kaffen.

De tænkte ikke paa, at nygifte ligger længe om morgenen og mest har tanke for hinanden. Men da Olina stod op saa sa hun nu likevel: „Idag synes jeg du skulle skyss kaarfolket til kjerka, Nils. Vi faar prøve at stelle oss slik at her ikke blir no leiheit imellem.“

Nils laa endnu og han svarte: „Hun mor skal til kjerka — og far din. Og vi to skulde vel se at komme avsted, vi med. Hvis det er saa skjønt, at kaarfolket vil ha skyss, saa kan de vel umake sig med at si ifra.“

Men denne søndag morgen var Martha og Hans tungsindige, da de sat og aat føredul sammen. De forstod nu, at de var blet alene. De var paa vei

nedover til smaafolk igjen. Naar de ikke sat i hovedbygningen paa Dyrendal, saa var det nok ingen, som længer brød sig om de to.

De saa gjennem vinduet, at trilla blev sat for — og to gigger. De nygifte, klokkeren, mor til Nils og taus og dreng kjørte avsted til kirken. Men ngen tænkte paa de to. Eller vilde de, at gamlingerne heroppe skulde komme og tigge?

„Han er vel sint fordi han ikke fik rubb og stubb like til skjorta paa kroppen,“ smaaflirte Hans.

Og idag var det underlig at gaa ute omkring husene og ikke ha non myndighet mer. Dyrendal gaard — det var ikke hans mer.

Da han kom ind, sat Martha med en salmebok og saa nu op over brillerne.

„Er det hans egne hester og vogner, som han kjører til kjerka med?“ spurte hun og trak øienbrynene tilveirs.

„Det staar vel til oss, det,“ sa Hans. „Det er vel ikke bestemt no om det endnu.“

„Ja,“ sa hun — „du maa vel forstaa, du og nu, at vi gjør best i at være forsiktig. Den dagen kan komme, da skillingen blir det eneste vi har at trøste oss med.“

Hans saa ind i det, og klødde sig i skjægget. „Det her begynner at bli saa ondt,“ sa han, og rystet paa hodet.

„Ja, er det vor skyll?“

Da Nils kom fra kirken, saknet han det fine speilet i storstua. „Her har været fremmonnfolk,“ sa

han og blev rød i skolten. Han lukket op skab-døren. Sølvtoiet var væk.

Det var den eftermiddagen, at han gik op til de gamle og tok klokkeren med. Og da de hadde sat sig, sa han, at han kom her og gjerne vilde vite, hvor meget han eide her paa gaarden.

„Skal du ha rede paa det akurat nu paa øieblikket?“ smaafflrte Hans, endda han var rasende paa klokkeren. Hvad fanden hadde den fremmede fyren med at komme og ville være med paa det her?

„Det kunde hænde jeg maatte paa bygda og kjøpe det, som jeg ikke har,“ sa Nils og maalet hans skalv.

Hans puttet skjægdotter i munden og saa ned. Der kom no av hestehandlerens snedighet over ansigtet.

„Der fins vel no av hvert, som du kan faa kjøpt her paa gaarden,“ sa han endelig — „naar auktionen blir.“

Nils hoppet til paa stolen. „Auktionen?“

„Ja, —“ Hans gottet sig og tok sigte fra siden hen paa klokkeren — „det er nu for my at sælge i smaatt — buskap, hesta, reiskap og indbo. Non tønder korn er der vel paa staburet og. Det er best, at det gaar til auktions, saa blir det et stel paa det med en gang.“

„Det var godt, jeg fik vite det,“ sa Nils og reiste sig som en ruineret mand. „Og nu er jeg vel nødd til at spørre om jeg faar laane hest og vogn, og melk av kua — til jeg faar kjøpt no i stedet. Og stolene i stua maa jeg vel spørre om lov til at sitte paa.“

„Det kan vi snakke om, naar uvedkommende folk

gaar sin vei,“ sa Hans og kom nærmere, han saa ut til at ville lempe klokkeren paa dør.

„Før vi gaar maa jeg faa vite en ting til,“ sa Nils, da værfaaren alt var ute av døren. „Er det saa, at staburet er fuldt av mat, men at vi imorgen den dag maa begynde at kjøpe det vi skal æte, vi som ungdom er?“

Hans gikk forbi ham og lukket døren, saa klokkeren blev utenfor.

„Nils —“ sa han og var mest paa graaten. „De ting skal nok du og jeg bli enig om. Men bland ikke ana folk ind.“

Da var Nils dum igjen, idet han ikke kunde styre sinnet, men sa: „Aa han, som er uta for, han staar mig vel like saa nær som du.“

„Ja, naar saa er, saa faar han skaffe dig det du træng da!“ sa Hans og skjøv den anden ut gjennom døren.

Det blev ondt mellem de to parter. Og det blev ikke bedre, da klokkeren skulde være med som vidne, den dagen de kjørte til lensmanden for at skrive skjøte og gavebrev.

Men inde paa lensmandskontoret tænkte Hans paa, at Nils alikevel var som en søn paa gaarden, og at de to saa ofte hadde været gode venner. Og derfor lot han gaa med i gaven to hester, ti kjyr, og mat til alle paa gaarden hele aaret ut, samt alle de arbeidsvogner og redskaper, som fans paa gaarden.

Allikevel blev det en stor auktion paa Dyrendal, og den varte i mange dager. Martha var blek, men

gik omkring og lo, Hans var blekere, men lystig og spøkte hele tiden. Nils fór hit og dit og saa ut til at lete efter en eller anden at banke op.

Senge, skatholler, speil, sofaer roptes op. Det var et hus, et hjem, som blev revet istykker og spredt for alle vinde. Saa blev den ene ku efter den anden leiet frem, og Martha stod tæt ved og klappet den og sa koseta kua, men knep ofte munden sammen som for at svælge en sindsbevægelse.

Men da Raua blev leiet frem, saa tok Martha den gamle hoppen ved bidslet og leverte den til Kristian Haug. „Du har kjørt med den her, du, saa mangen en gang,“ sa hun. „Nu faar du ta og gi a en ærlig kule.“

Saa skyndte hun sig op til kaarstua og stængte sig inde.

VI.

Man skal endelig se sin hjembygd igjen, og man har i mange aar bestemt, at den dagen vil man komme i hvit vest.

Man er jo ikke no barn længer, aanei, ett og andet har man oplevet rundt i verden, og nu er man dertil et beryktet og et hadet navn. Men hjembygden er no for sig. Det er den illusion, hvorfra man endnu engang vil prøve at se paa verden med barnets øine. „Ned med tronen og alteret“ har man slynget ut saa mangen en gang. Men i hjembygden vil man selv gaa til kirke.

En lys sommermorgen steg han iland, i brun dress, gule sko, straaht. Vesten var hvit. Hans brune helskjæg og en og anden rynke gjorde vel sit til, at han saa en del anderledes ut nu end den gang han reiste. Allikevel var der en gamling, som løftet paa hua og kjendte ham igjen. „Nei, goddag, er det ikke han Knut?“

Med paraply i den ene haanden og en vadsæk i den anden strøk han indover langs fjorden. Og ret som det var maatte han jo stanse og supe luften ind. Han kjendte den. En lukt av tang, av sjøvaadt ler, av grønske fra fjæren og karve fra volden. Fyld nu brystet godt. En og anden gang hadde han vel møtt no liknende ute i verden, men ikke saa ganske det samme likevel, aanei.

Saa ser du da bergene der, fjorden, fiskerstuene, og det hele er som da du var gut, men de mennesker, du møter, de er blet saa meget anderledes. En mand staar og greier garn ned i en baat, og det er en tung, skjægget rugg av en familiefar. Er det virkelig en, som Knut gik paa skole med? Og han hugser en liten barneveninde med ansikt og øine som en guds engel — nu staar hun der som en tyk kjærring og pisker en skindfæld og har en skok unger omkring sig. Nei, menneskene er underlige. De forandrer sig saa.

Og der ligger den lille stua der hjemme, endnu mere veirbidt end i gamle dager, for nordvesten har nok jamret mangen en nat siden da. Men bestemor lever. Bestemor er fem og otti aar snart, og kanske

er det den spraglete hønen, som holder liv i hende endnu, eller skulde det være en skilling i posten iblandt fra en god ven? Men hans søskend er spredt rundt i verden, og de fleste rak han ikke at hjelpe no at snakke om, aanei!

Han trær ind. Faren sitter med stort graat skjæg og lapper sko. Han reiser sig for denne storkarn. „Nei, men Nei, du store verden!“

Stedmoren er blet graa. Stuen er fuld av halv-voksne unger, som Knut ikke kjender.

Døren til kammerset aapnes, og der staar en sibylle med stav. Skindet hænger slunkent om benene i ansiktet, øinene staar i røk. Men det er jo en stund siden sisst.

„Goddag, bestemor!“

— — — —

Uro, uro. At sitte i stua og svøpe sig ind i hjemmefølelse som i et andet sjal, umulig. Alt samme kvælden maa han paa sjøen og fiske sei. Han har et litet oppgjør med sine første barndomsindtryk — engang følte han uvilje mot baade stua, de nøkne bergene, faren, som giftet sig igjen, sjøen. Det er blet anderledes med aarene. Han har tilgit det alt sammen for længe siden.

Faren sitter paa fortoften i den lille færing og andøver. De lange, svaiende seistænger hænger langt bakover baaten, tømme seiler skraat efter paa vundet. Fjorden er blank, med spredte landskaper av vindkrus, som aandet ut over speilet hist og her. En let, blaalig skumring sænker sig over stuerne

langs fjæren i øst, vinduerne flammer mot vesthimlen. Men mellem de grønblaa fjeld ut imot havet ligger fjordspeilet gyldent. Alt er som før — det er bare menneskene

Hei, der bøier spidsen av stangen sig ned i livlige ryk — og samtidig kommer en graa maase og slaar med vinger oppe i luften. En gulbuket sei faar følge med ind til baaten, mens stangen løftes i høi bue, og med et sidste vipp er fisken ombord. Der er en til i den andre stangen, og nu bøier den tredje sig med, rykk i rykk. Seien spreller i vandskorpen til alle kanter, og i luften er det blet en sværm av maaser, som skriker og styrter ned, men fisken er for stor, fuglen slaar bare vingerne mot sjøen og løfter sig igjen og skriker værre. Hao! Hao!

„Ja, nu gjelds det om at være kjapp,“ smaaflirer faren.

Den gamle fisker er blit krumrygget. Men alle og enhver har jo likevel ikke en søn, som er utlært til prest i Amerika. Og Knut er barnslig igjen. Han fortæller ham ikke, at i det landet gaar det an at feie skorstenene om dagen og gaa paa presteskole om kvelden. Og at man faar en endnu bedre utdannelse i fagforeningerne. Det siger han ikke. For det gir ikke den samme respekt.

Og faren, som aldrig læser en avis, han tror vel, at sønnen ogsaa herhjemme driver det som en slags prest. Og gjør han ikke det? Jo da — jovisst. Netop nu er det vel, at Knut er prest.

Næste morgen laa han og latet sig paa det aapne

loftet, da bestemor redder sig ind paa de gamle ben og har kaffe paa et brett og en dusk med lyng i et glas. Jaja, en slik opvartningsjomfru er ialfald ikke no barn. Men siden — siden blir det ny uro. Her er for mange minder at se igjen og be om forlatelse, fordi han ikke brød sig om dem før. Han traver opover haugene, hvor han som ganske liten fulgte med andre gutter og lette sauene hjem. Nei, staar den gamle furua der endnu og er ikke blet synderlig større? Den tynde jordskorpen, de evige storme! Kjære ven — slik er det at være født til armod. Du og jeg vet det. Vi faar gjøre det litt bedre for andre, vi to.

Og nedenfor er husene alt blet saa smaa og fjorden saa bred. Og her sitter han. Nei, sitter du endelig her?

Knut den mægtige? Jaja. Men allikevel. „Proletarer i alle land, forener eder!“ sa mesteren. En verdensidé. Cyros, Alexander, Cæsar, Napoleon, de hadde en liknende. Alle viljer over jorden under én idé. Internationalen. Et verdensrike. Og styret av hvem? Ja, av hvem? Selvfølgelig av den idé, som er maktpaaliggende for mig. Jeg er sandheten. Eller i alfald en av dens generaler. Du blir i den ene tidsalder profet, i den anden general, i den tredje prest, men revolutionstaler — det blir du i vor tid. Det er den samme person. Stormen er i dit sind, og hvem kan saa holde uveiret tilbake? Kavaleri-general Murat svinger sabelen over hodet — hei, dragoner, nu gaar det løs! Chargez! Det samme

gjør revolutionstaleren. Samme kampglæde. Samme person. Chargez!

Og nu sitter du her. Nu skal du trave rundt paa de steder, som du saa ofte følte helg ved at mindes. Men kan du finde igjen dem slik, at du endnu engang ser med smaaguttens øine? Ruller det ikke for meget av trykkerivalsen gjennom din sjæl?

Dagen efter skulde han avsted til Dyrendal. Og kom ikke her og mind ham om, at han engang blev jaget derfra som tyv. Vore ulykker, vore planer om hevn og opreisning, de blir saa latterlig smaa, bare de kommer paa tilstrækkelig avstand. Naturligvis vilde han se til sine gamle kjendinger, og han agtet idag at træ ind i stua hos Nils, ikke for at kræve ham til regnskap, men for at skjænke ham et guldur.

Og endnu en gang, naar han skulde til Dyrendal, saa fulgte bestemor paa vei.

Men idag blev det jo ikke saa langt. Det blev bare op til grinden. Og atter var det endel smaa sorger, som hun betrodde ham, fordi han var hendes værge her paa jorden.

Han fik ha takk for alle brevene — og det, som laa indi. Men hun hadde faat en ven hos naboen, som læste dem for hende. For det var jo ikke værd, at de inde i stua skulde ha greie paa alt.

Den svarte nykjolen hendes hang endnu paa loftet og ventet paa, at han skulde faa sig en kone. Og de seks lommeterklær laa fremdeles i høire lædiken av kommoten. Og dem skulde nu Gunhild ha.

Men alt oppe ved grinden maatte hun snu.

„Skal du ikke følge med længer nu da?“

Hun vendte sig mot fjorden og skygget med haanden over øinene. „Aanei, det blir saa langt at gaa tilbakers igjen.“

Han stod og saa efter hende, som hun støttet sig paa staven nedover mot husene. Salmen . . . atter hadde hun vakt en liten hellig dønning gjennom hans sind. Hvem er rik, om ikke den, som har en slik bestemor at mindes?

Dyrendal kom nærmere. Oppe paa gaardsplassen stod en mand under en gammel gul straaht og med hvit trøie. Han øste vand av et stort kar og bar bøttene ind i kjøkkenet. Han hadde helskjæg. Men det var Nils.

„Nei — du store verden — og jeg som trodde, det var en symaskinagent,“ sa han.

Saa stod da Knut her paa garden igjen og husket den første dagen han kom hit. Kvita? — Slaat ihjel for mange aar siden. Raa? Samme vei. Peter Eriksen og Johan Rø? — Døde begge to. Nils og han stod her og pratet om ett og andet. Inde hørtet et barn at skrike. Aajo, Knut kunde da gaa med ind.

Saa kom øieblikket, da han trak op en pakke og gav den til Nils. At se hans ansigt! Først var han nysgjerrig, men da han opdaget hvad det var, holdt det hele paa at smelde i gulvet. Saa glante han paa den anden og blev rød. „Det her er vel spøk? Eller er du rent gælin. Kom hit, Olina! Det her er da ingen verdens mening i.“

En stund efter stod Knut og banket paa døren til kaarstua. „Kom ind.“

En hvithaaret kone sat midt paa gulvet og spandt. Her mødte ham lukten fra storstua i gamle dager, en lukt av kaffe, tobak, potteblomster, frisk ener paa gulvet. „Goddag.“

Hun reiste sig ikke, men spandt videre og svarte tonløst: „Goddag.“

„Det var underlig, at ikke storkonen sjøl var nede i stua længer,“ sa Knut og kom og haandhilste.

Til hans forundring stanset rokken, og en sindsbevægelse hun like til nu hadde trængt tilbake, brast pludselig frem: „Ja, det var nok en ting du visste, det,“ sa hun. „Og endda gik du først dit ned!“ Og taarerne trillet.

Saa stod det jo levende for ham, hvorledes det var at leve her i en kaarstue for de to. De sat vel stadig og holdt øie med den verden, som fulgte den vanlige vei ind til hovedbygningen, enten de, eller non anden, sat der som husbondsfolk. Men de selv blev glemt, og de hadde ikke andet at bestille end samle paa bitterhet og ældes.

Men om liit saa hun paa ham og lysnet i ansigtet: „Det vart talar av dig likevel, ja, Knut. Men du minnes vel ikke, da du maaket for mig i fjøset?“ Og hun lo, som om hun nu var dristig igjen, som mindet en mand med hvit vest om slikt.

„Ja, men skal du ikke komme og høre paa mig snart?“

Hun smaalo og begyndte at spinde igjen: „Aanei,

det er da visst no forfærdelig tøv, det du reiser omkring og vil indbilde folk.“

„Synes du det er saa galt, at vi gjør kaal paa storkaren?“

Da maalte hun ham fra haaret til skoene og trak øienbrynene tilveirs: „Storkar — end du da? Ka er du for no?“

Saa lo de begge godt over det, og hun reiste sig: „Er det kaffe, du vil ha nu?“

„Visst er det kaffe, jeg vil ha. Men hvor har du kaksen sjøl?“

Hun drog paa det. „Kaksen sjøl ja!“

„Er der møte i herredsstyret kanskje?“

„En kan høre du er fremmed. Trur du, at folk stemmer paa en kaarkall! Aanei, du maa nok spørre manden neri stua om herredsstyret. Han er blit politiker og venstremand han nu. Klokkarn borti Vassbygda er her, ret som det er, og gir ham ind det han skal mene.“

„Ja, men jeg vilde gjerne hilse paa Hans igjen?“

„Tja — du finn han kanskje indpaa jordet eller opi marka — hvis han Nils ikke er i nærheten da. Det er jo ikke saa let bestandig at faa tia til at gaa.“

Saa rumsterte hun med kaffekjelen ute i kjøkkenet en stund, og stak saa hodet ind igjen: „Du, Knut — det var en ting jeg vilde spørre dig om.“

„Naada?“

„Fortæller du folk i de der talerne dine, at fattigdommen er saa slem? At der ikke er ting, som er værre end det?“

I det samme kom Hans i døren, med en snadde i haanden, i skjorteærmer, uten vest. Skjægget var næsten hvitt, de faa haartjafser stod som en børste om hodet. „Nei, jeg hører det er futen som er kommen,“ sa han og var den samme skøiern som før.

Saa sat de to gamle og drak kaffe sammen med denne fyren i hvit vest, som engang var deres gjetar. Og Hans holdt paa at fare i vrangstrupen da Martha sa: „Er du like dyktig til at rie endnu?“

„Rie?“

„Ja, mindes du ikke da du før og rei opi marka her — paa oxen vor?“

Saa blev der jo latter igjen paa alle tre. „Jamæn gjør det ikke godt at faa flere igjen,“ sa Martha og strakte haken frem og lo himmelhøit.

Men Hans sa, da han blev alvorlig igjen, idet han satte koppen fra sig: „Naar jeg skal si som det er til, saa tykte jeg nu vel saa godt om dig, Knut, som om visse andre her paa gaarden.“

Men da haanlo Martha. „Han der skal nu vel bry sig stort om det,“ sa hun.

Da Knut gik ned gjennom gaarden igjen, stod Nils og passet paa, og nu slog han følge med ham henover veien.

Han var rød i hodet og syntes ha ondt for at faa frem det han gjerne vilde ha sagt.

Endelig stanset han og blev endnu rødere: „Det var en ting, som jeg maa faa snakke med dig om,“ sa han og lo forlegen.

„Naada?“ Knut blottet sin hvite vest og stak haanden i lommen.

„Hadde jeg visst det, som jeg nu vet, saa hadde jeg ikke mistænkt dig dengang. Jeg faar nok be dig om forlatelse for det.“

„Vet du hvem det er nu da?“

Nils smilte i høire mundvik. „Aaja, desværre. Vi maa i det sidste ha stabburet laast baade nat og dag. Men det er best ikke at snakke om det.“

Han fulgte med et stykke til, og han var rund i kroppen og nufset i knærne som i gamle dager. Det var sandelig ikke saa let at være ham, sa han. Det var vanskelig at gaa hele dagen, aaret rundt, og bare takke og takke for det han hadde faat. Men det er det, som visse folk gaar der og venter paa. De bestiller ikke andet fra morgen til kveld end at gaa og vente paa det. Du skulde vite ka hun Olina har at gaa igjennem. Hvis hun ikke møter op i kaarstua og spør om lov til at ta sig til det og det i huset, saa er det rent borti væggene. Saa further gamla i maanedsviis. Og nu hadde da jeg lyst til at be hit mor mi for at bli en stund — men da skal det bli hus i kaarstua! He, he! Aanei, hvis jeg har faat no her, saa jamæn faar jeg nu at betale og —“. Og Nils fulgte stadig med, idet han satte fotbladene ut og saa den anden op i ansigtet.

„Og kan du begripe, hvorfor de gir sig til her paa gaarden, naar de synes, at alt gaar saa borti natta? De har da nok at hjelpe sig med, de kunde ta lystture baade hit og dit. Men da fik de vel ikke

oss at gaa og se paa fingrene," sluttet han og prøvde at le igjen.

Knut hadde ikke lyst til at høre mer, men sa farvel. Han tok veien op til sommerfjøset, han vilde op i utmarken igjen og lægge sig i solbakken og prøve at se paa verden med gjetarens øine.

Oppe ved Brækka traf han en ung jente, som gik og strikket paa en strømpe, og han syntes at ansigtet mindet saa om én som han hadde kjendt engang.

„Hvem er du datter av du da, jenta mi?“

Piken stod og glante paa denne storkaren midt oppe i heiene. „Aa, far min er nu han Kristian Haug,“ sa hun.

„Nei, er du datter av Jonetta taus. Og alt voksen Nei, nei, tiden, tiden! Du faar hilse hjem fra en, som mor din tok klærne fra engang da han lauet sig.“

Han gik videre, men tænkte: „Hun maa være den ældste. Men undres paa, hvem som egentlig er hendes far.“

Og derover paa andre siden av sjøen ser han atter den gule gaard. Der stiger røk op ogsaa idag. Men menneskene der er andre. Pauline lever ikke nu.

Dagen efter kom gamle Johan Skaret fra Strandbygden op gjennom gaarden paa Dyrendal, og han var helgeklædd og saa ut til at være ute i viktig ærind.

„Naa, ka er det som staar paa idag?“ spurte Nils.

„Aa, jeg er da ute og ber til brøllops!“ sa Johan og gik hemlighetsfuldt videre.

Men da kunde Nils ikke styre sin nysgjerrighet.
„Brøllup — kor skal det staa det da?

„Det blir nok ute i Hamren det,“ sa Johan. Men nu var han oppe ved kaarstua, og der satte han staven ved døren, strøk vel av føtterne og gikk ind med kufta under armen.

Søndag morgen saa Nils at Martha og Hans strøk ned gjennom gaarden og utover alleen. Bryllup — skulde det være bryllup ute i Hamren?

Se det fik han jo vite litt mere om siden paa dagen, da han var paa kirkevei og i et følge av naboer. Best som det var saa maatte de alle ut paa veikanten for kjøriere.

Stavognen fra Lindegaard med to heste for sprængte alt tilside, og opi den sat Knut — og hans bestemor, gammel og pyntet. Hun lo, men førte stadig lommelærklædet op til øinene, og Knuts far og søsteren Gunhild sat paa forsætet. Saa kom Martha og Hans i en laant gig, og siden en række av vogne. Fiskerne fra stranden, som ellers maatte gaa den lange veien til kirken, de hadde idag faat skyss.

„Det er brølløpet,“ sa en, og de stod og glante efter færden, som duret videre i en lang hale av stov.

„Brølløpet?“

„Ja han Knut kalder det saa. Men ellers saa er det nu bestemor hans som fylder aaret sit idag. Jeg var uti Strandbygda som snarest igaar, men alt da var den vesle stua pyntet baade med løv og lyng.

Og idag skal det være svært til flaging. Og saa er det alle kameraterne hans fra gammeltia som er bedt. Der blit nok et svare til brøllop der ikvæld.“

Jasaa. Og han bad ikke Nils. Og ikke vilde han laane hester hos ham heller.

Men at gamlingerne nu kjørte der med laant skyss, det var vel lagt an bare paa at sætte ham i vanry. Saa kunde da folk se, hvor ubeinsom han var, og hvor ondt de hadde det! Det var utspekuleret!

Det var et pek, som han ikke skulde glemme dem.

VII.

Sneen er ikke kommet iaar heller, enda det lakker til jul. Nu tærsker de korn om dagene. Det lukter avling over hele gaarden, halm blaaser himmelhøit over takene, og om kvælden er det mørke, kulde og stjerner.

Men vinden har begyndt, og om natten kan den som er vaaken, se en glidende lysning henover gulvet. Det er ikke maanelys — det er fra de røde uveirsskyerne, som feier henover himlen derute i natten.

Martha ligger og ser paa gulvet. Hans sover. Gaarden sover. Nu tusler vel meget omkring, som ingen kan se ved dagslys. Her kommer non ind i stua. En fremmed — der er han! Han lukket ikke døren op, og heller ikke igjen. Og alikevel staar han der. Og han sætter sig paa en stol i nærheten av hende. „Kjender du mig?“

Aa jo. Saa hun ham da han var liten, saa har hun vel ikke glemt ham siden. Slik ser han ut, nu, da han ogsaa er over de tredive. Han har urkjæde paa vesten han med. Dette er sønnen. Og han har jo ingen stemme, stakkar, men han ser paa hende, og hun forstaar ham: Du skulde ikke ha gjort det mor. Du skulde ha ventet endda et par aar, kanskje hadde jeg saa faat lov at bli født.

Martha lægger haanden over øinene og stønner.

Og en time efter er hun midt inde i sit forunderlige regnskap med ham deroppe, som har almakten paa sin side og bruker den saa ubarmhertig mot en værgeløs.

Hvad kan hun? Falde paa sit ansigt? Aanei — endnu ikke. Vi har set storfolk før. Bli desperat — ja. Det kan hun! Trodse ham, synde — aa! Hjælper saa det? Der staar nu et skap herinde, og det har en skuffe for sig, vel laast. Bli hun alene en dag, saa kan det hænde hun aapner skuffen, naar døren først er stængt og gardinerne rullet ned. Og se nu der! — Sølvtoi, tolv kroner i en konvolut, skeer, gafler, støp, flere skillinger. Tyveri, synd. Skinnende synd. Synd av sølv. Men hvor de er maktesløse, disse forsøk paa at hale litt i tauget fra den anden kant. Trods — et jeip til himlen. Joho. Men bare et jeip. Det hele er saa maktesløst, at en kunde lægge sig overende og hulke.

Gik den fremmede nu? Aa kjære, bli her, selv om det bare er om natten, og selv om ingen anden ser dig end jeg.

Den kvinde, som har en søn, hun ældes ikke. Sønnen er din næste ungdom. Han er det liv, som døden aldrig faar bugt med. Sønnen er et billede paa ham vi skal tro paa. Ogsaa din egen søn — ja han ogsaa kunde blet en frelser for dig.

Hun snudde sig igjen. Og best som det er, saa viser det sig at Hans ogsaa ligger vaaken. Han siger: „Nu vil jeg sandelig ikke gaa her længer og være til spot og spe for folk. Nu vil jeg ut og kjøpe mig en gaard igjen.“

Martha lot som hun sov.

Det blaaser utenfor, naaver og takrafter hyler, de lyse floker glir stadig over gulvet fra uveirshimlen derute.

Og det er vel netop nu, at det rigtige menneske-sind kryper frem og gaar ud og lusker omkring. Et ungt, vakkert kvindfolk er blet en graa kat. En aktet mand, som nylig er valgt ind i herredsstyret, han viser sig nu som en pukkelrygget skrædder med alen og persejern. Og nu gaar han over gaarden; det er fjøset han vil hen til. Du kan se i uveirslyset hvor hans ansigt er skrukket og øinene er gule.

Slik er det han ser ut.

Fjøsdøren gaar op. Kjyrene fnyser, som naar udyr veires. Men pilten har et ærind. Det er de to kjyrene, som tilhører Martha og Hans.

Hæ — saa Di staar der og bæljer fordi Di ikke faar mat. Faar Di ikke halm? Og vatn? Og sagflis? Og er det ikke godt nok? Di magres ja, og de melker snart bare blanke vatnet, men er det ikke

godt nok til gamlingen? Tok de møblerne ut av stua, eller tok de dem ikke? Skal de gaa her og leve evindeligt? Nei, de to kjyr som tilhører dem, de skal magres saa benpiperne staar ut gjennom skindet en dag. He, he . . . !

Klokken pikker herinde, Martha lægger atter haanden over øinene, sukker og prøver at faa sove.

Men en stund over midnat vaaknet ungkonen og reiste sig overende og gned sig i øinene. Det var ikke fordi barnet skrek. Men det var no, som hendte omkring hende, eller i alfald paa gaarden. Det var ikke brand, men hun maatte op.

Hun tuslet barføttes henover gulvet mot vinduet og saa ut. Der gik en tid.

„Nils!“

„Hm“ lød det i søvne.

„Nils — staa op. Kom hit til vinduet!“

„Ja, ka er det som staar paa!“ vaaknet han endelig.

„Kom hit, Nils!“

Han kom i skjorten i mørket og stod snart ved siden av hende.

„Ka er det borti fjøset Nils? Der er folk der!“

„Tøv. Nu midt paa natta.“

Men begge saa nu lys i vinduerne derborte. Det var ikke en lykt, som var glemt igjen. Lyset vandret.

„Nei, men du storeste . . . !“

„Er det tjuver, tror du?“ Ungkonen skalv i maalet og grep fat i ærmet hans.

Han tiet og stirret. Endelig sa han: „Det er vel ikke saa vanskelig at gjætte kem det er.“

„Trur du det er . . . ?“

„Men skal vi aldrig faa fred, vi da, Olina! Nu skal det bitterdø bli et opgjør en gang!“

Han begyndte at hive klærne paa.

„Nils, du faar ikke lov at gaa fra mig.“

„Aa hold nu kjæft. Det her faar det bli en ende paa.“

Han klapret med tænderne og frøs, men lurte sig stilt ut giennem dørene.

Derinde i fjøset lyder lette steg paa det sleipe gulv, lykten stanser, skikkelsen bøier sig frem, lyer. Men det er ikke efter vinden.

Det er alle disse hvilende dyr. De mange aande- drag i den fredelige nat. Dem er det hun fanges av: „Hvordan kan du vaage at forstyrre oss i vor hel- lige søvn? Har vi no med dine sorger, fiender, laster, bekymringer? Er vi ikke uskyldige? Hvorfor trænger du ind og vækker oss, netop nu, da vi kunde ligge her og drømme om friheten gjennem hele den lange nat?“

Skikkelsen staar, lukker øinene. Det er sandt. Hun hører denne advarsel som fra selve søvnen herinde. Det er sandt.

Men kan hun da selv faa ro, før de to kjerne har faat mat? Hun finder grøt i en bøtte, som er bestemt til svin, bærer det hen til de to, lyser paa dem, sætter bøtten op til den ene. Henter en dall med kokt potet til den anden og kommer endelig med et fang høi og deler det ut paa begge.

Men dyrene reiser sig ikke. De vil ha ro.

Saa . . . Hun klapper dem. Der er endnu non hun kan ha litt omsorg for. Saa, saa.

Endelig tørker hun hænderne paa stakken, løfter lykten og lyser over fjøset. Fremmede dyr. Klokkerkoen har alt kalver paa baas. De avler sig ind her paa gaarden fra den kant. Og flere fremmede dyr har tat baaser og brer sig her. De begyndte at eie fjøset, de og Nils. Hun hadde lyst til at løfte fingeren og slynge ut den gamle galdre: Gid benverk og miltbrand maa ramme buskapen! Gid kalverne maa komme dødfødt og melken bli gjørme blod! Gid . . .!

Det gik i fjøsdøren. Skridt — Nils dukker frem i det gule lys fra lykten. De stod en stund og saa paa hinanden. Saa kom han nærmere, blek — styg. Her i det fredelige fjøs, midt paa natten, blev hun for ham ikke lenger et menneske, men en ond aand.

„Ka i herrens navn gjør du her nu paa nattens tider?“ fræste han.

„Skiller det dig, din tosk!“

„Vil du se til at pakke dig ut. Her er ingenting du kan stjele nu inat.“

„Ha, ha, ha!“

Men nu blev det for alvor uro over fjøset. Disse rasende stemmer, knyttede hænder, forvredne ansigter i det gule lys, det var mere ophissende end stormen der utenfor. Den ene ku efter den anden reiste sig, tyet lenger op i baasen, dreiet hodet tilbake og sutret. Bjeldekoen vaaknet, og da den reiste sig ringlet bjelden som om den ropte om hjelp fra hele det hvilende fjøs.

— Inde i kaarstua kom endelig lykten ind. Hans vaaknet ved at en haand tok ham i akslen. „Staa op, mand!“

„Ka er det?“

„Staa op, paa timen. Vi er jaget fra gaarden.“

Hans blev vaaken, sprat overende, stirret. Var hun sindssyk?

„Jaget! Det er da ingen som kan jage oss. Vi har da ret til at være her. Men ka er det som staa paa, nu midt paa natta?“

„Du sover du og bryr dig om ingenting. Men han truer oss med lensmand og tukthus. Og hvis du blir her en time til, saa skal du faa opleve, at jeg gjør ting, som skal skræmme baade dig og andre. Vil du klæ paa dig, eller vil du ikke!“

„Men kor skal vi hen nu paa den her tid av døgnet!“ Hans var forstumlet og rev sig i de hvite rester av haar.

„Du skal faa rede paa alt, men kom nu. Den skammen skal han ha, at han midt paa natta har jaget oss væk fra Dyrendal.“

Hans stirret endnu paa hende. „Du store veies,“ sa han idet han begyndte at klæ sig paa.

Men saa blev hun omtænksom, der var ting, de straks maatte ha med. Sengklær, penger, kaffekjel.

Nu ut paa morgenkvisten hadde nordvesten tat til, himlen var feiet ren saa der bare hist og her saas en hvit eller brandrød sky at hvirvle avsted under stjernerne.

Over de sorte aaser mot øst tittet en iskold maane

frem. Og den saa rolig paa de to skikkelser, som dreves indover veien, med vinden efter, belæsset med sengklær og kurver, mens deres skygger fulgte med som vandrende landskaper henover den rimete vold. Stormen tvang dem til at ta lange skridt og skynde paa, det var som de piskedes avsted, dømt til aldrig at faa komme tilbake mer.

Det banket paa døren hos Kristian Haug. Han vaaknet. Det banket en gang til. Han stod op og gik hen til vinduet. Der utenfor var der folk. Fanter? Trodde de han vilde slippe dem ind?

Aa . . . da syntes han at dra kjendsel paa en av dem. Nei, men

Da han aapnet døren, stod de der. „Du maa slippe os ind, Kristian,“ sa Martha. „Vi er husvild. Han har jaget oss væk fra Dyrendal.“

VIII.

Det var klart, de kunde ikke gi sig til i længden hos en av Nils Dyrendals husmænd.

Aa, vent i alfald til Hans har faat sovet en tårn. Men sove — det var det han ikke vilde. Sove? Hans var endelig blet rasende. Han gik omkring med blodskudte øine og slog i væggene og skræmte baade Jonetta og ungerne. Naar det blev mørkt drev han ut, nedover til Dyrendal, begyndte at kredse om gaarden i store ringer, stirret mot den, tygget og tygget paa skraaen, spyttet. Ha, ha! Det var ikke sant. Han drømte. Saa dum hadde han ikke

været! Det var løgn. Den der skitguten! Dyrendal, laksen — skogen . . . tilhavs! Et notstæng igjen — til havs — nei, ikke denne gang. Det var løgn, løgn, løgn!

Han trampet videre. Han sled sig i skjægget, han fór med fingrene gjennom haarresterne, han strøk like paa gaarden, vilde ind, kaste dem ut! Men — vent litt — da kunde der ske han saa paa sine næver. Gutten taalte det ikke.

Saa drev han igjen og stanset igjen. Ha, ha! Sætte ild paa — djævelen gale! Saa, der er gaarden — se der! De har tændt i stua. De sitter og har det godt. De har det godt. Men han — han — husvild! Han drev og drev i mørket rundt denne oplyste gaard, som ikke længer var hans.

Han viste ikke at Kristian Haug fulgte efter ham paa avstand.

Martha truet ham en dag med doktor og galehus, hvis han ikveld ikke la sig til at sove.

Og endelig sovnet han, den hvitskjæggete kraftkar. Og nu laa han i det lille kammerset paa plassen og sov i to døgn.

„Faa dem til at reise,“ sa Jonetta til Kristian. „Det er rent ut nifst saa længe de gaar her.“

Og saa reiste de da.

Hans hadde i det sidste gaat omkring med sænkede øienbryn og smaa sideblink. Vent godtfolk, saa skal I faa se . . . !

Der var auktion paa en stor gaard paa andre siden av fjorden. — Et dristig notkast igjen. Vent skal I faa se! Hadde de flaadd ham, saa skulde han vise

dem, at han var mand for at samle rikdom endnu engang. Kakse, tingmand — aa, han var ingen olding. Skittgutten paa Dyrendal skulde faa se.

Saa sat de to paa auktionen, og Hans fulgte med i budene. Martha svette og skalv. Hun visste, at de faa penger de nu aatte, de var sat ut paa det uvisse. Begynde med gjæld — resiko — de to gamle! — Men la gaa! Nu maatte han likevel faa rase ut.

Budene steg. Det var en eiendom for en kakse. Skog, husmænd, heste, kjyr. — Høiere! Ingen bedre! Hans stak skjægdotter i munden og var blek. Han bød høiere. Men saa, saa bøjet han hodet og tiet. Turde han ikke mer? Var han ikke den samme længer, som da han gjorde det store kast med kjøpet av Dyrendal?

Ingen bedre? Lensmanden saa paa ham, og hævet hammeren. Den faldt, og Hans var for skamfuld til at se paa Martha. Saa reiste de derfra like saa husvild som de kom.

Er du gammel nu, Hans?

Men det maatte vel gaa an at begynde smaatt nu som da de var unge. Saa fik de se efter et godt høve til det som større var. Det har vel ikke slik braahast.

Saa kjøpte de en liten gaard paa andre siden av fjorden. Derfra saa de Dyrendal som en liten prik mellem aasene langt der borte i en anden bygd. Nu hadde de et par kjyr og en liten hest igjen. Han maaket for hende i fjøset, og hun var oppe

paa jordet og gav ham en haandsrækning som i gamle dage.

Det hjælper at slite sig træt. Der blir mere ro om natten. Den dagen kom da de ikke orket at rase og snakke om sin ulykke mer. Men de vilde op igjen. Ikke ved et stort kast, aa nei ikke endnu i alfald men det gaar an at spare og lægge skilling paa skilling. Opper, opper! De vilde ha sin rikdom, sin gamle glans tilbake.

Men deres tanker var paa Dyrendal. Naar de lukket øinene om kvelden var de storfolket igjen. De kjørte op alléen. De vøret paa haven. De holdt kalas for storkaren i de lyse stuer. Indtil Nils dukket frem av mørket og kastet dem ut . . . Men det hjælper at staa tidlig op og ta fat paa slitet igjen. — Og saa slet de, for at spare, for at glemme og for at faa sove.

De blev graadige, ikke for pengenes skyld, men de samlet paa vaapen. De vilde ha hevn. Hvordan — det visste de ikke riktig endnu. Men de maatte ha penger. De vilde ha sin rikdom igjen. Kom ikke og si til Hans længer at hestehandel ikke sømmer sig. Aa, den gamle satan, som han i mange aar hadde holdt nede — endelig slap den fri igjen. Der var markeder endnu. Politik og læsarvæsen — reis fanden i vold! Kjeltring, — ladgaa! Han skulde ikke længer op alléen til Dyrendal. Ikke endnu. Og en kjøpskaal . . . men da maatte rigtignok Martha leie ham hjem til lossiet. Mer end en gang saa folk at hun maatte det. Lo saa kjærringen, og tok

det som en spøk? Hendes haar graanet i alfald ikke. Det var jo paa forhaand hvitt.

Men Hans var ikke længer den handelskar som før. Han syntes hestene var blet saa dyre. Han turde ikke længer sætte saa meget paa spil. Og saa var alle hestene blet saa vilde. Der skulde kræfter til at haandtere dem. Men denne avmakt gjorde ham ofte desperat. Han vilde alikevel prøve et stort kast igjen bare for at ryste av sig denne følelse av at være gammel. Han reiste bort for at kjøpe et helt skib med sild — seile til et andet sted — tjene en rikdom! Men han kom igjen og hadde ikke vaaget at kjøpe. Han travet paa sine gamle ben i fjeld for at finde miner med sølv eller kobber. Han vilde ha sin rikdom igjen. Han vilde bli den samme som før.

Men den, som var glad for, at de endelig var væk fra bygden, det var Nils. Folkesnakkert hadde snart raset ut, og de fleste stod jo paa hans side. Kjendte de ikke gamla? Nils visste med sig selv, at han bare hadde ønsket en eneste ting, og det var fred paa gaarden. Men fred — det blev der aldrig saa længe de gamle skulde gaa der. Var det saa ikke bedre for de selv ogsaa at komme væk, heller end at gaa og ærgre sig gule over alt de saa? Og nu gik han selv omkring og var endelig mand paa Dyrendal. Og han skulde ikke stadig se folk for øinene, som han pligtet at takke saa lang dagen var. Væk — paa den anden side av fjorden — det var næsten ikke til at tro.

Nils var en dygtig mand baade hjemme og borte.

Det var han, som satte igang arbeidet for at bygden skulde faa sit eget elektricitetsværk. Og folk snakket alt saa smaatt om, at ved næste kommunevalg saa blev han nok ordfører i bygden.

Da hørte han en dag at gamlingerne hadde solgt sin lille eiendom derborte og kjøpt en ny i en anden bygd. De trivdes ikke der de før var. Nei, nei, de vantrivdes vel, naar de ingen hadde at gaa og grømme sig over. Men aaret efter hadde de solgt ogsaa den nye. De trivdes ikke der heller.

Da skakedes Nils og konen op en dag ved en nyhet. Gamlingerne hadde kjøpt en liten gaard her i bygden igjen og skulde snart komme flyttende. Nils bandte. Ungkonen begynde at skjæleve. Hvad i Guds navn vilde de her?

De kom.

Det var ikke storfolk just som nu flyttet ind paa den lille gaarden ute ved aasene. Stua hadde været rød engang, men veiret hadde slitt malingen av. Gik saa gamlingerne igang med at pudse op? De begynde at grave i jorden. De vilde spare. Men herfra kunde de se Dyrendal paa nært hold. De kunde fra vinduet følge alt som skete ute paa jordene.

„Se der har vi jamen Hans igjen,“ sa folk. Og naar han kom op mellem kirkealmuen, saa var han ingen kakse i ytterfrak mer. Og prest og doktor de kom ikke og haandhilste og spurte efter helsa. Hans stod der i falmet vadmél, mere rund i ryggen end før, og han stak sig helst avsides. Men endnu

saa han paa verden med et litet skøierblink i de røde vasne øinene.

Og var han kanskje ikke den samme spitsbuben som før? Der kommer nu Nils, den ny kaksen paa Dyrendal, kjørende i trille op gjennom mængden, men der er en gamling, som faar sig ut paa veikanten og tar hatten av — det er Hans.

Dagene gaar, dagene gaar. Der blir sne. Der blir jul. Og de to gamle gaar her og hjelper hinanden og smaasnakker.

„Kan nu ikke jeg gaa og gi kjerne den her gangen,“ siger Hans. „Aanei, du har da vedhugsten din du, og det er ikke saa rart bevendt med armene dine heller.“ „Ja, men vil du hugse paa at gi mærra en klip med høi med det sama du er der da?“ „Aaja, men hør nu, Hans, du har lovet og lovet at faa boss under grisen — synes du han kan ligge og ha det saa vaadt under sig nu i jula?“ „Hm, den som kunde hugse paa alt sammen,“ siger Hans og ryster paa hodet og prøver at tænde pipen med en glo fra ovnen.

De sat der julekvelden de to og hadde flidd baade huset og sig selv saa godt de kunde. Men begge var blet saa trætt, at de nu var bestemt paa bare at æte og gaa til sengs.

Og allikevel — da Hans laa der, saa sa Martha, at hun maatte ut en vending til en ku i fjøset.

Der utenfor var det høi sne og maane. Indsjøen laa med blank is, skogen stod overdrysset av hvitt. Men det var koldt, saa det frøs en like til morgen.

Og det var ut paa natten, at Nils paa Dyrendal maatte op for at hente drik til en unge. Han tasset over det kolde gulvet hen til vinduet, aandet paa isen, saa ut. — Maanenat. Sne paa gaarden og paa takene. Ungdommen vilde saamæn faa føre til aneks-kirken imorgen.

Men hvad var det ute paa gaarden? Nils aandet og aandet for at faa et større hul i rutens is. Var folk ute og gik — nu — julenat?

„Ka er det du ser?“ spurte ungen, som var vaaknet. Han svarte ikke. Da tok hun dynen om sig og kom hen, aandet paa ruten hun med, kikket ut. „Ka er det du staar og glør paa?“

„Ser du det?“ spurte han.

„Er det folk! nei nu . . !“

Gaardsplassen laa sølvhvit. Det skinner i sporene efter slædemeier. Men der stod en mørk skikkelse midt paa gaarden og saa paa husene, paa himlen, mot vinduerne. Den kastet en stor skygge henover den hvite sne.

„Ser du kem det er?“

„Ja — ja! Er . . . er fjøset laast?“

Endnu stod skikkelsen der. Gik saa hit og dit som hadde den ondt for at gaa sin vei.

Det var koldt i stua, de to begyndte at fryse, men de turde ikke gaa herfra, det var no uhyggelig med dette besøk, nu midt paa julenatten, da alle holder sig hjemme.

Men endelig tok den mørke skikkelse veien ut av gaarden og nedover bakkerne. Aa, de to kjendte

disse trippende, nette skridt. At hun turde gaa og drive alene nu i nat!

„Undres paa, naar vi skal faa fred her paa gaarden,“ sa Nils og knyttet næverne.

Det var som der nu begyndte at spøke paa Dyrendal. Naar de herefter gik ut i mørke, saa kunde de ikke være trygge mer.

Og tiden gaar.

Den første mai skulde der i byen være en stor arbeiderfest om kvælden, og hovedtaleren var redaktør Knut Hamre. Arbeiderforeningens sal var fuld, baade paa gulv og gallerier, og da den ildfulde mand sprat ind paa scenen og op paa talerstolen da braket der bifald fra tusinde hænder. Det hadde lyktes ham at sitte i fængsel en tid for skriverier i sit blad, og nu var han populær for alvor.

Og den nye tids kavalerigeneral Murat trak sin sabel og svang den over hodet. Fremad, dragoner! Det gik løs paa det nuværende samfund. Prester og officerer, kapitalister og alskens blodsugere blev redet overende enda de gang paa gang sluttet sig sammen og dannet karré. Og hans gode dragoner ropte ikke netop vive l'empereur, men de klappet, skrek sit bifald ut, saa huset rystet, især naar han gjorde ett eller andet mesterhug, saa et hode eller to fløi gjennom luften. Og da der lød en pipe, blev der en orkan av rop om at hive demonstranterne paa dør.

Men — hvad var det? Taleren blev mere spakfærdig. Hans hest var ikke styrtet, men hans øine

sugedes fast paa et bestemt punkt øverst i salen. Der sat to gamle paa første bänk, som skilte sig ut, bondefolk — det var . . . det var hans matmor og husbond fra den tiden han gjættet paa Dyrendal.

Talen gik ikke istaa. Men han husket, da han maaket for gamla i fjøset, og hun sat borte i mørket og melket og sa: „Ja, hvis det blir saa lik til kar av dig, at du holder foredrag, saa jamæn gaar jeg nu fram og sætter mig paa første bænken.“

Nu sat hun der.

Gamlingen hørte godt efter, stak de hvite skjægdotter i munden og rystet nu og da paa hodet og smaaflirte. Men Martha — saa han riktig? Martha ydet sit bifald paa sin egen maate, hun smaaduppet med hodet og blundet. „Det gaar godt med han Knut,“ tænkte hun vel — „saa nu kan jeg ta mig en lur.“ Ja værre end det, da taleren skulde ta sig sammen igjen og var midt i en flammende periode, da hørtes en lydelig snorken.

Efter talen fik han fat paa dem, og tok dem med nedover gaten og ind i byens beste kafe.

Hvor litet de saa ut som storfolk nu, i det elektriske lys, gamle og daarlig klædd som de var. Folk stirret paa denne kjærring i tørklæ og denne hvit-skjæggede bonde i vadmél. Knut fik dem hen i en sofa og vilde ha en liten fest med dem paa rhinskvin og laks.

„Ja, vi blir nu gamle vi nu,“ sa Martha og var litt tummelumsk av alt lyset og al summen av mennesker omkring. „Og ingen av oss tørs reise

saa langt alene mer. Og saa hørte vi da at du skulde optræ“

„Kjære dere kommer da ikke den lange veien bare for det?“

„Aanei, vi hadde nu lite at sælge og,“ sa Hans i al stilhet og nikket.

„Det vart nu en storveis til kar av dig likevel,“ sa Martha og smilte og lukket øinene som tænkte hun paa gamle dage. „Men undres paa —“ og hun aapnet øinene — „om ikke alt det, du sa, var no forfærdelig tøv?“

Hans hadde sine skøierglimt i øinene. „Det var nu én ting du ikke greiet likevel,“ sa han og rystet paa hodet.

„Saa. Hvad var det?“

„Aa det kan være det samme. Men det var et ord, du ikke turde ta i munden. For det er saa vanskelig — en maa næsten være statsraad for at greie det.“

„Et ord? Nei men kjære, saa si hvad det var for et ord da,“ ivret den anden og blev mer og mer nysgjerrig.

Og Hans overvandt sin undseelse og kom med det. „Det var et ord, som jeg lærte mig utenad for mange aar siden,“ sa han. „Det heter Inhabilitets-proceJyre.“

Saa lo de godt alle tre igjen.

Da laksen kom paa det store sølvfat maatte Knut hjelpe de gamle og forsyne dem. Hans vilde nu for-

resten bare ha et halvt stykke. Var det saa likt. Ikke et gran mer.

„Men kjære, du faar vel ikke slik kost kvar dag,“ sa Martha.

Og da bøiet gubben sig hen til hende og hvasket idet han strøk sig over skolten. „Det blir saa uyr for han Knut.“

„Din tosk — det koster da det samme.“

Saa blev han godt utledd av baade Martha og Knut.

Senere paa kvælden vandret de alle tre nedover den blændende oplyste hovedgate mot havnen. Hans bred og skjægget under den brune plyshat, Martha bøiet og tynd og tør med graat sjal over ryggen og svart tørklæde paa hodet. Deres gamle gjetar gik med floshat, lang vaarfrak og sølvkrok paa stokken. Han fulgte dem helt til lossiet, fordi de to gamle gruet sig saa for at finde dit.

„Kan du begripe,“ sa Hans, da de holdt paa at gaa tilsengs — „at han er som en olm okse, naar han staar og præker — og saa snil og gemenslig, naar en har ham paa tomandshaand.“

„Det er nu en ting for sig,“ sa Martha. „Men det er vel saa slemt for mig at faa ind i hodet, at han kan være saa rasende paa storkaren. Storkaren? End han da?“

IX.

„Goddag!“

„Goddag ja. Er det no nyt?“

Dæt var Jens Rabben som i den varme sommer-

dag var ute med post. Han kjørte med den brune mærra for stuttingsvognen og sat selv og dinglet med føttene nede mellom hjulene, men i fanget holdt han postvæsken, og alt som han kjørte fra gaard til gaard hadde han hatten på snur og sang.

Posten er som en skjæbne. Alt det, som hænder i verden, staar i bladene, og bladene har han her i væsken. Men brevene — det er no andet, de er lukket. Piker kommer imot ham — har han no til dem? — andre lister sig efter ham og stikker til ham en hvit lap med skjæv utenpaaskrift. Jens nikker og putter det ned i væsken, kjører videre og synger atter sin sang.

Idag svinget han indom til Martha og Hans. Aviser? Aanei, den gamle politikus er kommet saa utenfor, han holder ikke længer et blad engang.

Martha og Hans gik nedenfor stua og raket høi, Martha hvithaalet og bøiet, Hans i skjortærmer og med de røde buksesæler i kors over ryggen. Posten? De rettet sig op og myset med øinene.

„Det vart nu et godt høitveir,“ siger Jens og smaanyner, idet han gir sig god tid til at aapne væsken og rote i brevene. De gamle støttet sig paa riven, og saa paa ham. Den brune mærra for stuttingen trak tømmerne til sig og begyndte at æte av høiet.

„Du har da vel aldrig no nyt til oss?“ spurte Martha og undredes paa, hvem som i den vide verden kunde finde paa at skrive til de to.

Jens nynnet og ledte. Hans røde, skjægløse ansigt

var ufølsomt for alt i verden uten for det ene, at hver skulde faa sit. Da saa de to gamlingerne paa hinanden: Sæt om her kom no ondt?

„Naa — det var det store ja — der! der har vi det!“ smaasnakket Jens med posten og sig selv, og nu kom der for en dag et stort brev med mange laksegl paa. „Se her — jeg vart mest ræd for, at jeg hadde faret med tull! Og hyp, Bruna! Og farvell! Vi lyt nok rikse igjen!“ Saa kjørte Jens videre med hatten paa snur og sang.

Hans dreiet det store brevet mellem fingrene, og holdt det paa rigtig avstand for øinene. Martha saa ham over skulderen.

Det hadde fremmede frimerker, det kom nok langveis fra. Og indeni var der no stivt.

Nei, nu fik høiet ligge saalænge. Nu maatte de ind. Hans strøk i forveien, Martha kom langsommere efter og brukte riven som stav.

Inde i den lille stua tok begge bril'erne paa. Martha var den mest skriftkyndige, nu skar hun brevet op med en bordkniv, og det stive kom ut, indsvøpt i no fint papir. Fotografi. De stak hoderne sammen og saa en fremmed storkar i hel figur, — stripete bukser, sort diplomafrak, skjægløs, skal-det — lorgnet over næsen. Det var ikke riktig non ungdom. Han var mellem førti og femti aar.

„Det her kan ikke være til oss,“ mente Hans.

„Nu faar vi se ka brevet har at si,“ sa Martha, hun satte sig i det lille høgsetet, holdt det beskrevne ark ut for øinene, tok det saa ned igjen

og flyttet brillerne længer ned paa næsen, læste saa endelig:

„Kjære fader.“

Hans hoppet til paa stolen.

Martha gav ham et blik over brillerne, læste saa videre: „Du blir nok forundret naar en moden mand dukker op i det fjerne vesten og præ præsenterer sig som din . . . din søn.“

Martha sænket nu brevet og saa atter paa Hans over brillerne. Men gubben sprak i at le.

Han begyndte at klø sig paa det lodne brystet indenfor skjorten. Saa tygget han hurtigt skraaen og stirret paa hende.

Hun tok sigte paa brevet igjen, læste saa videre: „Men da disse ting nu ligger saa langt tilbage, saa haaber jeg vi begge er enige om at det gaar an at nævne det oss imellem. Min mor het Birit Besvolden, da hun var pike i Norge . . .“ Martha saa hurtig hen i væggen, men nysgjerrigheten drev hende til at læse videre: „Hun fortalte da jeg var saavidt voksen, at I to hadde været forlovet engang. Det var en ærlig sak, at det ikke blev til mer end det, men jeg synes du bør vite, at mor var en stolt kvinde. Da hun kom til Amerika, saa fødte hun straks efter en gut, og det var nok mig. Men hun vilde ikke skrive og fortælle det til dig. De første par aar stred hun vel alene for oss begge, men saa blev hun gift med en dyrlæge, og da de to ikke fik noget barn, saa vokste jeg op i deres hjem, og de behandlet mig vel og holdt mig i gode skoler. Senere

hadde jeg lykken med og kom godt ivei som businessman. Nu er jeg fabrikeier og borgermester her i Visconsin, og mor er død for længe siden, men hun talte ofte om at min far var en stor farmer i Norway, og jeg har stadig tænkt, at en vakker dag maatte han og jeg faa lære hinanden at kjende. Jeg haaber du vil sende mig dit portræt. Det er heller ikke umulig at jeg tar mig en tur til Norway engang, kanske alt til næste sommer . . .“

— Martha sænket brevet og stirret frem en stund. Hans sat og stak skjægdotter i munden. Der blev længe stilt i stua.

Endelig saa de paa hinanden. Men Hans flyttet straks øinene hen i væggen igjen. Han visste ikke enten han turde være stolt eller skamfuld.

Martha drog en lang pust og sa hm! En flue summet paa ruten, de to sat der og drog aandedrag ut og ind. De drømte ikke. De hadde faat dette brev. Og det var ikke spøk. Og stua ramlet ikke ned. Portrætet laa der. Og brevet med.

„He, he!“ Hans smaaflirte endelig.

„He, he, he!“ prøvde hun ogsaa, tørt.

„Jaja —“ sa hun, og øienbrynene trak sig tilveirs. Saa blev der en pause igjen.

„Det var no nyt,“ sa han endelig.

Lidt efter mælte hun: „Jeg trodde nu at vi hadde oplevd no av hvert. Men det ser ikke ut til at det er slut endnu.“

„Det der er no nyt for mig ja,“ sa han som for at undskylde sig.

„Nyt? Da trodde jeg heller, at det med hun Birit Besvolden var noksaa gammelt.“

Saa blev der en lang pause. Begge stirret tilbage — langt tilbage.

Endelig saa hun paa ham, tok brillerne av og fæstet atter øinene paa ham: „Saa du har en søn — du, Hans!“

Og uvilkaarlig lysnet begge i ansigtet og fik det samme smil. For det hadde jo hændt, naar de var uvenner, at den ene kastet den anden i næsen: „Det er din skyld, naar vi ikke har no barn!“ Hvem kunde avgjøre de ting? Jo, nu var det avgjort. Hans stod med palmer i hænderne. Skylden var ikke hans.

Martha fik fat paa fotografiet igjen. „Nei, jaaaa. Og slik — slik ser han ut. Saa — du er far til en slik storkar — du, Hans.“

Gubben rystet paa hodet og smaaffirte. Saa maatte han ogsaa faa se fotografiet igjen. Og nu stak de hoderne sammen og saa — og saa. „Det er rigtig en storing,“ sa Hans. „Han er en staut kar,“ sa hun. „Og forresten er det nu heller ikke vanskelig at se, hvem som er far hans.“

„Nei, mener du det!“ Hans rystet paa hodet igjen. Borgermester, Visconsin — fabriekier — rigtig en stormand — skulde han likne — ham? En faderglæde, han aldrig hadde kjendt før skjøt smaa ildstraaler gjennom hans hjerte.

Martha sukket igjen. En ting var, at Hans — og en anden kvinde hadde et barn sammen. Men allikevel — det laa langt tilbake. Værre var, at hun

nu blev alene om at være barnløs. Hun og Hans var ikke sammen længer om det. Hans var ikke længer barnløs.

Endelig maatte de reise sig. Men dette brevet føltes alt som et fint og fornemt besøk. „Du store verden som her ser ut,“ sa Martha og begyndte at fli i stua. De to var ikke længer saa alene mer.

Ut over eftermiddagen gik riverne i rappe sving nede paa volden. De to gamle maatte holde sig i nærheten av hinanden, for nu hadde de faat no, som de stadig maatte snakke om.

„Undres paa om han er gift,“ sa Martha og støttet sig et øieblik paa riven.

„Det er vel rimelig han har baade kjærring og unger,“ mente Hans og saa ind i, at han kanske var bestefar til — en hel skok av unge mennesker fanden i vold ute i verden.

Saa raket de i taushet, men tænkte hele tiden paa det samme. Ved kvældsbordet maatte de ha brevet og billedet frem igjen. Og de snakket om ham, da de var kommen tilsengs. En søn var traadt ind i deres liv. Og det var saa underlig for Martha at tænke paa denne Birit Besvolden, som hun tok kjæresten fra — engang i tiden. Syndet du mot hende dengang, saa kan du vel gjøre det godt igjen mot gutten hendes. Aa, her var en snedig omvel til at betrakte ham næsten som sin. En søn av Hans var jo hendes stedsøn. Men han var uten mor. Og mor for ham, det kunde vel Martha være. Det skyldte hun Birit, som var død.

De to gamle sovnet, men de drømte om ham. De vaaknet tidligere end vanlig. Det var som sønnen var kommen og vækket dem til en ny og forunderlig dag.

Og efter som tiden gik var det især Martha, som tidlig og sent hadde ham i tankerne. „Sønnen din,“ sa hun i førstningen. Men „sønnen vor“ endte hun med at si.

Der maatte jo skrives til ham. Og nu gik de to i dage og uker og drøftet alt det som skulde staa i brevet. Han blev stadig mer og mer levende for dem. Han begyndte at være tilstede i stua, saa her stadig maatte være flidd. Martha klædte sig selv bedre end ellers til daglig. Hvem visste om han ikke kunde komme rent uforvarende en dag og aapne døren og staa der.

Utover høsten saa folk, at den veirbidte stua blev nymalt. Der blev kostet paa ogsaa indvendig. Martha var hos en nabo og fik avlæggere, saa der kunde bli potteplanter i vinduet.

„Sæt om han finn paa at slaa sig til her, naar han kjem . . . ?“ sa Hans en dag. Det var en stor tanke, og den var som det første gry efter natten for dem begge.

De fik ramme paa hans billede og hængte det paa væggen over bordet. Det blev mere trivelig ved maaltiderne nu. Martha kokte bedre mat. Hver gang de skulde tilbords blev det som et gjæstebud for ham.

„Det kunde nu hænde han fandt paa at kjøpe

sig en gaard her i bygda," mente Martha en dag.

„Ja, om her fins non, som er stor nok. Han er vel ingen smaagut, som nøies med et par kjyr.“

„Fik han Nils en seksti — sytti tusen, saa solgte han vel Dyrendal . . .“

„Hm . . .“ De stirret ind i det.

Aa, dette fortapte land, Dyrendal, som de nu bare kunde se paa avstand! Om han, sønnen, kjøpte gaarden, og tok sine gamle forældre til sig! En slik mand kjøpte vel bare omkring i firehjuls vogn. Den dag kunde komme, da ogsaa de to, hans gamle forældre, kjøpte op til kirkebakken igjen som storer. Og folk vilde krumme sig og ta hatten av. Men da kunde de reise og ryke . . .

Der blev høst. Der blev kulde. Der blev sne og uveirsnætter, da Martha laa vaaken. Men det var ikke saa slemmt som før. De onde ansigter borte i mørket veg for et lysere, et godt, et som dukket frem som en redning. Sønnen. Han som snart vilde skaffe dem opreisning for alt det onde de hadde lidt.

Men nu var de begyndt at spare endnu mer end før, at skrape skillinger sammen. Og de tænkte ikke længer saa meget paa at bli rike selv igjen, nei, de vilde ha litt at gi til — ham. La ham være saa rik han vilde, de vilde ikke være fattigfolk de heller, litt skulde han arve, en og anden ting skulde han ha at takke dem for. Martha solgte smør, men knep non lodder av paa vegten. Hun kunde ha lyst til at blande sand i, saa veiet det mer. Det var

bedrag, det var synd. Ha, ha, ha — synd! Hadde de ikke raad til en synd eller to — vent bare til han kom — han! De hadde penger staaende ute endnu blandt gamle kjendinger, og nu gjorde de sig haarde og begyndte at drive dem ind. Det var ondt, men de hadde raad til slikt likevel. Naar bare han kom — han!

For første gang paa mange aar viste Martha sig juledag for folk igjen. Hun kjørte til kirke sammen med Hans.

Der var ingen idag som tok hatten av — aanei. Men Hans hadde endnu engang sin falmete blaa ytterfrak paa. Folk kunde glane og spørre hvorfor de to smaafolkene der begyndte at kry sig igjen. La dem det. Folk skulde bare vite, hvor de to gamlinger gik omkring i et syn. Vent til næste aar, saa kom de kanskje kjørende til kirke med en — tredje.

Dagen var mørk. Der brandt lys paa alteret. Menigheten sang, orglet bruste. Martha sat der med briller paa, bøiet sit hvite hode og sang.

Men endnu en gang blev hun en anden her i kirken end ute i hverdagen. Atter la hun sit eget indhold i salmen. Nu var hun gammel. Snart var det kanskje forbi. Men skulde hun likevel oppleve, at hun fik øse al sin ubrukte varme ut over én, som tok imot det med takk og var hende værdig? Var det derfor hun klamret sig til denne fremmede, som hun aldrig hadde set? Det siste haap! Det — eller alt forbi. Det eller døden! Hun sat her og tænkte paa ham og sang! Hun sang sig

stadig varmere, rikere, mere fylt av lykke. Og atter bares hun tilveirs mellom andre kvinner, myriader av kvinner. Det var alle mødrene paa jorden, som samledes derute for en stor trone, og atter blev hele rummet fylt av alle mødrenes sang.

Sønnen — aanei ikke ganske. Men han er saa forfærdelig langt borte. Han kommer engang. Men reisen har mange farer. Herre, hold din haand over ham, saa jeg faar se ham, før jeg dør.

Mens presten stod paa prækestolen sat Martha, kroket og endnu med brillerne paa, og saa paa altertavlen deroppe i koret. Hun stirret paa den mørke kvinde ved foten av den korsfæstede søn.

Aanei, hun vilde heller ha set ham, naar han reiste sig og holdt sin bergpræken. Saa kunde moren ha staat i mængden og være stolt av at ha en søn, som var mand for at slynge ut over menneskene alle de sandhetens ord.

Naar hendes søn, den store borgermesteren, kom fra Amerika til somren, da kunde han kanskje holde non foredrag her i bygda. En slik mand maatte kunne renske op blandt folk baade paa den ene og den anden vis. Hun selv vilde sitte paa første bænken. Og der var kjeltring nok, som kunde ha godt av at høre et sandhetens ord.

Og Martha sat her og begyndte at øine den dagen, da der vilde komme fred i hendes sind. Naar hun hadde den, hun kunde være god imot, og som hun trygt kunde stole paa — da! Og naar han samtidig hadde gjort menneskene bedre, saa hun kunde tænke

paa dem uten hat — da, ja da kunde hun endelig en dag faa dø i fred.

Tænk at faa dø i fred.

Endelig nærmet vaaren sig. Og saa kom der et nyt brev.

X.

Martha pyntet sig.

Ørenringer, silkesjal, guldkjædet til uret, som hun bar over slikt høit et bryst i sine velmaktsdage — nu kom det frem igjen. Og Hans fik hvit krave paa, og hans düffels kufte, som han fik til brylluppet for Nils, den var ikke mere falmet end at han godt kunde bruke den litt til.

Men en bytur gjør man ikke længer bare for lyst, og derfor hadde Martha med en løp med æg i den ene haanden og en smørdall i den anden. Og Hans hadde slængt over den ene akslen en kalveskrott i en sæk.

Aanei, de reiste ikke paa første plass og aat med storkaren nede i sallongen, den tiden var forbi. De stod paa fordækket av damperen hin blanke augustdag og smaasnakket sammen, og ingen omkring dem ante, hvorfor de nu reiste.

De stod og saa paa fjorden, da den videt sig ut mot indbyggerne og blev bred som et litet hav. Det var længe nu, siden de første gangen traf hinanden paa markedsfærden til byen. Og farten paa fjorden var ikke nu som den gang.

De statelige lofotbaater med høi rig og hvit ripe, de var ikke mer. Fiskeren med skjægdot under haken, han som stekte pandekake i bunden av et sildekvarter, han var heller ikke mer. Han var avløst av en kavaler, som tøffet avsted i en motorbaat og røkte cigaret, og var medlem av en fagforening. Tiden gaar.

Dagen efter vandret de opover byens brede hovedgate til selveste Grand Hotel, og de var i sin fineste puds. De var bleke av spænding, men saa paa hinanden og smaalo. Det kjendtes som de skulde til audiens hos selveste kongen.

Paa Grand Hotel var de vant til at gaa ind kjøkkenveien, for de kom jo aldrig did uten for at sælge smør eller æg. Denne gang stilet de like paa hovedindgangen. Portneren stod der med alt sit guld paa klærne, og han saa bistert paa dem og sa de fik gaa en anden vei. Men Martha rettet sig op og sa: „Sønnen vor bor her.“

Portneren fik vite at det var borgermesteren i Visconsin. Han slog efter i protokollen og nikket. Saa hadde da Martha tuktet ialfald den skitfyren der. Hans tok alt hatten av for at være ute i tide om sønnen uforvarende skulde dukke frem.

Portneren førte dem opover trapper med røde tepper paa og blanke messingelændere paa siden. Du gode Gud, hvor her var fint. Saa bar det ind i en sallong med forgyldte speile og malerier paa væggene, og møbler med gult silkebetræk. Aajo, han bodde som en standsperson. Men idag hadde de viktigere ting fore end at glane.

„Sitt ned og vent et øieblik,“ sa portneren. „saa skal borgermesteren bli underrettet. Men hvem skal vi melde?“

Martha drog paa smilet og trak øienbrynene tilveirs: „Har vi ikke fortalt dokk, at vi er hans forældre?“ spurte hun.

Han bukket og forsvandt med de lange, guldknappede frakkeskjøter viftende efter sig.

„Skulde vi ikke sætte oss?“ kom det fra Martha, da de hadde ventet en stund.

„Aldrig i verden!“ sa Hans og rystet paa hodet. „De der stolene skal ingen faa narret mig til at sætte mig paa.“

Saa holdt de sig i nærheten av hinanden for at være parat, og Hans strøk skjægget ut av munden og bestemte sig paa at bukke.

Endelig gaar døren op. En høi, bredskuldret mand i lys dres, skaldet, skjægløs, traadte ind paa lette fotlag. Hans læber var saa tynde, og de blev endnu tyndere da han begyndte at smile. Han fik øie paa de to, som stod der og prøvde at bukke, og han kom hurtig imot dem. Men saa standset han i et rykk, tog lorgnetten av, pudset den. Det var som han med ett opdaget no ganske andet end det han hadde tænkt sig.

Good morning — goddag.

Nu hadde borgermesteren i mange aar gaat og drømt om denne far, som levde et sted langt borte i et sagaland. Og faren var blet som en høvding hos Snorre, no fjernt og ubestemt i retning av brynje

og skjold — og Thors hammer — og Bragebægeret i hallen. Men denne luvslidte bondekall, som stod der med tobakssøl om munden — var det høvdingen? Var det hans far? Og den krokete kjæreringen der — hun var jo tat ut av et folkemuseum. Det blev for ham i dette øieblik en stor drømmeboble som brast, og tilbake stod to underjordiske, som formelig steg op av gulvet.

Men han tok sig sammen og blev hjertelig. Aa, han hadde jo set maken, naar han tænkte sig om. Det var naar emigranterne blev drevet gjennom staterne under opsyn av en agent. Og hist og her paa prærien sat der vel endnu slike gamlinger, som i sin tid var kommen fra en norsk fjelddal med billetten og en rose malt kiste og to tomme hænder. Men hans far — han skulde jo være en stor farmer! En høvding!

Han fik dem omsider til at sætte sig, og der kom en slags prat igang. Hans og Martha spurte forsigtig, om han hadde hat en god reise — og siden sat de bare og sa ja og ha og hørte paa ham. Han spurte Hans om han røkte — joho. Og rakte saa frem et cigaret-etui av guld, aapnet det — please! Men Hans rystet paa hodet og smaafilte — den slags røk forstod han sig ikke paa.

Joho, han var borgermester i sin by, og fabrikk-eier. Han gjorde landbruksmaskiner og haabet at finde en god repræsentant ogsaa her i landet.

„Saa slaar han sig ikke ned hos oss!“ frøs det gjennom Martha.

De gik over i restauranten, og de fandt en plass inde i en baas med dype skindssofaer. Borgermesteren bestilte lunch. „Er det en amerikansk mat det nu da?“ spurte Martha og forsøkte at være moderlig. „Hvad for no?“ Han stirret paa hende over lorgnetten. „Er luns en slaks mat, som de bruker i Amerika?“ gjentok Martha. „Om lunch er . . . ha, ha, ha!“ Hans blaalige tænder lyste av en mængde guld. „Jo, vi bruker lunch i Amerika ogsaa, ha, ha, ha!“ Martha blev rød. Hun forstod sig ikke paa at snakke med saa fine folk.

For en guldnaal i slipset! Og mansjetknappene var digre guldkugler med lænke. Skjorten hadde guldstriper. Hele fyren virket saa renvasket og dyr.

Hans sendte ham smaa øiekast og tænkte ustandselig: „Er det virkelig du, som er far til den der storkaren! Er det dig Hans, saa er du pinade mere til mand end du sjøl har visst!“

Han sat hele tiden og sa Di til ham. Og Martha turde heller ikke andet. Og sønnen sa neimen ikke far til ham, og end mindre mor til hende.

„Skal Di ta dokk en tur ut til oss nu da,“ prøvde Hans forsigtig.

Ut — paa landet! Well — aanei, alt inat gik turistskibet til Nordkap, og han var i et stort amerikansk selskap. Men alt i næste maaned skulde han være i Kristiania for at ordne med en repræsentant there — well — og otte dage senere paa en kongres for frimerkesamlere i Paris.

Kongres — for hvad? De to gamle hørte ikke riktig.

For frimerkesamlere, Han var en av de største eksperter paa det omraade i hele U. S. A. Hadde en collection, som han ofte var budt en formue for.

De to gamle saa paa hinanden. Det er ikke saa let bestandig at ha en søn, som bevæger sig saa langt bortenfor det en er vant til.

„Men fortæl mig en ting,“ sa han og pudset lorgnetten og satte den paa igjen, „Hvor har I jorden her i Norge?“

Der blev en pause.

„Kor — kor vi har jorda?“

„Ja, jeg ser mig omkring overalt, og jeg opdager bare sten og vand. Men jorden? Hvor har I de store farmer? Og veiene? Hvor er det I kjører? Eller kanske I ikke har heste og vogne i Norge? Er det som paa Island? Bare smaa ponyer med kløv?“

Hans mor og far maatte endnu engang veksle øiekast. „Aajo, heste og vogne har vi da,“ sa Hans med en viss selvfølelse.

„Saa. Men veiene? I kan da ikke kjøre op efter bratte fjeldvæggen?“

„He, he, he.“ Hans maatte le. Saa lo ogsaa hun. De visste ikke sin arme raad for at faa en prat igang, som der var non mening i.

Den anden spilte en helt anden melodi end de to. Jo mer de snakket, jo mer fremmed blev de for hinanden.

„De har jo en stor faʻrm?“ spurte endelig borgermesteren og tændte en cigaret. „Bruker De motorplog, og fra hvilket firma?“

„Motor . . . plog.“ Hans rystet paa hodet. Det her bar vildt avsted. Nei, han drev saavisst ikke med slikt.

„Begynder landmændene at anskaffe sig bil her? Det gjør de hos oss.“

„Var det likt.“ Begge de gamle rystet paa hodet.

„Hvor stor er Deres farm da?“ spurte han endelig.

Aa — sa de — det var nu bare en liten gaard.

„Kan det lønne sig at drive en liten farm? Forresten — liten — stor! Det beror paa hvad man mener. Har de saa meget som en hundrede kjyr og en tyve tredive heste? Det er hos oss en liten farm.“

De to gamle saa sig om som efter no at gjemme sig bak. Men Hans fik endelig frem at de hadde et par kjyr og en liten fjordhest.

Saa blev der en pause. Amerikaneren maatte atter pudse sin lorgnet, og derpaa kom han uvilkaarlig til at se nærmere paa dem begge.

Men hos Martha og Hans begyndte maten at sitte fast i halsen. De hadde nok visst de skulde møte en stor mand, men dette her . . . det gik dem over hodet. Og de to bondefolk fra en liten fjordbygd herute gjorde han bare til dunst og støv.

Saa begyndte de at snakke om no andet.

Men den amerikanske borgermester var blet trist. Hvorfor hadde han fundet paa at sette et slikt stevne med sin far? Hvorfor skal man berøve sig en illusion? Den gubben der var saavisst ikke tat ut av sagaen, begge de der to var jo proletarer, som ikke engang kunde haandtere gaffel og kniv.

De snakket om skandinavere i Amerika. Han hadde hundrede av dem i sin bedrift.

„Har Di saa my arbeidsfolk?“ spurte Hans rent overvældet.

„Jeg har fem tusen arbeidere i alt,“ sa borgermesteren og tændte en ny cigaret.

„Fem tu du store veies. Det maa bli no til utlæg i penger for hver eneste dag, som gaar.“

Den norske amerikaner smilte med de tynde læper. „Aaja — stor — liten — det beror paa. I norsk mynt har jeg vel en utgift av et par hundrede tusen kroner om dagen.“

„Om om dag?“ Begge de gamle glante.

„Om dag ja!“ smilte den anden og nikket. „I Amerika er det forresten meget beskedent.“

Saa forlangte borgermesteren kaffe og tændte en ny cigaret.

Men de to gamle vekslet øiekast og forstod hinanden. Dette gik dem saa høit over hodet, at de blev rene tiggere. Og en ting forstod de: Deres haab om, at han skulde komme derut og kjøpe gaard, slaa sig til, gi dem opreisning — det blev luft! Faafæng! Og de faa tusen de hadde sparet sammen — for at kunne gi ham no engang, det vilde for ham bare bli som en skilling i vestelommen til sporvei. Denne søn var ikke et menneske, men et syn. Deres søn? De kunde like saa gjerne be Kong David om at være deres søn. .

De drak kaffen. De to fra landet slurpet av underkoppen som de var vant til. Borgermesteren

hældet sig tilbage og saa mer og mer søvning ut. Han hadde ingen glæde av de der to. Og de heller ikke av ham. De blev bare mere fremmede for hinanden, jo længere de sat her og snakket.

„Tja — jeg har desværre temmelig meget at ordne til nordlandsturen!“ sa han og vinket paa opvarteren.

Og da de hadde reist sig, gav han dem haanden og lo med de tynde læper, saa gullet straalte ut av hans mund. Morsomt at gjøre bekjendtskapet. Lev well! Haaber vi hører fra hinanden senere engang.

Litt efter gik de to gamle alene nedover den brede hovedgaten. De hadde en følelse av at de hadde vaaget sig ind et sted, hvor det var saa altfor fint, og saa hadde man kastet dem ut.

Der gik en tid før de kunde finde sig selv igjen. De standset og saa paa hinanden, prøvde at le, men var likevel nærmere paa graaten. De saa op i luften og undredes paa, om her blev regn.

„Fik du solgt smørret og æggene?“ spurte Hans.

„Ja da, og du — vart du kvitt kalvkroppen?“

„Ja, det gik fort det.“

De skraadde over gaten, stanset igjen og saa sig omkring. Det gik op for dem begge, at her i byen hadde de ingen verdens ting at bestille mer.

„Vet du, om der gaar non damper utover i kvæld?“ spurte hun.

„Nei — men der gaar en til Vanvikan.“

Da blev det jo at gaa tilfods en halvanden mil, først brat opover hei og saa brat nedover igjen.

Men begge hadde faat slik lyst til at komme herfra og hjem hos sig selv til natten.

De sat paa damperens dæk med halvlukkede øine. Det var som de bare stundet etter at komme hjem og kravle tilsengs.

Saa steg de iland i Vanvikan og hadde den lange veien at gaa.

Det blev tungt opover bakkene. Hans bar løpen og kurven, Martha hadde en tom sæk rullet sammen under armen.

Ofte maatte de stanse op for at hvile, og Martha var saa træt, at hun hver gang maatte sætte sig. De snakket bare om løst og fast og saa paa hinanden og prøvde at smile.

Augustkvælden begyndte at skimre, da de naadde op paa heien. Aa, det var godt, at bakkerne var over. Nu saa de foran sig bølgende fjeld i lange mil ut mot den gule kvældshimmel. Under den laa havet, og derfra kom fjorden ind til deres egen bygd. Og denne gule lysning vandret de nu imøte, mens skumringen blev mørkere over hei og mo.

De satte sig midt paa vidden og aat av nisten. De tygget og aat, og saa paa hinanden og prøvde endnu at smile. Hans maatte frem med snadden, og først da han hadde faat fyr, slap det ud av ham: „Det var svært til kar!“

„He!“ kræmtet hun og fik en tør latter.

Men nu reiste de sig. Et vindstøt slog dem imøte, det var nordvesten, som begyndte at blaase op til kvælds. Saa vandret de langsomt videre mot den

gule himmel i nord, bøiet sig fremover mod vinden og perset paa. Hans maatte holde paa hatten. Marthas skjorter blæredes op. De bøiet sig mere fremover, da vinden blev sterkere, og i lyset fra nordhimlen fik de svake skygger, som ustandselig vandret paa siden.

„Det blir uveir!“ ropte Martha.

„Han blir nu ikke værre end at vi klarer det. Vi er over halvveis nu.“

Men op fra havet begyndte store mørke landskaper at drive frem over nordhimlen, det blev levende væsner, dyr, mennesker, spøkelseser i mørke og guld. Martha løftet nu og da hodet og stirret derut og gruet sig for det, som dæmedes op til natten. Hans bar løpen i den ene haanden og hadde kurven paa ryggen, stukket ind paa en staur over akslen. Martha saa ikke, at han nu og da fik et glimt i øiet idet han tænkte: „Det var nu likevel fan til fyr!“

Endelig begyndte det at hælde nedover til deres egen bygd. Og det var bælgmørkt da de sent paa kvælden vandret forbi Dyrendal.

De hadde ikke vaaget at gaa forbi der i dagslys siden hin nat da de flyttet. Nu, da det var mørkt, kunde de sætte sig paa veikanten og se en stund mot deres gamle hjem, hvor Nils netop hadde faat indlagt elektrisk lys, saa hele gaarden laa som et eventyr under hvitglødende lamper.

Men da de endelig reiste sig og maatte gaa videre, da begyngte Martha at grue sig for at komme hjem.

For det var ikke bare billedet paa væggen som nu maatte tas ned. Der ventet dem no i den lille stua, som hun i det sidste hadde glemt at tænke paa. Det var alderdommen, ensomheten og hendes egne synder. Hun, som skulde gjøre alting godt igjen, bare han kom — han! — Hun hadde ikke længer den forjættede sønnen at redde sig ved. Sønnen var ikke mer.

Nu gik de langsommere end før, men kom stadig nærmere og nærmere sit hjem.

Og da de endelig stod utenfor den lille gaard i mørket var det som de kviet sig for at gaa ind. Hans snudde sig og saa tilbake mot Dyrendal, som laa derinde i mørket med alt det sølvhvite lys over takene. Og Martha hængte sin haand over hans skulder for at holde sig opreist og stirret den samme vei.

